

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
2000 SONRASI TÜRK EDEBİYATINDA KONUSUNU
SİYERDEN ALAN ROMANLAR

GÖNÜL YONAR ŞİŞMAN
130101020

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. M. FATİH ANDI

İSTANBUL 2015

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2000 SONRASI TÜRK EDEBİYATINDA
KONUSUNU SİYERDEN ALAN ROMANLAR

GÖNÜL YONAR ŞİŞMAN

130101020

Enstitü Ana Bilim Dalı :Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı :Yeni Türk Edebiyatı

Bu tez 11/06/2015 tarihinde aşağıdaki juri tarafından
Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Fatih

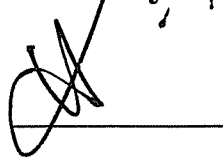
Prof. Dr. Hasan

Prof. Dr. Ali Şükrü

Andı

Akay

Çoruk

Juri Başkanı

Juri Üyesi

Juri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Gönül Yonar Şişman

11 Haziran 2015

ÖZET

Bu çalışmada, 2000 sonrasında yayımlanan siyer konulu romanlardan hareketle, romanın siyer türü ile ilişkisi bağlamında, Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayatının romanlarda nasıl ele alındığı, hangi temalar etrafında ne tür profiller oluşturulduğu irdelenmiştir.

Kendisini, Türk edebiyatı içinde konumlamış, 'roman' sanı ile sunan ve Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hayatını konu edinen, 2000-2015 arasında yayımlanmış romanlarla sınırlayan bu çalışmada; 12 roman incelenerek, siyer konularının roman türünde yazılışından kaynaklanan problematiklerden hareketle, Hazreti Peygamber'in tasavvur ediliş biçimleri tasnif edilmiş, fişlenmiş ve bu tasavvurlarda günümüz bakış açılarının tesiri, eleştirel bakış açısıyla okunmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın sonunda, romanlarda yer alan peygamber tasavvurlarının, geleneğin kaynaklık ettiği anlayışların dışına çıkamadığı fakat, romanın zorunlu gördüğü kurgusal düzen içinde gerek Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e gerekse onun arkadaşlarına dair yeni, modernist ve popüler tasavvurların oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür.

Yazarın bakış açısının biçimlendirdiği bu romanlarda; aşırı yüceltici-olağanüstü peygamber algısı, pejoratif ve arkaik dille kurgulanmış, santimental-lirik yoğunluğu olan, tasavvufi yaklaşımlı, modernist-popüler yorumlarla oluşturulmuş geniş yelpazeli bir peygamber tasavvuru ile karşılaşmıştır.

Metodoloji, yaklaşım, içerik ve perspektif sorunları ile popüler kültüre eklemlenerek varlığını devam ettiren bu romanlar, bu çalışmanın işaret ettiği eleştirel perspektiflerin ortaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir.

ABSTRACT

In this study, based on the novels whose subject is siyar and which have been published after 2000, with regard to the relationship between siyar and the novel genre, the question of how the life of Prophet Muhammed have been treated and what kind of profiles have been created along with the issues discussed have been examined.

In this study, which presents itself with the concept of the novel in Turkish literature, limited to the books that have been published between 2000 and 2015 about The Prophet by analysing 12 novels and with regard to the siyar subjects' being treated incorrectly in the novel genre, the depiction of the Prophet has been analysed and the impact of today's point of view on this depiction has been read with a critical point of view.

At the end of the research, it has been found that the depictions of the prophet which have taken place in these novels, can't go beyond the mentality of the tradition, but together with the fictional order which is necessary for the novel, new, modernist and popular depictions of both the Prophet and his friends have tried to be created.

In these novels which are shaped by the viewpoint of the author, a prophet depiction with a wide perspective formed with modernist-popular comments and an over-honorific, miraculous concept of a prophet, created with an archaic and pejorative language, having an emotional and lyric intensity, have been noticed.

These novels, which have been keeping their existence by being attached to the popular culture through methodology, approach, content and the problems of perspective, have made the critical perspectives that this study points out a necessity.

ÖNSÖZ

2000’li yıllar, postmodern etkilerle, tüm toplumun yüz değiştirdiği bir dönemdir. Edebiyat bu dönemde, dini metinleri kendi alanına taşımış, popüler kültürün de etkisiyle, kutsal kişilikler ve dönemler romanlarda yer almıştır.

Modern bir tür olan roman, son yıllarda, yazarların en çok kalem oynattığı tür olmuştur. Romanın kendi yapısal koşullarına uyup uymadığına bakılmaksızın, dini metinlerin roman formunda yazılması bir “roman furyası”nın oluşmasına da neden olmuştur.

İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.), her kutsal kişilik gibi edebiyata konu olmuş, onu anlatma, anlama ve çağa taşıma çabalarının bir sonucu olarak, her dönemde yeni anlatım türleri icad edilmiştir. Bu bağlamda, modern dönemlerde, Hazreti Peygamber’in hayatı demek olan Siyer ilminin roman türü ile olan ilişkisi gündeme gelmiştir.

2000’li yıllar, edebiyatın siyer ile olan bağı sorgulanmaksızın, sosyo-kültürel birçok nedene bağlı olarak hızla çoğalan niteliksiz ve herhangi bir forma dahil edilemeyen “ürün”lerin piyasada arz-ı endam ettiği bir dönem olarak dikkat çekmektedir.

Edebiyat-siyer ilişkisinin son yıllarda bütün yönleri ile tartışılır olması, Giriş’te de değineceğimiz üzere akademik dünyadaki dikkatler üzerine gelişmiştir. Prof. Dr. M. Fatih Andı’nın bu konuda 2010 ve 2012 yıllarında kaleme aldığı, “Modern Edebiyatta Hazreti Peygamber’i Anlatmak” ve “Popüler Siyer Kitaplarında Dil, Üslup ve Estetik Sorunları” başlıklı makaleleri bu alanda bir ilk olarak siyer-roman ilişkisi tartışmalarını başlatmıştır.

Her iki makalenin sunduğu dikkatler, yaptığı itirazlar ve ihtirazlar ekseninde oluşan tezde, 2000-2015 yılları arasında “roman” titri ile yayımlanmış 12 romanda

görülen peygamber tasavvurları ve bu tasavvurlar etrafında oluşan anlayışlar eleştirel yöntemle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, roman yazarlarının kutsal kişilikleri, modernist ve popüler yaklaşımlarla günümüze yaklaştırma çabası içinde oldukları tespit edilmiştir.

Tezin I. Bölümünde “Roman-Siyer” ilişkisi, üzerinde durulmuş, II. Bölümde, “Romanlarda Peygamber Tasavvuru” ele alınmış, III. Bölümde, “Kadın Sahabelerin Günümüze Yaklaştırılma Çabaları” incelenmiş, IV. Bölümde, tüm bu perspektiflerin temel kaynağı olan yazarın “Bakış Açısı” ele alınmıştır.

Danışman hocam Prof.Dr. M. Fatih Andı'nın Türkiye’de ilk kez dillendirdiği ve akademik ortamlara taşıdığı konu üzerine hazırlanan bu tez, alandaki tartışmalara yeni bir boyut getirme iddiasından çok, “siyerin çarpıtılması” gibi önemli bir iddianın temellendirilmesi noktasında bir çabadır. Bu çaba, edebi alana olduğu kadar siyer sahasına da katkı sağlayacaktır.

Akademik telaşları arasında Arapça çevirileriyle desteğini gördüğüm **Melek Demirel**'e, fikirleriyle teze yön veren,engin bilgi dünyasından yararlandığım **Dr. Selma Karışman**'a, tezin oluşum aşamalarında farklı fikirleriyle yanımda olan **Dr. Necdet Subaşı**'na, eleştirileriyle düşüncelerimi aydınlatan **Lütfi Bergen**'e, tezin mütâlâ sürecindeki katkılardan dolayı **Prof. Dr. Ali Şükrü Çoruk**'a, bakış açımı genişleten öneri ve tesbitlerinden faydalandığım **Prof. Dr. Hasan Akay**'a, önemi bakımından hassasiyet gösterdiği böyle bir konu üzerinde çalışma yapmam için beni cesaretlendiren ve tezin her aşamasında desteğini gördüğüm danışman hocam **Prof. Dr. M. Fatih Andı**'ya teşekkür ederim.

Gönül Yonar Şişman

Haziran 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET (ABSTRACT)	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM: SİYER VE ROMAN İLİŞKİSİ	21
1. Roman ve Siyer.....	21
1.1. Modern Bir Anlatı Aracı Olarak Roman.....	23
1.1.1. Kurmaca (Fiction) Bir Tür.....	24
1.1.2. Tasarlanmış Gerçeklik.....	25
1.1.3. Gerilim Platosu: Trajedi ve Dram.....	26
1.2. Kurgu Karşısında Okur.....	28
2. Romanlarda Peygamber Anlatılabilir mi?.....	30
2.1. Siyer Nedir?.....	30
2.2. Değişen Siyer Algısı.....	32
2.2.1. Kutlu Doğum Haftası Etkinlikleri.....	36
2.2.2. Medyanın Etkisi.....	40
3. Siyer Neden Roman Şeklinde Yazılmaz?.....	43
3.1. Yapısal Sorunlar.....	45
3.1.1. Romanın Menşei.....	45
3.1.2. Sunulan Hayat Görüşü.....	47
3.1.3. Kurmaca Yapı (Fiction).....	49
3.1.4. Gerçeklik Sorunu.....	51

3.2. İçerik Sorunları.....	55
3.2.1. Bir İfşa Kültürü: Dram ve Trajedi.....	55
3.2.2. Roman ve Müslüman Sanatçı.....	56
3.2.3. Yayınevlerinin Kriter Sorunu.....	60
3.2.4. Yazarın Niyeti ve Bakış Açısı.....	61
3.2.5. Abartılmış Santimentalizm.....	67
3.2.6. Romanın Dili ve Kutsalın Dili.....	69
4. Bir Kültür Endüstrisi Metaı Olarak Siyer Konulu Romanlar.....	71
4.1. Kültür Endüstrisi.....	71
4.1.1. Roman ve Kültür Endüstrisi.....	78
4.1.2. Siyer ve Kültür Endüstrisi.....	80
II.BÖLÜM:ROMANLARDA PEYGAMBER TASAVVURU ..	86
1. Hazreti Peygamber’i Tasavvur Biçimleri.....	86
1.1. Risalet Öncesi Peygamber Tasavvurları.....	89
1.1.1. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in Doğumu.....	91
1.1.1.1. Nuru Muhammedi.....	94
1.1.2. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in Çocukluğu.....	96
1.1.3. Sütanne Dönemi.....	98
1.1.4. Çocukluk Dönemi Olağanüstülükleri.....	102
1.1.4.1. Uçan Develer	102
1.1.4.2. Tabiat Olaylarına Hükmetme	102
1.1.4.3. Kalbinin Yarılması	103
1.1.4.4. Putların Dile Gelmesi	104

1.1.4.5. Baş Üzerindeki Bulut	105
1.1.4.6. Diğer Olağanüstülükler	106
1.1.5. Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in Gençlik Dönemi.....	107
1.1.5.1. Muahmmmed (S.A.V.) ve Hatice	109
1.2. Risalet ve Risalet Sonrası Peygamber Tasavvurları.....	112
1.2.1. Hira Günleri.....	113
1.2.2. Vahiy Geliş Anları.....	116
1.3. Tebliğ Dönemi Olağanüstülükleri.....	117
1.3.1. Dipsiz Kuyu.....	118
1.3.2. Kehanet ve Peygamber.....	119
1.3.3. Rivayet Peygamberi.....	121
1.4. Sosyal İlişkilerde Peygamber.....	122
1.4.1. Akrabalar İle İlişkileri.....	123
1.4.2. Kureyş İle İlişkileri.....	124
1.4.3. Dedesi Abdulmuttalib.....	124
1.4.4. Ehl-i Beyt.....	125
1.4.5. Çocuklar İle İlişkiler.....	126
2. Peygamber’i Tasvirler Biçimleri.....	127
2.1. Fiziki Tasvirler.....	127
2.2. Abartılı Tasvirler.....	129
2.3. Pejoratif Yaklaşımlar, Arkaik Dil ve Yabancılaşma Profili.....	131
3. Bir Normalleştirme Çabası Olarak Peygamber Sözü.....	133
III.BÖLÜM:ROMANLARDA KADIN SAHABELER..	137

1. Kadın Sahabelerin Moderist Yaklaşımlarla Tasviri ve Tahlili.....	137
1.1.Fiziki ve Ruhsal Tahlilleriyle Kadın Sahabeler.....	140
1.1.1. Fiziki Tasvirler.....	140
1.1.2. Psikolojik Tahliller.....	143
1.1.3. Eşya Tercihleri.....	150
2. Çevresi İle İlişkilerde Kadınlar.....	153
2.1. İş Kadını Profili.....	153
2.2. Evlilik-Dulluk Eş Profili.....	154
2.3. Anne Profili.....	160
2.4. Kıskanç Kadın Profili.....	161
2.5. Diğer İnsanlarla İlişkiler.....	164
3. Savaş, Siyaset Ve Kadın.....	167
3.1. Savaşta Kadın.....	167
3.2. Muhalefet Ve Kadın.....	169
4. Kadını Niteleyen Sıfatlar.....	172
5. Modernist Söylem Kıskaçında Kadın Sahabeler.....	175

IV.BÖLÜM: BİR TAVİR OLARAK YAZARIN BAKIŞ AÇISI .181

1. Bakış Açısı Ve Roman.....	181
2. Yazarın Bakış Açısına Göre Peygamber Tasavvurları.....	184
2.1. Pejoratif ve Arkaik Yaklaşım.....	185
2.2. Aşırı Yüceltici ve Olağanüstü Yaklaşım.....	189
2.3. Santimental ve Lirik Yaklaşım.....	195
2.4. Popüler ve Modernist Yaklaşım.....	198
2.5. Tasavvufi Yaklaşım.....	202

2.6. Cinsiyetçi Yaklaşım.....	204
DEĞERLENDİRME.....	208
BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA.....	215
1. YARARLANILAN ESERLER (İNCELENEN ROMANLAR)..	215
2.DİĞER KAYNAKLAR.....	216
2.1. Kitaplar /Tezler.....	216
2.2. Makaleler.....	222
2.3. Elektronik Kaynaklar.....	232

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.y.	: Adı geçen yayın
a.t.	: Aynı tez
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı veya basım
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DTCF.	:Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
haz.	: Hazırlayan
S.	: Sayı
s.	: Sayfa/sayfalar
S.A.V.	:Sallallahu aleyhi vesellem
TDKY	: Türk Dil Kurumu Yayını
ty.	: Tarih yok

GİRİŞ

Medeniyetlerin kendilerine has edebiyatları vardır. Batılılaşma ile karşılaşmadan önce, geniş sözlü kültür birikimi ile Türk edebiyatının da kendine özgü büyük birikiminden söz edilmektedir.

Modernleşme hareketlerinin Doğu toplumlarına yaşattığı trajedi, sözlü kültür unsurları olan anlatıları yaralamış, oryantalistlerin lugat çalışmaları, dilde sadeleşme gibi süreçlerin hızla işlemesi ve nihayet Harf inkılabı ile öz Türkçe, gelinen noktada zihinsel bir kısırlığın ve tasavvur fakirliğinin oluşturduğu unutuşla sözlü edebiyatı etkilemiştir.

Tanzimat'la birlikte başladığı düşünülen fakat, daha XVII. Yüzyılın sonlarından başlamak üzere, derinden ilerleyen Batı Aydınlanması'nın etkileri, yapılan çeviri eserlerle farklı bir mecradan ilerlemiştir. İlk tercüme eserlerin Batı edebiyatının “baba kitapları” olmadığı düşünülürse, değişimin faillerinin, “bilgiye aç bir toplumun aydınları”nın Batılılaşma ile “alafrangalaşma”yı anladığı ve dolayısıyla geleneğe dair ne varsa hepsini kökten silip süpürmeyi gerektiren bir zihinsel alt yapıyı hazırladığı düşünülebilir.

Avrupa Aydınlanması'nın, Türk toplumunda, kendi topraklarındaki gibi temel dinamiklerin harekete geçmesi ile doğmadığı ve gelişmediği bilinmektedir. Avrupa burjuvazisinin sosyo-kültürel deneyimlerinin bir neticesi olan edebiyatın dönüşümü, roman türünün hızla gelişmesine neden olmuştur. Bu gelişimin, toplumun temel dinamiklerini etkilemiş olması, Avrupa Aydınlanması'nın unsurları söz konusu olduğunda daha iyi görülebilir. Nitekim, romanın bir tür olarak gelişiminin, matbaanın yaygınlaşmasından çok sonra olduğu düşünülürse, romanın neşet ettiği toplumun çok önceden çeşitli baskı malzemelerine, kitaba, dergiye ve basılı diğer malzemelere çok önceden sahip olduğu görülebilir.

Gregory Jusdanis, “Gecikmiş modernleşme, özellikle de Batılı olmayan

toplumlarda, sözde doğru yoldan saptığı için değil Batılı prototiplerin asıllarına sadık biçimde çoğaltılması için zorunlu olarak “tamamlanmamış” kalır. İthal edilen modeller Avrupa’daki muadilleri gibi işlev görmezler. Çoğunlukla dirençle karşılanırlar. Bu nedenle modern olma projesi, içinde bulunan yere göre değişir.”¹ Der. Bu düşünce, Türk edebiyatının romanı karşılama tarzıyla ilgili ilginç fikirler verebilir.

Türk modernleşmesinin edebi alanda karşılaştığı ilk yenilik, çevirilerin alt yapısını hazırladığı romandır. “Batılılaşmanın sunduklarıyla modern romanın doğru kaynakları neredeyse aynı yıllara denk”² düşmüştür. Bu nedenle roman, bizde Batılılaşmaya kapı aralandığı anda karşımıza çıkan ilk anlatım türü olarak, o güne kadar gelen geleneksel anlatı birikiminin hızla terk edilmesine yolaçmıştır.

Batı modernleşmesinin etkisiyle, Tanzimat devrinin beklentileri arasındaki sıkı bağ, geleneğin dışlanarak bir kenara bırakılmasını zorunlu kıldığında, ilk etkilerin yazın dünyasında görülmesi, dönemin edebiyatçılarının rolünü göstermesi bakımından dikkate değerdir. Nitekim dönemin edebiyat dünyasındaki isimleri aynı zamanda birer siyasetçi, gazeteci, yazar, şair, diplomat gibi birçok vazifeyi aynı anda yapıyorlardı. Gazete gibi önemli bir kitle iletişim aracının başında bulunan, günlük haftalık yazılar yazan, tartışmalar başlatan ve gündemi belirleyen kişiler, Osmanlı Devleti’nin çöküşünün temel nedenlerinden birisi olarak gördükleri “Batıya yabancı kalma” fikri etrafında, Fransız aydınlanmasının tüm fikirlerini yayacak imkanları da ellerinden bulunduruyorlardı. Bu konumlanışla, Batılılaşma fikirleri gazeteciler ve edebiyatçılar eliyle topluma yayılmış oldu.

Türk romanı için “Türk romanı sadece Avrupa romanını taklitle kalmamıştır. Onun eski Türk hikayeciliğinde kökleri vardır. Modern Avrupa romanı da bu

¹ Gregory Jusdanis, Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, Çev. Tuncay Birkan, Metis, 1998.

² Feridun Andaç, “Romanın Yüzyılı”, Hece, S. 65/66/67, 2002, s. 107.

hikayecilik üzerine bir aş1 vazifesi görmüştür.”³ Diyen Pertev Naili Boratav, ilk tercümelerden sonra, bazı aydın edebiyatçıların uzun süre “gelenele ile modern”i bir arada tutma çabalarını hatırlatan tespitini yapar. Fakat öte yandan, geleneğin tüm birikimine şiddetle karşı çıkan, tamamının acilen terkedilmesi yönünde tartışmaları alevlendiren büyük bir grubun olduğu ve hatta bu eğilimin, sonraki yıllarda Cumhuriyet’in temel zihniyetini oluşturduğu savı da oldukça kuvvetlidir.

Romanın bizdeki ilk serüvenini 1862 Telemak çevirisi ile başlatanlar, XIX. yüzyılda Ahmet Mithat’la başlayan, Recaizade Mahmut Ekrem, Halit Ziya Uşaklıgil, Cahit Yalçın, Halide Edip, Yakup Kadri, Peyami Safa Mahmut Yesari’ye kadar geniş bir hatla yüzyılı kapatırlar. Bu isimlerin bazılarının, tamamen Batı tesirinde yazın örnekleri verdiği, bir kısmının ise gelenelele modernle birleştireme çabasıyla eserler verdiği bilinmektedir.

P.Robert Finn “İlk Türkçe romanlar Fransız örneklerinden yola çıksalar da hem şekil, hem gelişme açısından yakın doğu hikaye geleneği ile klasik Osmanlı şiirinin, yani Divan geleneğinin zengin entelektüel içeriğinden kaynaklanan birtakım örnekleri de barındırırlar.”⁴ Der. Finn’in vurguladığı nokta, geçiş döneminde Türk romanın yaşadığı sarsıntıyı ve ikili zihniyeti göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Dinin edebiyat içinde yer alışı, gelenele ile edebiyatın sıkı bağı neticesi varolmuş bir realitedir. Din, kendi başına anlatım teknikleri olan metinlere sahip bir alan iken, edebiyatın dini metinleri kendi alanı içinde kullanması fikri, roman ile varlık bulmuş değildir. Geleneğin içinde din-edebiyat ikilisinin yüzlerce örneği, aynı zamanda doğu anlatı geleneğinin temel karakteristiğini de oluşturmuştur.

Türk edebiyatında, kutsal kişilikler çeşitli anlatım türleri içinde ele alınmıştır. Özellikle İslam Peygamberi Hazreti Muhammed(S.A.V.) başta olmak üzere, din ve

³ Pertev Naili Boratav, Folklor Ve Edebiyat (Aktaran Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, İstanbul, İletişim Yayınları, 1993, s. 23).

⁴ P. Robert Finn, **Türk Romanı (1872-1900)**, Çev. Tomris Uyar, İstanbul, Bilgi Yayınları, 1984, s. 9.

tarikat büyükleri, toplumda batını yönü ile tanınmış veliler, evliyalar, şeyhler, devlet büyükleri, milli kahramanlar gibi konularla edebiyat, dinin alanına girmiştir.

Dinin alanına giren edebiyat, ya da dini malzemenin din dışı alanlarda kullanımı, siyer anlatılarının varlığı ile yepyeni bir boyut kazanmıştır. Din dışı eserlerde siyer anlatılarına belirli bölümler ayrılıyor olması bir süre sonra geleneğe dönüşmüş, mesnevilerin birçoğunda siyerden parçaların ele alındığı görülmüştür. Bu durum, İslam Peygamber'i Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in din dışı metinlerde görülmeye başlamasına yol açmıştır.⁵

Eski Türk edebiyatı dediğimiz alanda, Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in edebi eserlere taşınması, Türkler'in müslümanlığı kabul ettiği ilk devirlerden itibaren farklı peygamber tasavvurlarının oluşmasına neden olmuştur. "Bütün dünyada hiçbir peygambere, hiçbir din ve doktrin müessesesine, istisnasız hiçbir şahsa dair, Hazret-i Peygamber'e olduğu kadar çeşitli şekil ve türlerde, asırlar boyunca muhtelif eserler devamlı bir tarzda teşekkül etmemiştir. İslam milletleri edebiyatları arasında Türk edebiyatı da bu bakımdan tahmin edilebileceğinden daha zengindir."⁶

Hazret-i Peygamber'in bu derece eserlere konu edilmesinin temelindeki nedenlerin başında gelen muhabbet ve sevgi gösterisi eserlerin muhtevalarında ortaya çıkmaktadır. O, "Habibullah sırrının mazharı olarak aynı zamanda Habib-i İbad olmuştur."⁷ Bu etkinin nitelik ve nicelikte görülmesi, Türk edebiyatının bu alanda türler üretmesine neden olmuştur.

Hazreti Muhammed (S.A.V.)'i konu edinen edebi türlerin Türk edebiyatındaki yeri oldukça geniştir. Türk İslam edebiyatında en fazla üzerinde durulan konu Hazreti Peygamber (S.A.V.) olmuştur. O, doğumu, isimleri, şemali, sureti, mucizeleri,

⁵ Şerif Eskin, "Klasik Modern ve Postmodern Anlatılar Arasında Siyer", **Siyer Edebiyat İlişkisi, Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s.17.

⁶ Amil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum dini Eserler", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, 1998, s. 356.

⁷ Çelebioğlu, **a.g.e.**, s. 357.

miracı, gazaları, hicreti şefaati ve en önemlisi hadis-i şerifleriyle edebiyatçıların en çok müracaat ettiği ve hakkında eser yazdığı şahsiyettir.⁸

Edebiyatımızda; Esmâ-i Nebî, Sire, Mevlid, Mirâcnâme, Mucizât, Gazavât-ı Resul, Hilye, Şemâil, Hicretnâme, Şefaathnâme, Kırk Hadis, Yüz Hadis ve Bin Hadis gibi müstakil eserler yazılmıştır. Mevlid, Hazreti Peygamber'in doğumunu anlatan en yaygın manzum eser olarak doğum yıldönümlerinde okunmak suretiyle yaygınlaşmıştır. En meşhuru Süleyman Çelebi'nin Bursa'da Ulu Camii imamı iken (h.812) yazdığı Vesiletü'n-Necat adlı eseridir. Yaklaşık 200 civarında yazılmış olan mevlidlerin çoğunun Süleyman Çelebi'ye nazire eserler olarak edebiyat tarihimizde yer almıştır. Süleyman Çelebi'nin eserinden önce Çarh-nâme ile Ahmet Fakih, Tercüme-i Siyer-i Nebî ile Erzurumlu Mustafa Darîr, ve Garip-nâme ile Aşık Paşa mevlid türüne katkı sağlamışlardır.⁹

Hadis ilminin ilk devrelerinden itibaren Hilye'lerin varlığı ile edebiyat yeni bir tür daha kazanmıştır. Edebiyatımızda Hazreti Peygamber(S.A.V.)'in fiziki özelliklerini, vasıflarını ve güzelliklerini anlatan edebi eserlere verilen addır. Hilye, hadislerin kaynaklık ettiği külliyyatın rivayetlerinden hareketle şairlerin Hazreti Peygamber(S.A.V.)'i tavsif ettikleri tür olmuştur. Hakani Mehmed Bey'in (h. 1015) yazdığı *Hilye* adlı manzumesi bu türün ilk örneği olmuş ve ondan sonra gelen şairler türün gelişmesini sağlayacak zengin örnekler vermişlerdir.¹⁰ "Edebi teşbih unsurları bakımından en zengin örneklerden"¹¹ olan manzum hilyeler hat ve tezhib gibi geleneksel sanatları da beslemiştir.

"Kültür tarihimizde hilyelere, ister edebi metin isterse levha olsun, Hilye-i Şerif, Hilye-i Saadet, Hilye-i Resulullah ve Hilyetü'n-Nebî gibi adlardan da anlaşılacağı üzere, özel bir önem verilmiştir." Bununla birlikte, Hz. Peygamber

⁸ Bilal Kemiki, **Türk İslam Edebiyatı Giriş**, Bursa, Emin Yayınları, 2010, s. 117.

⁹ Kemikli, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁰ Kemikli, **a.g.e.**, s. 124.

¹¹ Zülfişkar Güngör, "Bir Edebi Türk Olarak Hilyeler", **Bir Kutlu Doğum Şaheseri: Mevlid Ve Süleyman Çelebi**, Ed. B. Kemikli- O. Çetin, Ankara, 2010, s. 74.

hakkında yazılan medhiye türünün örnekleri, uzun süre diğer türlerden daha az olmuştur. Arap edebiyat tarihçileri bunun nedenini Hazreti Peygamber(S.A.V.) zamanına gelinceye kadar şairlerin birçok türde eser vermiş olmalarına bağlarken, medhiye türünde eserlerin bir dal oluşturacak kadar olmadığına vurgu yapmışlardır.¹² Mersiye şairleri ise, “sevdiğikleri peygamberin ölümsüzlüğünü, onun hayatla bağlantısı olduğunu düşünerek ona tıpkı canlı birine seslenircesine hitap etmişlerdir.”¹³

Na’tların varlığı Türk edebiyatında peygamber sevgisinin bir tezahürüdür. Tertipli divanların başında, bir veya daha fazla olarak münacaatlardan sonra yer almakla birlikte, divan içinde herhangi bir gazel, na’t türünde olabildiği gibi meşhur olmuş müstakil na’tlar de yazılmıştır. İstişfa ise, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’den şefaath dileyen na’tlar olarak edebiyat tarihimizde yer almıştır.¹⁴

Fuzuli’nin Su Kasidesi ve Şeyh Galib’in Müseddes’i en meşhur na’t olarak tanınmıştır.¹⁵ Na’tlar sadece yazılarak kalmamış, bestelenerek cami ve tekkelerde okunmuş, bazı na’tların şah beyitleri hattatlarca levhalara nakşedilmiş ve kutsal mekanları süslemiştir. Böylece sadece edebi alanda değil, bütün bir sanat alanında Hazreti Peygamber(S.A.V.)’e olan sevginin muhabbet ve ilginin izleri nakşedilmiştir.

Asrı Saadet’te kaleme alınan ilk na’tın, A’şa (Meymun b. Kays, ö.629 ?)’ya ait olduğu söylenir. Yazdığı kasideyi Hz. Peygamber’e sunmak için Yemen’den Hicaz’a gelir. Ancak Kureyşliler şairin yalnızca bir miktar dünyalık alabilmek için bu şiiri yazdığını öğrenince, A’şa’ya yüz deve hediye ederler, şair de Medine’ye gitmekten ve kasidesini Hz. Peygamber’e sunmaktan vazgeçer. A’şa’nın maddiyata dayanan tavrı ve samimiyetsizliği sebebiyle bu şiire fazlaca değer verilmez.¹⁶ Ancak

¹² Mücteba Uğur, “Hz. Peygamber’e İlk Medhiyeler”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayısı, TDV, Ankara, 2003, s. 529.

¹³ Emine Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na’t**, Ankara, 1993, s.4.

¹⁴ Yeniterzi, a.g.e., s.5.

¹⁵ Çelebioğlu, a.g.e., s. 357.

¹⁶ Emine Yeniterzi, “Bir Edebi Tür Olarak Naatlar”, **Bir Kutlu Doğum Şaheseri: Mevlid Ve Süleyman Çelebi**, Ed. B. Kemikli- O. Çetin, Ankara, 2010, s. 90.

Asr-ı saadet'te yazılmış olan en şöhretli na't Ka'b bin Zübeyr (ö.645 ?)'e ait olan Kaside-i Bürde adlı eserdir.¹⁷

Türk edebiyatında manzum siyer yazma geleneği, Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayatına dair bilginin halk tarafından anlaşılır biçimlerde verilmesi, unutulmaması, ezberlenmesi amacına hizmet için geliştirilmiştir. Bu eserlerin geniş halk kitlelerinin teveccühünü kazanması, belli nazım şekillerinde ve vezinlerde bulunması ve ahenkli bir üslup içinde sunulmuş olması gibi nedenlerle tutulmuştur.¹⁸

Tanzimat'tan 1950'lere kadar siyer yazıcılığında bir fetret döneminin varlığından söz edilebilir. Bu dönemde durgunluğun temel nedeni, Cumhuriyet'in temellerini oluşturan Batılı argümanların hemen tüm alanlarda gösterdiği yayılcı, jakoben, baskılayıcı ve tektipleştici politikalarıdır. Cumhuriyet ideolojisinin kültürel alanda gösterdiği değişim bir 'kabul' olmadığından, öze inen ve zihniyete odaklanan bir yapı arzettiğinden etkisi de ağır olmuştur. 1950'lerden sonra Türk siyasi tarihinin yazın tarihiyle, yazın tarihinin de siyer yazım tarihiyle paralel gittiğini (aslında hemen her dönemde yazın tarihi siyer yazımını da doğrusal olarak etkilemiştir.) bu paralelliğin ise ayrışma ve kutuplaşma şeklinde kendini gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu dönemdeki kutuplaşmalar, ayrışmalar hiçbir dönemde bu kadar derinden hissedilmemiştir.¹⁹

Kültür, din, gelenek, medeniyet gibi kavramların birbiri ile olan ilintisi, bir medeniyet algısını oluşturur. Batı medeniyeti dediğimizde Helen-Roma kültür birikiminin tamamını kastetmiş oluruz. İslam medeniyeti de yine belli bir medeniyet ve dünya görüşünün tezahürü olarak Doğu dünyasını vurgular. Erol Güngör bu kavramlar arasında kurduğu bağ neticesinde İslami edebiyat kavramının oluşum köklerine ulaşır. İslami edebiyat kavramının oluşumunun kökeninde Osmanlı'nın

¹⁷ Yeniterzi, a.g.e, s.90.

¹⁸ Ali Öztürk, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", **Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı Sempozyumu**, Çorum, 2007, s.216.

¹⁹ Eskin, a.g.m., s. 23.

çöküşünden itibaren içine girdiğimiz Batılılaşma temayüllerinin varlığına değinen Güngör, Cumhuriyet dönemiyle birlikte geçmiş ile kopan bağlar neticesinde yeni nesillerin İslami kültüre uzak yetiştiğini vurgular. Son dönemde İslami edebiyatı vücuda getirmek isteyenlerin kopmuş bu bağları yeniden canlandırmak, geçmiş ile barışmak amacıyla çalıştıklarını ifade eder.²⁰

1970'lere doğru, gerek 1950 tek parti baskıcılığının dine gösterdiği tavrın ortadan kalkması, gerekse daha geniş piyasa koşulları nedeni ile, İslamcı düşüncenin yaygınlık kazanmasının bir sonucu olarak, müslüman yazarlar, kendi yaşam kriterlerini “tebliğ” çerçevesinde edebiyata taşımak ve edebiyatı bir “araç” olarak kullanıp, toplumların irşadı üzerinden İslami konularda romanlar yazmaya başlamışlardır. Hekimoğlu İsmail, Şule Yüksel Şenler, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, A.Günbay Yıldız, Durali Yılmaz gibi isimler dönemin İslami konularda yazan yazarları olarak öne çıkmışlardır.²¹

İslamcı edebiyatçıların, toplumun ihyası için dini konuları edebiyat metinlerine taşımaları düşüncesi 1970'lerde Asr-ı Saadet kadınlarının birer örneklik olarak romanlarda yer almasına neden olmuştur. İlk 1970'lerde yazılan ‘biyografik roman’ ya da ‘hidayet romanları’ olarak tanımlanan romanlarda Hazreti Hatice başta olmak üzere, Hazreti Amine, Hazreti Fatıma gibi İslam’ın kutsal saydığı ve “mü’minlerin annesi” dediği hanımlar romanlarda görülmeye başlamıştır.

Bu tarihlerde başlayan, adına “roman” denmeyen, yazarının veya yayıncısının “roman” olarak tanımlamaktan ısrarla kaçındığı, Hz. Peygamber (S.A.V)’in hayatını doğrudan ya da dolaylı olarak hanım sahabeler yoluyla anlatan, daha çok duygusal üslupları ve lirik söylemleri nedeniyle “roman tadında” biyografiler olarak görülen eserler piyasada yer almaya başlamıştır. Ahmet Cemil Akıncı, Mustafa Necati Bursalı, Hacı Kemal Ögüt, İsmail Mutlu Canan Ceylan gibi yazarlar Hazreti Amine,

²⁰ Erol Güngör, **İslam’ın Bugünkü Meseleleri**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996, s. 103.

²¹ Enver Okur, “Çok Partili Demokrasi Dönemi”, **Hece**, S. 65/66/67, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002, s.80.

Hazreti Hatice, Hazreti Aişe Hazreti Fatıma gibi İslam kültüründe hürmet duyulan kadınları doğrudan anlatan eserler vermişlerdir. Başta dört Halife olmak üzere söz konusu hanım sahabeleri doğrudan anlatan eserlerin birçoğunun roman üslubu içinde okuyucuya sunulması bazılarının 40-50 baskı yapmasına neden olmuş ve bu süreç uzun süre devam etmiştir.

1970’lerde görülen Asr-ı Saadet örneklerini “toplumu toptan dönüştürmenin bir formülü olarak görme”yi misyon edinmiş eserlerin birçoğunda ise söz konusu kişilikler dolaylı olarak ele alınmıştır. Asr-ı Saadet’e atıflar, rol modellerin topluma yansıtılması ve benimsetilmesi konusunda görev üstlenmiştir.²² İslami içeriklere sahip ‘hidayet romanları’ olarak nitelendirilen yapıtlarda Asr-ı Saadet kadınlarından özellikle Hazreti Hatice’ye yapılan atıflarla karşılaşmaktayız. Atıflar daha çok aile hayatı, Hazreti Hatice’nin sadakat ve vefası, Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in Hazreti Hatice’ye verdiği değer, kadın parasının erkek için sorun teşkil etmemesi gerektiği ve Avrupalı kadınlardan ziyade Asr-ı Saadet kadınlarının örnek alınmasının lüzumu üzerinde durulmuştur.²³

Şaban Sağlık ‘Popüler İslami romanlar’ diyerek hangi kriter ile kategorize ettiği belirgin olmayan, edebiyat dışı tutulmuş eserler hakkında bir dizi soru sorar. Sağlık, bu türden romanların kültürel zeminini sorgularken eserin amacı, yazarın niyeti gibi konulara vurgu yapar. Bu eserlerin edebiyatın dışında tutulmasından, içerik çözümlmelerine, yazarın portresine, okur kitlesine kadar birçok soru ile İslami popüler romanların edebiyat alanındaki yerini, mensup oldukları kültürü ve kültürel hedeflerini belirlemeye çalışır.²⁴

²² Kenan Çayır, Türkiye’de İslamcılık ve İslami Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Bireysel Müslümanlıklara, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 18.

²³ Bknz., Halime Toros, **Halkaların Ezgisi**, Kırambar Yayınları, İstanbul, 1997, s.42; Şule Yüksel Şenler, **Huzur Sokağı**, Timaş, İstanbul, 2008, s.117; Şerife Katırcı Turhal, **Müslüman Kadının Adı Var**, 1988, s.78.

²⁴ Şaban Sağlık, “Kitle Kültürü ve Popüler İslami Romanlar I”, **Dergah**, S: 106, s. 17.

İslami popüler romanların mensup olduğu kültürel alanın kitle kültürünü içerdiği konusunda oluşan fikir, Sağlık'ın da paylaştığı bir fikirdir. Sağlık, popüler İslami romanları kitle kültürünün bir ürünü olarak değerlendirir: “Kitle kültürü belirli bir ideolojik karakter taşımaktadır. Daha doğrusu, iktidar ya da güç sahipleri; ayrıca güçlü bir muhalefet gücüne sahip olanlar, belirli bir “dava” (ideoloji) ya hizmet için var olduklarına inandıklarından, onlar bu davalarına hizmet etmek için hemen hemen bütün kitle iletişim araçlarını, bu arada sanatın her türünü, ve elbette romanı da kullanmaktan çekinmezler. Bu açıdan baktığımızda, İslam dinini tanıtmak, sevdirmek ve yüceltmek gibi maksatlarla ‘roman’ sanatını bir *vasıta* olarak kullanan popüler İslami romancılar, bize göre, ‘kitle kültürü’ kapsamına girmektedirler.”²⁵

Kitle kültürünün ürettiği edebiyatın Türkiye’de sanatsal kaygıları taşımamasının nedenleri üzerinde duran eleştirmen Ömer Lekesiz, roman türünün Müslümanlar tarafından sorgulanmadan, yazın dünyasına dahil edildiğini belirtir.²⁶ Lekesiz, romanın İslam yazın geleneği ve kadim mirasıyla örtüşmediği yönündeki eleştirilere destek vererek romanın “bize yabancı bir tür” oluşuna vurgu yapar.

Öte yandan romanı, müslümanlar için “tağutların yasağını delme” girişimi olarak, dinin anlatıldığı bir alan görme eğilimi de yok değildir. “Bu romanlar, davasını tebliğ edemeyen, derdini anlatamayanların, tağutlarca sansürle tehdit edilenlerin, yeni bir çırpınışı yol arayışıdır. İslam’ın evrensel mesajını oluşturmak için sizlere (okurlara) ve sizden sonrakilere... İslamoğlu’nda romancılık böylesi bir endişenin ürünüdür.”²⁷ Şeklinde de yorumlanabilmiştir.

Dini metinlerin ya da dini malzemenin, roman türünde yazılması üzerine eleştirmenler karşı fikirler öne sürerken, “hidayet romanları” ve “popüler İslami romanlar” yüzbinler satmaya devam eder. Fakat bir süre sonra, çeşitli sosyo-kültürel etkilerin de odakta olduğu bir değişim yaşanır. 1980 ve 90’ların toplumsal hareketleri

²⁵ Sağlık, **a.g.m.**, s.17.

²⁶ Ömer Lekesiz, Dünden Bugüne Yığın Romanları, **Yeni Şafak Gazetesi**, 24 Temmuz 1995.

²⁷ Sadık Tekin, **Müslüman Savaşçı**, İslamoğlu Yayınları, İstanbul, 1988.

çerçevesinde yaşanan değişimler; bireysel alanların genişlemesi, bireyci düşüncenin “cemaat” bilincinin önüne geçmesi gibi nedenlerle, bu romanların yavaş yavaş “özeleştiril” diye tanımlanan romanlara/anlatılara doğru evrilmesine neden olur. Kahramanlarının hayatı sorguladıkları, buldukları konumlara karşı ağır eleştirilerde buldukları, “mahalleyi” içten sarstıkları fikirleri ile o güne kadar buldukları konumdan rahatsızlık duymaya başlayan ve fakat kimsenin cesaret edip dile getiremediği, cemaat duygusu içinde “birey” olmayı ıskalamış hayatların hikayeleri edebiyat dünyasında bir bir belirmeye başlar. Toplumsal değişimlerin hemen her alanda görülen bireysel tezahürleri bu romanlarda yer almış, yazarlarının kişisel tarihlerine de uzanan bir hesaplaşma yazını oluşmuştur.²⁸

1990’lı yıllarla birlikte romanın “dindar aktörlerin kendi düş kırıklıklarını, iç sorgulamalarını ve dönüşümlerini anlattıkları bir zemine dönüşmüş” olması sosyo-kültürel açıdan İslami romanların 2000’lere doğru nasıl bir renge bürüneceği hakkında ipucu verir niteliktedir. Bu yönüyle 1990’ların özeleştiril romanları, hidayet romanlarının içeriklerinden oldukça farklıdır. Hidayet romanları müslümanları homojen bir topluluk olarak tasvir eder ve inananların “yozlaşmış düzen”le ve “bu düzenin temsilcileriyle” mücadelesine yoğunlaşırken, 1990’ların yeni özeleştiril romanları Müslüman aktörleri iç çelişkileriyle ve inançlarıyla çelişen arzularıyla resmetmiştir.” Modernleşmenin daha derinden etkilerinin hissedildiği bu romanlarda birey artık tek başındır, mücadelesini de tek başına yapmak zorundadır.²⁹ “Dünkü hidayete eren roman kahramanlarının yerini, bugün geldiği hidayet noktasında yaşadığı süreci sorgulayan kahramanlar” almış ve bu kahramanların varlığı ile İslami edebiyat yeni bir sürece girmiştir.³⁰

1990’larda, yavaş yavaş küresel ekonominin etkilerinin yaygın dünyasına sirayet etmesiyle edebi alanda görülen siyer metinleri, başka bir hedef doğrultusunda

²⁸ Bknz., Ahmet Kekeç, **Yağmurdan Sonra**, Şehir Yayınları, İstanbul, 1999; Mehmet Efe, **Mızraksız İlmihal**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998; Fatma Barbarosoğlu, **Hiçbiryer**, Timaş, İstanbul, 2004;

²⁹ Çayır, **a.g.e.**, s. 5, 19.

³⁰ Nagihan Dönmez, **İslami Popüler Romanlarda Müslüman Kimliğinin Değişimi**, OMÜ SBE, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2009.

gelişim göstermiştir. 90'ların ikinci yarısından sonra, bugün 'popüler edebi siyer' adıyla anılan ve başka hiçbir türe giremediği için adına 'roman' denilen siyer konulu anlatılar ile karşılaşmıştır. Bu ürünlerin temel özellikleri; ne 1970'lerin toplumsal misyonunu üstlenip devam ettirme, ne 1990'ların kişisel eleştirel tavrını sürdürme olmuştur. Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayatının daha çok kadın sahabeler ve ehli beyt kadınlarının hayatları etrafında anlatma gayretinde olan bu ürünler, küresel ekonominin 'hızlı üret, hızlı tüket' kuralına uygun olarak, PR çalışmalarına maruz kalmış, güncel tüketim trendlerinin etkisinde biçimlenen ve okuyucu ile arasına 'kutsal' metni koyan bir anlayış ile yazın dünyasında yerlerini almışlardır.

Postmodern edebiyatın etkisini arttırdığı günümüzde, küresel düşünüş biçimlerinin kutsal anlatıları metaya çevirme girişimi çerçevesinde 'kullanılabilirlik' üzerinden din ve dini malzemelerin edebiyata taşınması düşüncesi bu ürünler ile mümkün olabilmiştir. Yazarların iyi niyet ve gayretleri, modernist bakış açılarıyla biçimlenerek, siyer metinlerinin birer endüstriyel malzemeye dönüşmesinin kapısını açmış, sıradan ve çabuk tüketilebilir, yerine yenilerinin hemen konulabileceği ürünlerin oluşmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, 2000'lerden itibaren Türk toplumunda popüler kültür/tüketim kültürünün yaygınlaşan etkisi, farklılaşan dindarlıkları gündeme getirmiş, sosyal, kültürel ve siyasal gelişmeler, popüler kültür ürünlerinin tüketimini arttırırken, bunun etkileri kültürel alana da yayılmış ve siyer konulu romanlar birer kültür endüstrisi ürünü olarak değer kazanır olmuştur.

Dinin modernite ile olan uzlaşımın konumu bu dönem romanlarını farklı bir renge boyamış, yazılan popüler İslami roman formlarının değiştiği görülmüştür. Bu dönemde 'roman' adı ile yayınlanan, çeşitli pazarlama tekniklerini bu yapı üzerine kuran, yazarının ya da yayınevinin 'roman' titrine karşı çıkmadığı/onayladığı, okuyucusunun roman olarak alıp okuduğu, onlarca baskı yapan kurgusal yapıtlar piyasada görülmeye başlamıştır.

2000 sonrası siyasal değişimler, müslümanların siyaset, toplum ve hayat

kavramlarına karşı yorumlarını değiştirmiş, “toplumu, dönüştürölmesi gereken bir obje olarak görmeme” eğilimleri genel bir düşünce olarak belirmiştir. Bu yeni söylemin tabiatında; 1980’lerdeki tutumların eleştirisi, toplumsal misyonu olan yazarların kendi bireysel sınırlarına çekilmesi, inancın yavaş yavaş toplumsal misyon sınırlarından uzaklaşması, liberal yorumlarıyla öne çıkan İslami eğilimlerin bireyselleşmeyi doğurması, piyasa ile etkileşimlerin artması gibi özellikler görölmektedir.³¹

İktidar üzerinden gelişen yeni İslami söylemde yazarlar “diğer hayat tarzlarına 80’lerin İslamcılığında görölen söylemsel hiyerarşiyile yaklaşmayan, İslam tarihini ve İslami kavramları yeni bir okumaya tabi tutarak” kendi bireysel dünyalarını muhayyileleriyle besleyen eserler meydana getirmeye başlamıştır. Bir anlatı formu olarak roman, yazarların kendilerini, geçmişlerini gözden geçirme, yaşamlarını anlamlandırma ve bugünü yorumlamada sunduğu imkanlarla popüler bir hal almaya başlamıştır. “Yazarlar romanı, kendi üzerine düşünmenin bir aracı olarak kullanmışlar”, kolektif İslami zihniyetin ‘özne’ye dönüşmesine yolaçmışlardır.³² Bu çerçevede görölen anlatıların çoğu hiçbir zaman değişmeyen Asrı-ı Saadet örnekliliklerine evrilmiş, fakat bu defa roman formunun merkezini oluşturan kurgu ile siyer metinleri romanlaştırılmaya çalışılarak, yazarın muhayyilesi ile okuyucu başbaşa bırakılmıştır.

Yenilik söyleminin popüler alanlara açılmada etkili olduğu bilinmektedir. Bu ise değişimin gerçekleşmesi ile mümkündür. Dinin kamusal alandaki varlığını tüketim mantalitesinden ayrı düşünmediğimiz 2000’li yıllarda dinin ve onu temsil edenlerin değişimi ve dolayısıyla popüler oluşu konusunda İsmail Kara’nın tesbitleri kültür-piyasa-din bileşkesi hakkında bir fikir vermektedir. “Tüketim alışkanlıkları, ikamet ve tatil semtleri, yaşama biçimleri, markalar, tipler, edalar değişti. Toplantılar, davetler, düğünler, hatta iftarlar beş yıldızlı otellere taşındı. Tesettür defileleri yapıldı. Herkes yerinden memnun ve işlerin iyiye doğru gittiğinden emin olduğu için

³¹ Çayır, a.g.e., s. 170-171.

³² Çayır, a.g.e., s. 172.

cididi bir tedirginlik ve sorgulama yaşanmadı.”³³

Yasin Aktay, müslümanların değişimini tahlil ettiği eserinde “Modernlik durumunun İslam toplumları üzerindeki doğurganlığından biri dinin temel kaynaklarına yaklaşımda birey unsurunun bir varlık iddiasında bulunması olmuştur.” der.³⁴ Aktay bunun tarih boyunca kutsal öğretilere yaklaşırken hep ‘birey’i öne alan yanının olduğunu teslim eder fakat onun vurgulamak istediği nokta “kişilerin temel kaynaklar karşısında kendi deneyimlerinin kendisine öğrettiklerinin (veya dayattıklarının) çerçevesinden sıyrılmaya gerek görmemesi anlamında birey”selleşmiş bir din algısının varlığıdır.

Aktay’ın, “Müslümanlar arasında gelişen ve Kur’an’ı, her bireyin kendi başına muhatap olduğu bir düzlemde temel alma, Protestanlığinkine benzer sonuçlara mahkumdur, bu da bireyselciliğe, oradan da sekülerizme, modernizme kapıları ardına kadar açacaktır.”³⁵ tezi, protestanlaşan bir siyer algısını da haber vermektedir.

Roman türü; sunduğu hayat felsefesi ile geleneğin dokusuna hiçbir zaman tam uyum sağlayamamıştır. “Newton fiziği ile şekillenen bir düşünce biçimi felsefe ve sosyal bilimleri etkilemiş; bu durum dini algılama tarzını değiştirmiş ve bunun hayatın her alanını kuşatan yansımaları olmuştur. Batı’daki bu değişme sekülerleşme olarak ifade edilmiş ve kabaca; metafizik boyutu olmayan, sadece fizik dünya ile sınırlı kalan bir düşünce sistematığı” olarak tanımlanan Batı felsefesi, geleneği, ‘terkedilmesi gereken’ eskiye dair şeyler olarak yorumlamıştır. Bu düşünce dünyasının üzerine inşa edilen romanın, dini malzemeyi kullanırken göstereceği sadaket şüphelidir.³⁶

Cemil Meriç, romanın “bize ait bir tür olmaması” fikrinden hareketle romanı, Batı’nın ürettiği bir hastalık olarak görür. Bu nedenle İslami aydınların romandan

³³ İsmail Kara, **Cumhuriyet Türkiye’sinde Bir Mesele Olarak İslam**, Dergah, İstanbul, 2010, s.331.

³⁴ Yasin Aktay, **Türk Dininin Sosyolojik İmkani**, İletişim, İstanbul, 1999, s.155.

³⁵ Aktay, **a.g.e.**, s. 154.

³⁶ Zafer Özdemir, “Roman Üstüne”, **Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 39, Mart 2012, s.

uzak durduğunu ve durması gerektiğini söyler. Cumhuriyet'in edebiyat tarihi bu anlamda Meriç'i haklı çıkarmaktadır. İslâmi-muhafazakâr çevrelerde roman, tür olarak uzun süre eleştirildi. Zira Meriç'in bir "ifşa unsuru" olarak gördüğü romanda "Kahraman, evlerinin damını açıp bizi yatak odalarına sokuyor"du.

Meriç'in bu sert tepkisine müslümanların uzun süre kulak tıkaması, edebiyatın, dinin anlatılmasında bir "araç" olarak görülmesinden ileri geliyordu.

Fakat ilk kez 2010 yılında akademik dünyadan edebiyat dünyasına ciddi bir eleştiri geldi. Bu eleştiri, siyer konuları ve özelde Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayatı söz konusu olduğunda, yazın dünyasının bir anlatım aracı olarak roman türünü kullanamayacağı yönünde idi. Çünkü roman kurgusal ve tasarlanmış bir gerçeklikle malzemeyi biçimlendiriyordu. Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in müslümanlar için tek örneklik oluşturması, biricik olması ve dinin en önemli ikinci kaynağı olan hadisin doğrudan faili olması hasebiyle, roman bu malzemeleri kendine göre biçimlendiremez ve kullanamazdı.

2010 yılında Meridyen Destek Derneği'nin Türkiye'deki Siyer birikimini tüm yönleriyle ortaya koymayı hedefleyen bir dizi atölye çalışmasından Siyer-Edebiyat atölyesinde, Prof. Dr. M. Fatih Andı bu duruma dikkat çeken makalesi ile gündeme geldi. Andı'nın "Modern Edebiyatta Hazreti Peygamber'i Anlatmak" başlıklı makalesi, siyer metinlerinin roman şeklinde yazılmasına verilen ilk tepki oldu.

Andı tarafından ilk kez dillendirilen, hassasiyeti dolayısıyla ısrarla üzerinde durduğu ve akademik ortamlara taşıdığı bir konu olan siyer konulu romanların eleştirisi; 2000'lerden sonra, müslümanların Peygamber ve Asr-ı Saadet algısının nasıl değiştirdiğini, hangi tasavvurlarla biçimlendiğini ve ne tür yorumlarla siyerin çarpıtıldığını içeren bir çalışmadır. Bu tek makaleyi destekleyen ve "Popüler Siyer Kitaplarında Dil, Üslup ve Estetik Sorunları"³⁷ başlığını taşıyan ikinci makale, 2012

³⁷ M. Fatih Andı, "Popüler Siyer Kitaplarında Dil, Üslup ve Estetik Sorunları", **Türkiye'de Popüler Siyer Çalışmalar: Siyer Atölyesi 2012 Tebliğler Kitabı**, Meridyen Kitaplığı, İstanbul, 2013.

yılında yine aynı derneğin bu defa, Türkiye’de popüler siyer birikimlerinin ele alındığı çalışma atölyesinde edebiyat dünyasının dikkatlerine sunuldu.

Siyer’in modern zamanlardaki veriyonlarına “algı sorunu” çerçevesinde yaklaşan Andı, her iki makalesinde de, tanımından içeriğine, kullanılan malzemelerden, dil ve estetik sorunlarına, sembollerden imajlara, tasvir ve tahlillere kadar bu algı sorununun bir ürünü olduğunu belirtmektedir.³⁸ Bu çalışmanın eksenini oluşturan fikir, söz konusu iki makalenin itiraz ve ihtiraz noktaları üzerine konumlanmıştır.

Tez içinde sık sık atıf yapılan her iki makalenin temel bakış açısı, Peygamber’in romanlarda yer alan farklı tasavvurlarına gösterilen tepki değildir. Hz. Peygamber’i tasavvur şekillerinin çeşitlilik göstermesi oldukça normaldir. Hz. Peygamber henüz hayatta iken ortaya çıkan ehl-i rey, ehl-i hadis yaklaşımlarına baktığımız zaman, Hz. Ömer, Hz. Aişe, Abdullah b. Mesud gibi sahabenin önde gelenlerinin O’nun davranışlarının özünü ve mesajını dikkate alarak hareket ettiği; ikinci bir yaklaşım olarak başını Ebu Zer el-Gıfari’nin çektiği, Ebu Hureyre, Abdullah b. Ömer gibi sahabelerin ise Hz. Peygamber’in davranışlarının şekli ve lâfzî yanını örnek aldıkları ve öne çıkardıkları görülür. Hz. Peygamber’in daha sonraki tasavvurlarının kaynağını oluşturan bu iki yaklaşım, günümüz müslümanları için aradan geçen ondört asır içinde çeşitlenerek günümüze kadar gelmiştir.³⁹ Fakat Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in hayatına dair en çok kaydın Medine döneminde olması, o döneme ait abartılı anlatımların en alt düzeyde olmasını sağlamıştır. Buna karşılık, hakkında hemen hiçbir kaydın olmadığı risalet öncesi dönemde ise oldukça fazla abartılı, olağanüstü rivayetler var.⁴⁰ Bu bilgi, ilgili makalenin modern siyer konulu romanlara yaptığı itirazları doğrular niteliktedir. Çünkü modern yazar, muhayyilesinin tüm imkânlarını kullanarak, romanın tüm yapısal olanaklarını

³⁸ M. Fatih Andı, “Modern Edebiyatta Hazreti Peygamber’i Anlatmak”, **Siyer -Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 122.

³⁹ Musa Bağcı, “Hz.Peygamber’in Örnekliğinin Günümüzdeki Önemi”, **Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı Sempozyumu**, 20-22 Nisan 2007, s. 77.

⁴⁰ Mehmet Azimli, **Siyeri Farklı Okumak, I**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2008, s. 15.

değerlendirerek bambaşka bir peygamber algısı oluşturmuştur. “Bu yaklaşım ise, Hazret-i Peygamber’in hayatını öğrenmek ve kendi hayatına uygulamanın ibadet olduğu şuurunu ve vecdini silip, Nebevî hayatı sıradan bir biyografiye hatta ruhsuz bir CV’ye dönüştürmeye yol açıyor.”⁴¹ Andı’nın her iki makalesinin temel itirazı bu yapıya yöneliktir.

Siyer konulu romanları bekleyen yalnızca bu tehlike değildir. 1990’ların sonlarında etkisini iyice göstermeye başlayan küresel paradigma, kültürün de bir endüstri malzemesi olabileceği ve kitleleri bu yolla yönlendirebileceği fikri üzerinden kültürel unsurlara ve dolayısıyla edebiyata uzandı.

Kutlu Doğum Haftası Etkinlikleri böylesi bir paradigmanın dayattığı etkinlikler olarak, 1990’ların sonlarında miladi takvimin hicri 571’e sabitlenmesiyle Nisan’ın ikinci haftasına konuşulduğunda, bunun çok kısa bir süre sonra, müslümanların tüm kutsallarını arabesk bir kültür malzemesi haline dönüştüreceğini, siyerin tüm metinlerini “kisch” örneklerden daha aşağıya çeken sıradan bir estetik algıyla kitlelere sunabileceğini kimse tahmin etmezdi. Fakat durum tam da böyle oldu ve yoğun bir pazarlama bombardımanı ile karşılaşan kitleler, yayınevlerinden, reklam ajanslarına, hediyelik eşya üreticilerinden hac malzemesi satanlara kadar geniş bir alanda Kutlu Doğum etkinlikleri çerçevesinde arz-talep ilişkisiyle hareketli günler yaşadı. Siyer konulu romanların en çok bu dönemlere denk getirilerek piyasaya çıkması ise, hem görsel tasarımda hem içerikte hem de estetik hassasiyette sıradanlaşmayı getirdi. İçerikteki ciddi sorunsalların tartışıldığı tezimizde, bu sürecin hızla devam ettiği ve bu yolla başta Hazreti Peygamber (S.A.V.) olmak üzere çarpıtıldığı ele alınmıştır.

Siyer konulu romanların yazarlarının çoğunluğunun kadın olması, bu tezin sınırlarını aşan uzantıları ile dikkate değerdir. Fakat şu kadarını söylemek gerekir ki, söz konusu romanlarda kadın sorunu ya da toplumsal olarak kadınların öne çıkan problemleri görülmez. Toplumsal cinsiyetin baskıcı unsurları da eleştirel bir dile

⁴¹ Andı, “Popüler Siyer Kitaplarında Dil Üslup ve Estetik Sorunları”, s. 99.

sahip olmak yerine, bu dili kanıksatıcı anektodlarla pekiştirici bir fonksiyon üstlenmiştir. Kadın yazarların, sahabe kadınlarını anlattığı romanların bu fonksiyonları üstlenmediği, dahası belirgin bir kadın kimliği ortaya çıkaramadığı görülür. Bu durum bizi en baştaki tezimizi savunmaya iter. Sahabe kadınlarını romanlarda ele alan kadın yazarlar “Peygamber’i anlatma” yollarından birini, kadın sahabelerin hayatlarını anlatmak üzerinden gerçekleştirmişlerdir.

Kadın romancıların, 1970-80 arası romanı bir “ihya aracı” olarak görmelerinin üzerinden geçen yirmi yılda, gerek romanın toplumsal fonksiyonunun değişmesi, gerekse kadın yazarların bireysel-toplumsal dönüşümleri yazın dünyasına yansımıştır. Kadın yazarların yazdıkları dini içerikli romanların artık toplumu irşad edici bir misyon üstlenmedikleri üzerine Nilüfer Göle, kendilerine yüklenen annelik ve zevcelik görevleriyle kendilerini çatışır halde bulduklarını ifade eder. “Bu onları kendilerini tanımlamanın yeni yollarını bulmaya zorlar.”⁴² İslamcı kadın yazarların “bütünüyle reddedemedikleri bir modernlik ve tamamıyla terk edemedikleri bir geleneğin bütün sorunlarını yaşayan”⁴³ bir konumda bulunmaları, kendilerini daha iyi ifade etme araçları konusunda arayışa geçmelerine neden olmuştur. Yazın dünyası bu noktada kadınların yöneldikleri bir alan olmuştur.

Göle’nin yukarıdaki tesbitinden hareketle, 2000 sonrasında kadın romancıların konu seçiminde aldıkları tavrın, kamusal alanda ‘yeteri kadar’ görünür olmalarını, edebi alan açma girişimiyle gizleme/perdeleme olup olmadığı tartışmaya açık bir mevzudur. Kısaca 2000 sonrasında siyer konulu roman yazan kadın yazarlar, 2000 öncesinde yaşadıkları kamusal alan mücadelelerinin bir sonucu olarak ‘eve dönüş’ yolunda edebiyat mevzisine çekilmeyi uygun bulmuş olabilirler. Toplumsal misyonu olmayan, bireysel, santimental ağırlıklar taşıyan dili, üslubu ve kurguları ile dikkat çeken siyer konulu roman metinlerinin varlığı, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

⁴² Nilüfer Göle, **İslamın Yeni Kamusal Yüzleri**, Metis, İstanbul 2000, s. 35.

⁴³ İpek Merçil, “İslamcı Kadın Aydınları”, **Tarih ve Toplum**, C. 37, S.219, Mart 2002, s. 189. (Merçil İslamcı yazarların edebi eserlerinin kapsamlı incelemesini yaptığı “Les Intellectuelles Islamistes en Turgie Contemporaine” (EHESS Paris, 2001) adlı doktora tezinde konuyu etraflıca incelemektedir.)

Romanların okunma sürecinde karşılaşılan zorluk, Göle'nin tesbitlerini temel aldığımızda, geçerli gerekçeleri ile önümüze çıkar. Şöyle ki, ağır santimental dilin varlığı, "eve dönüş" yolunda yorgun düşmüş yazarların bitkin, yorgun ve muallakta kalan "edebi" ifadeleri ile okuyucuyu "oyaladıkları" savını kuvvetlendirmektedir. Çoktandır bilinen, başlangıcı, gelişimi ve sonucu "ezberlenmiş" bir konunun, yazarlar tarafından "daha başka nasıl anlatırım" heyecanından uzak metinler ortaya çıkarması okuma sürecini zorlaştıran bir faktör olarak zikredilebilir.

Romanların belli bir süreçten geçerek nasıl popüler kültürün malzemesi haline geldiğini anlatan Veli Uğur, Türkiye'nin 1980 sonrası popüler kültür birikimini ele aldığı çalışmasında, ilk çıktığında fantastik edebiyat içinde yer alan, sonra bilgisayar FRP oyunları ile popülerliğe adım atan, ardından sinemaya uyarlanmalarıyla da popülerliklerini küresel ölçekte arttıran yapıtlardan bahseder. Uğur, popüler olanın, dilsel yeteneklerinden değil, popüler kültür içerisinde yer edinmelerinden kaynaklandığı belirtir.⁴⁴ Televizyon dizileriyle tarihsel çarpıtmaların revaçta olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, siyer konulu romanları böyle bir sürecin bekliyor olma ihtimali düşük görünmemektedir.

Siyer konulu romanların bir on yıl sonraki durumları hakkında öngöründe bulunmak zor olmakla birlikte, bu ürünlerin geleceğinin; kültür endüstrisinin işine yarar ürünlerin piyasa bulmaya devam etmesiyle, popüler temaların başta yayın dünyasında olmak üzere, görsel medyada ya da beyaz perdede örneklerinin verilmesiyle, estetik düzey konusunda herhangi bir talebin oluşmadığı okuyucu kitlesinin var olmaya devam etmesiyle ve alanın ilgililerinin düzeysiz örneklerle tepkisiz kalmasıyla doğrudan ilgili olduğu söylenebilir.

Bu düşünceden hareketle; 2000 sonrasında yayımlanan siyer konulu romanlar, tematik incelemeye tabi tutularak, eleştirel yaklaşımlarla okunmaya çalışılmış, elde edilen veriler tasnif edilerek, itiraz noktaları ile birlikte tezin ilgili

⁴⁴ Veli Uğur, **1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Kültür**, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013, s.38.

bölümlerine yerleştirilmiştir. Siyer konularının, roman türü içinde ele alınması ve işlenmesi meselesine eleştirel bakan ilim adamlarının ve alanın ilgililerinin görüş ve düşünceleri titizlikle incelenmiş, tezin temel iddiası olan “Hazreti Peygamber’in hayatı roman tarzında yazılamaz.” Savını destekleyen görüşler bir araya getirilerek Türk edebiyatını olduğu kadar siyer ilmini de yakından ilgilendiren bir konuda son onbeş yıllık birikim eleştirel analize tabi tutulmuştur.

I.BÖLÜM: ROMAN VE SİYER İLİŞKİSİ

1. Roman ve Siyer

Roman, “150 yıllık tarihiyle edebiyatımız için nisbeten yeni bir tür olma özelliği taşır. Edebiyat dünyamızın Tanzimat’la birlikte çeviriler ve telif eserler yoluyla tanıştığı ve tiyatroyla birlikte yoğun olarak rağbet gösterdiği bu edebi tür bugün de popüler edebi tür olma kimliğini sürdürmektedir.”¹

Modernizmin Tanzimat ile yoğunlaşan etkisi, roman yoluyla daha geniş kitlelerde hissedilmiştir. Her alanda görülen modernleşme temayülleri, toplumun temel yapısını sarsıcı sonuçlar doğurmuştur. Türk edebiyatının doğrudan etkilendiği Batı paradigması, roman yoluyla toplumsal bir değişim ve yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Nurdan Gürbilek, roman için, “Bireyle topluluğun kaderlerinin ayrıldığı, bireyin iç dünyasının dış dünyadan kopukluğunun bir ifadesidir roman. Destanın bütünlüklü dünyasının duvarları yıkılmıştır. Yorgun ve umutsuz ellerimizin değdiği herşey eksik kalacaktır artık. (...) Tanrı’nın terk ettiği bir dünyanın destanıdır.”² Der.

Bu yersiz yurtsuzluğun “anlatı biçimleri” üzerinden yorumlanması, romanın Türk edebiyatı için ne kadar önemli değişimleri beraberinde getirdiğinin bir göstergesi olarak okunabilir. Çünkü roman, yalnızca bir edebi tür değil, taşıyıp getirdikleri ve kabul ettirdikleriyle, bir zihniyet, dünya görüşü, bakış açısı önermekte, bunu yaparken de toplumu değil bireyi muhatap almaktadır.

¹ Hülya Bayrak, 2000’li Yıllarda Türk Romanı, **2001-2004 Türkiye Kültür Sanat Yıllığı**, Türkiye Yazarlar Birliği, 2004, s.306.

² Nurdan Gürbilek, **Vitrinde Yaşamak**, Metis, İstanbul, 2011, s. 85.

Tarih ve geçmiş, her dönemde romanın ilgi kaynağı olmuştur. Romanın tarihi kişi ya da olayları malzeme olarak kullanması siyer ile ilişki kurmasına neden olmuştur. Biri modern bir anlatım tür, diğeri İslam peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.) hayatı. Roman ve Siyer'in birbiri ile ilişkisi "anlatma" formunun sağladığı olanakların, edebiyat türlerine adapte edilmesi gibi görünse de temelde tartışılan şey kutsal ile seküler olanın birbirini ne derece ifade edeceğidir. Bu ilişki düzeyi roman ve siyeri karşı karşıya getirmekte ve "bir peygamberin hayatı roman formunda anlatılabilir mi?" sorusu ile pratik hayata uzanmaktadır.

Siyer metinlerini roman türünde yazma düşüncesi son 30-40 yıllık bir geçmişe sahiptir ve 2000 sonrasında yaygınlaşmıştır. Bu dönem, romancıların tür ve çeşit bakımından yeni arayışlara geçtiği bir dönemdir.³ Enis Batur'un "Romanda bir hafifleme'nin olduğu, gitgide "entertainment" sektörünün bir parçası haline geldiği/getirildiği, nicedir gündemde kalan bir konu. Roman sinemayla atbaşı biçimde bir kitle kültürü *enstrümanı* mı kılınmak istiyor?" sorusu, 2000'lerin bu değişimini işaret etmektedir.⁴

Hazreti Peygamber (S.A.V.), gerek halk edebiyatı gerekse divan edebiyatında farklı biçim ve türlerde edebi metinlere konu olmuştur. O'nun hayatının, "roman" formunda yazılarak, günümüz edebiyatının bu yönüyle geçmişe bağlandığı söylenebilir. Fakat bu çaba kendi içinde birtakım problemleri taşımasıyla dikkat çekicidir.

T.S. Eliot, dinin edebiyatla olan ilgisini açıklarken "Eserlerinde dinden hiç söz etmedikleri halde, onun hayat ve ahlak görüşünü paylaşan, fakat dinin propogandasını yapmayan yazarlardan" bahseder. "Gerçekten büyük diyebileceğim bir yazar, belli bir dini şuur içinde olduğu halde, onu vaaz etmeyendir."⁵ Der. Fakat bu düşünce Eliot'un dinden uzak bir edebiyat tasavvur ettiği anlamına gelmez.

³ Hülya Bayrak, **a.g.m.**, s.308.

⁴ Enis Batur, "İnce İşler", **Edebiyat Ve Eleştiri**, S. 46, Kasım -Aralık 1999, s. 2-5.

⁵ T. S. Eliot, **Edebiyat Üzerine Düşünceler**, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2007, s. 96.

Nitekim buna açıklık getirmek için hemen ardından din ahlak ve edebi değer yargılarının birbiriyle uyumlu bir bütünlük arzemesi gerektiğine ve bunların birbirinden bağımsız olamayacağına vurgu yapar. Romanın gelişim sürecinden örnek veren Eliot, romanın son üçyüz yıllık tarihsel evriminde, din ve ahlak şuurundan uzaklaştığını ifade eder. Bunda etkili olan görüş şüphesiz ki belli bir ahlaki şuurun karşısında olmak ve onunla mücadele etmektir.⁶

Bu bölümde; modern edebi bir tür olan romanın, Hz. Peygamber'in hayatı demek olan siyer türü ile ilişkisi irdelenecek, romanın kendine özgü yapısı ve siyer gibi kutsal bir alana müdahalesinin doğurduğu sonuçlar tartışılacak, siyerin neden roman tarzında yazılamayacağı tezi üzerinde durulacaktır.

1.1. Modern Bir Anlatı Aracı Olarak Roman

Roman, XVIII. yüzyılın başında Avrupa'da görülen, toplumsal değişimlerin yazın dünyasını etkilemeye başlamasıyla oluşan bir anlatım aracı olarak, burjuva toplumunun temel özelliklerini taşır. Türün böyle bir kökene sahip olması, sonrasında sıralanacak diğer gerekçeleri içermesiyle önem kazanır. Şöyle ki; söz konusu dönem, sınıf çatışmalarının, yeni oluşmaya başlayan kapitalist sistemin temel parametrelerinden biri olan dünya hırsı, üretim, yayılma, malın belli kesimlerin elinde toplanması, işçi-köle sınıflarının genişlemesi gibi, insan sömürüsüne dayanan değerleri yüceleştirici bir söylemi şart koşması ve seküler değerleri öne çıkarmasıyla dikkat çeker. İşte roman böyle bir sosyo-kültürel zeminin yarattığı bir anlatım aracıdır.

Roman; materyal unsurlar (vaka/olay örgüsü, anlatıcı ve anlatıcının bakış açısı, şahıslar, zaman ve mekân), estetik unsurlar (kurgu ve anlatım seviyesi, anlatım teknikleri, dil ve üslup), ve muhteva unsurlarından (fikir, tema, mesaj, yazarın bakış

⁶ Eliot, a.g.e., s. 97.

açısı ve niyeti) müteşekkil birtakım teknikler neticesinde⁷, biçimsel ve içerik özellikleriyle varolan kurgusal metindir. Romanın fiktif (kurgusal) yapısı içinde bütün bu özellikler, yazarın, anlatıcı vasıtasıyla bir olayı ya da olaylar zincirini hikaye etmesi şeklinde vücut bulur.⁸

Batılı romanı sorgularken Abidin Dino “Marksist olsun olmasın birçok eleştirici, ekonomik, siyasal ve sosyal çerçevesini genişleterek tırmanan burjuva sınıfının kendi ölçüsüne göre bir yazın türü yaratmayı başardığını ortaya koymuşlardır.”⁹ Der. Dino’nun bahsettiği ölçüt, burjuva gelenekleri neticesinde romanın, modernist algıları savunan, sahip çıkan ve yayan bir yazın türü haline dönüşmüş olduğudur.

Kurmaca yapı, gerçeklik üzerindeki hâkimiyet, gerilim ve çatışma, romanın üç temel karakteristiğidir. Bu özellikleri nedeniyle roman, tarihi ve dini alanlardan devşirdiği malzemeyi kullanırken ya malzemeyi bu üç unsura göre biçimlendirecek, dolayısıyla tarihi ve dini malzemeyi tahribata uğratacaktır, ya da tarih ve dini alanın malzemesini kullanmayacaktır.

1.1.1. Kurmaca (Fiction) Bir Tür

Kendine ait bir gerçeklik yaratan roman türü fiktif bir yapı üzerine kuruludur. “İçinde yaşadığımız dünyaya hakiki dünya (Vérité), romandaki veya hayal mahsulü herhangi bir yazının oluşturduğu dünyaya da Fiction adı verilir.”¹⁰ Şerif Aktaş’ın “İtibari” dediği bu yapı, “...harici âlemin bir düşünce sistemi etrafında sanatkar tarafından yorumlanması neticesi vücut bulur.”¹¹

⁷Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2001, s. 9, 69.

⁸Tekin, **a.g.e.**, s. 3.

⁹Abidin Dino, **Türk Romanının Doğuşu**, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008, s. 198.

¹⁰R. Quillet, Bourneur, **Roman Dünyası ve İncelenmesi**, Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, KBY, 1989, s. 11.

¹¹Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Ankara, Birlik Yayınları, 1984, s.14.

Yazarın gerçeği istediği gibi şekillendirdiği bu yapı, iyi bir roman için şarttır. Romanın fiktif yapısı içinde bir metin, önce kurgusal bir zeminde “biçimlenmeli”dir. Ardından olay örgüsü kurulmalıdır. Olay örgüsü ya da olaylar, belli bir “düzenlenme”nin sonucunda hayal dünyasının tüm verilerini içeren bir yapıyla metnin iskeletine yerleştirilmek zorundadır. Edebi metinleri gerçek hayatla olan ilişkileri üzerinden ikiye ayıran Akşit Göktürk, metinleri hayatla birebir ilişkili olan “kullanımlık metinler”, ve gerçek hayatla dolaylı ilişki içinde olan “kurmaca metinler” olarak tanımlar. Kullanımlık metinler; göndermeleri gerçek dünyaya yönelen ve “yaşamın, birtakım gerçek ya da olası durumları ile olgularını” betimleyen; kurmaca metinler ise “yapısındaki özelliklerden dolayı, alımlanmasında, gönderici ile alıcının, kendine özgü kuralları olan bir iletişim konumuna girmesini gerektiren”¹² metinlerdir.

“Kullanımlık metinler gerçekle kurdukları bağıntıyla, ona uyup uymamalarıyla doğrulanırken, kurmaca metinlerin doğrulanmak için gerçeklere gereksinimleri yoktur. Çünkü kullanımlık metinlerde, metin ile yaşam gerçeklerinin birebir ilişki içinde bulunması (ayrık-göndergelilik); kurmaca metinlerde ise, metnin kendi içinde yaşamın gerçekleriyle birebir ilişki içinde bulunması (öz-göndergelik) söz konusudur.”¹³

Kullanımlık metinlerde gerçeğin tahribatına göz yumulmazken, kurmaca metinlerde böyle bir zorunluluk söz konusu değildir.

1.1.2. Tasarlanmış Gerçeklik

Türün geçirdiği tarihsel evreler göz önüne alındığında, ortaya çıktığı Batı Avrupa'nın kendi sosyo-kültürel değişimine koşut olarak dönüşen roman “Topluma dair somut gerçekliklerin roman gerçekliğine dönüşmesinde temel rol oynamıştır.”¹⁴ Gerçeğin, hayat içinde yaşanan ya da yaşanmış olan değil, yazarın elindeki malzemeye göre, onun muhayyilesinin ürettiği bir tasarımı söz konusudur. Bu durum

¹² Akşit Göktürk, **Okuma Uğraşı**, İstanbul, YKY, 2001, s. 153.

¹³ Göktürk, **a.g.e.**, s. 138-139.

¹⁴ Hilmi Yavuz, **Yazı Üzerine**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1987, s.44.

“gerçekçi roman” türünde de benzer sonuçlar doğurur. “Gerçekçi dediğimiz romanda bile ‘gerçek’ yeni baştan düzenlenmekte, öylece ortaya konulmaktadır.”¹⁵ Çünkü yazar, gerçekçi denilen romanı bile biçimlendirmektedir.

“Gerçekliğin artistik üretimi” sürecinde üretim araçlarının, tekniklerin, kullanılan gereçlerin ve asıl önemlisi yazarın kurmacaya ilişkin tasarımının da belirleyiciliği rol oynar. Somut gerçekliğin “artistik olarak yeniden üretimi”ni yeni baştan kuran bu yapı, romanı edebiyatın diğer türlerinden ayıran bir özellik olarak, “görünüşün arkasındaki anlamı yeniden öykülediği”nden, gerçeklik kavramı roman türünde bir sorunsal olarak görülür.

Gerçekçiliğin “nesnelerin körü körüne yansıtılması olmadığı”, “gerçeğe bağlılığın salt gerçekten farklı bir kavram olduğu” yönünde Avrupa roman anlayışının hâkimiyeti, romanı “tasarlanmış” gerçekliğin baş aktörü yapar. Batı romanında gerçeklik fikri, “gerçek nesne ile bilginin nesnesinin farklı olduğu” üzerine kuruludur. Romanın estetik unsurları içinde yer alan kurgu ile sıkı bağı olan gerçeklik, romanın temel kuramsal sorunlarından birisidir.¹⁶

Mehmet Tekin, Todorov’un, romanın “hakiki” veya “sahte” oluşu yönündeki düşüncelerini tartışırken, romanı “sahte”den yana daha şanslı bulmasına katkı sağlayan tercihini şöyle ifade eder: “Nitelikli roman, (...) ‘gerçek’ten ziyade ‘sahte’ olana doğru ağırlıklı malzeme sunan romandır.”¹⁷ Romanda gerçeğin-gerçekliğin tıpkı kurguda olduğu gibi yazar tarafından biçimlendirilebilir oluşu “iyi roman”ın temel parametreleri arasındadır.

1.1.3. Gerilim Platosu: Trajedi ve Dram

¹⁵ Rasim Özdenören, “Roman, Hayat ve Kader”, **Hece**, S. 90/91/92, 2004, s. 451.

¹⁶ A. Mümtaz İdil, **Gerçeklik Ve Roman**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1983, s. 17.

¹⁷ Mehmet Tekin, “Bir Kurgu Sorunu Olarak Bakış Açısı”, **Hece**, Türk Romanı Özel Sayı, S. 65/66/67, 2002, s. 164.

Trajedi, Yunanca tragoidia, “keçi şarkısı” anlamına gelen ve göstermeye bağlı edebi metinler olarak zikredilen tiyatronun bir türüdür. Edebiyatta roman ya da hikaye türünde görülen trajedi, “bir kahramanın yaşadığı kederli ya da korkunç olayları ve kahramanın kaçınılmaz yenilgisini ciddi ve yüceltilmiş bir dille anlatan” olay olarak tanımlanır. Kahramanın trajedisini olabileceği gibi, romanda yer alan insanların da trajedileri bulunur. Kahramanın trajedisini işleyen romanlar ve dramatik şiirlerle genel olarak bütün kederli ve umutsuz insani durumlar da “trajik” sayılır.

Antik çağın edebiyat kuramcısı Aristoteles, Poetika’sında, “ahlaki belirsizliğin trajedinin özü olduğu” görüşündedir. Ona göre, trajedi kahramanı, erdemli ya da erdemsiz biri değil, iki karşıt uç arasında kalan biridir ve kötü olduğu için değil, kişiliğindeki kusur yüzünden yıkıma sürüklenir. Aristoteles, trajedinin arındırıcı gücünü de vurgular: İyi bir trajedi, seyircilerde “korku ve acıma” duygusu uyandırarak, onlarda bir duygu arındırmasını sağlayacaktır.¹⁸

Trajedi ve dram, roman türünün belkemiğini oluşturan kavramlardır. Romancı, olayları kurgularken dram ve trajediye dayanmak, üretilen gerçeklikler içerisinde dramlar ve trajediler yaratarak gerilimler oluşturmak zorundadır. Roman türü zıtlıklar, çekişmeler ve çatışmalar üzerine kuruludur. Romanda gösterilmesi zorunlu olay ve davranışlar, kahramanın dramı etrafında biçimlenmeli “kahramanın karakteri sorunları bir zirveye doğru götürmeli ve burada engellemelidir.” Roman kahramanının bir dramının olması ve bu dram doğrultusunda etkin ve hareketli olması gerekir.¹⁹

Romanda kurgulanmış olayların, kurgulanmış gerilim ve dramları bulunur. “Olayların kronolojik sıralanışındaki sapmalar, kimi zaman olaylar ve kişiler hakkında verilen ön bilgiler, bilinçaltı tesbitleri, iç konuşmalar, okuyucuyu romanın dramatik gerilimine hazırlar. Daha doğrusu, bütün bu unsurların belli bir plan

¹⁸ “Trajedi”, <http://blog.kavrakoglu.com/trajedi-1/>

¹⁹ G. Lukacs, **Avrupa Gerçekçiliği**, Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul, Payel Yayınları, 1977, s. 243.

çerçevesinde düzenlenmesiyledir ki dram doğar.”²⁰ Romanda çatışmanın varlığı olay örgülerindeki gerilimlere de dayanır. Bu gerilimler çoğunlukla insanların hayal, tutku ve istekleri üzerine kurulur. Kişiler bu hayal, tutku ve istekleri gerçekleştirmeye başladıkları andan itibaren metindeki çatışma da belirginleşmeye başlar. Entrikanın çatışma düzeneği üzerinden gitmesi, başarılı bir roman için olmazsa olmaz şarttır.

1.2. Kurgu Karşısında Okur

Romanın kurgusal yapısı karşısında okurun tutumu ile ilgili sorunlar, özellikle tarihsel metinler söz konusu olduğunda tartışılır olmuştur. Okur, karşılaştığı kurgusal metne karşı nasıl bir tutum sergileyecektir? Metnin kahramanı, figürleri, olayları, zamanı mekanı ve diğer unsurları gerçek midir yoksa yazarın muhayyilesinin sonucu olarak mı “biçimlenmiş”tir? Neye ne kadar müdahale edilmiş, hayal içindeki gerçek, gerçek içindeki hayal ne kadar manipüle edilmiştir? Bu sorular, roman türünün yapısının kurguya dayanmasının temel sorunları olarak görülür. Konu ile ilgili olarak Umberto Eco, bir anlatım metniyle karşı karşıya gelmenin temel kuralını, “okurun sessiz bir biçimde yazarla ‘inançsızlığın askıya alınması’ diye tarif edilen bir ‘kurmaca anlaşması’ nı kabul etmesi” olarak yorumlar. Okur, kendisine anlatılanın bir hayal ürünü olduğunu bilmelidir; ancak bu, yazarın yalan söylediğini düşünmesini gerektirmez.²¹ Buna göre, “İnançsızlığın askıya alınması” okuyucunun kurgu karşısındaki tek tutunma noktası olarak görülmektedir.

Okurun, metni gerçek bir tarih/hayat kesiti olarak kabul etmesi ihtimali “...romanı ciddiye almak, onun hayali olduğunu bazen unutup, bir itiraf, gerçeğin hikayesi, bir hayatın ve devrin tarihi olarak görmek bir belge ve bir tarihçe olarak kabul etmek”²² sorunlu sonuçlar doğurabilir. Roman, “kurgulanmış/tasarlanmış

²⁰ Özdenören, **a.g.m.**, s.451.

²¹ Umberto Eco, **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**, Çev: Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul, 1996, s. 87.

²² R.Wellek-A. Warren, **Edebiyat Biliminin Temelleri**, İstanbul, Dergah Yayınları, s. 290.

metin” inancını okuyucusuna teyid ettirerek metni onun hafızasına teslim eder. Okurdan istenen şey, her metne “inancını askıya alarak” inanmasıdır.

Fakat bu sözleşme, her roman metni için geçerli olmayabilir. Özellikle tarihsel metinler ve dini içerikli metinler, okuru ikircikli bir durumda bırakır. Yaşanmış bir tarihsel kesitin ya da dini bir kahramanın, roman formunda ele alınırken, ne kadarının kurgu olduğu ne kadarının gerçekliği yansıttığı bilinemez. Bu durumda okuyucu metin karşısında “inancını askıya” alarak kurgu dünyasına kendini teslim edecek, ya da yukarıda Eco’nun ifade ettiği gibi, “metnin hakikat olarak görülmesi tehlikesine” dahil olacaktır. Bu durumda bir romanın ne kadarının kurgu olup olmadığı hususunda okur reçetesiz bırakılır. Okur, kurgu ve gerçek arasında bocalar, kurgulanmış gerçeği, yaşam gerçeğinin yerine koyar.

Okurun roman karşısındaki bu trajik konumu üzerine Fatih Andı, “Roman okuyucusu, romanın yazarıyla sanki bir gizli anlaşma imzalamıştır ve bütün bir okuma eylemi süresince anlatılan “yansı-gerçek”leri gerçeğin yerine koymakta ve bir yerden sonra da dönüp gerçeği bu yansımalarla yorumlamaya başlamaktadır.”²³ Böylece roman, okuyucusunu biçimlendirerek, gerçek-kurgu arasındaki bocalamaya son vermeye çalışır. Okur, tüm yansı-gerçekleri gerçeğin yerine koyar.

Romanlarda kullanılan birinci tekil kişi anlatıcılar, tam da bu noktada okurun kurgu-gerçek ikileminde kalmasında etkili olurlar. Birinci tekil şahıs kullanımı “gerçeğin romanına yaklaşmak amacıyla, böylece okur gözetleyici pozisyonuna koyulacaktır.”²⁴ Metin karşısında gözetleyici olan okur, bir süre sonra metni kendi gerçeği içinden çıkararak hayatın gerçeği haline dönüştürür. Bu durum, romanın; kendi yapısını oluşturan unsurları okuyucu vasıtasıyla “hayata” geçirmesi anlamına gelir.

²³ Fatih Andı, “Roman Ve Biyografi-II”, **Kaşgar**, S. 39, Ocak, 1999, s. 40.

²⁴ Bahriye Çeri, **Hatıra Roman İlişkisi ve Münevver Ayaşlı Romanları**, İstanbul, Doğu Kitapevi, 2013, s. 28.

Berat Açıl, kurmaca-gerçeklik söz konusu olduğunda dini metinleri okurun “gerçek” gibi algıladığını ifade eder. Okurun, siyer metinlerini kutsal metin olarak görmesinin nedeni, Kur’an-ı Kerim’den sonra en güvenilir kaynak olan hadislerin siyere kaynaklık etmesidir. Siyer kitaplarını bu bağlamda değerlendiren okur, bu metinleri kutsal metin sınıfına koyar. Bu durumda okur, romanlaştırılmış bu metinler karşısında “Siyer metinlerini kurmaca addetmek dini açıdan sakıncalı görülmektedir.”²⁵ Düşüncesi çerçevesinde roman yazarının “biçimlendirdiği” ve kurguya maruz bıraktığı metinleri gerçek olarak kabul edecektir.

2. Romanlarda Peygamber Anlatılabilir mi?

2.1. Siyer Nedir?

Hazreti Peygamber (S.A.V.) hayatının anlatıldığı türün adı olan siyer, siret kelimesinin çoğuludur. Kavramın fıkıh ile ilgisi, sözcüğün ilk anlamının zaman içinde nasıl daraldığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. “Hem klasik fıkıh literatürü içinde özel bir türün hem de fıkıh sistematığı içinde özel bir bölümün ismi” olan siyer’in kelime anlamının hadis kaynaklarındaki karşılığı “tutum, davranış biçimi” olarak ifade edilir.²⁶

Siyer’in fıkıhta geçen anlamı oldukça geniştir:

“Toplumlararası ilişkilerin hemen her boyutuna dair hükümleri kuşatan bir muhteva zenginliğine sahiptir. Bu geniş muhteva içinde savaş, barış, diplomatik ilişkiler, uluslararası ticaret, kanunlar ihtilafı, yabancılar hukuku gibi günümüzde devletler hukuku konuları yanında zimmet sözleşmesi, İslam dininden dönenler (mürtedler) ve meşru siyasi otoriteye

²⁵ Berat Açıl, “Tercümeden Telifte, Osmanlı’dan Günümüze Siyer Yazıcılığında Ne(ler) Değişti?,” **Siyer-Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 178.

²⁶ Ahmet Yaman, “Siyer” mad., **İslam Ansiklopedisi**, C: 37, İstanbul, TDV, 2009, s. 316.

başkaldıranlarla (bâgiler) ilişkileri gibi fikhın kendine özgü yapısı gereği işlenen konular da bulunmaktadır.”²⁷

Zamanla anlamı daralan siyer, önceleri “devletler hukuku” çerçevesinde, içine gayrimüslimlerle ya da mürtedlerle olan hukuku da alarak müslüman devlet idaresinin tutum ve davranışlarını ifade ederken, zamanla yalnızca savaşları içeren kitaplar haline dönüşmüş, günümüzde ise Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in hayatının anlatıldığı kitaplara verilen ad olmuştur.

Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in hayatını konu alan bir türe ad olan siyer ise “davranış, hal, yol, adet, bir kimsenin ahlakı, seciyesi ve hayat hikayesi” olarak kullanılmıştır. Siyer terimleşmiş hali ile “Hazreti Peygamber’in hayatı, onun hayatını konu edinen bilim dalı, ve bu dalda yazılan eserler” olarak ifade edilmektedir. “I.(VII) yüzyılın yarısına kadar hadislerin tedviniyle birlikte iç içe yürütülen siyer ve megazi çalışmaları, giderek kendisine has bir seyir takip etmeye başlamıştır. Siyer dediğimizde artık Hz. Peygamber aleyhisselatü vesselam’ın hayatını, izlediği yolu, hayat tarzını biçimini” anlatan eserler anlaşılır.²⁸

Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in hayatı ile ilgili hikayelerin, meslekten hikayeciler olan ve “kussâs” olarak isimlendirilen kişiler tarafından anlatılması “edebi nevî tarihi romana yakın bir tür”²⁹ olan anlatılara kaynaklık etmiş olmalıdır.

Siyer’in anlam dünyası ile ilgili, Peygamber’in müslümanların hayatında nerede durması gerektiği üzerinden Fatih Andı ilgili makalesinde, siyer kelimesinden hareketle “kelimenin asli anlamında hep bir “tutulan manevi yol, insanın dünyada seyrettiği güzergâh, gidiş” manaları vardır.” Der. Kelimenin artık ıstılahlaştığından bahseden Andı, özel’leşen bu anlamın müslümanlar için bir yol gösterici ve izlenmesi gereken güzergâh olarak anlam kazandığını ifade eder. Bu durumda siret,

²⁷ Yaman, **a.g.m.**, s. 316.

²⁸ Mustafa Fayda, “Siyer ve Megazi” mad., **İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul, TDV, 2009, s. 319.

²⁹ Necla Pekolcay, Selçuk Eraydın, **İslami Türk Edebiyatı**, İstanbul, İrfan Yayınları, 1975, s. 188.

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayat hikayesi ya da biyografisi olmaktan çıkmaktadır. Müslümanların Peygamber'e bakış açısının böyle hassas bir edeb üzerine kurulduğunu, onu anlatan eserlerin de bu hassasiyet üzerinden hareket etmesi gerektiğini ifade eder.³⁰

Günümüzde akademik siyer çalışmalarından, ansiklopedik, irşad eksenli, çocuklar için, edebi, popüler birçok alanda siyer yazım şekilleri ile karşılaşmak mümkün. Siyerin modern edebi bir tür olan romana konu olması ise son 30-40 yılda görülmeye başlamıştır.

2.2. Değişen Siyer Algısı

Modernliğin dinsel ruhu ile ilgili olarak “çağımızda” der Fredric Jameson, “din öylesine muğlak ve müphem bir söylem alanıdır ki, onun söz dağarcığı diğer davalarca temellük edilebilir.”³¹ Bu fikre katılan Terry Eagleton:

“Eğer modernliğin dinsel ruhu gerçekten de muğlaksa, bunun nedenlerinden biri, seyreltilmiş bir inancın, doktriner bir inanca kıyasla şüpheli bir çağın beğenisine daha çok hitap ediyor oluşudur. İçi öğretilen uygun şekilde boşaltılmış bir inanç, seküler düşünce tarzlarıyla kolayca baş göz edilebilir ve böylece ideolojik boşlukları doldurarak, ortodoks dine kıyasla daha ikna edici manevi çözümler sunabilir.”³² Der.

Eagleton'un vurguladığı şey tam da değişen siyer algısına tekabül eder. Onun “Toplumlar dinden bütünüyle vazgeçtiklerinde değil, artık bilhassa onun tarafından uyarılmadıklarında sekülerleşirler.”³³ Sözünden hareketle, sekülerleşen siyer

³⁰ M. Fatih Andı, “Modern Edebiyatta Peygamber’i Anlatmak”, Siyer Atölyesi, **2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s.129.

³¹ F. Jameson, **A Singular Modernity**, London, 2012, s. 163, (alıntılayan Eagleton, Tanrı'nın Ölümü ve Kültür, Çev. Selin Dingiloğlu, Yordam Kitap, İstanbul, 2014, s. 69).

³² Terry Eagleton, **a.g.e.**,s.70.

³³ Eagleton, **a.g.e.**, s. 15.

algısının artık dini anlamda herhangi bir model oluşturma ya da uyarma/hatırlatma görevinin kalmadığını söylemek mümkündür.

Günümüzde edebi siyer verimleri gerek tematik konu ve yaklaşımlar gerekse, yapı, içerik, dil ve üslup bakımından değişime uğramıştır. Modernizmin Doğu toplumlarını etkisi altına henüz almadığı dönemlerde, siyer birikimleri derin bir hürmet ve saygı eşliğinde eserlerin adına ve içeriklerine sirayet etmiş iken, modernizmin etkisinin hemen her alanda görüldüğü son dönemde siyer, modernist algılarla kuşatılmıştır.

“Her bir bireyin tarihte yahut bugün varolan herhangi bir şeyi -buna Peygamber (S.A.V) da dahildir- algılaması, bireysel-zamansal bir zihin eylemidir; bu algılayışı etkileyen varlık ve alem tasavvuru, kozmoloji anlayışı, metafizik kabuller, kültür düzeyi ve benzeri faktörler vardır. Bu itibarla aslında, farklı zaman dilimlerinin varlık-kozoloji, fizik-metafizik anlayışları ve kültür perspektiflerine göre, tasavvurlar da değişmektedir. Çünkü aslında bunlar insan aklını oluşturan ve etkileyen faktörlerdir.”³⁴

Diyen Mehmet Emin Özafşar, bu tesbiti ile dönem ve zamana göre konjunktürel olarak dahi peygamber tasavvurunun değişebileceğine vurgu yapar. Nitekim Özafşar aynı makalenin ilerleyen satırlarında bu değişimin örneklerini Hint müslümanları, Mısır ve Osmanlı müslüman aydınları nezdinde rasyonel, pozitivist ve modernist bakış açılarının hakim olduğu dönemlerde kimlerin öncülüğünde gelişip yayıldığını anlatır.

Siyer konulu romanların kitap adlarında görülen modernist yaklaşımlardan başlamak üzere, temalardan, kapak tasarımlarına dek pek çok konuda gösterilen özensizlik, umursamazca sergilenen hürmetsizlik seviyesine ulaşmış durumdadır. Siyerin kutsal alanına roman yazarının roman vasıtasıyla bu denli müdahalesi, yayınevilerinden reklam ajanslarına kadar ulaşan bir ağın kutsal alanı hoyratça kullanması demektir. Romanların “Hz.Muhammed’in Hayatı” diye başlayan ve

³⁴Mehmet Emin Özafşar, “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru Anlayışı”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Özel Sayısı, Ankara, TDV, 2003, s. 308.

gittikçe daha sıradanlaşan isimlerle piyasada yer aldığını görmek mümkün. En son “Ümmetin canısı Hz. Muhammed” adlı roman tarzında yazılmış kitap³⁵, gelinen son noktayı göstermesi bakımından manidardır. Siret/siyer kelimesinin içerdiği incelik ve hürmet “Hz. Peygamber’in Özgeçmişi” ya da “Hz. Peygamber’in CV”si şekline dönüşme tehlikesi içermekte ve gün geçtikçe yaygınlık kazanmaktadır.³⁶ Bunun, yukarıda Eagleton’un vurguladığı “İçi öğretilen uygun şekilde boşaltılmış bir inanç, seküler düşünce tarzlarıyla kolayca baş göz edilebilir” tespiti ile örtüştüğü görülebilir.

Nicelik olarak alt düzey bir algı oluşturan siyer konulu romanlar, muhteva ve uslupta yaşanan değişimle de tüm alanı etkilemiştir.

“Ümmetinin onun hakkında konuşma biçimleri her dönemde yeni bir form kazanarak dinamik bir akış ile günümüze kadar gelmiştir. Ne var ki bir taraftan dönemin ufku siyer yazımını olumlu yönde etkileyerek Hz. Peygamber’in(sav) hayatı yeni yazım türleri ile farklı cihetlerden kaleme alınırken, öte taraftan hassaten modern dönemde hakim olan seküler dil siyer teliflerini muhteva ve üslup bakımından olumsuz yönde etkilemiştir.”³⁷

Bu tesbit edebi içerikli siyer metinleri için de geçerlidir. Siyerin modern dönemin etkileri neticesinde farklı algılarla biçimlenmesi konusunda Saraçoğlu “Modern dönemde ne olmuştur da bu değişim yaşanmıştır?” diye sorar. Siyer edebiyatını incelediği makalesinde “Peygamber’in giderek beşeri yönüne vurgu yapılmasının, vahiy alması ve nübüvvet ile görevlendirilmesinin silikleştirilmesiyle, tarihsel bir kişilik olarak ele alınmasının yaygınlaşan bir tavır haline gelmesi” gibi nedenleri sıralar. Saraçoğlu bu tavrın kökeninde Batı Aydınlanması düşüncesinin tarihsel eleştiri metodunun kutsal kitaplara ve kişiliklere uygulanması olduğunu

³⁵ Münevver Bitigen, **Ümmetin Canısı Hz. Muhammed**, İstanbul, Ahir Zaman Yayınları, 2015.

³⁶ Fatih Andi, “Modern Edebiyatta Hazret-i Peygamber’i Anlatmak”, **Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, Meridyen Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 122.

³⁷ Tuba Nur Saraçoğlu, “Cihet-i Vahde Risalesi Çerçevesinde Siyer ve Siyer Edebiyat”, **Otur Baştan Yaz Beni**, Haz. Abdulhamit Kırmızı, Küre Yay., İstanbul, 2013, s. 200.

kaydeder. Bu nokta önemlidir. Çünkü “tarihsel eleştiri kendisini vahyin bağlayıcılığı karşısında sorumlu hissetmediğinden, kutsal metin ve kişiliklere uyguladığı metod, seküler metinlerle kutsal metinleri aynı kefeye koymaktadır.” Bu tahlilin modern zamanlardaki sonucu, tarihsel kutsal kişilikleri rasyonel algılarla tartışmaya ve eleştiriye açmaktır.

Saraçoğlu ilgili makalesinde, kutsal bir kişiliğin beşeriliğine vurgu yapılmasının onun “tarihsel bir kişilik” olduğu fikrini yerleştirmeye hizmet ettiğini vurgular.

“Peygamber’in beşeriliği vurgusu, beraberinde hayatının da tarihsel bir şahsiyetin biyografisi mantığıyla kaleme alınması sonucunu meydana getirmiştir. Bu nedenle modern dönemde yazılan siyerlerin özellikleri bu çerçevede incelendiğinde görülecektir ki, Batılı müelliflerin vahyin müdahalesini yok sayıp tamamen fiziki sebep-sonuç ilişkisiyle olayları değerlendirme eğilimi kısa zamanda müslüman müellifleri de kendi sarmalı içine almıştır.”³⁸

Edebi romanlarda sıkça karşılaşılan “neden-sonuç ilişkisinin vahyin önüne geçmesi” mevzusu, rasyonalist bir tavır olarak, siyer algısının değişmesinde rol oynamıştır.

Anakronik algının edebi siyer metinlerinde sık sık görülmesi de siyer algısında değişimlere neden olmuştur. Anakronizm Fransızca kökenli (anachronique) bir kelime olarak “tarihlendirmede yanlış içinde bulunma”³⁹ olarak tanımlanır. “tarih ve çağ yanılması, bir olayın tarihi veya çağı ile ilgili olarak düşülen karışıklık”⁴⁰ olarak görülür. Tarihe aykırı olan bu durum, “herhangi bir olay ya da varlığın içinde bulunduğu zaman dilimi (dönem) ile kronolojik açıdan uyumsuz olması”dır. Bunlar basit bilgi hatalarından çok, dönemler arasında büyük kaymalar zıplamalar şeklinde belirir. Anakronizm hem sözcük hem de söylem düzeyinde romanlara hakim olan temel algıda görülebilmektedir.

³⁸ Saraçoğlu, **a.g.m.**, s. 232.

³⁹ **Türkçe Sözlük**, Haz. Şükrü Haluk Akalın..(ve başk.), 11. Bs., Ankara, TDK, 2011, s. 120.

⁴⁰ D. Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, 20. Bs., İstanbul, Pınar Yayınları, 2008, s. 71.

Siyer ilminde görülen anakronizm ise “modern kavram ve kurumların ortaya çıktığı tarihsel şartları ve bunların geçmişini dikkate almadan bu şartların Hz. Peygamber döneminde de var olduğunu zımnen kabul etme sorunudur ki ciddi bir metodolojik zaafıdır.” Nurullah Ardiç, anakronizm konusuna örnek verirken “site devleti” ya da “tüketici hakları” gibi kavramların modern kavramlar olarak bu tür eserlerde ciddi birer tehlike oluşturduğunu ifade eder.⁴¹

Bu konuda Ardiç:

“Modern kavramların sorgulanmaksızın kullanılmasının bir mahzuru da Hz. Peygamber’in, Mekke ve Medine’deki toplumsal gerçekliğe yaptığı müdahalelerin fazlaca bir etkisinin olmadığı imasıdır: Söz konusu kurum ve kavramlar zaten orada mevcut idiye Hz. Peygamber neyi getirmiştir, ya da İslam zamanının Arap toplumunda neyi değiştirmiştir?” diye sorar.⁴²

Aşağıda, incelenen romanlarda sözcük düzeyinde tesbit edilen anakronizm örnekleri bulunmaktadır. “Mekke konseyi”, “ticaret filosu”, “sivil itaatsizlik”, “ üç artı bir’di hayat”, “ eleştirel çevre”, “raportör”(Meysere için), “Recep Ayı Ticaret Etkinlikleri”, “Fuar” (panayır), “homojen olmayan kalabalık”, “Mekke sosyetesı”, “Epik gücü son haddinde bir konuşma”, “vahşi kapitalizm”, “iş seyahati”, “mutluluk reçetesi”, “kervan filosu”...

2.2.1. Kutlu Doğum Haftası Etkinlikleri

Kutlu Doğum Haftası, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in doğduğu gün kabul edilen haftada yapılan etkinliklerdir. 2000’li yıllardan önce “Mevlid Merasimi”

⁴¹ Nurullah Ardiç, “Türkiye’de Siyer Çalışmaları: Sosyal Bilim Metodolojisi Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Devri Akademik Siyer Literatürü: Siyer Atölyesi 2009 Tebliğler Kitabı**, Ed. Eyyüp Said Kaya, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s.39.

⁴² Ardiç, **a.g.m.**, s. 39.

olarak camilerde vaaz, dua ilahiler ve naatlerle idrak edilen gece, ilk 1990'larda "Kutlu Doğum Etkinlikleri" çerçevesinde geniş çerçevede kutlanmaya başlamıştır. Mevlid kutlamalarının tarihsel geçmişi Fatimilere kadar uzanır.

"İslam dünyasında mevlid merasimi ilk defa, Mısır'da hüküm süren Fatimîler (910-1171) tarafından tertiplenmiştir. Bu merasimler saraya ait olup, sadece devlet erkânı arasında cereyan etmekteydi. Fatimîler, Hz. Ali (ra) ve Hz. Fâtma'nın (ra) doğum günlerinde de mevlid merasimleri tertip ederlerdi."⁴³

Sünnî Müslümanların tertip ettiği ilk mevlid merasimi ise, Hicrî 604 (Miladi 1226) yılında, Selahaddin Eyyubî'nin eniştesi ve Erbil atabeği Melik Muzafferuddin Gökbörü (1190-1233) tarafından yapılan merasimdir. "Çevre bölgelerden fakîh, sufi, vâiz ve diğer âlimler Erbil'e çağrılır ve kutlamalar gayet debdebeli bir şekilde cereyan ederdi."

Hazreti Peygamber (S.A.V.) bu konuda, "Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı surette methettikleri gibi, sakın sizler de beni methederken aşırı gitmeyiniz. Şüphesiz ki ben sadece bir kulum. Onun için bana (sadece) Allah'ın kulu ve resûlü deyiniz."⁴⁴ Diye buyurur. Mustafa İslamoğlu'nun "Yahudileşme, peygamberlere 'açık düşmanlık' şeklinde tezahür ederken, hıristiyanlaşma, peygamberi sevme ve yüceltme şeklinde tezahür etmektedir."⁴⁵ Tesbitinden mülhem bu hadiste İsa (as) peygamber'in zikredilmesi ilgiçtir.

Kutlu Doğum Haftası etkinliklerinin Noel havasında kutlanması girişimleri karşısında müslümanların ruhen "dünyevileşmiş inanç alışkanlıkları" nedeniyle rahatladığını belirten Andı, bu kutlamaların psikolojik bir rahatlama sağladığını ve

⁴³ Asım Köksal, **İslam Tarihi I**, İstanbul, Gerçek Hayat Yayınları, 2008.

⁴⁴ Buhari, Enbiya:3484.

⁴⁵ Mustafa İslamoğlu, "Peygamber Tasavvurumuz", **Kur'ani Hayat**, S.11, Mart- Nisan 2010, s. 7.

“Oh bu haftayı da yırttık. Sıradaki gelsin. Her sene o hafta geldiğinde benzer birtakım etkinlikler yaparız ve Müslüman olmanın omuzlarımıza bindirdiği yükten bir kısmını atarız. Hem Peygamber’e duyduğumuz sevgiyi ‘modern’ ifade araçlarıyla göstermiş olduk, hem de eğlenceli, söylenceli bir şekilde görevimizi yerine getirerek hafifledik.”⁴⁶

Şeklinde bir ruhsal rahatlama yaşadıklarını ifade eder.

Kutlamalar, Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in yukarıda zikredilen uyarısıyla taban tabana zıttır. Çünkü kutlamalar, kültür endüstrisinin kıskaçında, nicelik ve nitelik olarak “dini duyguyu sömürme” üzerine inşa edilmişlerdir. Dini kişiliklerin aşırı derecede övülmesinde yarışa girilmesi, hızlı ve çokça tüketim için dini sembol ve nesnelere çokça üretilmesi gerekir. Bu çarkın, kitlelerin hakikati öğrenme amacına hizmet etmediği, aksine “sekülerleşen din” algısıyla vicdanları rahatlattığı aşikârdır.

Cemal Şakar, geleneksel Mevlid’in yerine oturan Kutlu Doğum etkinlikleriyle ilgili kitlelerin kut ihtiyacına değinir. Sistemin kitleleri yönetmek için onların dini ihtiyaçlarını “gidermek” zorunda olduğundan bahseder. Şakar

“Yeni konvansiyonlar üzerinden ‘kut’lu simgeler üretmek, aslında yeni toplumsal yapılar için zorunluluktur. Çünkü toplumu bir arada tutacak, din duygusunu tatmin edecek kimi maneviyat biçimlerine ihtiyaç vardır. Maneviyat biçimleri her zaman toplumsal uzlaşımın sağlanmasında en güvenilir ortak paydadır. Bu ortak paydalar üzerinden yaratılan dinsellik; hem paradigmanın egemenliğine itaatın sağlanmasında hem de insanların din duygusunun tatmininde her zaman sorunsuz bir vasat yaratmıştır.”⁴⁷ Der.

Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri geniş kitlelere yayılarak değişen siyer algısında etkili olmuştur.

⁴⁶ Andı, **a.g.m.**, s. 97.

⁴⁷ Cemal Şakar, “Kutlu Simgeler Üretmek”, (Hece Dergisi, Mayıs, S.149, 2009), (Çevrimiçi) <http://www.sonpeygamber.info/kutlu-simgeler-uretmek>, 18.05.2015.

Türkiye’de 1990’lerden sonra, çeşitli şekillerde kutlanan Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri, miladi takvim ile sabitlenmiş ve artık Nisan ayının ikinci haftası kutlanır olmuştur. Bu faaliyetler siyer alanındaki bütün verimleri etkilemiştir. Bu etkinlikler nicelik olarak siyer yayınlarına sirayet ederken, daha popüler, cafcıflı isim ve kapaklarla ya da cazip pazarlama teknikleri ile pazarlanan ve birer ‘mal’ gibi çoğalan ürünlerin piyasaya sürülmesine neden olmuştur. Bu çoğalmanın niteliksel değerinin her geçen gün aşağılara çekiliyor olması, siyer yazarlarının ‘nereye gittikleri’ yönünde Ali Ural’ın sorduğu soruyu daha değerli hale getirmektedir. Ural, siyer yazarlarının ya da konumuzla ilgili tabiriyle siyer konulu roman yazar romancıların, Hazreti Peygamber’i popülerleştiren çalışmalarla “ne yapmaya çalıştıklarını” kendilerine sormalarını söyler.⁴⁸

Dinin de edebiyatın da popülerleşmesinin tehlikeli olduğunu savunan Andı, özellikle Kutlu Doğum Haftası projelerinin “popüler ürün üretme” amacını hızlandırdığını belirtir. Bu türden kutlamaların geçmişten günümüze dek birer “adab” çerçevesinde süregeldiğini ifade eder. Andı “adab”tan uzak, gelinen tabloyu şöyle tasvir eder:

“Plastik güller, kimyevi esanslar, her sene biraz daha çeşitlenen renkli, ışıklı, kokulu, “Çin malı” küçük küçük “hediyelik” eşye (doğrusu “ıvır zıvır”) kalabalığı, kaba ve sıradan gül resimleriyle “donatılmış”, “kisch” resimlerle “süslenmiş” çeşit çeşit objeler, tablolar, hatta Hz. Peygamber adına çıkartılmış TC Nüfus Cüzdanı garabetleri, (Merak etmekteyim, “Peygamber’in Sevdiği Şarkılar” CD’si veya “Güzel Peygamber Fıkraları Albümü” ne zaman “piyasa”ya sürülecek?), geleneksel Mevlid Gecesi idraklerinin, güzel ilahileri, na’leri yerine sıtmalı ve genizden gelen ağlamaklı bir sesle gevelenen pop müzik formundaki “parça”lar, en sulu ve amiyane ifadelerle dolu Peygamber’e Mektup yarışmaları, çeşitli görsel kalabalıklarla doldurulmuş Cd’ler, televizyon programları, gürültülü ve kalabalık müzik etkinlikleriyle oluşturulmuş “*ambiance*”lar eşliğindeki ağlama seansları...”⁴⁹

⁴⁸ Ali Ural, “Siyer Yazıcısına Bir Soru: Quo Vadis ya da Nereye Gidiyorsun?”, **Siyer-Edebiyat İlişkisi, 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 145.

⁴⁹ M. Fatih Andı, “Popüler Siyer Kitaplarında Dil, Üslup ve Estetik Sorunları”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012, Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 97.

Bu tespitlere, son zamanlarda Kur'an-ı Kerim veya Kâbe şeklinde yapılmış yaş pastaları, üzerinde Arapça "Muhammed" yazan kurabiyeleri, okullarda ya da şehir meydanlarında kurulan Kâbe maketlerini, siyer köyü kulvarlarını ve kutlu doğum hediyeleri arasında yerini alan, "Muhammed" yazılı yaka rozetlerini, gül goncası kolye figürlerini de eklemek gerekecektir.

Andı, adabın yok olduğu bu anma programlarının, müslümanların sorumluluklarını üzerlerinden attığı psikolojik bir içeriğe sahip olduğunu ve bu yolla müslümanların bir "arınma" sağladıklarını vurgular. Bu programların en önemli probleminin Peygamber üzerinden sağlanan rant olduğunu belirtir.

Siyerin, Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri ile kültürel bir sömürü aracı haline dönüşmesi hakkında Şerif Eskin, piyasa koşullarının siyer gibi kutsal bir alanı "kullanması" girişimine karşı uyanık olunması gerektiğinden hareketle "Artık kültür endüstrisi ve siyer yazıcılığı/yayıncılığı olgularının birlikte değerlendirilmesi ve bu bağlamda edebiyat sosyolojisinden yardım alınması gereklidir."⁵⁰ Der. Eskin'in uyarısı, Hazreti Peygamber (A.S.)'in popülerleştirilmesi ve onun hayatının birer meta haline dönüştürülerek piyasaya "sürülmesi"ne karşı ciddi bir uyarıdır.

2.2.2. Medyanın Etkisi

Günümüzde değişen siyer algısının ana nedenlerinden birisi de kitle iletişim araçlarının yani medyanın dini alana dair söz söyler hale gelmiş olmasıdır. Özellikle çok kanallı televizyon döneminden sonra, dini gün ve aylarda yapılan programlar, diziler, reklamlar ilgili ilgisiz herkesin dini alanla ilgili düşünce beyan etmesine neden olmuş ve "bilgi kirliliği" ile birlikte siyerin algılanışında ifrat-tefrit noktalarına gidilebilmiştir.

⁵⁰ Şerif Eskin, "Klasik Modern ve Postmodern Anlatılar Arasında Siyer", **Siyer Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s.23.

Medya, “popüler kültürün yaşam alanıdır.” Birçok yoldan kitleye mesajlar iletir ve kitlenin bu mesajı tüketmesini sağlar. Medya “aktarım/iletim işlevini eğlendirici, bilgilendirici, öğretici ve yönlendirici gibi bir dizi niteliğiyle yerine getirir.” Bu nedenle kitlenin ihtiyacını belirleyerek onu sürekli tüketime yönlendirir. Medya bu yapısını “gazeteden kitaba, radyodan televizyona, internetten taşınabilir telefonlara dek çoklu bir iletim dizisiyle korur ve sürdürür.”⁵¹ Der.

Siyer algısının değişmesinin temelinde yatan, medyanın tüm popüler ürünlere eşit düzeyde bakmasıdır. “Medyada bir futbol gibi bir müzik gibi, bir sağlık gibi popüler kültür ürünü olarak dinin konumu diğer popüler ürünlerin konumu gibi bu yüzden yoz ve sıradandır. Onlardan ayrı değildir, tam terisine onlarla bütünleşik bir yapıdadır ve kuşkusuz onlarla birlikte hareket eder.”⁵² Bu durum, dinin medya eliyle medyatikleşmesi ile sağlanır. Bu medyatik din:

“Genel anlamda din endüstrisinin bir cüzü görünümündedir; din endüstrisinden beslenir ama aynı zamanda din endüstrisini de besler. Bu durumun bir neticesi olarak Medyanın herşeyi yüzeyselleştirdiği öngörüsü, doğal olarak, medyatik ortamda vahyi de, peygamberi de, hadisi de, siyeri de, din tarihini de kolaylıkla yüzeyselleştirecekti.”⁵³

Kitle iletişim araçları; televizyon, gazete, radyo, dergi, her türlü sanat alanı, son dönemlerde çoklu sosyal ortamlar gibi alanlar, günümüzde belli ay ve haftalarda dini konuları gündeme getirerek bir süreliğine de olsa bu konu üzerinden rant sağlar halde gelmiştir. Müslümanların samimi dini duyguları, endüstriyel birer sömürü malzemesine dönüştürülerek, ceplerindeki paraya odaklanmıştır. “Dijital devrim ve sanat iletişim araçlarının kullanımında görülen yaygınlaşmanın siyer sahasına etkisi henüz incelenmemiş” olmasına karşın, siyer yazıcılığında ya da edebi siyer verimlerinde etkilerini görmek mümkündür:

⁵¹ Mete Çamdereli, “Medyada Dinin Popüler Temsili”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011- 2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, s. 41.

⁵² Çamdereli, **a.g.m.**, s. 48.

⁵³ Çamdereli, **a.g.m.**, s. 68

“Bilginin artık kütüphane katalogları ve kaynak kitap sayfalarında değil de internet arama motorları ve web portallarında izinin sürülmesi, aslında çok daha önceden yaşanmaya başlanan ve bu dönemde zirve noktaya çıkan kimi olgularla bizi karşı karşıya bırakmaktadır: Aktarım araçlarının farklılaşmasının, aktarılan malzeme ve bilinç yapısı üzerindeki dönüştürücü işlevi de göz önünde bulundurulduğu taktirde, siyeri bu süreçte ne gibi bir geleceğin beklediği konusu”⁵⁴

Oldukça önemlidir ve etraflıca tartışılmaya muhtaçtır.

Walter J. Ong’un “Sözün teknolojileşmesi”⁵⁵ dediği tehlike, dinin tabiatını tahribata uğratmaktadır. Sözlü kültürün verimleri, yazılı kültürün etkilerini aşarak görsel kültürün biçimlendirilişine maruz kalmaktadır.

Televizyonun, ele aldığı her konuyu popülerleştirerek işlediğine vurgu yapan Fatma Ekinci, “internetin din konusunda radikal zihniyet değişimlerine neden olduğu”dan bahsederken:

“Parçalı ve her tür bilgiye aynı anda farklı pencerelerle ulaşma imkanı sağlayan yapısı ile insanı adeta hipnotize eden bu interaktif ağ teknolojisi sözlü, yazılı, görsel-işitsel iletişim biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştirerek Manuel Castels’in ifadesiyle bir “meta-dil” oluşturuyor. Ve bu yeni dil, pek çok konuda olduğu gibi din ile olan ilişkimizi de önemli ölçüde değiştiren/dönüştüren bir seyir izliyor. Bu değişimler sıradan olmayıp, “zihniyet değişimi”olarak nitelendirilebilecek radikal değişimler aslında”⁵⁶ der.

Zihniyet değişiminin medya eliyle yapıyor olması, mesajın içinin boşaltılmasına ve itibarsızlaştırılmasına da hizmet etmektedir. “Ucuz, kolay ve hızlı paylaşım, yönlendirmeye açık bir ortamın varlığı çeşitli din mensuplarını dinlerini anlatma konusunda motive ediyor. Ancak gerek kullanılan dil gerekse anlık ve etkileşimli içerik paylaşımının herhangi bir konuda derinliğe izin vermemesi, ciddi

⁵⁴ Eskin, **a.g.m.**, s. 24.

⁵⁵ Walter, J.Ong, **Sözün Teknolojikleşmesi**, Çev. S.Postacıoğlu Banon, İstanbul, Metis Yayınları, 1999, s.18.

⁵⁶ Fatma Ekinci, “İnternet ve İslam”, (Çevrimiçi) www.islamvemedya.com., 04.05.2015.

konuların ciddiyetini kaybetmesine ve mesajın itibarsızlaşmasına yol açıyor.” Diyen Ekinci’nin tespitleri, bilginin fas-food kültürüne yenik düştüğüne işaret etmektedir.

Ali Aydın, Milat Gazetesi’nde kaleme aldığı yazısında, Kutlu Doğum Haftası etkinliklerinin dini söylemleri çoğaltıyor görünmesine karşılık, manevi yönünün bir bir yok edildiğini ifade ederken, modernist algı dediğimiz, dönemin ruhunu onaylayan ve öne çıkaran faaliyetlerden bahseder:

“Dini ritüeller kendilerini özgürce görünür kılıyor, her yerde dine karşı bir teveccüh göreceli olarak artıyor, bir manevi atmosferden çıkıyoruz bir diğerine giriyoruz, hikmetli sözler facebook hesaplarını süslüyor, etkinlik üstüne etkinlik yapıyoruz ama netice ortada. Kadim olana modern ya da postmodern bile diyemeyeceğim ama kuşkusuz dönemin ruhu ile de ilintili türlü seviyesizlikle yaklaşıyoruz ve sonrada teskin olmuş bir vicdanla evlerimize dönüyoruz. Kâbe ayaklarınızın altında! diyen umre turizmçiliği, fakir sahabe ismi ile rezidans inşa eden girişimci ruh, hatim bitti haydi kutlayalım patolojisi.”⁵⁷

Aydın’ın bahsettiği durum, Ekinci’nin de vurguladığı üzere, kitle iletişim araçlarının bir ‘hipnotize edilmişlik’ hali ile toplumun tüm değer yargılarını altüst ederek patolojik bir ruh hali ortaya çıkarmasıdır.

Yusuf Ziya Cömert ise, söz konusu kutlamaların bir radyo programına konu olması üzerine kaleme aldığı yazısında, kişisel bakım/beslenme ürünü reklamların aralarına sıkıştırılan Peygamber hayatından, sahabe anlatılarından bahseder. Peygamber’in bu şekilde kullanılması karşısında biraz ağır kaçacağını düşünse de sorar: “Neden O’nu ticaretinde istihdam ediyorsun?”⁵⁸ Cömert’in sorusu, değişen siyer algısı tezahürlerine bakıldığında hiç de ağır değildir.

3. Siyer Neden Roman Şeklinde Yazılmaz?

⁵⁷ Ali Aydın, “Yeni Bir Din Doğuyor.”, **Milat Gazetesi**, 22.04.2015.

⁵⁸ Yusuf Ziya Cömert, “Bir Ayet Yeterdi”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 29.04.2015.

Modern edebiyatın en yaygın türü olan roman, son 30-40 yıldır dini bir alan olan siyerin temel kaynaklarını malzeme olarak kullanmaya başlamıştır. Gerek yapısal gerekse kurgusal düzlemde siyer metinlerinin birer roman olarak piyasada bulunmaları, ya “roman” sanı ile yayımlanmaları ya da anlatım özellikleri bakımından “roman tadında” olmaları dolayısıyladır. Her iki tutumun ortaya çıkardığı ürünler, konusunu siyerden alan romanları oluşturur.

Modern dönemlerde ortaya çıkan bir sorunsal olarak “siyerin roman şeklinde yazılması”na romanın yapısı ve siyerin anlam ve değerler dünyası aşağıda belirteceğimiz nedenlerle imkan vermez.

Siyer sözcüğünün “Peygamber’in hayatı” anlamında kullanılmasından hareketle romana kaynaklık edemeyeceğini savunan Andı, Peygamber’in hayatının roman şeklinde yazılamayacağını gerekçelerini sıralar. Andı’ya göre; Hz. Peygamber’in hayatı/izlediği yol anlamına gelen Siyer, edebi mecrada temsil edildiğinde içerik, teknik ve dil özellikleri bakımından “asrın idrakine uydurularak” yazılma zorunluluğu ile karşılaşır.⁵⁹ Dayatmaya dönüşen bu zorunluluk, romanın “bireysel” bir eylem oluşu, burjuva ahlakını temsil ediyor olması ve kendine özgü dayanaklarıyla varlığını muhkemleştirir. Böylece, romanın tüm iç dinamiklerine uyumlu hale getirilen siyer metinleri ortaya çıkar.

Fatih Andı, ilgili makalesinde roman-kutsal-peygamber üçgeninde modern bir yazarın siyer konulu bir roman yazarken nasıl bir “iş” içinde bulunduğunu şu çarpıcı sözlerle ifade eder:

“Dünyayı idrak ve yaşama tecrübenizle siz romanın dünyasını (l’universe du roman) yeniden inşa edeceksiniz. Sonra o kurmaca dünyanın içine gerçek ve “muhterem” bir şahsiyet olan Peygamber’i yerleştirerek, metnin zembereğini kuracaksınız. Sizin idrakinizle ve

⁵⁹ Fatih Andı, “Modern Edebiyatta Hazret-i Peygamber’i Anlatmak”, **Siyer-Edebiyat İlişkisi**, 2010 **Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 124.

donanımlarınızla O'nu sınırlandıracak, küçük bir dünyanın “yeniden ibda edilmiş” kahramanına dönüştüreceksiniz.”⁶⁰

Yazarın bu yolla, kendi muhayyilesiyle yeni bir peygamber tasavvuru oluşturduğunu ifade eden Andı'nın bu tespitinin temel dayanağı, romanın tabii yapısıdır. Çünkü roman “varolanı aktarma ve yalnızca anlatma değil, yorumlayarak yeniden anlatma esasına dayanır.” Andı, yazılan metnin bunu sağlaması gerektiğini ifade ederken, yazarın kendi tasavvurlarının biçimlendirdiği kahramanlar olmaması halinde yazılan metnin bir roman olamayacağını vurgular.

Romanın yapısal ve içerik özellikleri, siyer metinlerini kendi yapısına dönüştürmeye uygun değildir. Başta romanın menşei, siyer ile roman arasında kalın bir duvar örmeye yeterlidir. İkinci önemli nokta romanın kurgusal bir zemin oluşturma zorunluluğudur. Siyer, yaşanmış bir hayatın edebiyata izdüşümünde, kurgusal hiçbir unsuru bünyesine alamaz. Üçüncü önemli etken gerçeklik kavramıyla romanın içiçeliğinin, siyerin sahih yapısıyla zıt oluşudur.

3.1. Yapısal Sorunlar

3.1.1. Romanın Menşei

Roman, menşei itibariyle Batılı bir türdür. Burjuva toplumunun temel dinamiklerinin oluşmasında etken rol üstlenmiş olan roman türü, Aydınlanma değerlerinin yükselişi, seküler zihinsel yapının yaşam formlarına dönüştürülmesi, pozitivist felsefi görüşlerin baskın gücü gibi konularda, Batı düşünce dünyasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu yapının evrilerek, kültür endüstrisinin bir metaı haline gelmesi ve tüketim kültürünü beslemesiyle kapitalist sisteme hizmet eden bir tür olmuştur.

⁶⁰ Andı, **a.g.m.**, s. 126.

Roman türünün, “sekülerleşmenin Truva atı” olduğunu söyleyen Yusuf Kaplan, aslında bir bakıma romanın kökenlerine işaret eder.⁶¹ Roman, Batı Avrupa kaynaklı burjuva kökenlere sahip oluşuyla Doğu toplumu anlatı geleneğinden ayrılır. Temelde “bireyci” oluşla, bir aidiyet temsili olan “cemaat” arasındaki ayırım, romanın Doğu toplumlarındaki tezahürlerini de sorunlu hale getirmiştir.

Kendisini “Batılılaşmacı” olarak nitelendiren Orhan Pamuk da, roman türünün cemaat anlayışıyla çeliştiğini ifade eder. Romancının eninde sonunda kendi bireyselliğini ilan edeceğini ve cemaat-inden ayrılarak yalnızlaşacağını savunur. “Epik biçimden ayrılmış haliyle modern roman temelde Doğulu olmayan bir şey. Çünkü romancı bir cemaate ait olmayan, cemaatin temel içgüdülerini paylaşmayan, tecrübe ettiğinden başka bir kültürle düşünen ve bir yargıda bulunan kişidir.”⁶² Yani romancının, hem içeriden hem dışarıdan bakma yeteneğini kazanmasıyla romanın bireysel bir tavır olması arasında doğrusal bir ilinti vardır. Bu durum romancıyı daha büyük bir aidiyet duygusundan uzaklaştırırken, bireysel bir tavırla dönemin modernist algılarını roman yoluyla eserine taşımaya çalışır.

Romanın “bireysel” bir faaliyet alanı olduğu üzerine Andı “...üstelik dini kabulün hilafına, insanın ifadesini, bir cemiyete ve cemaate aidiyette değil, “birey olmakta gören, arkasında bir “göz”ün bir “ideolojinin varolduğu bir tür.”⁶³ Deddiği roman için olmazsa olmaz şartlardan birisi, kapitalist ideolojinin ana damarlarından biri olan bireyciliği beslemesidir.

Romanın bizdeki ilk örneklerine bakıldığında bu ikiliği net bir şekilde görmek mümkündür. Jale Parla, romanın ithal bir tür olmasından bahsederken aynı zamanda Tanzimat romanının epistemolojik açıdan İslami doktrinleri bünyesinde taşıdığını ifade eder.⁶⁴ Parla’nın bu tesbiti romana karşı “muhafazakar bir tepki”

⁶¹ Yusuf Kaplan, “Seküler Aklın Ötesi”, **İslamiyat Dergisi**, C. 4, sayı 3, s. 90.

⁶² Orhan Pamuk, **Manzaradan Parçalar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 533.

⁶³ Andı, **a.g.m.**, s. 125.

⁶⁴ Jale Parla, **Babalar ve Oğullar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 41.

olarak görülmüştür. Bunu, bireyselleşmeye başlayan cemaat üyesinin, cemaat aidiyetlerini bir türlü bırakmak istememesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Çünkü Tanzimat'tan 1950'lere kadar, roman iki mecrada akmaya başlamıştır. Moran'ın tespitiyle toplumsal meseleleri konu edinen romanlar yanında, bireysel konuları, bireyler arasındaki ilişkileri, dramları konu edinen romanlar yazılmaya başlamıştır.⁶⁵ Tanpınar'ın romanları üzerine kaleme aldığı makalesinde Kürşat Ertuğrul, incelediği üç roman için “toplumsal ve kültürel bütünlük kurgusundan ayrışamayışın özerk birey oluşturulamayışın kabul edilmesi anlamı taşıdığı”⁶⁶ ifade eder. Ertuğrul'un açıklık getirdiği nokta, “birey olamayışın anlatısı” şeklindedir.

Roman, menşe itibariyle Batılı anlayış ve zihniyetin edebiyattaki tezahürü olduğundan, bireyci davranış kalıplarıyla, cemaat fikri ve bütünlük duygusuna mesafeli oluşuyla siyer metinleriyle “doku uyuşmazlığı” içindedir denilebilir. Bu uyuşmazlığı, romanın sunduğu hayat görüşü destekler niteliktedir.

3.1.2. Sunulan Hayat Görüşü

Her roman bir hayat görüşü sunar. “dünya ve hayat tasavvurlarını, insan ve varlık ilişkisini, konfor ve zevk arayışlarını, özlem ve beklentilerini sahip olma güduları ve tüketim hırslarını yüklenerek taşıyan”⁶⁷ roman bu yönüyle siyerin kutsal dünyasından uzaklaşır.

Genelde modernist algının özelde romanın dayattığı hayat görüşü, müslümanların temel yaşam kriterleri ile taban tabana zıttır. Fakat özellikle postmodern söylemlerin çoğaldığı günümüzde bir melezeleşmeden bahsedilebilir. Süheyb Ögüt, hoşgörü söylemi üzerinden müslümanların konjüktürel olarak nasıl

⁶⁵ Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I**, 3.bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 244.

⁶⁶ Kürşat Ertuğrul, “Türkiye’de Batılılaşma-Modernleşme Sorunu Bağlamında A.H. Tanpınar” **Toplum ve Bilim**, Yaz, 81, 1999, s. 195.

⁶⁷ Fatih Andı, **a.g.m.**, s. 125.

kıskaç altına aldığı üzerine yazdığı makalede konu ile ilgili olarak şunları kaydeder:

“Piyasa içinde farklı tüketici gruplarının ortaya çıkması, eş-zamanlı bir biçimde melezleşmenin (hem ürünlerin hem de kültürel hayatın melezleşmesi) tezahür etmesi anlamına gelir. Melezleşme, bir tarafıyla farklı olanın farklılığını mümkün kılan antagonistik muhtevanın olabildiğince uysallaştırılması, hatta yok edilmesi anlamına gelir. (...) Nitekim bu melezleşmeden İslam da nasibini almakta, kendisinin kendi dışındaki hayat tarzlarıyla olan farklılığı tesviye edilmeye ve kendisinin kendi dışındaki hayat tarzlarına olan muhalefeti bastırılmaya, görünmezleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunu en çok da Müslüman failer yapmaktadır.”⁶⁸ Der.

Öğüt’ün vurguladığı nokta, müslümanların bir süre sonra kendilerini ‘sistem’in birer parçası olarak görmeleridir ki bu durum, İslam’ın temel ayırım noktalarını silikleştirmekte, sistemle ‘aynılaştırmak’tadır.

Dünyevi dikkatleri önemseyen, nihilist değer yargıları yaratan ve her türlü seküler algıları alkışlayan bu yapı karşısında siyer, yüzü ahirete bakan bir yapı arzeder. Siyerin yapı ve içerik itibarıyla romanın sunduğu dünya görüşünü onaylaması İslam Peygamberi (S.A.V.)’nin yaşam pratiğine terstir. Tüketimin karşısına kanaat kültürünü, dünyanın karşısına ahiret inancını, bireysel düşüncenin karşısına kollektif çaba ve gayretleri, konfor ve zevkin karşısına zühd ve mütevazî tercihleri, sahip olma güdülerinin karşısına rızka rıza, kadere rıza felsefesini koyan bir dinin Peygamberinin yaşamı ve onu takibeden ashabın örnek davranışları, romanın temel felsefesine kökten zıt bir duruş sergiler.

Bu yönü ile siyer konularının roman gibi seküler dünya görüşüyle donanmış bir yapı içerisinde iğreti kalması normaldir. Bu noktada, siyerden alınan kaynaklarla

⁶⁸ Süheyb Öğüt, “ Konjonktürel Etkilenmelerin Siyer Çalışmalarına Etkisi: Hoşgörü Söylemi Örneği”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011- 2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 117.

yapısını kuran bir roman metni, ne tam anlamıyla roman olur ne de tam anlamıyla bir siyer metni sayılır.

3.1.3. Kurmaca Yapı (Fiction)

Bir “kurmaca metinler bütünü” olarak roman, modern edebiyatın temel anlatım araçlarından birini oluşturur. Bu yönüyle roman, kurmaca yapısıyla, düzenlenmiş olay örgüsüyle, yaratılmış kahramanlarıyla “anlatma isteği”nin biçimlendirdiği bir türdür.⁶⁹ Bu yapı, romanı kutsala ve kutsal metinlere mesafeli yapar.

Roman, fiktif (fiction- kurmaca) bir yapıdır. Bu kurmaca yapı üzerinde hiçbir şey, salt gerçeğe bire bir aynı değildir. Romancı, roman malzemesini kurgulamak, farklı açılardan eldeki malzemeyi kesip kırmak ya da eklemeler yapmak koşuluyla “biçimlendirmek” zorundadır. Malzemeyi manipülasyona uğratan romancı; zaman, mekan, olay örgüsü, karakterler, tipler yaratmakta serbesttir. Hiçbir ekleme ya da çıkartma faaliyetinde “gerçeğin kendisine müdahale” etmekten dolayı yadırganmaz. Aksine gerçeği olduğu şekliyle vermesi iyi bir romanın kriterlerine uymaz.

Kurgusal bir metinde olaylar, zaman, mekan olduğu gibi karakterler de kurgulanır. Karakterlerin hayatları, günlerini nasıl geçirdikleri, neleri sevdikleri, nelerden nefret ettikleri, tercihleri, insanlarla ilişkileri, önem verdikleri, geri durdukları, kısaca hayatı algılayış ve yaşayış biçimleri romanda tasarlanmış, biçimlendirilmiş, kesip kırılmış, eklenip çoğaltılmış bir yapının içinde yeniden üretilecektir. Kurmaca yapı böyle bir müdahaleyi meşru görür.

Romanlarda yaratılan karakterlerin gerçek hayattan alınıp alınmadığıyla ilgili roman türünün ispat zorunluluğu yoktur.⁷⁰ Bu da kahramanı kendiliğinden

⁶⁹ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, 2.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1991, s. 35.

⁷⁰ Terry Eagleton, **Edebiyat Eleştirisi Üzerine**, Çev: Handan Gönenç, İstanbul, Eleştiri Yayınevi, s.29.

“kurgusal” hale getirir. “Büyük kahramanlar, insanların hatırlarından bir türlü çıkamayanlar, hakikate son derece aykırı, gündelik hayattan son derece ayrılan kimselerdir: Zaten onun içindir ki bunlara ‘kahraman’ denmiştir.”⁷¹ Bu nedenle kurgulanmış karakterlerin başarısı, onların, olduğundan çok daha farklı özelliklerinin öne çıkartılmasına ya da yeni özellikler “eklenmesi”ne bağlıdır.

Konusunu siyerden alan metinlerde ise baş aktör Allah Resulü olacağından, Hazreti Peygamber (A.S.)’in hayatının “kurgulanarak” bir metnin içine yerleştirilmesi gerekecektir. Bu durumda, yaşanmış ve müslümanlar için örnek oluşturan bir hayatın, kurgu içinde biçimlendirilişiyle “gerçekte olmayan” bir peygamber tasavvuru ortaya çıkacaktır.

Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in hayatı, roman formunda bir edebi türe konu olduğunda, onun tüm özellikleri kurgusal bir zeminde “işlenmeli”, peygamber formu ideal bir karakter haline dönüştürülmelidir. Onun gerçek/yaşanmış hayatının yeni baştan kurgulanması demek olan bu girişim, romanın “haddini aşarak” kutsal kişilikleri “biçimlendirmesi”nden başka bir şey olmayacaktır.

Romanın en önemli kriterlerinden birisi olan kurgusallık, konusunu siyerden alan romanlarda, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in bir hadiste “Yalan yere hadis rivayet eden cehennemdeki yerini hazırlasın” bilgisinin hilafına, bu tehdidi aşmak üzere kullanılmaktadır.

İbn Hanbel kaynaklı bir hadiste ise kendisinin abartılmasına övülmesine tepki göstermiştir. İlgili rivayet şu şekildedir:

“Bir adam Peygamber’e dedi ki: “Ey Muhammed! Ey Efendimiz, ey efendimizin oğlu!”
Rasulullah hemen müdahale etti: “Ey insanlar! Sözlerinize dikkat edin ki şeytan sizi hükümü

⁷¹ Kieber Haedens, **Roman Sanatı**, Çev: Yaşar Nabi Nayır, 2. Bs., Ankara, Varlık Yayınları, 1961, s. 51.

altına almasın! Ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im! Allah'ın kulu ve elçisiyim! Vallahi beni, Allah'ın beni yerleştirdiği konumundan daha fazla yüceltmeye kalkmanız hoşuma gitmez.”⁷²

İslam Peygamberi (S.A.V.)'nin bir beşer olarak her türlü övgüye sed çekmesi, kendisini yalnızca Allah'ın kulu ve elçisi olarak tanıtmayı, her türlü abartıdan ve eklemekten uzak Kur'ani bir tasavvuru işaret etmektedir.

3.1.4. Gerçeklik Sorunu

Gerçeklik, roman sanatı içinde kurgusal metnin en önemli düzeneğidir. Sanatçının salt çıplak gerçekten çok “artistik” bir dokunuşla değiştirdiği gerçeklik, başarılı roman için olmazsa olmaz bir şarttır.

Kadir Canatan'ın, özgün, sunumsal ve algısal gerçeklik olarak sınıflandırdığı imgenin gerçeklik serüveni, oldukça basit bir yöntemle özgün gerçeğin nasıl algısal olarak bambaşka gerçekliklere dönüştüğünü göstermesi açısından dikkat çekicidir. Özgün gerçeklik; “bizden bağımsız olarak hariçte varolan” gerçekliktir. Sunumsal gerçeklik ise özgün gerçekliği “aktaran ve takdim eden” işlevi ile özgün gerçekliği “yeniden üretilmiş” hale getirir. “Yeniden üretim ise gerçekliğin bir kopya ve taklidinden başka birşey değildir.” Algısal gerçeklik ise, “sunumsal gerçekliğin zihinde tasarlanmasıdır.” Canatan, gerçekliğin kendi içindeki bu evrimden hülasa ettiği tespitini şu şekilde ifade eder. “sunumsal gerçeklik özgün gerçekliğin, algısal gerçeklik ise sunumsal gerçekliğin bir kopyası ya da zihinde tasarlanan izlenimdir. Başka bir deyişle algısal gerçeklik, sunumsal gerçeklikten sonra ikinci bir algılamadır.”⁷³ Bu tespit, sanatçının, gerçek karşısındaki duruşunu olduğu kadar, gerçeğin okuyucu karşısındaki duruşunu da netleştirir.

⁷² İbn Hanbel, III, 153.

⁷³ Kadir Canatan, “ Tarihçi ve Sosyolog İbn Haldun'un Hz.Peygamber İmgesi”, **Kur'ani Hayat**, S.11, Mart-Nisan 2010, s. 65.

Dolayım kuramı denilen “somut gerçekliğin artistik olarak yeniden üretilmesi” roman türünün bir “dönüştürme” içermesi anlamına gelir. Bu aynı zamanda:

“Görünüşün arkasındaki anlam (içkin anlam) ın öykülenmesidir. Gerçeklik burada, insanın nesneden kopuk hale gelişine yazarın ya betimleyeci olarak ya da simgesel dil kullanarak seyirci kalması/pasif kalması ile gerçekleşir. Hâlbuki sanatçı/yazar “gerçekliği temellendirebilmek için nesneye değil, insanın dönüştürücü, bilinçli eylemlerine öncelik vermelidir.”⁷⁴

Betimleme ve tasvir, romanın gerçekliği tasarlayarak yeniden biçimlendirilmesinde etkilidirler. “Betimleme, doğayı ve eşyayı olduğu gibi kopya etmez; betimlenen, egemen ideolojinin içinde yeniden-üretir.”⁷⁵ Gerçekliğin yeniden üretim biçimi, varlıkların dışıyla ve dışı yansıyan görünürlükleriyle “dünyayı gözle algılanan bir boyuta indirgeme”⁷⁶ faaliyeti olarak modern sanatın temel koşullarından birisidir. Bu yönüyle, betimleme bir “yeniden üretme” ise tasvir, “bir görselleştirme çabası”dır.

Görerek yansıtma ve değiştirerek istediği gibi görme şeklinde iki tasvir türünden bahsedilebilir. Objektif ve subjektif tasvirdeki temel ayrım noktası da budur. Birinde gerçek görüldüğü haliyle anlatılırken diğesinde yazarın dünya görüşü, ideolojisi, algı biçimi ve tasavvurları etkindir. Bu nedenle, subjektif tasvir biçimlerinde olağanüstü, abartılmış ve gerçeğin uzağında sahneler ile karşılaşmak mümkündür.⁷⁷ Görülemeyen gerçek, yazarın muhayyilesi ile “biçimlenerek” değişime uğrar ve okuyucuya yansıtılır.

Kurgusal bir tür olan romanın gerçeklik mevzusu, kendi içinde tartışılır durumdayken, siyer metinlerinin roman gibi yazılması, İslam’ın ikinci kaynağı

⁷⁴ Yavuz, **a.g.e.**, s. 26.

⁷⁵ Yavuz, **a.g.e.**, s. 13.

⁷⁶ Andi, Modern Edebiyatta Hazreti Peygamberi Anlatmak, s. 126.

⁷⁷ Aytaç, **a.g.e.**, s 60.

sayılan hadislerin ana malzemesi olan siyer metinlerinin yapay gerçekliklere maruz bırakılması, teolojik yönden sorunlu alanlar açacaktır.

İncelenen siyer konulu romanların, batılı anlamda roman formu içinde kurmaca-gerçek çelişkisi yaşadığı söylenebilir. Bu konuda Sağlık “Roman bir tür yalandır. Bu yalanla, gerçek bir fenomen olan İslam nasıl bağdaştırılacaktır?”⁷⁸ Diye sorar.

Hız Peygamber’i anlatan romanlarda tasvirin nasıl bir işlevi olduğu konusunda endişelerini temellendiren Andı, İslam sanatı unsurlarının romanda tam anlamıyla kullanılmayacağını savunur. Çünkü roman, yapısı itibarıyla İslam sanatına mesafelidir. Hilye-i Şerifler’in, Şemâil-i Şerifler’in romanda birer malzeme olarak kullanımı romancının ‘özgür ve özgün’ inisiyatifindedir. İslam sanatlarında görülen ‘tezyin’ romanda tasvire dönüşür. Bu ise gözle algılanan bir boyuta indirgemedir.⁷⁹

Turan Koç, İslam sanatını anlatırken soyutlamanın Doğu estetiğindeki yerine değinir. Koç “manevi olana yakınlık kurmayı gözetmek” ilkesinden hareketle, İslam sanatının, “tevhid ve tenzihin hissedilmesi için” soyut sanattan yana olduğunu ifade eder.⁸⁰

İslam sanatında tasvirin yerini tezyinin alması onun dış dünya ile “görsel” bağ kurmasından kaynaklanır. Bu bakış açısı “müslüman sanatkarı, dış dünyanın benzerini yapmak gibi temelde psikolojik nitelik taşıyan bir eğilime bağlı kalmaktan kurtararak, nesnelerin iç yüzünü keşfetmeye yönelten bir yaklaşımdır. Ve bu yaklaşım, İslam estetiğinin tevhid kaygısına dayalı bir ilke⁸¹ olarak önümüze çıkar. İslam sanatının “asıl amacı, görünenlerin ardındaki görünmeyene ulaşmak, dış amacı

⁷⁸ Sağlık, IV, **a.g.m.**, s. 21.

⁷⁹ Andı, **a.g. m.**, s. 126.

⁸⁰ Turan Koç, **İslam Estetiği**, İstanbul, İsam Yayınları, 2009, s. 22.

⁸¹ Beşir Ayvazoğlu, ‘İlmü’l Cemal’ Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.22, İstanbul, TDV, 2000, s.147.

ise dünyayı güzelleştirmek olan pürist (özleştirmeci) bir sanat anlayışıdır.”⁸² Lütfi Bergen ise:

“Batı sanatı, ağırlıklı olarak insanı merkeze alıp ona dayandığı halde, İslam sanatı merkeze ilahi mahiyeti yerleştirir. Bu sanat insanın, çeşitli durum, çelişki ve çatışmalarını sergilemeye hiç önem vermez. İslam sanatının en başta gelen özelliği sürekli ilahi hazretle yüz yüze olduğunun bilincinde olmasıdır.”⁸³ Der.

Buradan hareketle İslam sanatının roman türü ile olan mesafesi de açığa çıkmış olur.

Siyer konulu romanlarda doğrudan bir hadis metnin ya da ayetin “gösterilerek” kurgu içine yerleştirildiği görülür. Bu metinlerde “gerçeklik ve inandırıcılık duygusunun güçlendirilmesi, anlatımın doğallığa kavuşturulması ve monotonluktan kurtarılması, okurun kurgusal dünyayla daha fazla özdeşleşebilmesi”⁸⁴ amacıyla hadisler ve ayetler birer “gösterme” tekniğine dönüştürülmüştür. Siyer konulu romanlarda bu hususta diyaloglardan ısrarla kaçınılmış ve doğrudan ayet ve hadisler kurgu düzeneğinin içine yerleştirilmiştir.

“Bir romanda tarihi şahsiyetleri baştan sona, yalnızca, gerçekten söylemiş olduğunu bildiğimiz cümlelerle konuşturamayacağımıza göre, diyaloglara, anlattığımız konu, olay ve durumlara uygun olarak yeni cümleler eklememiz gerekecektir.”⁸⁵ Diyen Andı, bu tarihi ve reel kişinin Hazreti Peygamber (S.A.V.) olması halinde nasıl bir durum ile karşı karşıya kalacağımızı sorar. Bu yolla Peygamber aleyhisselatü vesselam’ın beyanları olan hadisler ana metnin içinde anlatımın inandırıcılığını kuvvetlendirmek için birer “araç” olarak kullanılmaktadır.

⁸² Gönül Yonar, “Siyer-Fantastik Edebiyat İlişkisinde Sorunlu Bir Alan: Mucize”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s.287.

⁸³ Lütfi Bergen, **a.g.e.**, s. 383.

⁸⁴ Arı, **a.g.e.**, s. 92.

⁸⁵ Andı, **a.g.m.**, s. 127.

İmaj ve tasavvur arasında Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayatı, günümüz anlayış ve zihniyetini yansıtan renklere büründürülmüştür. Tasvirler gerçekliği etkilemiş ve dönüştürmüştür.⁸⁶

3.2. İçerik Sorunları

3.2.1. Bir İfşa Kültürü: Dram ve Trajedi

Romanın, başlangıcından itibaren bir ifşa olduğunu düşünen Cemil Meriç, “Kahraman, evlerin damını açar, bizi yatak odalarına sokar.” Der. Meriç'in dile getirdiği husus toplumsal hassasiyetlerin sanat alanlarında da sanatçı tarafından taşıyıcı rolünün olması gerektiği üzerinden romanı sorgulanır hale getirir. Gerçekten de roman, bireylerin en mahrem duygu ve fiillerini dram ve trajediler yoluyla ifşa ederek topluma anlatır.

Özel hayatların ifşası, çatışma ve trajedi romanın belkemiğidir. “Çatışma olmadan romanın entrikası yürümez, zemberek gevşek kalır. Bu çatışma insan-tabiat veya insan-toplum çatışması olduğu kadar ve hatta ondan daha fazla insan-insan çatışmasıdır.”⁸⁷ Siyer konulu romanlarda Peygamber (S.A.V.)'in, çevresi ve kendisi ile çatışan bir ‘birey’ olarak gösterilmesi gerekir. Romanı, çatışan unsurların birleşimi olarak ele alırsak Hazreti Peygamber (S.A.V.) ya da ashabından, ehli beytinden birinin bu yapının tam ortasına konulması çelişkili sonuçlar doğuracaktır. Siyer konularının roman şeklinde yazılması, Hazreti Peygamber (S.A.V.) ve diğer müslümanların hayatlarının birer trajedi malzemesine dönüştürülmesi tehlikesini barındırır. “Trajik hayatların destanı” olan roman, Asr-ı Saadet dediğimiz, müslümanların ilk ve tek ideal yapısını inşa eden insanların hayatlarını birer trajedi malzemesi olarak edebiyata taşıyacaktır.

⁸⁶ Mehmet Emin Özafşar, “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru Anlayışı”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Özel Sayı, 2.bs., Ankara, TDV, 2003, s. 316.

⁸⁷ Andı, **a.g.m.**, s.128.

Edebiyat ile ilgili bir soruşturma kapsamında kendisine yöneltilen soruya verdiği cevapta Sadık Yalsızuçanlar günümüz edebiyatçısının metafiziğe olan mesafesinin onu alalade dram ve gerilime ittiğini ifade eder:

“Edebiyat dramatik ve gerilimli sorunlardan doğar ama insanın bu dünyayı da kuşatan metafizik dünyaya geçişini, sıçramalarını özellikle konu edinmelidir. Fakat modern edebiyatçı büyük oranda metafizik dünyayı yitirmiştir.”⁸⁸ Der.

Metafizik dünya algısının yokoluşu, rasyonel algıların hakimiyetini getirmiş, olağanüstü kahraman tasavvurları ise rasyonel dünyanın mitleri olarak yerini sağlamlaştırmıştır.

3.2.2. Roman ve Müslüman Sanatçı

Modern romancının içinde bulunduğu ortamda Hazreti Peygamber (S.A.V.)’i algılayış biçimi üzerinde duran Fatih Andı divan ve halk edebiyatlarının Peygamber’e yaklaşım tarzıyla modern edebiyatın yaklaşım tarzı arasında ciddi farklar olduğundan hareketle:

“Klasik Edebiyat şairi Peygamber’i över, O’ndan şefaât diler, üstün vasıflarını sayar ve O’nu yüceltirdi şiirlerinde. Bunun da yansıdığı en önemli edebî tür, naatlerdi. Fakat modern Türk şiirine geldiğimizde Peygamber’e yaklaşım tarzı değişir. Diyebiliriz ki XIX. yüzyıldan itibaren içine düşülen o nirsuz zaman diliminde bocalayan, bir çıkış, bir huzur hali arayan modern dönemin dindar şairi için cankurtaran simidi, bir sekînet limanı olarak görülen bir Peygamber imajı karşımıza çıkar. “Yaşayan”, “mesajı hayata dönük bir Peygamber imajı” oluşmuştur modern dönemde ve bence bu Kur’ân’ın mesajına da uygundur.”⁸⁹ Der.

⁸⁸ Sadık Yalsızuçanlar, “Günümüz Edebiyatında Ramazan Neden Yok?”, (Çevrimiçi)
<http://www.sonpeygamber.info/gunumuz-edebiyatinda-ramazan-neden-yok>, 09.04.2015.

⁸⁹ Fatih Andı, “Modern Türk Şiiri ve Peygamber”, (Çevrimiçi)
<http://www.sonpeygamber.info/modern-turk-siiri-ve-peygamber>, 14.05.2015.

Andı'nın modern şiirde izini sürdüğü Kur'an'a uygun bu imaj, maalesef siyer konulu romanlarda henüz görülebilmemiş değildir. Peygamber'ini bulan modern şiirin, imgeler üzerine kurulurken gelenekten güçlü bir şekilde faydalanmasının etken olduğu bu durumu, birçok bileşeni kendisinde toplayan roman için söylemek şimdilik söz konusu değildir. Öncelikle modern romancı, Hazreti Peygamber'i yeni anlatım biçimleriyle günümüze taşımak noktasında roman türünün ayartıcı ve kışkırtıcı yönlendirmelerine tavır alarak, onun bu baskıcı kışkırtıcıdan kurtulmak zorundadır. Şaban Sağlık tam da bu noktada müslüman yazarların yüzlerini döndükleri yeri imleyen tespitleriyle konuya parmak basar. Kitle Kültürü ve Popüler Kültür adlı geniş makalesinin IV. yazısında popüler İslami romanlar yazan yazarların, Batılı bir tür olan romanı esas aldıklarını ifade ederken Doğulu söylemlere sahip olan bu yazarların roman türünü esas almasının eleştirilmediğine dikkat çeker. Sağlık:

“Ne yazık ki bu romancılar, İslam klasiklerini örnek almıyorlar. İslam tarihinde romanın yerine okunan Mesneviler ve Halk hikayeleri, zannedildiği gibi popüler İslami romanlara kaynaklık etmemektedir. Romancılar batılı romanın yeterince hakkını veremedikleri ve bir de İslam klasiklerini model almadıkları için olsa gerek”⁹⁰ der.

Lütfi Bergen, edebi metinlerde din-iktisat ilişkisini irdelediği eserinde müslüman sanatçının sanat yoluyla “toplumun yerleşik algılarını değiştirme” potansiyeli taşıması gerektiğinden bahseder. Bergen, Hazreti Nuh'un, gemi yapmasını Kur'an'ı Kerim'in “san'at faaliyeti” olarak verdiğini ifade eder. 11/38'de geçen ayette “Nuh'un paradigması” belirlenmiş olur. Bu paradigmada “san'at, kendini ideal ruh-beden formuna taşıyan bir başkalık halinde varetmeye yönelir.” Bu san'at'ın “hem öncesinde benzeri kimse tarafından bilinmiyor ve hem de o san'atın icrası ile Nuh (as) içinde yaşadığı toplumun algı biçimini değiştiriyor.” Kısaca Nuh, toplumun karşısında san'at icra ederken bir “anlatıcı” rolünü üstlenmekten daha fazlasını yapmış olmaktadır.⁹¹ Bergen Nuh aleyhisselam örneğinden hareketle

⁹⁰ Şaban Sağlık, “Kitle Kültürü ve Popüler Kültür”, IV, **Dergah**, S: 109, 1999, s. 19.

⁹¹ Lütfi Bergen, **Edebi Metinde Din-İktisat**, İstanbul, Ayışığı Yayınları, 2012, s.31-32.

günümüz Müslüman sanatçısının “sanatın sınaî kısmında kaldığı ama onun “ruhun kabı”nı inşa edemediği”ni ifade eder.⁹²

Müslüman bir romancı olarak yazarın portresini, sanatın toplumsal işlevinden hareketle çizen bu düşünce, yazarı roman metni karşısında daha sorumlu hale getirir. Bu sorumluluk hem kaynakları kullanmak hem de gerçeğin dönüştürülmüş biçimleriyle, okuyucuyu bir illüzyonlar dünyasına mahkum etmemek üzerine kurulu bir hassasiyeti gerekli kılar. Romanın kendi tabiatı gereği, kurgusal oluşu ve gerçeği tasarlaması karşısında romancı bu handikapları aşarak bu formda “iyi” örnekler verebilecek midir? Bu sorunun olumlu bir cevabının olması, romanın kendi doğası gereği mümkün görünmemektedir. O halde müslüman romancının, kurgusal metinlere kutsal metinleri malzeme etmemesi en kestirme yol olarak görülebilir. Aksi halde, kutsal metinler müslüman romancılar tarafından kurguya maruz bırakılacaktır.

Romancıların, modern bir tür olarak romana yaklaşımlarından sonra, müslüman romancıların muhtevaya ilişkin hassasiyetlerinin de olması gerektiği üzerinden alan araştırmacıları tespitlerde bulunmuşlardır. Romancıların, dinin bakir alanlarından edinecekleri malzemeler ile romanlarını oluşturmaları hususu, romancının dini bilgiye vukufiyeti ve kaynakları nasıl kullanacağı konusunda ciddi sorunlar doğurmaktadır. Dursun Ali Tökel bu konuda “Metin kurucular için bilhassa metafor yaratmak, yeni bir imge sunmak, simgelerden yararlanmak için dinsel alanlara başvuru kaçınılmaz bir zenginlik alanıdır.” Der. Fakat bunun tehlikeli bir yanı vardır. Dini konuların bilinmesinin ya da hassasiyetlerin zayıflığının ortaya çıkaracağı tehlike, dinin bire bir orijinal halinden değil de, zamanla dönüşmüş/dönüştürülmüş yönlerinin birer malzeme olarak kullanılmasından doğacak sıkıntılardır. Bu nedenle bu malzemeyi kullanacak kişinin (araştırmacı, yazar) bu

⁹² Bergen, a.g.e., s. 32.

dönüşüm kaynaklarını da bilmesi, meseleye vakıf olmasından çok daha öte bir durumdur.⁹³

Bir ifade biçimi olarak, “Mikro siyer” anlatım biçiminin siyer yazımındaki birçok sorunu ortadan kaldırdığını vurgulayan Metin Karabaşoğlu:

“Peygamber aleyhisselatü vesselam’ın ve O’nun risalet sürecinde Kur’ân’ın insanların dünyasını nasıl inşa ettiğini çok daha güçlü bir şekilde verebiliriz. Peygamber aleyhisselatü vesselam’a tabiiyetle, iman etmekle ve kendi hayatımız için O’nu en güzel örnek alabilmekle yükümlü olduğumuza göre Kur’ân’la ve sünnetle kendi hayatımızı nasıl yeniden Müslümanca inşa edebiliriz, nasıl sahabe duruşunu, sahabe ahlakını, imanını şu şartlarda yaşayabiliriz gibi soruların cevaplarını, sahabilerin hayatları üzerinden bir siyer anlatısıyla daha başarılı bir şekilde verebiliriz diye düşünüyorum.”⁹⁴

Diyerek, dini hassasiyeti olan yazarlara yeni bir anlatım biçimi olarak “mikro siyer” yazımını önermektedir.

Alev Erkilet ise meseleye sosyolojik bakımdan bir açılım getirerek müslümanların 90’larda burjuvalaşmaya başlamasının yazın dünyasına da yansıdığını ifade eder. “80-90’lara damgasını vuran temel eğilim orta sınıfın burjuvalaşmasıdır. Burjuvalaşma hızla yayılırken, İslam’ın bir medeniyet olarak inşası tartışmaları hızla geriledi, sönükleşti ve müslümanların gündeminden tamamen çıktı.” Bu etkilerle dini malzemeyi kullanan romancıların “modernizm ile uyumlu bir siyer kahramanları sınıfı oluşturduğu”nu vurgulayan Erkilet, modernist kimliklere bürünmüş siyer kahramanlarından söz eder.⁹⁵ Erkilet’in ifade ettiği “modernist kimliklere bürünmüş

⁹³ Dursun Ali Tökel, “Bir Kurmaca Varlık Olarak İslami Türk Edebiyatı”, **I. İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu**, Ed. Yalçın Yaman, İstanbul, Sütun Yayınları, 2012, s.48.

⁹⁴ Metin Karabaşoğlu, “Yeni Bir Siyer Üslubuna İhtiyacımız Var”, (Çevrimiçi) <http://www.sonpeygamber.info/metin-karabasoglu-yeni-bir-siyer-usl%C3%BBbuna-ihtiyacimiz-var>, 11.05.2015.

⁹⁵ Alev Erkilet, **Eleştirellikten Uyuma-Müslümanların Kamusal Alan Serüveni**, Ankara, Hece Yayınları, 2004, s. 92-93, 197.

siyer kahramanları”, romancıların, Hazreti Peygamber’i ve Asr-ı Saadet dönemini, modernist algılarla günümüze yaklaştırma çabalarında içinde buldukları algı problemini ortaya koyan önemli bir noktadır.

3.2.3. Yayınevlerinin Kriter Sorunu

Yayınevlerinin yazar-eser arasında kurması gereken denge konusunda hassasiyet ölçülerinin belirleyen bir soruşturma, konu ile ilgili ilginç veriler barındırmaktadır. Merdiyen Derneği’nin Türkiye’de siyer yayıncılığı üzerine yayınevleriyle yaptıkları soruşturmanın sonuçlarına göre, yazarlarla aynı dini hassasiyetlere sahip olan yayınevleri, eseri yayımlamaya karar verdikleri süreçte, birçok nedenden ötürü bu hassasiyetleri önceleyen kararlar vermiyorlar. Bunun neticesinde kriterlere tabi tutulmayan eserler piyasaya sürülüyor.

Soruşturmada yayınevi yetkililerine sorulan “Siyer kitabı yayınlarken özel olarak dikkat ettiğiniz hususlar nelerdir?” sorusuna yayınevi adına konuşan yetkili kişilerin verdikleri cevaplar şu şekilde sırlanabilir: Eserin tarihsel gerçekliğe ne kadar uyumlu olduğuna, bid’at bulaşıp bulaşmadığına, eserin abartıya kaçmamasına, olayların insanların kendi kafalarına göre yorumlanmamış olmasına, hakaret içermemesine, anlatıların olduğundan farklı gösterilmemesine, eserin hakikat-i Muhammediye’ye ilişkin olmasına, ruh-u Muhammediye’yi incitmemesine, Efendimiz’in sıfatlarına muhalefet teşkil edecek herhangi bir bilgi ya da beyanın olmamasına, itikadi bir sorun olmamasına ve aktarılan kaynakların güvenilir olmasına, Kur’an’dan uzaklaşmamış olmasına, Kur’an’daki ana çizgilerle uyumlu, birincil el kaynaklarla ilişki anlatımlar olmasına, hem akademik hem edebi yönünün olmasına, sahih kaynaklara dayanmış olmasına, üslubun, bugünün insanının anlayabileceği tarzda olmasına, tekrardan ziyade özgün bir çalışma olmasına, ilmi olması ve halka hitabetmesi” gibi kriterler gösterilmiştir.⁹⁶

⁹⁶ Soruşturma: “Yayınevi Yetkilileriyle Türkiye’de Siyer Yayıncılığı Üzerine”, **Siyer Atölyesi (2011-2012), Tebliğler Kitabı** İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 131-147.

Yukarıdaki maddelerde geçen özelliklere baktığımızda, piyasada bulunan siyer konulu romanların nicelik ve nitelik bakımından, yayınevlerinin belirledikleri bu kriterlere uymadıkları görülür.⁹⁷ Soruşturma cevapları her ne kadar genel siyer yazımları için verilmiş olsa da, yayınevlerinin aynı zamanda siyer konulu romanlar da yayımladığı göz önünde bulundurulduğunda bu kriterler onları da kapsar niteliktedir. Çünkü, yayınevleri siyer konulu romanları, genel siyer kitaplarından ayırmamaktadırlar.

Şöyle ki bu eserlerin, bizzat yayınevi kurulları tarafından onaylanarak yayımlanması, fakat mesele teoriye geldiğinde ince eleyip sık dokuduklarını ifade etmeleri yayınevlerinin piyasa koşullarına teslim olmuşluğunun işareti olarak okunabilir. İkinci olarak, bu kriterleri tahlil ettiğimizde siyer ve türevlerini yayımlayan yayınevlerinin yayın kurullarında mutlaka İslami ilimlerde derinleşmiş, ya da en azından ‘iyi ve nitelikli bir siyer’in nasıl olması gerektiğini bilen, Kur’an’ın temel kriterlerine, ana kaynaklara sadakatine, kaynakların sahih olup olmadıklarına aşina birkaç kişinin bulunması kaçınılmazdır.⁹⁸ Türkiye şartlarında ve ölçeğinde bu düşüncenin geçerliliği en azından şimdilik gerçekleşmiş değildir.

Yayınevlerinin siyer yayımlama gerekçelerinin benzerlerinin siyer yazarları tarafından da savunulduğuna bakılırsa, her iki tarafın da piyasa şartları gereği siyer yazdığını/yayımladığını, fakat teorik olarak bu türden siyerleri onaylamadıkları söylenebilir.

3.2.4. Yazarın Niyeti ve Bakış Açısı

⁹⁷ Kriterler bir yana, geniş bir özensizlik tüm baskılarda geçerlidir. Mesela; Hazreti Zeyneb’in anlatıldığı ve ilk baskısının 25 bin adet olduğu bir kitabın kaynakça bölümünde, yararlanılan bir eser en az iki olmak üzere üç kez yazılmış ve bu hata 12 kitapta tekrar edilmiştir. Yani bir kaynakçada 12 eser, ‘hataen’ en az ikişer defa yazılmıştır. Bu, özensizliğin dışında aynı zamanda ciddi bir çarpıtma olarak da okunmalıdır. (Nurdan Damla, **H.z. Zeyneb**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2013)

⁹⁸ **A.y.**, s. 152.

Yazarların, söz konusu romanları yazma gerekçelerinin belki de en başında “necat vesilesi” düşüncesi gelmektedir. Necat, Arapça bir kelime olarak “kurtuluş, kurtulma hali, selamet”⁹⁹ anlamında, bu çalışmalarda Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in şefaatinin dileme amaçlı bir niyeti ifade eder.

Yazarların, siyer konulu roman yazma niyetlerini bazen önsöz yerine geçen hitap kısımlarında¹⁰⁰ bazen de medyaya verilen röportajlarda¹⁰¹ görmek mümkün. Bu niyet etrafında edebiyatçı olsun olmasın birçok kişinin, “insanlığa O’nu anlatan bir eser bırakarak” veya ahirete irtihalinde “elimde Allah Resulü’ne sunacağım bir şeyim olsun”¹⁰² düşüncesi ile İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.) ile ilgili eserler kaleme aldıkları görülür. Halisane olan bu niyet, çoğu zaman birçok etkenle birleştiğinde dini edebiyatın sıradan ürünlerini üretmekte ve kitlelere yazarın kendi tasavvurunun eseri olan bir peygamber algısı sunmaktadır.

Yazarın roman türü içinden Hazreti Peygamber’i anlatma gayreti her zaman yazarın kendi bakış açısına kurban gidecek bir konudur. Cemal Şakar anma etkinlikleri konusunda üretilen imgelere simgelere vurgu yaparken bu girişimlerin oldukça halisane olduğunu ifade eder.

“Niyet halisanedir; Hz. Peygamber tüm insanlığa anlatılacaktır. Buradaki sorun aracın mesajı belirlemesidir. Anlatmayı seçtiğimiz araç bize bir form sunar, dahası formu dayatır, ne yaparsanız bu form içinde yapacaksınız. İşte bu zorunluluk nedeniyle sürekli olarak imgeler, simgeler üretiriz.”¹⁰³ der.

⁹⁹ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, 11.bs., İstanbul, İz Yayıncılık, 1996, s. 837.

¹⁰⁰ İskender Pala, **Bülbül’ün Kırk Şarkısı**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2015.

¹⁰¹ Bknz: Nurdan Damla, (Çevrimiçi) :

http://www.kadinnews.com/index.php?ctgr_id=110&content_view=8119, Sibel Eraslan: (Çevrimiçi):

http://www.aksiyon.com.tr/annem/-hz-hatice-askin-kutbudur-_526650, 10.05.2015

¹⁰² İskender Pala, (Çevrimiçi): <http://www.sonpeygamber.info/iskender-pala-bu-kitap-o-na-hediyemdir>, 10.05.2015

¹⁰³ Şakar, **a.g.m.**

Fakat, piyasada olan örneklerden hareketle denilebilir ki, yazarın halisane niyeti, türün dayatmaları nedeni ile sorunlu metinlerin çıkmasına neden olmaktadır.

Roman türünün bir başka dayatması, roman yazarının bakış açısıyla ilgili problematikleri ortaya koyar. Modern bir anlatım türü olan roman, farklı seviyelerde tanrısal özelliklere bürünmüş yazar kimliğini zorunlu kılar. Modern edebiyatın, metne yazar merkezli yaklaşım teorisinin bir sonucu olan ve “tanrı-yazar” fikrinin oluşması etrafında gelişen tartışmalardan beslenen bu kimlik, modern anlatılarda temel unsurdur.

Romanın yazarı oturttuğu konum, yazarın niyetini biçimlendiren bir özelliğe sahiptir. Bu özelliklerden ilk tanrı yazar konumudur. Tanrı yazar; kapitalist ideolojinin yarattığı aklıyla zekasıyla kutsal konuma yükselmiş yazar tipidir. “Yazar figürünün tanrılaşması, modern topluma; bireyin saygınlığının keşfedildiği bir zamana denk düşer. Ortaçağın sonlarından itibaren, İngiliz deneyciliği, Fransız akılcılığı ve Reformasyonla birlikte gelişen süreç yavaş yavaş yazar tipini şekillendirir.”¹⁰⁴ Bu biçimlendiriş tanrı yazar kimliğini kuvvetlendirmiştir.

Zeki Coşkun, “Tanrı-yazar’ın Reklamı” başlıklı köşe yazısında, ürettiği metne müdahil olan mutlak-yazar konumundan bahisle:

“Edebiyatçının medya içinde, medya önündeki konumu bir tür kendi kendisinin paparazzisi olmaktır. Ortada bir ürün vardır, siz o ürünle kendi ilişkinizi, ürünün kendisinin kamuya görünmeyen yanlarını açıklamak, anlatmak durumundasınız. Bu noktada da benimsediğiniz estetik bakış, edebiyat-sanat anlayışı ne olursa olsun, 'müdahil yazar' konumuna düşersiniz, ister istemez. 'Müdahil yazar'ın edebiyat terminolojisindeki bir başka karşılığı 'Tanrı-yazar'dır. Yazar, bütün metne; kişilerine, olayların akışına, yazgılarına ve bunların okur

¹⁰⁴ Nil Göksel, “Umberto Eco’de Yorumlamanın Sınırları”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2006, s. 13.

tarafından algılanış biçimine egemendir. Öyle olunca da ortaya çıkan, bize sunulan metin, yazar tarafından kurulanın tek ve tartışmasız 'gerçek' olduğunu vaaz eder.”¹⁰⁵ Der.

Coşkun’un vurguladığı noktadan hareketle medyanın, tanrı-yazar konumunu yazar üzerinden yeniden üreterek, metin üzerine söz söyleyen tek kişinin yine yazarın kendisi olduğu gerçeğini muhkemleştirdiği söylenebilir.

Nil Göksel, Eco’da yorumun sınırlarını irdelediği kapsamlı tezinde, metne okur merkezli yaklaşımlardan sayılan, Barthes’in metnin çok anlamlılığını garanti altına almak için “yazarın ölümü” tezini irdelediği bölümde:

“Okur karşısında metin, parmağını bir yöne doğru uzatarak “işte anlamı bu” diyorsa, okur kendisine benimsetilmeye çalışılan bu tek anlamın yetkesi altında demektir. (...) Metin bir ileti olarak görüldüğünde, metnin anlamı ya da hesabı bu iletiyi hazırlayan, alıcıya göndermek üzere paketleyen üreticisinden, iletinin sahibinden sorulur. Bu durumda metnin anlamı yazardadır. Okumak, yazarın niyetini görmek, yazarın kafasına girebilmektir. Okur ancak, yazarın kendisinin önüne koyduğu o tek anlama ulaştığında, metni anlamış sayılır. Yazar tanrılar katına bu yoldan çıkmıştır.”¹⁰⁶ Der.

Bu tespit, metin yoluyla yazarın nasıl “tanrılaştırıldığı”nı göstermesi bakımından önemlidir.

Bu durum, ancak okurun, yazarın mutlaklığına karşı çıkmasıyla mümkündür. “Barthes’a göre, okurun kendisine sunulan tek anlama boyun eğişi ve okuma etkinliği içindeki edilgen tavrı, ancak metnin anlamının sahibi, metnin yaratıcısı “tanrı-yazar”ın yetkesine bir karşı çıkışla aşılabılır.”¹⁰⁷

“Gerçek yarı-tanrılık olan anlama egemen olma, bu anlamın gösterilenden gösterene taşan akış, yayılım, yayıntı olarak tanımlandığı andan başlayarak, tanrısal bir niteliktedir: Yazar bir

¹⁰⁵ Zeki Coşkun, “Tanrı-yazar’ın Reklamı”, 01.02.002 (Çevrimiçi):

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=27996>, 18.05.2015.

¹⁰⁶Göksel, **a.t.**, s.11.

¹⁰⁷ Göksel, **a.t.**, s.12.

tanrıdır (kaynak yeri gösterilendir); eleştirmene gelince, o, tanrının yazısını çözmeye çalışan rahiptir.”¹⁰⁸

Yazarın bu hakimiyet alanı, böylece dinsel bir kutsiyet kazanarak metni de eleştirilemez kılar.

Yazarın niyetini biçimlendiren ve böylece onu farklı bir konuma yerleştiren ikincisi önemli nokta; yazarın olay kahramanı olarak metnin içinden bakmasıdır. 1. Tekil şahısla bir gözlemci gibi metnin içinde dolaşan yazar, olayı kahramanın ağzından anlatır. Kendi tasavvurunun hakimiyetini, bizzat kendisinin yarattığı kahramanın yerine geçerek yine kendisi kurar. Bu tanrısal duruş karşısında ne kahraman ne figürler ne de olaylar bir şey yapamazlar. Çünkü tanrı-yazar, birinci tekil kişi olarak herşeyi kendisi ayarlamaktadır.

Yazarın niyet ve bakış açısını biçimlendiren üçüncü unsur; yazarın üçüncü tekil kişi olarak metnin içinde yer almasıdır. Aslında burada yazar metnin içinde değil, kenarda durmakta ve bir gözlemci gibi davranmaktadır. Bu gözlemcilik/seyirci oluş, üstünlük psikolojisinin doğal tezahürleri olarak tanrı-yazar fikrini pekiştirir.

Romanın, yazarın niyet ve bakış açısını biçimlendirdiği metin içindeki bu tanrısal duruşlar, siyerin anlam dünyası içinde karşılıkları olmayan tavırlardır. En başta, metni sorgulanamaz hale dönüştüren yazarın tavrı olmak üzere, diğer iki duruş da bir müslüman yazar için oldukça sorunludur. Dışarıda duran, kendisini dışarı çeken bir müslüman yazarın, Asr-ı Saadet’in ruhunun dışına çıkarak birşeyler kurgulaması siyerin çarpıtılmasının da ötesinde, ruhunu yitiren bir metnin okuyucuya siyer diye sunulmasıdır ki, burada okuyucu da, yazarın tasavvur ve yaratımlarının neticesinde ortaya çıkmış olan kahraman, olay ve durumları okuyor olacaktır. Normal bir roman konusunda bunların hiçbirinde sorun yokken, siyer konulu

¹⁰⁸ Göksel, a.t., s. 15.

romanlarda bu tavırların ortaya konulması, kutsalın alanına yazarın müdahalesi olarak yorumlanacaktır.

Bir sanatkâr olarak edebiyatçının, eserlerini oluştururken önüne koyduğu malzemeler, onun eserin varoluş sürecindeki temel argümanlarıdır. Yani sanatçı, önündeki malzemelerden bir ‘şey’ üretecektir. Bununla birlikte “sanat bir inşa sürecidir.” Malzemelerin terkibi esnasında sanatçı kendi iradesiyle tasarruf ve değiştirmede bulunacaktır.¹⁰⁹ Bu tasarruf her yazara göre değişim gösterdiğinden, malzeme kullanımı da farklılık gösterecektir. Kurgusal metnin gidişatına göre biçimlenen malzeme, yazarın insiyatifi doğrultusunda romanın farklı bölümlerinde kullanılacaktır. Burada yazarın, belirleyici olarak metni yönetmesi, biçimlendirmesi ve kıvama getirmesi herhangi bir metin için meşru görülebilir. Fakat bu metin kutsala referans bir metin ise yazar bu rolü üstlenerek kutsal karşısında hürmet sınırlarını zorlamış olacaktır.

Bu durum, siyer metinlerindeki kronolojik düzende de geçerlidir. Yaşanmış bir hayatı imleyen siyerde bir tertip ve ilahi bir denge söz konusu iken, romancının malzemeyi kullanma insiyatifi bu düzeni etkileyecektir. Bu ise parçalı bir siyer anlayışının edebiyatta tezahür eden örnekleri ile karşılaşmamıza neden olacaktır. Mesela Hicret konusuna odaklanan bir romancının, hicreti gerekli kılan sosyo-politik ortama hiç değinmemesi bizzat Hicret olgusunun anlamını etkileyecektir. Ya da, Medine toplumunda Yahudiler ile yapılan anlaşmaları malzeme olarak kullanan bir romancının, başlangıcından bu yana Hazreti Muhammed (S.A.V.)in gayri müslimler ile olan ilişkisini/hukukunu görmezden gelmesi düşünülemez. O halde, bu durumda romancının, siyer malzemesini kullanırken kendi tercihleri, siyerin bütünlüklü dokusuna zarar verecek ve olayların, olguların anlam dünyaları değişime uğrayacaktır.

¹⁰⁹ Tökel, a.g.m., s. 34.

Berat Açıl, siyer metinlerinde kurmacanın gittikçe ağırlık kazanmasının temelinde yatan nedenlerden birisinin Harold Bloom’un ne srdđđ “etkilenme endiŐe” olduğu söyler. Bunun en iyi siyer metinlerinin nszlerinde grldđđđn belirtir. Her yazar, kendi kitabının yazılma gerekçesini kaydederken özgünlük adına farklı kurgulara girişir. Kendilerinden önce siyer adına herŐeyin söylenmiŐ olması onları mikro kurmacalar yaratmaya iter. Bu durum kurguyu zorunlu kılar. Gerçekten de her siyer metninin başında, çalışmanın diğer çalıŐmalardan farkı ortaya konulmaya ve gerekçelendirilmeye çalışılır. Bu, okuyucunun daha fazla ve geniş çapta kurgu ile karŐılaŐacađđ anlamına da gelmektedir.¹¹⁰

3.2.5. Abartılmış Santimentalizm

Santimental (Sentimentality) “aşırı duygusal” demektir. Sıfat olarak kullanıldığında “duygulara hitap eden, duygulu, ili, duygusal, hissi” anlamına gelir.¹¹¹ Romanlarda yazarın üslubuna hakim olan bu aşırı duygu durumu, dini içerikli birçok eserde konuya uygun olarak geliştirilen bir tonda ortaya konur.

Siyer yazarlarının okuyucunun duygusal hassasiyetlerinden hareketle bir dil ve üslup geliŐtirdiđđ üzerinde duran Nihal Şahin Utku, “Peygamber’e bağlılığını duygusal düzlemde de tesis edebilmek” amacıyla yazarların hikaye tarzını seçtiklerini ifade eder.¹¹² Utku’nun tespiti, yazarların “Peygamber’i yeni bir dille anlatma” gayesinin tezahürleri olarak abartılmış anlatı örnekleri ortaya çıkar mıŐtır. Şahin’in “kontROLSüz bir duygusallık” dediđđ noktadan hareketle santimental yaklaşımların dönemin ruhuna uygun seyrettiđđ söylenebilir.

Fatih Andı ise popüler siyer kitaplarında dil, üslup ve estetik sorunlarını dile getirdiđđ makalesinde “siyer kaynaklarında rastlamadığımız santimental bir anne-

¹¹⁰ Açıl, **a.g.m.**, s. 178.

¹¹¹ **TDK Türkçe Sözlük**, 10. Bs., Ankara, TDK, 2005, s.1699.

¹¹² Nihal Şahin Utku, “Popüler Siyer Eserlerinde Peygamber Tasavvuru”, **Türkiye’de Popüler Siyer alıŐmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbül, Meridyen Kitaplıđđ, 2013, s. 74.

çocuk konuşması.” Dediği, henüz küçükken Hazreti Peygamber’in annesine acıyarak “Ey Amine! Ey anne! Bak, senin tek çocuğun benim. İşte oğlun da benim kızın da benim.” Diyalogunun, romanlarda yer alışı şeklini hem çok tehlikeli bulur hem de duygusal sömrüye kapı araladığı yönünde uyarır. Andı’ya göre, bu diyalog, tek çocuklu annelerin ahlanıp vahlanacakları, tahrik içerikli, aşırı duygusallığı okurlara dayatmaktadır.¹¹³

Bu ağır duygusal dil, kadınsı bakış açısının tezahürü olarak, siyer konulu romanlarda metne hakimdir.

Meridyen Derneği’nin, yukarıda zikredilen soruşturmasında “Siyer yazarlarının akademisyen olup olmamaları, okuyucunun esere olan ilgisini doğrudan etkiler mi?” sorusuna verilen cevaplar ağırlıklı olarak “etkilemez, çünkü bilinçli bir okur kitlesi karşısında değiliz, okuyucu edebi üslupla yazılmış siyerlere yöneliyor, yazarın niteliği değil eserini kalpten yazıp yazmadığı önemlidir.” Gibi cevaplarla karşılaşmaktayız.¹¹⁴ Bu cevapların kökeninde yer alan düşünce, ‘bilgisiz’ okuyucunun santimental yönelimlerle kaleme alınan siyer metinlerine teveccüh göstereceğidir. Yazarın eserini “kalpten yazıp yazmadığı” konusu, ağır duygusallığı işaret ediyor oluşuyla piyasa romanlarında kâfi derecede görülmektedir. Bunun da daha çok kadın yazarların metinlerinde belirginleştiği tespit edilmiştir.

Konusunu siyerden alan romanların yazarlarının çoğunluğunun kadın olması, kadın yazar-din ilişkisi üzerinde dikkatlerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. İslami edebiyatın kadın yazarlar vasıtasıyla güncel hale geldiğini vurgulayan Alev Erkilet, 1980’lerden bu yana kamusal alan mücadelesi veren kadınlar hakkında sosyolojik bir tesbitte bulunur. Mağduriyetlerin farkına vararak bilinçlenen kadınlar:

“Bu dünya için kendileri için birşeyler istiyorlardı. Kaldı ki, okula gitmeleri, kamu kurumlarında ve hatta eski İslamcı kapitalistlerin işyerlerinde başörtülü çalışmaları düşünülme bile, özel alanlarında kalarak yazar olmaları mümkündü. Bu saygın ve evden

¹¹³ Andı, “Dil Üslup ve Estetik Sorunları”, s. 96.

¹¹⁴ A.y., s. 146-147.

yürütülebilecek işi yapmalarına ittifakla herkes onay verdi. Bu eğilimler, feminist İslamcı yeni bir kadın edebiyatının ortaya çıkmasına yol açtı. Giderek İslamcılığın temel siyasal ilkelerinden uzaklaşan, burjuva bireylerine dönerek içine kapanan, burjuva toplumunun düşünsel çerçevesine ve pratiklerine evrilen bir perspektifle bu; giderek de piyasa için üretime ve maddi olana içersenmeye yol açtı.”¹¹⁵

Tespitinde bulunur. Erkilet’in ifade ettiği kadın-yazar tipi, 2000’lerden sonra siyer alanlarına yönelerek bireyselleşen edebiyatın hafızasını Asr-ı Saadet dönemiyle tazeleme ve oradan “rol-model” devşirme yoluyla siyer konularını edebiyata taşımıştır. Fakat modern edebiyatta vücut bulan Asr-ı Saadet anlatılarını modernist algı klişeleriyle topluma sunmak gibi bir güncel problemi de beraberinde getiren bu çaba, ağır santimental ton ile piyasada yer edinmiştir.

Erkilet, kadın yazarların kimliksiz edebi yazın örnekleri verdiğinden bahseder. “Müslüman sanatçıların yaptığı ama başkalarınınkinden ne konu ne yöntem ne de duyarlık bakımından ayrılmayan kimliksiz bir sanat/edebiyat” oluşumunun kadın yazarlar eliyle gerçekleştiğini vurgular.¹¹⁶ Bu durum, 80’lere kadar “irşad konulu”, 90’larda “özeleştiril”¹¹⁷, 2000’lerden sonra ise kendi içine kapalı ve santimental tonu ağır bir yazın ortaya çıkarmıştır.

3.2.6. Romanın Dili ve Kutsalın Dili

Romanın kendine has abartılı, yalana açık kurgusal dili, kutsalın yalın, anlaşılır, abartı içermeyen diline uymaz.

Siyer konulu romanlarda kutsalın dili, roman türünün dayatmaları karşısında pejoratif, arkaik ve düzeysiz duygusallık şeklinde tezahür etmiştir. Vahiy gelişmelerinin anlatıldığı yerlerde, bazı yazarların, aşağılayıcı/ indirgeyici bir üslupla,

¹¹⁵ Alev Erkilet, “İslam Medeniyetinin Kesik Damarı: Arabeskten Pragmatizme İslami Edebiyat”, **Hece**, S.90/91/92, 2014, s. 387.

¹¹⁶ Erkilet, **a.g.m.**, s. 387

¹¹⁷ Çayır, **a.g.e.**, s.87.

kutsalın edep çerçevesini çizdiği diline zıt anlatımlar bulunmaktadır.¹¹⁸ Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in bebekliği ve çocukluğu döneminde kullanılan düzeysiz duygusal dil¹¹⁹, bazı romanlarda arkaik dille desteklenen modernist bakış açıları¹²⁰ kutsalın öngördüğü edep dilinden uzaktır. Halbuki sahih hadis kaynaklarında yer alan, Hazreti Peygamber'e vahiy geliş anları “ Kendisine indirilen kelamın ağırlığından kış gününde bile inci tanesi gibi ter dökülürdü.”¹²¹ şeklinde naif ve edepli bir dille tasvir edilmiştir.

Hitap cümleleri, kutsalın dilini sıradanlaştırmıştır. En son siyer konulu romanların adlarında da görülen “Ümmetin Canısı Hz.Peygamber”, “Peygamber'in Hayatı”, “Babam Muhammed” gibi başlıklar, İslam Peygamber (S.A.V.)'ine müslümanların nasıl hitabetmesi gerektiği bildirilmiş olmasına rağmen edebi piyasaya hakim olan dili gösteren örneklerdir.

Dilin kullanımı, hitabedilen kitlenin de seviyesini göstermesi açısından önemlidir. Asıl itibarıyla sanatın, özelde romanın, hitabettiği kitlenin dil seviyesini bulunduğu yerden alıp daha ileriye götürmesi gerekir.

Popülerleşen edebiyat ürünlerinin, popüler kültürün özelliklerini de bünyesinde taşıması kaçınılmazdır. Buna göre popüler romanlar; yapay, yüksek kültürü bozucu, gayri ciddi, değersizleştirici, tek tipleştirici, ortalama insana seslenen, sektörel bir üretime dönük, ucuzlatılmış özellikleri ile dikkat çekerler.¹²² Bu tespitten hareketle sanatın ve edebiyatın elitist (seçkin) olmak zorunda olduğunu ifade eden Andı, “Bütün toplumların sanatlarına, edebiyatlarına ya da bilim süreçlerine baktığımızda lokomotif görevi gören büyük isimlerin, büyük eserlerin kendi toplumlarının genel geçer kabullerinin ötesinde estetik düzeyleri alıp, belirli

¹¹⁸ Mehmet Coral, **Hümeysra'nın Anıları**, İstanbul, Doğan Kitap, 2012.

¹¹⁹ Emine Fikriye Beledli, **Dürr ve Sade**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012.

¹²⁰ Eraslan, Çöl Deniz, Hz. Aişe.

¹²¹ Buhari, Şehadet, 15.

¹²² Andı, “Dil, Üslup ve Estetik Sorunları”, s.91.

yüksek düzeye taşıdığını görüyorsunuz.” Der. Sanatçının muhatabını belli bir yerden alıp daha yüksek düzeylere çıkarmak zorunda olduğundan hareketle, sanatın insana değer verme ve değer kazanma fonksiyonunu böylece yerine getirdiğini ifade eder.¹²³ Buradan hareketle dinin de ortalama bir kültür idealize etmediğini, aksine üst düzey elit bir anlayış ve kavrayışa davet ettiğini belirtir. “Din, mü’minlerin standartlaştırmayı değil, kabiliyet ve cehtleriyle, ihlas ve ibadetleriyle “salih”lerden, “fazıl”lardan olmasını ister.”¹²⁴ Der.

Sanatın, kitleler üzerindeki “değer verici ve değer kazandırıcı” fonksiyonunu yok eden temel unsur popüler mantıktır. Kitleleri etkileme, yönlendirme, bir ideoloji etrafında enerjisini tüketme, ucuz ve değersizliği beraberinde getiren ve kitlelerin “mecbur bırakıldığı” bir durumdur. Popüler mantığın ise en güçlü dayanağı dildir.

4. Bir Kültür Endüstrisi Metaı Olarak Siyer Konulu Romanlar

4.1. Kültür Endüstrisi

Batı merkezli kapitalizmin, kitleleri etki altında tutabilmesinin kültürel alandaki tüm yansımalarını ifade eden “kültür endüstrisi” Adorno’ya ait bir kavramdır. “Kültürel varlıkların kâr dürtüsüyle üretilen standartlaştırılmış mallara dönüştüğünü” savunan Adorno, ‘kültür endüstrisi’ kavramını kullanmadan önce ‘kitle kültürü’ diyecekken belli nedenlerden dolayı bundan vazgeçer. 1947’de Horkheimer’le birlikte yazdıkları Aydınlanmanın Diyalektiği’nde ‘kitle kültürü’ ifadesini olası istismarlara karşı ‘kültür endüstrisi’ olarak değiştirirler. Adorno bu değişimin hayatiyetini vurgularken onu kendi çıkarları için kullanabileceklerin ‘kitlelerden, kendiliğinden çıkan bir kültür sorunu’ olduğunu iddia edebileceklerini düşünerek kültür endüstrisi terimi ile değiştirdiklerini vurgular.¹²⁵

¹²³ Andı, a.m., s. 93.

¹²⁴ Andı, a.m., s. 95.

¹²⁵ Theodor W. Adorno, “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken”, Çev. Bülent O. Doğan, **Cogito**, S: 36, Yaz 2003, s. 76.

Medya, moda, sanat, kültür beslenme vb. alanlarda Batılı değerlerin yayılması ve ticarileştirilmesi Batı-cı kültürel yayılmacılığın temelini teşkil eder. Böyle bir kültür dünyası diğer kültürleri homojenleştirerek farklılıkları ortadan kaldırır. Küresel ölçekte yarattığı değerlerle de yerini sağlamlaştırır.

Kültür endüstrisinde:

“kitlelerin tüketimine göre düzenlenen ve büyük ölçüde o tüketimin yapısını belirleyen ürünler, az çok bir plana göre üretilir. Böylece kültür endüstrisi, kitleleri kendisine kasıtlı olarak uydurur. Binyıllardır ayrı duran düşük ve yüksek sanat düzeylerini, her ikisinin de zararına bir araya gelmeye zorlar.”¹²⁶

Bu da gösteriyor ki, kültür endüstrisinin; kitle ve popüler kavramıyla ilişkisi, birbirlerini üretmeleri ve birbirlerinin varlık alanlarını tamamlamaları ile ilişkilidir.

Popüler kavramı, bir sıfat olarak:

“kendi başına doğrudan halk kavramına gönderme yapan” bir içeriğe sahiptir. Popüler kültür ise halka aitliğin en geniş temsili olarak “tâbiler ile güçsüzlerin kültürüdür. Bu yüzden de içinde daima toplumsal sistemin, toplumsal deneyimin de yer aldığı egemenlik kurma ve tâbi etme güçlerinin izlerini, dolayısıyla iktidar ilişkilerinin göstergelerini taşır.”¹²⁷

Diyen Mete Çamdereli popüler kültür ifadesinin aynı zamanda “ her biçimde halka mal olmadan isyan kültürüne” uzanan anlam uzantısına da dikkat çekerek, tanımın kendi içindeki çelişkilerini belirtir.

“Popüler kavramı önemli bir nitelik ve anlam değişikliğine uğramış ve kitle kavramıyla özdeşleşmiştir.” Diyen Sezer Tansuğ, günümüzde bu kavramların yakın

¹²⁶ Theodor W. Adorno, **Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi**, Çev. Mustafa Tüzel, Nihat Ülner, Elçin Gen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 152.

¹²⁷ Çamdereli, **a.g.m.**, s. 39.

ilişkinde vurgu yapar.¹²⁸ Çamdereli'nin popüler kültürü tanımlarken değindiği özelliklerinden “haz duygusunu güdüler, çünkü popüler kültür özünde eğlenceye, vakit geçirmeye yönelik bir kültürdür.”¹²⁹ Tespiti, Tansuğ'un “kitle-popüler kültür” özdeşliğindeki ifadeleri ile örtüşür.

Adorno, “sanat eserinin özerkliğinin kültür endüstrisi mekanizmaları tarafından bilinçli bir biçimde ortadan kaldırıldığını” ifade eder. Denetim mekanizmalarının, yalnızca gücü elinde tutanları değil verilen talimatları yerine getirenleri de kapsadığını söyler. Sanatın denetime tabi tutulması kadar, onu tüketenlerin de bu denetimde rollerinin olması anlamına gelen bu durum, kültür endüstrisinin temel kontrol mekanizmalarından birisidir.¹³⁰

Kültürün belli mekanizmalarla denetim altında tutulması, kültürel hareketliliğin her adımının bu mekanizmalar tarafından yönlendirildiğinin bir işareti olarak görülebilir. Böylece Eagleton'un, “kitlelerin düş ve arzularının -belli bir dirençle karşılaşırsa bile- topluca iktidarın himayesine alınması” dediği durumun doğmasına neden oldu.¹³¹

Kitlelerin kültürlerinin denetim altında tutulması, “kültür ekonomisi” ni doğurmuştur. “Kültür ekonomisi, öncelikle anlam üretimi üzerine kurgulanmaktadır. Bu sürede yerleşik sosyo-kültürel belleklerden etkili bir şekilde yararlanmaktadır.” Bellek malzemelerinin önemli kısmının tarihsel verilerden devşirildiğini vurgulayan Özdemir, “Kültürel ürünler için gerekli olan talebin yaratılması ve kitleleşen tüketimin sağlanması, öncelikle ayartıcıların etkili şekilde kullanımı ile

¹²⁸ Sezer Tansuğ, **Gelenek Işığında Çağdaş Sanat**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997, s. 37.

¹²⁹ Çamdereli, **a.g.m.**, s. 39.

¹³⁰ Adorno, **a.g.m.**, s.77.

¹³¹ Terry Eagleton, **Tanrı'nın Ölümü ve Kültür**, çev. Selin Dingiloğlu, İstanbul, Yordam Kitap, 2014, s.160.

gerçekleşebilmektedir.” Der. Bu konuda kültürel alanda tarihsel verilerden yararlanmak en sık başvurulan alandır.¹³²

Kültür endüstrisinin temel hedefi olan okuyucu üzerine Eliot, çarpıcı tesbitlerde bulunur. Ferdiyetçiliğin zirve yaptığı bir çağda okuyucunun geldiği son durum, kültürel sömürünün bir sonucudur. Eliot, okur yazar çokluğunun olumsuz bir durum arzettiğini ifade ederken popüler kültürün bir alt alanı olan popüler edebiyatın günümüzde geldiği durumu şu şekilde anlatır:

“Hiçbir zaman okuyanların sayısı bu kadar yüksek olmamış ve hiçbir zaman okuyan insanlar bu kadar umutsuz bir şekilde zamanın yazarlarının etkisi altında kalmamışlardır. Ve hiçbir zaman insanlar, bugünkü ölçüde, ölmüş yazarlardan ziyade yaşayan yazarların kitaplarını okumamışlardır ve hiçbir devir, içinde yaşadığımız çağ gibi dar görüşlü ve geçmişten kopuk olmamıştır. Çağımızda basımevlerinin sayılarının artışı basılan kitap ve dergi sayılarının artışı takip etmektedir ve okuyucu sadece yakın zamanda basılan eserleri okuyacak kadar zamana sahiptir. Ferdiyetçi demokrasi, gelişmenin zirvesine ulaşmıştır. Ve bugün bir şahsiyet olabilmek, geçmiştekenden çok daha güç bir hale gelmiştir.”¹³³der.

Erol Mutlu kitle kültürünün özelliklerini detaylandırırken:

“Bir avuç insanın elinde toplanan iktidar kitle kültürünün inceltmiş manipülasyon teknikleriyle sürdürülmektedir. (...) kitle kültüründe medya bize yapay bir dünya görünümü sunar ve gerçeklik duygumuzu tanımlar, yaşantımızı basmakalıp yargılar şeklinde düzenler; kitle kültürü bizi birbirimize benzer hale getirir; kitle kültürü halk sanatını yok eder, popüler sanatın kökünü kurutur ve yüksek sanatı tehdit eder; medya kitle kültüründe gereksinimlerimizi ve arzularımızı tatmin etmektense sömürür; kitle kültürü vasatlığı överek sıradanlığı yüceltir; kitle kültürünün tanımlayıcı bir unsuru da kişilik kültürüdür ve kitle kamusal toplulukları yerinden ettikçe, hakiki bireyin yerini de kişilik kültürü (insanın ne olduğunun, ne yapmış olduğunun değil, imajının, görünen yüzünün vurgulanması) alır; kitle kültürü ürünleri insanların gerçeklikten kaçmalarına imkan verir.”¹³⁴ Der.

¹³² Nebi Özdemir, **Medya Kültür ve Edebiyat**, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2008, s. 96.

¹³³ Eliot, **a.g.e.**, s. 101.

¹³⁴ Erol Mutlu, “Popüler Kültürü Eleştirmek”, **Doğu-Batı Dergisi**, S.15, 2001, s. 24.

Bu tespit kitlelerin yönetilebilme kapasitesinin ne kadar yüksek olduğunu vurgulaması açısından dikkat çekicidir.

Küreselleşme, global düzeyde kapitalist sistemi yayıcı bir unsur olarak kültür endüstrisine hizmet eder. Kültür endüstrisinin ilgilendiği her alan aynı zamanda küreselleşmenin de alanına girer. Kültür endüstrisinin, insan merkezli tüm değerleri kullanarak, küreselleşme yoluyla kuvvetlendirdiği kapitalist sistem, tüketim kültürünü aşıladığı insanları bir süre sonra ‘kitle’ haline dönüştürmüş olur. Kitlenin sistem tarafından yönlendirilen kültürel hareketliliği, çarkı döndürmek üzere kendi inşa ettiği yapıdan sürekli destek bulur.

Edebiyat sosyolojisiyle dirsek temasında olan bir tanım, kitle kültürünün yığın edebiyatıyla ilişkisini kurar. “Kitle kültürü, ekonomik ve sosyal şartların değişime uğramasıyla oluşan kültür bunalımının ta kendisidir. Bu kültür sadece kitlelere yönelik değil, tüm toplumsal kesimlerin tüketimine hitap edecek araçlara sahiptir.”¹³⁵ Kitle kültürünün bu tanımı edebiyat eserlerinin, kitlenin sosyo-ekonomik değişimi neticesinde biçim değiştirdiğini ve dahası yazarın da bu değişimden etkilendiğini gösterir. Bu değişimlerin neticesinde ortaya ‘kitle edebiyatı’ çıkmaktadır. Kitle edebiyatı, okurun ön planda olduğu ve onun duygularına hitabeden bir yapı arzeder. Bu edebi ilgi, okuyucunun kahraman veya tema ile özdeşleşmesini öngörür. Bu anlayış neticesinde standart, birbirinin aynı eserlerin kitlelerin duygusal yönlerine hitabederek yüzlerce baskı yapması sağlanır. Şaban Sağlık, Kitle kültürü kavramı için “kitle iletişim araçlarıyla üretilen kültür” tanımını yapar. Sağlık, bu kavramın aynı zamanda ‘kalabalık, yığın’ ifadelerini içermesiyle, şuursuz yığınların bilinçli bir muhalefetinin olmamasıyla, kendiliğinden bir olumsuzlama içirdiğini ifade eder.¹³⁶ Sağlık’ın ifade ettiği yığınlar, yukarıda tanımlanan edebi ilgilere sahip çoğunluklardır.

¹³⁵ Zeki Karakaya, “Kitle Edebiyatı Ve Güdümlü Edebiyat Sosyolojisi”, **Akademik Açı**, Sayı:3, Samsun, 1997/1, s. 87.

¹³⁶ Sağlık, **a.g.e.**, s. 18.

Kültür endüstrisinin önemli hedef alanlarından birisi olan din, görünüşte küreselleşmenin getirdiği imkanları kullanarak kendisini yayabilir, etki alanını genişletebilir. Dinlerin temel iddialarını destekler görünen küreselleşme dinlerin yayılma yollarını, amaçlarını, temel iddialarını destekler görünmektedir:

“Bu açıdan dinler, kendi değerlerini insanların tamamına duyurma yolunda küreselleşmenin teknolojik imkanlarını kullanırlar. Bu nedenle küreselleşme, ‘din yayma’ faaliyetinin şeklini değiştirme, hızını ve etkisini artırma işlevi görür.”¹³⁷

Olumlu gibi görünün bu oluşumda, kendisini kitle iletişim araçları ile daha iyi yayan taraf baskın gelmekte, diğer taraf ise baskın unsur karşısında ezikliğini “uyum” ile gidermektedir. Küreselleşme sürecinde toplumlar olduğu gibi dinler de birbirine benzer hale gelmektedir. Din alanında tekdüzeliğe gidiş küreselleşmenin bir tezahürüdür.¹³⁸

Küreselleşme-din ilişkisinin bu “olumlayıcı ve destekleyeci” ilişkisinin arkasında asıl itibariyle kültür endüstrisinin sömürü çarkı dönmektedir. “Motor gücünü protestan ilkedan alan dini piyasa, sembolleri alışveriş malzemelerine çevirmekte, dini/mistik öğeleri barındıran kitap, gazete-dergi, televizyon programları, filmler, CD’ler vs popüler hale getirmektedir. Dini piyasa hareketinin Türkiye’deki oluşu şekli de dünya konjunktürüne ve bölgenin ekonomi-politik yapılanmasına bağlı haldedir.”¹³⁹

Kitlelerin sürekli olarak birer tüketim öznesi haline dönüştürüldüğü bir sistemde, her dini unsurun da tüketimin bir parçası olması kaçınılmazdır. Kültür endüstrisinin din ile olan bu tehlikeli ilişkisi “inancın erazyona uğraması” sonucunu doğurur. Dini duyguları sömüren bu yapı “Gerçeğin bütün teolojik açıklamalarını

¹³⁷ Recep Kılıç, “Küreselleşme Ve Değer İlişkisinde Dinin Yeri”, **Felsefe Dünyası**, S. 41, Ankara, Türk Felsefe Derneği Yayınları, 2005/1, s. 83.

¹³⁸ Kılıç, **a.g.m.**, s. 85.

¹³⁹ Birsan Banu Okutan, **Türkiye’de Popüler Kültür Din ve Kadın**, İstanbul, Düşün Yayınları, 2013, s.95.

tahribata uğrattırken, aynı anda onları masalsı bir forma büründürüp bir meta anlatı haline getirmektedir.”¹⁴⁰

Kültür endüstrisinin doğrudan edebiyatla ilgili oluşu, bu alanın ürettiği malzeme çokluğundan kaynaklanmaktadır. Kitle kültürünün özellikleri arasında sayılan unsurlara bakıldığında, durum tamamen sanat ve onun yan ürünleri ile ilgili olduğu görülebilir.

Kitle kültürü:

“Kültürel değerleri ve gelenekleri yeni formüller biçiminde yansıtır. Yapay mutluluklar sunar; sunulan olaylar, hayatla pek örtüşmez. Sömürülen ve yönetilen kesimlerin umut ve öfkelerini dile getirir. Sanat-estetik kurallarına yeterince riayet etmez. Tek boyutlu bir bakış açısı hakimdir. Kolay anlaşılır, soyutluğa yer vermez. Gerçek ya abartılır ya saptırılır. Sanatın kurallarına değil, okurun beklentilerine önem verilir. Okurun sunulan eserle özdeşleşmesi hedeflenir. Alışılmış kuralları (klişeleri) vardır.”¹⁴¹

İdeolojiler bütün bu kuralları yazın edebiyatı içinde özellikle de romanlarda kullanarak kendi düşüncelerini benimsetme amaçlı kitleleri etkilerler.

Kitle kültürünün ürettiği edebiyatın, Türkiye’de sanatsal kaygıları taşımamasının nedenleri üzerinde duran eleştirmen Ömer Lekesiz, roman türünün müslümanlar tarafından sorgulanmadan, yazın dünyasına dahil edildiğini belirtirken, dikkat çektiği husus, romanların bir kültür endüstrisi metaı haline dönüşmüş olmasıdır.¹⁴² Lekesiz, romanın İslam yazın geleneği ve kadim mirasıyla örtüşmediği yönündeki eleştirilere destek vererek, eleştirisini romanın menşei üzerinden ‘bize yabancı bir tür’ oluşu bağlamında sürdürür.

¹⁴⁰ Bedia Koçakoğlu, “İsa’nın Mirası Değil, Pop-Art’ın Cazibesi”, **Hece**, İslam Medeniyeti Özel Sayısı, S. 198/199/200, 2013, s. 529.

¹⁴¹ Şerife Doğan, “Bir Araştırma Problemi Olarak Kitle Yazını”, **Türk Dili**, S: 525, Eylül 1995, s. 102.

¹⁴² Ömer Lekesiz, Dünden Bugüne Yığın Romanları, **Yeni Şafak Gazetesi**, 24 Temmuz 1995.

4.1.1. Roman ve Kültür Endüstrisi

Roman, “sanayi toplumuna geçiŐin toplumsal temellerini inşa eden bir tür” olarak, içinden geçtiği dönüŐümler dikkate alındığında kitle iletişim araçları teknolojesi ve diğer birçok yazın dışı etkilerle değişim geçirmiŐtir.¹⁴³ Romanın geçirdiği bu değişimin, günümüzde geldiği nokta, romanın “k r arkınının diŐlilerinin bir metaı haline dönüŐmeye en müsait bir ürün olabildiği”¹⁴⁴ yönündedir. Ömer Türkeş’in “Bugün, yazar/ürün ve pazar arasındaki ilişki sancılı, “olmasaydı daha iyi olurdu” gibi görünmekle birlikte, tarihine baktığımızda, sanıldığı aksine, edebi ürünün kapitalist üretimle ilişkisinin çok çabuk ve gönüllü olduğu farkedilecektir.”¹⁴⁵ İfadesi Eliot’un çıkarımlarını doğrular niteliktedir. Nitekim Eliot’un, “hiçbir dönemde bu kadar çok yayınevi ve kitabın olmadığı” üzerine yukarıda alıntıladığımız tespitini haklı çıkaracak, edebi alanda bir üretim ve tüketimin varlığından söz edilebilir. Romanın XXI. Yüzyılın başında yaşadığı bu dönüşüm, onun kültür endüstrisinin bir malzemesi olarak kullanılmasının bir sonucudur. Çünkü tüketim sistemi, kullanılabilir herşeyi “mal”a dönüŐtürerek pazarlamakta ve insanların tüketmesi için ortam hazırlamaktadır.

Yüzyılın başında, Türk edebiyatı yıllıklarına konu olan 2000 sonrası edebi tür artıŐlarının odak noktası romandır. 2003 yılında 100’ n üzerinde, 2004 yılında 250 civarında roman yayınlanmıŐtır. Bu veriler, okumaya olan ilginin roman türü üzerinden ilerlemesinin nedenleri üzerine kapsamlı bir çalıŐmayı gerektirmektedir. Roman “ zellikle 2005’te Cumhuriyet tarihinde eşi benzeri görülmemiŐ düzeyde bir ilgi görmüştür.” diyen Dirin, romanın artık bir “sektör” olduğunu ifade eder.¹⁴⁶

¹⁴³ Yavuz, **a.g.e.**, s. 47.

¹⁴⁴ Andı, **a.g.m.**, s. 129.

¹⁴⁵  mer Türkeş, “Edebiyat Alanında Ototritenin ŐekillenmiŐi”, **Birikim Dergisi**, S.127, Kasım 1999, s.39.

¹⁴⁶ İlyas Dirin, “2005’te Roman”, **Türkiye Kültür Sanat Yıllığı 2005**, Ankara, TYB, 2006, s. 198.

Romanın bu sayılara ulaşması, yazar bakımından ciddi sorunlar oluşturur. Kendilerine bu kadar çok sayıda okur bulan yazarların, büyük bir bölümü birbirlerine benzer ürünlerle güncelin sınırlarını aşamamış, ortaya koydukları ürünler ciddi bir eleştiri ortamı bulamamıştır. İsmarlayıcı kitap tanıtımlarıyla, nitelikleriyle değil niceliksel yanlarıyla dikkat çekmişlerdir. İyi eserin okuyucusunu bulacağı inancı, yerini, “iyi reklam daha çok okur ve doğal olarak daha çok gelir getirir.” Düşüncesine bırakmıştır.¹⁴⁷

Bu dönemde roman, Cem Yılmaz’ın stand up programına giden insanların, roman okuyarak da eğlenebileceği düşüncesinin yerleştiği bir dönem olarak dikkat çeker.¹⁴⁸

Aslında roman türünün bu denli ilgi görmesi, doğrudan okur ile de ilgilidir. Okurun romana olan ilgisinin görsel medya ve reklamlar tarafından biçimlendirildiği düşünülecek olursa, seyir kültürünün etkisi altında oluşan bir “okuma kültürü”nden bahsedilebilir.¹⁴⁹ Bir dönem, medya ve reklam sektörleri tarafından pazarlanan yazar ve eserlerinin bir süre sonra adlarının dahi hatırlanmadığı görülür. Bu yönü ile toplumun, genel davranış biçimi olarak “geçici ilgiler”e sahip oluşundan edebiyat da nasibini almış olur.

Karakterlerin seçimi ve “biçimlenişi” romanın önemli bir parçasıdır. Çağdaş romanda, “ne tür karakterlerin yer alacağı büyük ölçüde seyircinin beklentileriyle belirlenir.”¹⁵⁰ Okuyucunun/seyircinin istekleri romanın karakterlerinin oluşmasında etkilidir. Bu da, talebin arz ile biçimlendiği bir tüketici yapıyı zorunlu kılar. Böylece

¹⁴⁷ Osman Gündüz, “Romanlarımız ve Romancılarımız”, **Türkiye Kültür Sanat Yıllığı 2006**, Ankara, TYB, 2006, s.167.

¹⁴⁸ Bu düşünce, Tahinci Şifresi kitabı için söylenmiştir. (Aktaran Dirin, **a.g.m.**, s. 205).

¹⁴⁹ Gündüz, **a.g.m.**, s. 185.

¹⁵⁰ Hasan Boybukara, “Karakter ve Tip”, **Hece**, S. 65/66/67, Yıl: 6, 2002, s. 176.

roman, kültür endüstrisinin her an nakite dönüştürebileceği, benzerlerini hızla üretebileceği bir “malı” haline gelir.

4.1.2. Siyer ve Kültür Endüstrisi

Siyer ilminin kültür endüstrisi ile olan ilgisi son 25 yıllık bir geçmişe sahiptir. Çok kanallı televizyonların etkisiyle yaygınlaşan kitle iletişim yolları, sosyal medya ve “kutsal gün etkinlikleri” gibi gelişmeler, dini bir alan olan siyeri, kültür endüstrisinin hedef tahtasına yerleştirmiştir. Piyasaya sunulabilecek ve “nakit”e dönüştürülebilecek yeni bir alan olarak siyer, en çok edebiyat yoluyla hedef kitlesine ulaşmıştır.

Çok kanallı ulusal televizyonlar, özellikle belli gün ve aylarda dini yayınlar yoluyla geniş kitleleri ekrana bağlamanın, dini duyguyu “kullanarak” yayın yapmak olduğunu farkettiler. Popüler olanı öne çıkaran bu kanallar, popüler kültürün oluşmasında etken hale geldiler.

Popüler kültür dediğimiz yapı, “geniş iş bölümü etrafında kurulan kapitalist mal üretimi, pazarlaması, dağıtımı ve tüketimi biçimlerine dayanan” modeldir. “Popüler kültür egemen toplumsal ve ekonomik ilişkileri destekler, haklı çıkarır ve sürüp gitmesinde yardımcı olur.” Yeme-içme, eğlence, dinlenme gibi ihtiyaçların tamamını yönlendirerek, sürekli tüketime yönelten bir yapı dayatır. Popüler kültür “güdümlü kültürel yaşam” olarak tanımlanır.¹⁵¹

Cemal Şakar’ın ilgili makalesinde de belirttiği gibi popüler kültür, kültür endüstrisi ile kol kola işbirliği içinde halk kitlelerini etkilemekte ve onları birer tüketim nesnesi haline getirerek geleneği kullanmaktadırlar.

¹⁵¹ İrfan Erdoğan, "Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine", **Eğitim Dergisi**, Popüler Kültür ve Gençlik Özel Sayısı, Kasım 2004, s. 8.

“Halkın bağılı olduğu gelenekler, ürettiği pratikler ve elde ettiği deneyimler kapitalistlerin iştahını kabartır. Popüler olandan devşirilerek üretilen metaların müşteri garantisi vardır. Tam bu noktada medyanın üretip halka aktardığı içerik, popüler kültürle kültür endüstrisi arasındaki ilişkiyi apaçık gösterir. Orada her şey ‘halk böyle istediği için’ üretilir, her şey ‘halka göre’dir. Başta televizyon olmak üzere, radyo, sinema, gazete, dergi, billboard gibi mecralar popüler kültür için en uygun araçlardır. Bu yüzden de popüler kültür dendiğinde akla daha çok yerel ve etnik değerlerden ziyade büyük sermaye kontrolündeki ana akım medyada yer bulan kültürel unsurlar gelmektedir.”¹⁵²

Siyer ve diğer dini alanlar “mutaber” oluşları ile ayrıcalıklı bir yere sahiptirler. Fakat popüler olan, “muteber”i “rağbette olma”ya dönüştürür. “Popüler kültürün sine qou non’u rağbette olma/ popüleritedir.”¹⁵³ Diyen Sözen, Popüler kültür retoriğinin en belirgin özelliğinin rağbette olma eylemi oluşu üzerinde durur. Rağbette olanın “muteber” olmaktan çok fazla öne geçtiğini ifade eder. Sözen, Türkiye’de ve dünyada kitap yayını dağıtımını ve okuyucu profillerinin tesbitiyle ilgili olarak kültür politikalarının değil, daha çok politik ekonominin belirleyici olduğunu söyler. Sözen ilgili makalesinde “Türkiye’de popüler kültür, kabul edildiğinin aksine kültürlerarası karşılaşmanın bir sonucu değil, gündelik hayatta hemen her şeyin pejoratif bir biçimde popüler hale getirilişinin bir sonucudur.”¹⁵⁴ Der.

Dini alanın kültür endüstrisi tarafından iki şekilde kullanıldığı görülmektedir. Birincisi; dini gün ve aylarda gerçekleştirilen kutlama etkinlikleri ve bu çerçevede her türlü dini simge, sembol, malzemenin popülerleştirilerek tüketilmesi, ikincisi; yılın oniki ayında sürekli diri tutulmaya çalışılan bir tüketim alanı olarak edebiyatın kullanılmasıdır.

¹⁵² Cemal Şakar, “Popüler Kültür Bağlamında Kutlu Doğum Etkinlikleri”, (Çevrimiçi) <http://www.sonpeygamber.info/populer-kultur-baglaminda-kutlu-dogum-etkinlikleri>, 23.04.2015.

¹⁵³ Edibe Sözen, “Popüler Kültür Retoriği: Sahiplik İçinde Yokluk, Rağbette Olma ve Sağduyu Bilgisi”, (Gray Alan Fine’den alıntılanan E.S.), **Doğu Batı**, S. 15, Mayıs, Haziran, Temmuz, 2001, s.54.

¹⁵⁴ Sözen, **a.g.m.**, s. 62.

1990'lardan bu yana kutlanan Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri, siyer konulu romanların, popüler kültürün birer nesnesi haline dönüşmesinde etkilidir. Kutlu Doğum Haftası olarak adlandırılan bu etkinliklerde Hazreti Peygamber (S.A.V.) ile ilgili ısmarlama kitapların yayınlanması ve piyasaya sürülerek hızla tüketilmeleri sağlanmaktadır. İsmarlama yayınların artış göstermesi kültür endüstrisinin gerekli gördüğü bir işlemdir. Bu yolla, dini edebi ürünler; tekdüze, birbirinin benzeri, reklam ve tanıtımla dikkat çekici hale getirilmekte ve dini sembollerin pazarlanmasına dönüşmektedir.

Dinin de edebiyatın da popülerleşmesinin tehlikeli olduğunu savunan Andı, özellikle Kutlu Doğum Haftası projelerinin “popüler ürün üretme” amacını hızlandırdığını belirtir. Bu türden kutlamaların geçmişten günümüze dek birer “adab” çerçevesinde süregeldiğini ifade eder. Bu adab bugün artık yerini, kültür sömürüsüne bırakmış durumdadır. Andı “adab”tan uzak gelinen tabloyu şöyle tasvir eder:

“Plastik güller, kimyevi esanslar, her sene biraz daha çeşitlenen renkli, ışıklı, kokulu, “Çin malı” küçük küçük “hediyelik” eşye (doğrusu “ıvır zıvır”) kalabalığı, kaba ve sıradan gül resimleriyle “donatılmış”, “kisch” resimlerle “süslenmiş” çeşit çeşit objeler, tablolar, hatta Hz. Peygamber adına çıkartılmış TC Nüfus Cüzdanı garabetleri, (Merak etmekteyim, “Peygamber’in Sevdiği Şarkılar” CD’si veya Güzel “Peygamber Fıkraları Albümü” ne zaman “piyasa”ya sürülecek?), geleneksel Mevlid Gecesi idraklerinin, güzel ilahileri, na’leri yerine sıtmalı ve genizden gelen ağlamaklı bir sesle gevelenen popmüzik formundaki “parça”lar, en sulu ve amiyane ifadelerle dolu Peygamber’e Mektup yarışmaları, çeşitli görsel kalabalıklarla doldurulmuş Cd’ler, televizyon programları, gürültülü ve kalabalık müzik etkinlikleriyle oluşturulmuş “*ambiance*”lar eşliğindeki ağlama seansları ...”¹⁵⁵

Kutlu Doğum Etkinlikleri olarak kutlana iki haftalık sürede, müslümanların dini duyguları bu yollarla popüler kültür işgaline uğramakta ve kültür endüstrisi tarafından sömürülmektedir. Andı, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in anlatıldığı bir web portalında verdiği ropörtajda “Bir Müslüman toplumun; siyeri rastgele, hovardaca,

¹⁵⁵ Andı, **a.g.m.**, s. 97.

günün beklentileri veyahut çıkarları doğrultusunda harcaıveremeyeceğini düşünüyorum.”¹⁵⁶ Diyerek tepkisini belirtir.

Kutlu Doğum Haftalarında yoğunlaşan yayın piyasasının ortaya çıkardığı tablo oldukça dikkat çekici bir “düzey düşüklüğü”nü ortaya koymaktadır. Söz konusu Hazreti Peygamber olunca, bir adab, edeb, seviye ve hürmet gözetimi kaçınılmazdır.

“Fakat bu kitaplarda ortalama insanın sıradan idrak ve seviyesiz güzellik algısına seslenen o kadar çok öge bir araya getiriliyor ki, ortaya çekici, sevdirci, benimsetici hatta öğretici ve özendirici olmak yerine itici, uzaklaştırıcı, yabancılaştırıcı bir ürün çıkıyor. Bunun sağladığı netice ise, konunun muhatapları için Hazreti Peygamber’in hayatını, ahlakını ve şahsiyetini günün hercümerci içinde sıradanlaştırmak oluyor. Bu tür kitaplarla, içinde hayatı anlatılan kişiye duyulan ihtiramdan kaynaklanan hürmet duygusu kayboluyor.”¹⁵⁷ Der.

Edebiyatta olduğu gibi özellikle 2000’li yıllardan sonra siyer alanında da popüler kültür etkisi görülmektedir. “Edebiyatı bir sanat olarak değil de, maksadını gerçekleştirmede bir araç olarak kullanan popülizm; sloganlaşmaya müsait şiirden romana, etkileyici reklam metninden hitabete kadar, edebiyatın hemen her türünden faydalanır.”¹⁵⁸ Faydalanma siyer gibi dini alanlarda da etkindir.

Sağlık, popüler İslami romanların kitle kültürünün bir ürünü olduğunu savunur. İslam dinini tanıtmak ve sevdirmek gibi maksatlarla ‘roman’ sanatını bir *vasıta* olarak kullanan popüler İslami romancılar, ‘kütle kültürü’ kapsamına girmektedirler.”¹⁵⁹ Şüphesiz Sağlık’ın iddiasının argümanlarının başında, piyasaya birer “mal” gibi sürülen dini yayınlar, özelde romanlar gelmektedir. “Hedef kitleye

¹⁵⁶ Fatih Andı, “Hz. Peygamber’i Roman Türüyle Anlatmak Teslimiyetçi Bir Davranıştır.”, (Çevrimiçi) <http://www.sonpeygamber.info/hz-peygamber-i-roman-turuyle-anlatmak-teslimiyetci-bir-tavirdir>, 14.05.2015.

¹⁵⁷ Andı, **a.g.m.**, s. 98.

¹⁵⁸ Şaban Sağlık, **Popüler Roman Estetik Roman**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2010, s. 116.

¹⁵⁹ Sağlık, **a.g.m.**, s.17.

göre yazılan metinler, popülerlik adına kesme kırpma sadeleştirme ve “hafifletme” tasarımları” olarak okuyucuya pazarlanmaktadır.¹⁶⁰

Siyer ile kültür endüstrisinin yapısı üzerine yaptığı analizde siyer yazıcılığının kültür endüstrisinin tam karşısında yer aldığını ifade eden Coşkun, bu iki kavramın birbirinin karşısında yer almasını temellendirirken her ikisinin bazı özelliklerini sıralar ve bu konumlanışı gerekçelendirir. “Siyer bizi muhatap kıldığı hayat tasavvuru ile kişiyi kendi benliğine doğru yolculuğa çıkarır. Kültür endüstrisi dışa, siyer içe çeker bizi.” Der. Asıl itibarıyla İslam ile modernizm arasında zıtlığı ele veren bu durum özel olarak siyer ve kültür endüstrisinde sembolize edilir. Şöyle ki, “Siyer insanı düşünmeye götürürken kültür endüstrisi eğlenmeye, siyer ahlaka, kültür endüstrisi cinselliğe, siyer ağlamaya, kültür endüstrisi gülmeye çağıran bir zıtlığın içinde varlık gösterirler.”¹⁶¹

Kültür endüstrisinin birer malzemesi haline dönüşen siyer alanı, yazarlar edebiyatçılar vasıtasıyla kitlelerin dini duygularını kullanmakta, siyeri kullanılıp tüketilebilir bir meta haline dönüştürmektedirler. Bu yapı, reklam, pazarlama teknikleri ve kitle iletişim araçları ile popüler kültür haline dönüşmekte ve insanların dini hassasiyetleri üzerinden kapitalist sistem nemalanmaktadır.

Siyerin roman türünde neden yazılamayacağının gerekçelerini sıraladığımız bu bölüm, Fatih Andı'nın Hazreti Peygamber (S.A.V.)'i anlatan bir web portalına verdiği röportajda değindiği gerekçelerin temellendirilmesiyle sonuçlanmıştır. Andı, ilgili röportajında:

“Roman; insanın anlamını ve ifadesini, dinî kabulün hilafına, bir cemiyete veya cemaate ait olmakta değil, “birey” olmakta gören, arkasında bir “göz”ün, bir “ideoloji”nin var olduğu bir tür, bir ürün. Biz Peygamber Efendimiz’i bu taşıyıcı türle ne kadar ve nasıl anlatabiliriz?”

¹⁶⁰ Gündüz, **a.g.m.**, s. 167.

¹⁶¹ Sezai Coşkun, “Kültür Endüstrisi Ve Siyer Yazıcılığı”, **Siyer Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 199.

Diye sorar ve ekler:

“Romanın bazı teknik unsurları vardır. Onları kaldırdığımız zaman ortada roman kalmaz. Roman mutlaka bir kurguya, bu kurgu da bir çatışmaya dayanmalıdır. Hz. Peygamber’in hayatını bir “kurgu”ya nasıl dönüştüreceksiniz? Kurguladığımız Peygamber, gerçek Peygamber mi yoksa roman yazarı olarak sizin kafanızdaki peygamber tasavvuru mu olacak?”¹⁶²

Hülasa edecek olursak, Mustafa İslamoğlu’nun “Peygamber Tasavvuru” adlı makalesinde yer alan bir düşüncenin artık edebiyat dünyasına, edebi siyer metinlerine adapte edilmesi gerektiği muhakkaktır. İslamoğlu “Hz. Peygamber, vahyin vesilesidir. Vesilesi yanlış anlaşılırsa, vahyin doğru anlaşılmasının en büyük garantisine hanel gelmiş demektir.” Der. Bu uyarı oldukça önemlidir. Çünkü İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.);

“Kur’an’a göre, hayatın aktif, kurucu ve inşa edici bir öznesidir. Misyonu ölümsüz olandır. Kur’an onu çağa taşımak için çırpınır. Onun tarihe hapsolmasını önlemek için onunla ilgili tarihsel olayları mü’minin yüreğine, imanına, ibadetine taşır.”¹⁶³

Müslüman sanatçının “peygamberin mirasından geçinenler, onu müsrifçe tüketenler” sınıfına dahil olmaması böyle bir hassasiyetin sonucunda gerçekleşebilir ancak.

¹⁶² Andı, **a.g.y.**

¹⁶³ İslamoğlu, **a.g.m.**, s. 9.

II.BÖLÜM: ROMANLARDA PEYGAMBER TASAVVURU

1. Peygamber’i Tasavvur Biçimleri

Hazreti Muhammed (S.A.V.), müslümanlar için örnek şahsiyettir. Onun siretinin müslümanlara yol gösterici olması, hayatı hakkında bilinmesi gereken bütün detayların günümüze kadar taşınmasına neden olmuştur. Anlatılan her hikaye, tasvir edilen her detay, farklı dönem ve yerlerde farklı peygamber tasavvurlarına neden olmuştur.

Sünnet-hadis-siyer ilişkisinin ortaya koyduğu peygamber tasavvurları, edebiyatın alana dahil olmasıyla çeşitlilik kazanmıştır. Şemaillerden mu’cizatnamelere, gazavatnamelerden mi’raciyelere değin uzanan geniş siyer edebiyatı geleneğine katılan roman, modern dönemlerde Hazreti Peygamber’in edebiyat vasıtasıyla ele alınmasını, anlatılmasını ve anlaşılmasını hedeflemiştir.

Hazreti Peygamber (S.A.V.), 2000 sonrasında yayımlanan kurgusal metinler olan romanlarda tasavvur ediliş biçimlerini başlıca iki grupta ele almak mümkündür. Birincisi; Risalet öncesi dönemdir. Bu dönem; doğumundan Hira Dağı’nda kendisine Cebrail (as)’in geldiği ana kadar geçen süredir. Doğumu, bebekliği ve çocukluğuna dair anlatıların olduğu bu dönemin baskın karakteri olağanüstü peygamber anlayışıdır. Bu dönem anlayışında olağanüstü bir peygamberin romanlarda hakim olduğu görülür. Özafşar, bu türden bir peygamber anlayışının temellerini Hicri III. Asra kadar götürür. Üstelik V. Asır hadisçilerinin de benzer tasavvurları koruduklarını ifade eder. “(III. Hicri asır) klasik hadisçilerin peygamber tasavvuru ile bir beşinci asır hadisçisinin tasavvuru arasındaki paralellik” ten bahseden Özafşar, bu paralelliğin ‘harikulade olaylara konu olan mükemmel nitelikleri haiz bir beşer’

tasavvurunun devamı olduğunu vurgular.¹ İncelenen roman örneklerinde görüleceği üzere, Risalet öncesi peygamber tasavvurlarında olağanüstülükler belirgin bir yer edinmiştir. İkincisi; Risaletin başladığı dönem ve sonrasındır. Bu dönem, Hira Mağarası'nda Cebrail(a.s.)'in İslam Peygamberi'ne gelerek ilk ilahi emri okumasıyla başlar. Hz. Peygamber'in Hira'daki günleri, vahiy aldığı andaki psikolojisi, vahyin gelmediği günlerdeki hali, hadis kaynaklarının sağladığı metinler kapsamında ele alınmıştır. Allah Resulü'nün, bu dönemden ahirete irtihaline dek geçen süre ise nübüvvetin işaretlerinin bazen abartıldığı, bazen olağanüstüleştirildiği bazen de yabancılaştırıldığı bir izlek takibeder.

Özaşar, peygamber tasavvurlarını incelerken, Hazreti Peygaamber(S.A.V.)'i, fizyonomik olarak mükemmel yaratılmış, biyolojik yapısını da aynı şekilde kusursuz ve olağanüstü görme eğiliminin yoğun olduğunu ifade eder. Onun imtiyazlı halinin teoride kalmadığına, günlük hayatta bu olağanüstülükleri sık sık gösterdiğine dair yüzlerce rivayetin olması, yavaş yavaş olağanüstülüğe doğru kayan bir anlayışın başlangıcını oluşturmuştur. O'nun insan dışındaki her türlü mahlukat ile (bitkiler, hayvanat, cinler vs.) iletişim kurması, “maddi varlıkları kendi yaratılış yasaları dışında davranışa sürükleyecek kadar” bir ayrıcalığa sahip oluşu, bilgi kaynaklarının duyularla sınırlı olmayışı, o günün ve geçmişin gaybı hakkında arkadaşlarına bilgiler verdiği gibi konularda yaygın olan rivayetler zaman içinde çoğalarak devam etmiştir.²

Bu tasavvurların kurgusal metinlerde yer alırken, gelenekten faydalandığı ve fakat, geleneğin bugüne dek ayıklanmamış sahih-gayri sahih skalasında yerinin çoğu

¹ Mehmet Emin Özaşar, “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru Anlayışı”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Özel Sayısı, Ankara, TDV, 2003 s.320.

² Mehmet Emin Özaşar, a.g.m., s. 319.

zaman gayri sahihte bulunduğuna alimlerin ittifak ettikleri rivayetlerle donatılmış olması dikkat çekicidir.

Allah Resulü'nü olağanüstülüklerle donatma ihtiyacının şüpheşiz ki birçok psikolojik nedeni vardır. Fakat neden ne olursa olsun, olağanüstü olan bu tasavvurlarla:

“Hz. Peygamber biz Müslümanların pratik hayatta ve ahlâkî yaşantıda örnek alabileceği bir kimlik ve kişilikten soyutlanmakta, hâliyle Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Hemziyye, Vesiletü'n-Necât gibi edebî metinler ve ilahiler eşliğinde sırf dinî edebiyat ve duygusal retorik konusu olmaktadır. Osmanlı'dan devralınan kültürel mirasın da etkisiyle bu metinlerde resmedilen peygamber imajı Müslümanların kolektif bilincinde zengin tahayyüller yaratmakta ve sonuçta Hazreti Peygamber(S.A.V.) deyim yerindeyse bir masal kahramanı gibi algılanmakta ve fakat onun pratik hayata dokunan örnekliliği bu yoğun retoriğin bakışıyla büyük ölçüde buharlaşmaktadır.”³

Mustafa Öztürk'ün bu sarsıcı tespiti, incelenen romanların ortaya koyduğu tablo gözününe alındığında, tam da ifade edildiği gibi pratik hayattan uzak bir Resul tasavvuru ile karşılaşmaktayız.

Olağanüstü peygamber tasavvurunu besleyen popüler kültür enstrümanlarından birisi olan roman, beşer-üstü peygamber algısını kitlelere yayarken, modernleşmenin ve teknolojik hızın getirdiği imkanları da kullanarak gündelik hayatın sunduğu rasyonel kalıpları aşma ve bireyselleşme ile birlikte yaşanan dinsel kırılmayı bu yolla aşmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda

³ Mustafa Öztürk, “Peygamber Algılarımızda Sahihlik ve Sahicilik Sorunu”, Star Gazetesi, Açık Görüş, 18.04.2015.

olağanüstü peygamber tasavvurları, çoğu nübüvvet öncesi olmak üzere hayli çeşitlidir.

1.1. Risalet Öncesi Peygamber Tasavvurları

Hazreti Peygamber (S.A.V.), risaletin gelmesine kadar geçen dönem olan risalet öncesi, olağanüstü peygamber tasavvurlarının ağır bastığı bir dönem olarak dikkat çeker. “Hz. Peygamber’in risalet öncesi hayatına dair fazla haberlere sahip değiliz. Onun, tabii bir akış içerisinde geçen hayatının bu ilk devresi hakkındaki boşluk, daha sonraki asırların peygamberlik telakkileriyle doldurulmaya çalışılmıştır.”⁴ Erul’un bu tespiti, roman yazarlarının bu boşluğu nasıl doldurduklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Canatan ise, peygamberin bir topluma gelişinden önceki dönem, peygamberin gelişi, tebliğinin başarılı oluşu ve onun ahirete intikalinden sonra ‘peygamber’ tasavvurunda gerçekleşen değişimleri anlatırken, efsanevi peygamber algısının peygamber henüz o topluma gelmeden önce var olduğunu ve bunun hakim anlayışı yıkmak konusunda sert bir duvar gibi zihinlerde varlığını devam ettirdiğini söyler.⁵ Gerçekten de ele alınan romanlarda görülen olağanüstülükler, henüz Allah Resulü’nün doğmadığı dönemlerdir. “Kutsal” kişinin doğumuna hazırlık niteliği taşıyan bu rivayetler, doğum ile had safhaya ulaşmıştır.

Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in, doğumuna dair bilgilerin azlığı, günümüze kadar gelen geniş muhayyile edebiyatına ilham verirken, rivayetler O’na olan

⁴ Bünyamin Erul, “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) Özel Sayı, Ankara, 2000, s.63.

⁵ Kadir Canatan, “Gelenekte Kutsal-Peygamber Anlatıları”, **Siyer-Edebiyat İlişkisi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Derneği Yayınları, 2010, s. 43.

muhabbetin de tesiriyle çoğalmıştır. Böylece “Onun daima bir peygamber olduğu ve bunun her yer ve zamanda yüzlerce alametinin, tezahürünün görüldüğü” düşüncesiyle olağanüstü peygamber algısı gittikçe çeşitlenmiştir.⁶

Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in çocukluğuna dair Kur’an’da “Seni yetim bulup barındırmadı mı?”⁷ hatırlatmasından başka bir ayetin olmaması dikkat çekicidir. Çocukluğuna dair bu ayet; kendisine, bazı nedenlerden ötürü ancak risalet sonrası verilen mucizeler dışında hiçbir olağanüstülüğün bir ayrıcalık olarak verilmediğinin en büyük delili olarak, mevcut rivayetlerle çelişmektedir. O’nun zorluklarla geçen çocukluk ve gençlik hayatı risalet sonrasında da meşekkatli bir devreye girmiş, kolay bir ömür yaşamayan Peygamber, anlatıların ortaya koyduğu gibi “her zaman peygamber olduğu bilinen” bir çocukluk geçirmemiştir. “Peygamberliği öncesi rivayetlerin çoğu tabakat ve tarih kaynaklarında bir kısım alim tarafından kabul edilmiş, bir kısmı ise kabul etmemiştir.”⁸ Söz konusu tabakat ve tarih kitapları, olağanüstü peygamber algısını yaygınlaştıran romanların başlıca kaynakları olmuşlardır.

Peygamber (S.A.V.)’in beşeri özelliklerden arındırılarak övülmesinde temel savunma “O’na duyulan muhabbet”dir. Halbuki muhabbetin sınırları konusunda müslümanlar, Hz. İsa (as) örneğinden hareketle bizzat peygamber tarafından uyarılmış “Hristiyanların Meryemoğlu İsa’yı abartarak övdükleri gibi beni övmeyin, ben ancak Allah’ın bir kuluyum, bana Allah’ın kulu ve Resülü deyiniz.”⁹ Buyurulmuştur. Fakat bu uyarı pratikte yerini bulamamış ve

⁶ Erul, **a.g.m.**, s. 34.

⁷ Kur’an-ı Kerim, 93/6.

⁸ Erul, **a.g.m.**, s. 57.

⁹ Buhari, Ehâdisü’l-Enbiya, 48.

“İster rahmet elçisine olan aşk, muhabbet ve hasret sebebiyle olsun, isterse farklı din ve kültürlerden etkilenecek olsun, ilerleyen asırlarda ümmet, maalesef daha çok duygusal saiklerle, muhayyile gücüne dayalı efsanevi, esrarengiz, neredeyse beşeri hüviyetinden tecrid edilmiş, adeta melekleştirilmiş bir peygamber anlayışına sahip olmuştur.”¹⁰

1.1.1. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in Doğumu

Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in “ruhunun” risalet öncesinde mucizeler ve olağanüstülüklerle bazı yer ve kişilerde tezahür ettiği, henüz anne ve babası evlenmemişken görülür. Amine ‘kutsal’ özelliklere sahip ‘yüzü ay gibi’ parlayan, eşsiz özellikte bir kadın, Abdullah ise alnında “ahir zaman peygamberinin nurunu taşıyan” bir delikanlıdır.

Çevrelerindeki insanların gördüğü bu nur ile dolaşan her iki kişi de insanlar tarafından yadırganmazlar. Herkes ‘ahir zaman peygamberi’ni beklemektedir. Abdullah Amine ile evlendiğinde nur ona geçer. Bu durum her ikisinin de “mucizeler içinde yaşamaya alışık”¹¹ birer insan olduklarını göstermektedir. Her ikisi de bir peygambere anne-baba olacaklarının farkındadırlar.

Beledli’nin *Dürr Ve Sadef*’inde, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in doğumunun öncesindeki bu anlatılar mitolojik devirleri aratmayacak bir doğallıkta anlatılır. Onun doğumundan önceki coğrafya, Abdullah ve Amine’nin olduğu şehir, olağanüstü ve mitolojik bir zaman dilimi içindedir. Çünkü her ikisinin de alnında bulunan nuru

¹⁰ Erul, **a.g.m.**, s. 58.

¹¹ Emine Fikriye Beledli, **Dürr ve Sadef**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012, s. 56.

herkes görmekte, Amine'nin Tevrat'da belirtilen peygamberi doğuracağı bilinmekte ve hatta ona ihtiramalarda bulunmaktadır.

“Çok renkli çok görkemli insan hayalinin asla erişemeyeceği günler ve geceler geçirdi Amine.”¹² İfadesiyle doğumdan önce Amine'nin yaşadığı olağanüstü durumlar romanın ‘mitolojik devirler’ den haberler verdiği izlenimi ile kuvvetlenmektedir. Doğumda da bağlamından kopartılmış ayetlerle kurgunun desteklendiği görülür. Doğum esnasında Allah Resulü'ne ilişkin çeşitli Kur'an ayetleri sıralanarak Nebi'nin doğum haberi verilir.¹³

Doğum hadisesi fantastik bir düzlemde, tasvirler olağanüstü derecede gerçekdışı bir dille anlatılmıştır. “Birden muhteşem Kabe, Amine'nin odasına doğru yönelerek yere eğildi.”¹⁴ Gibi olağanüstü sahneler oldukça fazladır.

Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in anne karnında farklı bir dönem geçirmiş olduğu belirtilir. Onun “artıksız” doğmuş olması olağanüstü peygamber algısının anne karnında da devam ettiğini gösterir. “Ne kan görmüştü ne de su. Tertemizdi. Muhammed (a.s.m.) artıksız doğmuştu.”¹⁵

Yine aynı düşünce etrafında şekillenen bir anlayışla yeni doğan bebeğin nefesinin ateşperestlerin ateşini söndürecek güçte olduğundan bahsedilir. “Muhammed (a.s.m.)in ilk nefesi, ateşperestlerin kutsal ateşini bir hamlede söndürüvermişti.”¹⁶

¹² Beledli, **a.g.e.**, s. 197.

¹³ Beledli, **a.g.e.**, s. 178.

¹⁴ Beledli, **a.g.e.**, s. 188.

¹⁵ Beledli, **a.g.e.**, s. 179.

¹⁶ Beledli, **a.g.e.**, s. 186.

Hazreti Peygamber'in doğum anı, çöl şartlarının çok uzağında modern zihniyetin tezahürleri olan lüks ve şatafatlı nesnelere tasvir edilir:

“Rengarenk ipeklerden, iplik iplik atlaslardan, bulut gibi pamuklardan, yumuşacık, göz kamaştırıcı bir kundak. Çölde hiç bulunmayan çeşit çeşit çiçeklerle bezenmiş, üzerlerine inciler işlenmiş, Kainatın yegane incisi için bir sadef gibi. Yetim için şefkat şefkat kucak; cevher için maden maden ocak gibi... Kundağın içinde secde eder vaziyette ve bir parmağı yakarır gibi gökleri işaretleydi.”¹⁷

Bebek Resul'ün tasviri abartılıdır. “Güneş ay ve yıldızlar onun güzelliğine erişemezlerdi.” Onun doğumundan sonra artık hiç gece olmaz. “Bebek Resulün doğduğu geceden sonra geceler de gündüzler kadar aydınlık oldu. Karanlık Mekke'yi terketmiş gibiydi.”¹⁸

Onun doğum esnasındaki özellikleri “nura garkolmuş” bir muhteşemliktedir. “Gül açmıştı ya, evin içinden bir nur yükselmeye başladı. Nurun içinde de bir kundak...”¹⁹

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in, hıristiyani tasavvurları çağrıştıran doğum biçimi abartılarla tasvir edilmiştir. Doğduğu an secdeye varması, konuşması ve diğer olağanüstülüklerle yapılan tasvirler, meleklerin odaya dolması ile başka bir hal almıştır. Melekler bebeği annesine teslim ederler:

“Ve yavrusunu beyaz bir kumaşa sarılı olarak getiren hurileri gördü. Bebek Resul, yine secdeye vardı. Oda, meleklerle tıklım tıklım dolmuştu.”²⁰

¹⁷ İskender Pala, **Bülbülün Kırk Şarkısı**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 83.

¹⁸ Beledli, **a.g.e.**, s. 197.

¹⁹ Pala, **a.g.e.**, s. 82.

²⁰ Beledli, **a.g.e.**, s. 182.

Sonrasındaki özellikler ise şöyle sıralanır:

“Letafetinin şiddetinden ve nuraniyetinin kemalinden dolayı gölgesi yere düşmeyecek olan doğmuştu. Önünü gördüğü gibi arkasını da görecek olan doğmuştu. Boyu yanındakinin boyu miktarınca uzayacak olan doğmuştu.”²¹

Bu mucizevi doğum, bu şekilde tekrarlarla sayfalarca sürer.

1.1.1.1. Nur-u Muhammedî

İlk olarak Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin (ö.283/896) Kur'an tefsirinde zikredilen Nuru Muhammed ya da Hakikat-i Muahmmediyye düşüncesi, Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in varlığının, cismani olan altmış üç senelik kısmından başka, ezelde Levh-i Mahfuz'da bulunduğu, mahiyetinin Allah'ın kendi nuru olduğu fikrini içerir.²² Nuru Muahmmedi ya da Hakikat-i Muhammediyye anlayışı tasavvuf ehlinin önemli bir argümanıdır. Bu inanca göre “Allah'tan başka hiçbir şey yokken ilk defa hakikat-i Muhammediyye var olmuş, mahlukat bu hakikatten halkedilmiştir. “Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir.”²³

Nuru Muhammedî düşüncesi İbn Arabî'nin fikirleri sayesinde sufiliğin ana doktrini haline dönüşmüş, yüzyıllar sonra popüler tasavvufî akımların etkisiyle gelişmiştir.²⁴ Edebiyatın tasavvuf kanalıyla edindiği bu izlek günümüze kadar devam etmiştir.

²¹ Beledli, **a.g.e.**, s. 177.

²² Mehmet Demirci, “Hakikat-i Muahmmediyye”mad., **İslam Ansiklopedisi**, C. 15, TDV, 1997, s. 179.

²³ Demirci, **a.g.m.**, s. 180.

²⁴ Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, TDV, Ankara, 2000, s. 119.

Nuru Muhammedi fikrinin Eski Mısır Hermetizmine dayandığını savunan Mustafa İslamoğlu, “ Efendimizi yaşayan bir model olmaktan çıkararak” bu anlayış hakkında “Bozuk tasavvur onu “erişilmez bir mit” ve “akıl almaz bir efsane” olarak kurgulamaktadır. Bu yaklaşımın en uç noktası “Nûr-ı Muhammedi” adlı, Efendimizi yaşayan bir model olmaktan çıkarıp arş-ı âlâlya ışınlayan tezdır.”²⁵ der.

“Nur-u Muhammedi’ düşüncesi, romanlarda risalet öncesi peygamber tasavvurlarının ilham kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Bu düşüncenin kaynağı Allah’ın celal ve rahmet nazarıyla yeryüzüne bakması düşüncesine dayanmaktadır. *Bülbülün Kırk Şarkısı*’nda bu durum “Allah bilinmeyi sevdiği için bir nur yaratmış. Yarattığı nura celal ve rahmet nazarıyla bakıp ‘Muhammed ol!’ demiş. Işık üstü ışık bir nur olmuş”tur.²⁶ Şeklinde anlatılır.

Bu anlayışa kaynaklık eden “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.”²⁷, “Allah ilk defa benim nurumu yarattı.”, “Âdem toprakla su arasında iken ben peygamber idim.”²⁸ şeklindeki -mevzu olduğu yönünde hadis alimlerinin görüşlerinin olduğu hadisler bulunmaktadır. Fakat hadis alimleri bu konuda hristiyani bakış açısına benzerlik tehlikesi karşısında Allah Resulü’nün ilahlaştırılmasına karşı durmuşlar ve eserlerinde bu inanışları şiddetle reddetmişlerdir.²⁹

Romanlarda nur-u Muhammedî mevzusunun arkaik bir dille, mitolojik bir üslup içinde kurgulanması, Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in doğduğu devrin mitolojik zamanlar olduğu algısını oluşturmaktadır. Oluşan bu algı üzerinden ileride ‘peygamber’ olacak kişinin, tebliğde bulunacağı toplum ile arasına görünmeyen ve ‘olağanüstü’ bir perde gerilmiş ve O’nun beşeri özellikleri arka plana itilerek, sıradan

²⁵ Mustafa İslamoğlu, “Peygamber Tasavvurumuz”, **Kur’ani Hayat**, S.11,Mart-Nisan 2010, s. 3.

²⁶ Pala, **a.g.e.**, s.41.

²⁷ Aclûnî, II, 164; Hâkim, **el-Müstedrek**, II, 615.

²⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 1; **Müsned**, IV, 66; V, 379; Aclûnî, I, 265; Abdülkerîm el-Cîlî, II, 37.

²⁹ Demirci, **a.g.m.**, s. 180.

insan için ‘örneklik’ oluşturmasının önüne geçilmiştir. Bu durum, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’i yabancılaştırmanın ilk basamağıdır. Olağanüstü bir kahramana dönüştürülen kişinin, mitolojik devirlerde yaşayan, insanüstü özelliklere sahip oluşu ‘Ben ancak Kureyş’ten kuru et yiyen bir kadının oğluyum.’³⁰ Hadisiyle taban tabana zıttır.

Nur-u Muhammedi’yi besleyen ifadelerden biri de terinden her bir peygamberin ya da müminlerin ve kafirlerin yaratıldığı kurgusudur. “O Rabb’in bakışları karşısında döktüğü haya terlerinin her bir damlasından, peygamberlerden birinin ruhunun yaratıldığı nurdu. O, döktüğü terlerden enbiyaların, evliyaların, müminlerin ve kafirlerin ruhları yaratıldı.”³¹

Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in bedeninin de nurdan yaratıldığı yönündeki anlayış romanlarda yer almıştır. Hazreti Muhammed (S.A.V.), gençliğinde ‘kendisinin yaratılmış olduğu nur’u üzerinde ve hatta bedeninde taşıyan bir kişidir. Hazreti Aişe’nin ağzından

“A-aa; cübbe sıyrılıp elinde kalıvermesin mi? Aman Allahım! Sevgili’nin nur bedenini gördüm. Hamurunun nurdan yoğrulduğunu biliyordum ama bu derece ışıltılar saçtığını hiç tahmin etmezdim.”³²

şeklinde bir anlatımla, bedeni nur ile özdeşleştirilmiştir.

1.1.2. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in ocukluğu

³⁰ Hakim, **el-Müstedrek**, II, 466.

³¹ Beledli, a.g.e., s. 223.

³² Pala, a.g.e., s. 277.

Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in bebekliği, sütannelik dönemi, çocukluğu ve gençliği de tpk doğumunda olduğu gibi olağanüstü peygamber alglarıyla donatlmştır. Bebekliğinden itibaren görülen olağanüstü anlatılar onun nübüvvetine kadar devam eder. Nbvvetinde hız kesen bu anlatılar, modern tasavvurların fantastik ya da olağandışı kutsal algsnı kuvvetlendirmeye müsaittir.

Doğumdan bir süre sonra melekler onu Amine'nin kucağından alırlar. Bu esnada bebek Resul secdeye varmıştır. Bir süre orada kaldıktan sonra secdeden kalkar. Ona gmştn bir ibrik ve yeşil zebercedden bir leğen sunularak elini koyacağı yerin kendi yerleeceği yer olduğu söylenir. Leğe de temsili Kabe'ye parmak basar. Leğe de bebeği  kez yıkarlar. Meleğin biri ipeklere sarlı bir yüzüğü bebeğin sırtına kürek kemiğinin ortasına geçirip bastrr. Srtında "gl tomurcuğu" na benzeyen bir iz oluşur. Rıdvan meleği dilini bebeğin ağzına sokar ve ona "dilimden emdiğin ilmin baı ve sonudur" der. Rıdvan beyaz ipekli bir kumaa bebeği sarar. Annesine teslim edilir. Bebek sürekli mrldanıyordu. "mmetim, mmetim.."³³

Bir yaratlı harikası olarak tasvir edilen Hazreti Peygamber:

"Muhteşem bir bebektir. İnsanı kendinden geçirecek kadar güzeldir. Vücudunun bütün azaları birbirine uyumlu yaratlmtır. Teni gl yaprağı gibi hoş kokulu ve pürüzsüz dr. Aln geniş, hilale benzeyen kalarının arası açıktır. Çekme burunluydu. Boyu uzundu. Göğsü geniş, omuzlarının arası açıktır. Avuçları geniş, parmakları uzundu. Gr kirpiklerinin çevrelediği Resul siyah gözleri hafif ekikti, ııldıyordu. Pembe beyaz oval yüzünde dünyanın en güzel gülümsemesi vardı. (...) bebeğin eşsiz ipek baı vardı."³⁴

33 Beledli, a.g.e., s. 182-183

34 Beledli, a.g.e., s. 180, 233.

1.1.3. Sütanne Dönemi

Arap yarımadasında sütannelik başlıbaşına bir gelenektir. Mekkeli aileler yeni doğan çocuklarını, çölün sağlıklı havasında büyümeleri ve fasih Arapça'yı öğrenmeleri için bedevî kabilelerden bir sütanneye verirlerdi.³⁵ Yeni doğan her çocuk mutlaka bir sütanne tarafından emzirilirdi.

Arap geleneğinde durum bu iken, Amine'nin oğlunu süt anneye vermesi, sosyal gerçeklik perspektifinden uzaklaştırılarak onun, eşini kaybetmesi neticesinde kendisinde oluşan ruhsal ve fiziksel travma sonucu böyle bir karar verdiği ifade edilir. Gökten gelen “davudi ses” onun süt anneye verilmesini ister. “Allah'ın emri” olarak onu sütanneye verir.”³⁶

Bu, yetim olduğu için almaktan çekindiği bebeğin muhteşem bir güzelliği vardır. Halime şaşkınlık içindedir. “Muhammed'in (a.s.m.) dudaklarında oluşan muhteşem gülümseme aklını başından aldı. O gülümsemeyle sekiz cennetin huri ve gılmanları vecde geldi.”³⁷

Sütanne dönemine ulaşan bebeği emzirmek için alan Halime'de görülen olağanüstülükler delail, hasais ve rivayet kitaplarındaki olağanüstü peygamber tasavvurlarının kopyaları şeklinde çoğalmışlardır. Herkesin “uğuruna inandığı”³⁸ Muhammed (S.A.V.), Halime ve onun yurdu olan Sa'd'a da bereket getirmiştir.

Halime bebeği emzirmek üzere Mekke'ye gelir. Annesi Amine:

³⁵ Asri Çubukçu, “Halime” mad. **İslam Ansiklopedisi**, C: XV, TDV, 1997, s.338.

³⁶ Beledli, a.g.e., s. 208.

³⁷ Beledli, a.g.e., s. 309.

³⁸ Pala, a.g.e., s. 98.

“Yeşil ipek bir örtünün üzerinde uyumakta olan Mubarek bebeği kucaklayarak, heyecandan dili damağı kurumuş olan Halime’ye uzattı. Bebek Resul, ak yünden yapılı bir kumaşa sarılıydı. Yüzünde de yeşil ipekten bir örtü vardı.”³⁹

“Bebek Resul”ün ak yünden yapılı kundağı, yeşil ipekten yüz örtüsü ya da en nadide incilerle süslenmiş üst örtüsü gibi tasvirler, bir yandan olağanüstü peygamber algısını yerleştirirken diğer yandan lüks algısının kutsal kişilikler söz konusu olduğunda nasıl meşruluk kazandığı üzerinden bir algının da yerleşmesine hizmet etmektedir.

Halime bebeği alıp yola koyulduktan itibaren etraflarında yaşanan olağanüstü olaylar tam bir fantastik dünya sunar. Bebekten kaynaklanan olağanüstülükler herkes tarafından fark edilmeye başlar.

“Yoruldukları yerde konakladılar. Atlarından ve develerinden inerken oturacakları yerler çimenler ve çiçeklerle bezendi. (...) Az ileride su kuyusuna gitti birkaç erkek. Su çekmek için kovayı sarkıtmaya başladıklarında su kendiliğinden kuyunun ağzına kadar geldi...”⁴⁰

Bu mucizeler karşısında halk, bebeği kutsar hale gelecektir.

Sa’d yurduna geldiklerinde de olağanüstülükler görülmeye devam eder. Bu durum onun “büyüdüğünde peygamber olacağı”nın bilinmesinin bir neticesi olarak halkın yadırgamadığı sahnelerdir.

³⁹ Beledli, a.g.e., s. 217.

⁴⁰ Beledli, a.g.e., s. 221.

Halime'nin evine gelen bebek, herkesin kutsallığını bildiği bir bebektir. Eve geldikten sonra yaşananlar Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in bebeklik döneminde bir "ziyaretgâh" gibi, bir "türbe" gibi halk arasında rağmet gördüğünü gösterir.

Olağanüstü kutsal sayılan bu bebek, "Hasta çocuklara şifa" verir, "yağmayan yağmur için duaya" katılır, "bebeğin mübarek eli hastalara değdiği an" hastalar, şifa veren Şafi Allah'ın izni ve kudreti ile iyileşirler. "Seyahate çıkanlar bebek Resul'u mutlaka ziyaret ederek" yola çıkarlar. "Sütleri azalan hayvanlar onun elini başlarında sırtlarında hissedince" sütlenirler. "Verimi az olan tarlalara bebek Resul götürülünce, tarla sevincinden mahsulünü kat kat arttırır." "Hayvanlar ikişer ikişer doğar, kurumuş pınarlar buz gibi tatlı sular" akıtır.⁴¹ Bütün bu ifadeler Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in bebeklik döneminin anlatıldığı romanların geneline sirayet etmiş heterodoks İslam anlayışı ile özdeştir.

Hazreti Muhammed (S.A.V.), bu anlatılarla 'çaput bağlanan ziyaret ağacı'na dönüştürülmüştür.

Olağanüstülüklerle donatılmış mucizevi davranışlı bebek, tabiat olaylarını da etkilemeye başlamıştır. "...davarlarını sürdüğü yerde hayat coşkuyla doluyor, ağaçlar ve taşlar, kurtlar ve kuşlar onu selamlıyordu. Yürüyeceği yolun dikenlerinin ayıklandığını, tırmanacağı yokuşların düze evrildiğini hissediyordu(m)."⁴²

Hazreti Muhamme (S.A.V.)'in çocukluk döneminde, Halime'nin çocukları ile dağa çıkıp oynarken bir aslan ile karşılaşp onunla konuşup onu sakinleştirmesi de olağanüstü olaylar arasında geçer.⁴³

⁴¹Beledli, **a.g.e.**, s. 226-231.

⁴²Pala, **a.g.e.**, s. 122.

⁴³Beledli, **a.g.e.**, s. 243.

Çayırlarda bir koyunun bacağının kırılması üzerine “Muhammed serin elini koyunun bacağının üzerine koydu. Gözlerini kapatıp dertleri ve dermanları yaratan Şafi Allah demesi ile koyun iyileşti ve fırlayıp kaçtı.”⁴⁴

Gittiği her yere bu kadar bereket götüren çocuğun, annesinin sütü ya da Mekke’deki sağlıksız ortam söz konusu olduğunda hiçbir şey yapamıyor olması olağanüstü çizgi ile çelişmektedir.

Hazreti Peygamber (S.A.V.), iki yaşına geldiğinde Halime’den ayrılma vakti de gelir. Halime bunu ona hatırlatınca, iki yaşında olmasına rağmen şöyle bir cümle kurar:

“Allah büyüklerin en büyüğüdür. Övgülerle en çok övülmek Allah’a mahsustur. Sabah ve akşam noksan sıfatlardan tenzih ve kemal sıfatları ile tavsif edilerek tesbih edilmeye layık olan ancak Allah’tır.”⁴⁵ der.

Onun çocukluğuna dair her bilgiye sahip olduğu yönündeki abartılı anlatılar, O’nun bizzat Kuran-ı Kerim tarafından “Sen Kitap nedir iman nedir bilmezdin?”⁴⁶ tanımlanışıyla zıt düşmektedir.

Peygamberliğin zeka ile ilişkisi üzerinden bir gönderme, Onun peygamberliğinin “insani yönü” nü vurgular. “İleride peygamber olacağı söylenen üstün zekalı çocuğu duymuştu...”⁴⁷ ifadesiyle, peygamberlik zeki oluşa bağlanarak modernist bir mantalite ortaya konmuştur.

⁴⁴Beledli, **a.g.e.**, s. 244.

⁴⁵Beledli, **a.g.e.**, s. 236.

⁴⁶Kur’an-ı Kerim, 42/52.

⁴⁷Beledli, **a.g.e.**, s. 296.

1.1.4. Çocukluk Dönemi Olağanüstülükleri

1.1.4.1. Uçan Develer

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in henüz bir çocukken, aslanla konuşması, bacağı kırılmış bir koyunu iyileştirmesi, arkadaşlarını kovalayan düşmanlara karşı bindikleri develerin ayaklarında oluşan kanatlarla aldıkları yolu uçarak gitmeleri mitolojik devirlerde yaşamış peygamber tasavvurunu güçlendirmektedir.

“Develer kanatlarını açıp uçmaya başladılar. Semadan uçan iki deve, güneşli yeşil ovada, muhteşem bir görüntü oluşturuyordu. ... Develer, dağların, tepelerin üzerinden ferahlatıcı hafif bir rüzgar eşliğinde uçuyorlardı.”⁴⁸

1.1.4.2. Tabiat Olaylarına Hükmetme

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in, çocukluğu döneminde bazı tabiat olaylarına hükmetmesi de olağanüstü bir izlek sunar.⁴⁹ Halası Atike'nin bahçesinde oynayan çocuklarla beraberken, bir anda bir hurma ağacına karşı durarak dua eder. Sözünü bitirdiğinde bir anda:

“Hurma ağacından hafif bir çıtırdı yükseldi. Ağaçlar hareketlendi. Dalları uzadı, tomurcuklar oluştu, çiçeklendi, yapraklandı. Hurmalar dalların arasından ıslıl ıslıl parlamaya başladı. Ve

⁴⁸Beledli, **a.g.e.**, s. 252.

⁴⁹Beledli, **a.g.e.**, s. 243.

salkım salkım hurmalar şaşkınlıkla ayağa kalkmış olan çocukların üzerine dökülmeye başladı.”⁵⁰

Olağanüstü bu tasvirler, Peygamber’in çocukluğuna dair abartıların geldiği noktayı göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Bütün bunlar olurken çocuklar hiç şaşırılmazlar. Fakat bir süre sonra bütün bir Mekke bu olayı öğrenir. Daha çocuk iken Peygamber, heterodoks İslam’ın bütün özelliklerini kendisinde toplayan ‘mucizeler gösteren’ bir kişilik olarak tasvir edilir.

“İnsanlar bölük bölük hurma ağacını ziyaret etmeye başladılar. Hurmalardan bol bol yediler ve evlerine götürdüler. Hastası olanlar şifa olsun diye hastalarına yedirdiler.”⁵¹

1.1.4.3. Kalbinin Yarılması

Hazreti Peygamber (S.A.V.), çocukken üzerinde görülen olağanüstülüklerden biri de kalbinin yarılması hadisesidir. İslami terminolojide “şakk-ı sadr” adı verilen bu olay, çocukluk döneminde ve Mirac’a çıktığı zaman olmak üzere iki kere gerçekleşmiştir. Bu konudaki rivayetler hadis tenkidi açısından muteber kabul edilmiştir. Fakat Şibli gibi alimler, olayın yalnızca Mirac’da meydana geldiğini, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in, çocukluğunda böyle bir olayın olmadığını savunurlar. Elmalılı ise cismani şakkı sadrın alimler arasında tartışıldığını, fakat ruhani şerh-i sadr hususunda ittifak ettiklerini nakleder.⁵² Peygamber’in henüz çocukken göğsünün açılıp kalbinin yerinden çıkartılarak yıkanması hadisesi olarak

⁵⁰Beledli, **a.g.e.**, s. 272.

⁵¹Beledli, **a.g.e.**, s. 273.

⁵²Erdinç Ahatlı, “Şakkı Sadr” mad., **İslam Ansiklopedisi**, C.38, TDV, 1997, s. 310.

geçen bu hadise, romanlarda oldukça detaylı bir şekilde ve neredeyse Peygamber'e 'ikinci kez uygulanan vaftiz töreni' gibi anlatılmaktadır.⁵³

Hiz. Peygamber(S.A.V.)'in küçükken karnının yarılıp kalbinin temizlenme hadisesi *Çöl Deniz*'de iki soru ile muallakta bırakılarak, siyer tarihinin en az birisinde mutabık olduğu konuda mevzu, "anlatılan bir hikaye"den öteye gidememiştir. Buna göre, Halime Hatun, çocuğun anlattıklarını anlatıcı vasıtasıyla okuyucuya aktarır. Anlatıcı ise bu durum karşısında okuyucuya şunu söyler:

"Halime Hatun'un sutoğlunun ağzından anlattığı bu hatıra, bir çocuğun geniş hayal dünyasından mı kaynaklanmıştı? Yoksa yaşlı bir kadının anlattığı bir masal mıydı? Ama onun bu aktarımı dinleyenlerin hiçbiri bu soruları sormadılar. Mekkelilere has şiir sevgisi, güzel hitabete gösterilen hürmet, masal ve efsanelere duyulan geleneksel saygı icabı, Halime Hatun'un sutoğlunun ağzından aktardığı bu hikaye asla havada bırakılmayacak, asırlar boyunca kulaktan kulağa aktarılacaktı..."⁵⁴

Burada şakkı sadr hadisesi, etrafındaki birçok abartılı anlatıya rağmen, "yaşlı bir kadının anlattığı masal", ya da "geniş hayal dünyası"ndan kaynaklanan bir anlatı olarak kalır.

1.1.4.4. Putların Dile Gelmesi

Risalet öncesini işleyen romanlarda, nübüvvete özgü mucizevi özelliklerin, onun bebekliği döneminden başladığı yönünde siyer kaynaklarında geçen rivayetlerle kurgunun biçimlendiği görülür. Risalet gelmeden önce, onun peygamber olduğu bilgisini Mekke'nin "dağlarının taşlarının" bilmesi, putların onun önünde eğildiğini

⁵³Beledli, a.g.e., s. 250.

⁵⁴Sibel Eraslan, *Çöl/Deniz, Hz. Hatice*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s.231.

anlatan rivayetlerle desteklenmiştir. “Muhammed’i Kâbe eşiğinde gören putlar yere eğildiler.”⁵⁵

Dönemin büyük putu Uzza da O’nu tanımış ve önünde eğilmekle kalmayarak, insanları onun tebliğ edeceği tek dine davet etmiş ve kendisinin sonunun bu çocuk eli ile olacağını söylemiştir.

“Uzza tüyler ürperten sesle: -Ey kocamış ihtiyar, akılsızca konuşuyorsun. Sorduğunun kim olduğunu biliyor musun? O, Rabb Teala’nın iki cihana sultan tayin ettiğiidir. Denizler damladır, bilginler cahildir, onun yanında. Bizi bırak git. Biz Muhammed’in eli ile helak edileceğiz.”⁵⁶

1.1.4.5. Baş Üzerindeki Bulut

Hadis kaynaklarında Hazreti Hatice’nin Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in başının üstünde bir bulut görmüş olduğu bilgisinden mülhem, *Çöl Deniz*’de kurgu şu şekilde inşa edilmiştir:

“İftihar ve hüznün kol kola kanat çırparken ruhunda, Hatice’ye öyle geldi ki Amcaoğlu’nun alnında parlayan aydınlık iz, bir bulut olup başlarının üzerine kanat germiş, her tarafı ışıtan nurani bir çatıya dönüşmüştü... Evet, evet... Bir çift melek kanadını andıran bir bulut eşlik etmekteydi başı üstünde Amcaoğlu’na...”⁵⁷

⁵⁵Beledli, **a.g.e.**, s. 254.

⁵⁶Beledli, **a.g.e.**, s. 256.

⁵⁷Eraslan, **a.g.e.**, s. 107.

Kurgunun bundan sonraki aşamasında Hatice “bundan sonraki hayatında Amcaoğlu’nu ne zaman uzaklara giderken veya uzaklardan dönüşünde görecek olsa, hep bu nurani bulutun şemsiyesini onun başının üzerinde hissedecekti” ifadeleri ile siyer kaynaklarında geçen “Resul’ü takibeden bulut” muhayyile edebiyatında “Hatice’ye öyle geldi ki” belirsizliği ile yerini almıştır. Ayrıca bulutun “bir çift melek kanadını” andırması, meleklerin kanatlı olduğu üzerine hıristiyani bilgiyi bilnçaltı kodlarla açık etmiş görünmektedir.

İbn İshak kaynaklı, kervanın üzerindeki bulut rivayetini *Aşka Adanmış Bir Ömür* benzeri bir algı ile şu şekilde ele alır: “Hatice daha dikkatli baktığında kervanın üzerini gölgeleyen bulutun kanatlı iki meleğe benzediğini farketti. Bu bir yanılma olamazdı... Şu gelen El-Emin’dir. Melekler ona gölge ediyor.”⁵⁸

Bundan başka, anlatıcı, okuyucuyu bulut üzerinden farklı noktalara götürme gayretine girer:

“O bulut, Tahire’nin rikkatle dolu kalbinin bir yansıması mıydı? O bulut, ilahi merhametin tecelligâhı mıydı? O bulut, henüz söze gelmedik bir meylin akisler halinde dışa vurumu muydu? O bulut, aşk kaleminin çizdiği bir hayal miydi? O bulut, (...)”⁵⁹

Buluta dair tam on dört tasarım ile yazar bulutun ‘ne olduğu’ ya da ‘ne’liği’ üzerinden ana kurguyu böler.

1.1.4.6. Diğer Olağanüstü Olaylar

⁵⁸Nurdan Damla, *Aşka Adanmış Bir Ömür: Hz. Hatice*, 28.bs., İstanbul, Hayat Yayınları, 2011, s. 173.

⁵⁹Eraslan, *a.g.e.*, s. 108.

Hazreti Peygamber (S.A.V.), daha çocuk iken, şifa dağıtıcı ellerini dedesinin iyileşmesi için kullanır. Abdulmuttalib'in hastalığında, ellerini dedesine sürer ve dedesi şifa bularak hemen ayağa kalkar.⁶⁰ Bunu yaralanmış ya da bir uzvu zarar görmüş hayvanlar için de yaptığı görülmektedir.

Çocukluğunda, kendisine ders vermesi için gönderildiği hocayı Besmele'nin anlamını bilip bilmediği konusunda imtihan eder. Hoca bilgisizliğini anlar ve ona boyun eğer.⁶¹ Çocuk, Besmele'nin anlamını bilmeyen hocasına itaat etmez. Arap olan hocanın Besmele'nin anlamını bilmemesi, hocanın Arap olmadığı üzerinden okuyucuda bir algı yanılması oluşturur. Bu durumda, ya hoca Arap değildir ya da anlatıcı.

Bir başka rivayet ise Meysere ağzından *Bülbülün Kırk Şarkısı*'nda geçer. Meysere: "Elleriyle develerin ayaklarının altını ve bacaklarını sıvazladı. ... O andan itibaren develer böğürerek kervanın en önünde gitmeye başladılar."⁶²

1.1.5. Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in Gençlik Dönemi

Siyer konulu romanlarda, Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in, henüz nübüvvet ile müjdelendiği delikanlılık döneminde, çocukluk döneminde görülen olağanüstülükler bir anda kesilir. Onun, hemen herşeyi kolaylaştıran bu olağanüstü özellikleri, Hazreti Hatice'nin varlığı ile bir anda farklı bir mecraya kayar. Artık olağanüstü özellikler yerine zengin dul bir kadın patronun himayesi devreye girmiştir. Onun Hatice ile olan ticaret alışverişinde 'ticareti seven' biri olarak

⁶⁰Beledli, **a.g.e.**, s. 277.

⁶¹Beledli, **a.g.e.**, s. 278.

⁶²Pala, **a.g.e.**, s. 127.

gösterilmesi ve Hatice'nin evlilik teklifine olumlu cevap vermesi, onun etrafında dönen ve ilahi desteğin maddi yüzünü netleştirmiş görünmektedir. Bu noktadan sonra olağanüstülükler bittiğinde, roman anlatıcıları onun doğal insan davranışlarına kainatın eşlik etmesine yer verir.

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e Hazreti Hatice'nin evlilik teklifinin yapıldığı an anlatılırken, O'nun boyun bükmesi karşısında bütün bir kainatın boyun büküşü tasvir edilir. Peygamber'e Nufeyse Binti Müneyye "Ey Muhammed, seni evlenmekten alıkoyan nedir?" diye sorduğunda onun verdiği cevap, normal bir erkeğin verdiği cevap iken, yazar bu cevap karşısında mahlukatın girdiği hali olağanüstü bir şekilde tasvir eder:

"Her zaman alçakgönüllü ve açık sözlü olan El-Emin başını yavaşça eğerek cevapladı. O başını eğdiğinde, gökler de onunla birlikte erimişti sanki, yedi kat gök, yedi kat su gibi toprağın içine akıvermişti... Topraksı onun başını öne eğişiyle birlikte içeri çökmüş, yıkılmamak için dağlardan destek almıştı... Allah bilir melekler tutmamış olsaydı dağlar da onun başını öne eğişiyle birlikte ortadan ikiye yarılarak çatlardı... Her şey alt üst olmuştu, her şey onunla birlikte baş eğmişti kısacası..."⁶³

Benzer abartılı tasvirler, kervanla üç aylık yola gidiş dönüşü esnasında da görülür. Peygamber, üç ay süren uzun bir kervan yolundan dönmüştür. Fakat üzerinde yolculuğun tek bir izine dahi rastlanmaz. Çöl ikliminde üç aylık yolculuğun sonunda üzerinde hiçbir fiziksel değişim görülmez:

"Çöl kumlarının bronzlaştıramadığı teni parlak ve dupduru. Ne kızarıklık ne de toz. Kervan güdücülerinin kirpiklerini bile görünmez kılan toz yumakları onda yok."⁶⁴

⁶³Eraslan, **a.g.e.**, s. 139

⁶⁴Damla, **a.g.e.**, s. 180

Benzer bir abartmayı, O'nun Hazreti Hatice'ye adıyla seslenmesinde de görmekteyiz:

“Hatice!”

“Efendim gönlümün sultanı”...

Öyle zannedirdi ki Hatice Hatun... Şayet eşi, bir kabristandan geçerken “Hatice” diyecek olsa, Adem'den bu yana yaratılmış cümle Haticeler, yattıkları yerden doğrularak “Efendim” diyeceklerdir...

Ona her “Hatice” deyişinde “Buyur” diye cevaplarırken, bedeninin tüm hücreleri ve ruhunun her bir dönüm noktası ile hazır olurdu sevdiceğine... Sanki işte o an yaratılmış gibi. Sanki işte o an için özel olarak yaratılmış gibi... Hatice'yi ismiyle zikreden Sevgilisi, onu aşkın yalın haline çağırırdı her seferinde... Hatice...Hatice'ye... Hatice'yi... Hatice'de... Hatice'den... Hatice'yi aşk isminin hallerinden hallerine çeken kişi, eşi ve sevgilisi olan kişiydi...”⁶⁵

1.1.5.1. Muhammed (S.A.V.) ve Hatice

Hazreti Muhamme (S.A.V.)'in, Hazreti Hatice ile ilk teması, onun bir delikanlı iken iş bulma girişiminde bulunması ile olur. Fakat bundan önce, Hazreti Muhammed (S.A.V.), henüz amcasının himayesindeyken “iş bulma” sorunu ile karşılaşır.

Hazreti Peygamber(S.A.V.)'in bir delikanlı olarak hayatını kazanması, kendi ayakları üzerinde durarak, zor durumdaki amcasına yük olmaması gerçeği söz konusu iken, onun Huveylidler'in konağına istemeye istemeye çekinerek gidiyor olması pasif bir mizacın işaretleri olarak romanlarda kayda geçmiştir. Onun çobanlık,

⁶⁵Eraslan, a.g.e., s. 176.

kervan vekillikleri gibi görevleri çekingen bir mizac ile yapmasının mümkün olmaması, romanlarda çizilen bu profil ile çelişki doğurmaktadır.

Hazreti Peygamber için “talep edilmeden iş istemek adeti yoktu” denilir. Ebu Talip’in talebi karşısında iş “bulmaya çıkan” pasif ve edilgen bir genç portresi çizilir. Amcasının dediklerini haklı bulan, fakat talep edilmeden iş istemeğe/aramaya gitmeyen bir erkek profili, küçük yaşta çobanlık yapan, ticaret kervanlarında vekillik görevleri alan kişilik ile çelişir. Amcasının iş bulma isteğini kıramayıp Huveylidler’in kapısına giden delikanlı “amcanın ısrarı” üzerine harekete geçmiş olur.⁶⁶

Rasyonel ile irrasyonel arasında peygamber tasavvurlarının romanlarda sürekli birbirini izlemesi iş bulma konusunda daha da belirginleşir. Hazreti Muhammed(S.A.V.)’in Hazreti Hatice ile karşılaşması ilahi kader ve yönlendirme yerine, rasyonel gerekçelere bağlanır.

“Oysa Mekke ticaret erbabına bir haller gelmişti son yıllarda. (...) Kimse kimseye güvenemez olmuştu, kervanların teslim edildiği vekiller, her türlü iğvaya açık, yoldan çıkmış haldeydi. Nitekim Mekke’nin namlı tüccarlarından Huveylid kızı Hatice de bundan payını almış, vekilleri aracılığıyla üst üste uğratıldığı zarardan şikayet etmeye başlamıştı...” Bütün bu sebepler Hatice’nin “tereddütsüz güveneceği bir yönetici”ye olan ihtiyacını elzem hale getiriyordu.”⁶⁷

Hazreti Hatice, tüm bu rasyonel gerekçelerle kervanını ona teslim etme işine evet der.

⁶⁶Eraslan, **a.g.e.**, s. 101.

⁶⁷Eraslan, **a.g.e.**, s. 99.

Hazreti Hatice'nin Hazreti Muhammed(S.A.V.) ile evlilik kararı vermesi de rasyonel gerekçelerle temellendirilmiştir. "Ey Amcaoğlu, seninle insanlar arasındaki şerefın, güvenilen bir kimse oluşun, güzel huylu ve doğru sözlü olduğun için evlenmek istiyorum."⁶⁸der.

Hatice ile Muhammed (S.A.V.), ilk kez Hazreti Hatice'nin konağında karşılaşılır. Bu karşılaşma sahnesi *Aşka Adanmış Bir Ömür* 'de şu şekilde anlatılır:

"Konuğu ayakta karşıladı. Fakat o da ne! Hatice'nin karşısında amber kokulu amcaoğlu duruyor. Buram buram has güzellik kokuyor. Ayın ondördü gibi parlak çehresinde sırlı alemler gizli... Işıklı siması anlamlı. Manalı gözlerinde okyanus derinliği var... Mis kokularla ıtrladığı saçlarını itinayla taramış... Parlak ve bakımlı duruşu kalpleri titretiyor... Gül kokulu teni iki kat gül kokuyor... Boynu gümüşten bir parlaklık içinde uzun ve dik... Başu büyükçe..."⁶⁹

Bu karşılaşmanın ardından Hatice'nin fiziken Tevrat'da geçen son Nebi'ye benzettiği Muhammed (S.A.V.) karşısında halden hale girişi sekiz sayfa boyunca anlatılır. Fakat bu kadar sayfa içinde Hazreti Hatice'nin onunla ne konuştuğu, iş konusunda nasıl anlaştığı, anlaşma şartları vs. hiçbirinden okuyucu haberdar olmaz. Üstelik Hazreti Hatice, genç adamın patronu olarak yeniden üretilirken, ortam Türk Yeşilçam'ına benzer bir kurgu ile pornografiye kayar. Hatice önce kendi eliyle yaptığı yemeklerle O'nun gönlüne girmeye çalışır, ardından akrabalık bağları ile sevgi gösterisinde bulunur ve nihayet onu "belirlenmiş gün ve saatte" konağına davet eder. Genç adam, dul bir kadının teklifini kabul ederek konağına gider.⁷⁰

⁶⁸Eraslan, **a.g.e.**, s. 149.

⁶⁹Damla, **a.g.e.**, s. 20, 23.

⁷⁰Damla, **a.e.**

1.2. Risalet ve Risalet Sonrası Peygamber Tasavvurları

Risalet kelimesi “nübüvvet”le eş anlamlı bir kelime olarak “Allah’tan alınan vahyin insanlara tebliğ edilmesi” anlamında kullanılmaktadır. İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in peygamberliğini anlatan Kur’an ayetlerinde de bu iki kelime zaman zaman eş anlamlı olarak kullanılmıştır.⁷¹

Romanlarda Risalet dönemine dair, Hazreti Muhammed(S.A.V.)’in, Hira’da vahiy aldığı andaki duyguları ve psikolojisi anlatılır. Onun vahiy almadığı kısa aralıklarda nasıl bir duyguya sahip olduğu bilinmemekle birlikte, üç yıla yakın bir kesintinin yaşandığı dönem için, roman anlatıcılarının muhayyilesinde farklı peygamber tasavvurları oluşmuştur.

Hazreti Peygamber’in henüz vahiy almadığı inziva günlerinde Hazreti Hatice’nin Mekkeliler tarafından dışlanması, vahiy anındaki olağanüstülüklerin Meysere ağzından anlatılması, vahyin duyurulmasından sonra fetret dönemi ve sonrasındaki tecrid dönemlerine dair farklı tasavvurlar oluşmuştur.

Beledli’nin romanında “çocukluğunda görülmeye başlayan mucizeleri”nin bütün bir Mekke halkını kendisine hayran bıraktığı Peygamber, Eraslan’ın romanında yön değiştirir. Beledli, Peygamber henüz altı yaşındayken Abdulmuttalib’e söylediği “Aramızda Allah Resülü vardır. Allah, ona ve Kabe’ye bir zarar gelmesine izin vermeyecektir.”⁷² sözü, nübüvvetten sonra birçok tepki ile karşılaşan ve Mekke’nin büyük bir bölümünün onu peygamber olarak tanımadığı gerçeği ile çelişir. Siyer

⁷¹Mahmut Çınar, “Nübüvvetin Mahiyeti, İmkânı, Gerekliliği ve Derecelendirilmesi”, **Kur’ani Hayat**, S.11, Mart-Nisan 2010, s. 32.

⁷²Beledli, **a.g.e.**, s. 300.

kaynakları, Hazreti Muhammed(S.A.V.)'in, nübüvvet geldiği ve vahyi açıkladığı andan itibaren Mekkeliler tarafından büyük bir tepkiyle karşılandığını kaydeder.

Eraslan'da ise, Muhammed (S.A.V.)'in peygamberliği hakkında kimse bir şey bilmiyordur. Onun, vahiy aldığını açıkladığı ilk andan itibaren herkes şaşkınlık içindedir. Bir peygamber beklenmektedir ve fakat bunun Muhammed (S.A.V.) olduğu yönünde hiçbir işaret yoktur. “Meğer Ebu Talip’in o garip ve yetim yeğenine peygamberlik gelmiş...”⁷³ Bu şaşkınlık bütün Arap yarımadasında hızla yayılır. “Mekke’de Ahmed isminde biri mi zuhur etmişti?”⁷⁴ Sözleri kısa sürede yankı bulur ve fakat kimse bu ‘yetim’ çocuğu tanımıyordu.

1.2.1. Hira Günleri

Hira günleri, Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in peygamberliğine az bir zaman kala, inzivaya çekildiği dönemi temsil ifade eder. Bu dönem, romanlarda farklı tezahürlerle yer almıştır. Hazreti Peygamber'in, Hira Dağı'na inzivaya çekildiği zamanlardan birinde, Hazreti Hatice Fatıma'ya hamile kalır. Fakat doğum yaklaştığında Mekke'li kadınların ondan yüz çevirdiği görülür. Nedeni “Ebu Talip'in yetimiyle evlenmesi, atalarına ve inançlarına saygısızlık ederken görülme, dağ başından inmeyen mecnunun sözünden çıkmama...”⁷⁵ Şeklinde. Bu bilgiye göre o dönemde Hazreti Muhammed (S.A.V.)'e risaletin gelmiş olması ve en azından yakın akrabalarını uyarmış olması gerekir. Fakat romanda buna dair bir ize rastlanmadığı halde, Hatice'nin bu kadar saygı gören, varlıklı ve sözü geçen bir insan olmasına rağmen bütün bir Mekke'de bir ebe bulamaması şaşırtıcıdır. Bu sahne, romanların

⁷³Sibel Eraslan, **Hz. Aişe**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s. 22.

⁷⁴Eraslan, **a.g.e.**, s. 32.

⁷⁵Eraslan, **Çöl Deniz**, s. 249.

geneline hakim olan dram ve trajedi “üretimi” konusunda yazarın muhayyilesinin tezahürleri olarak görülebilir.

Hira Dağı’nda Cebrail aleyhisselamın Alak Suresi’nin ilk beş ayetini Hazreti Muhammed(S.A.V.)’e getirdiği sahneden sonra, *Çöl Deniz*’de Peygamber (S.A.V.)’in ruh hali şu şekilde anlatılır:

“Yüzünü daha evvel rüyalarından da tanıdığı varlık, bunları söyler söylemez geldiği gibi aniden gidiverdi... Yine yalnız kalmıştı El-Emin...”⁷⁶ Cebrail’den aldığı ilk vahiyden sonra “yine yalnız kalmıştı...”

Sözü, sıradan ve beklenen bir durum için uygun bir cümledir. Fakat Peygamber’in, bu şaşırtıcı, ürkütücü ve korkutucu durum karşısında bazen ne yapacağını bilmez bir hale gelişi ile çelişen bir “normallik” söz konusudur. Gerilimin en odak noktasında, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in psikolojisi yansıtılmamış, anlatıcı, yazarın ürkekliğini anlatım yoluyla romana taşımıştır.

Vahyin gelmediği dönemde Peygamber (S.A.V.)’in psikolojisiyle ilgili olarak verilen bilgiler sınırlıdır. İlk vahiyden sonra araya uzunca üç yıl girmiştir. “Melek’in ilk kez görüldüğü günün üzerinden üç yıla yakın, uzun bir zaman geçmişti ki bu ağır fetret dönemi, El-Emin’in hayatındaki en zor günlerdi...”⁷⁷ diye başlayan ve Zeyneb’in düğününden sonraya denk geldiğini öğrendiğimiz bölüme kadar, Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in, o üç yılda neler yaşadığı bilinmez. Araya uzunca bir üç yıl girmiştir, ne Hatice, ne Peygamber, ne çocuklar, ne de Mekke’de onlarla iletişimde olan kişilerin bu üç yıl içinde hayatlarına nasıl devam ettiğine, ne tür sıkıntılar yaşandığına dair hiçbir ipucuna rastlanmaz. Sadece “...kederliydi El-Emin...” gibi soyut ifadeler kullanılır. Üstelik bu üç yıllık arada, ilk ayetlerin inmiş olmasına

⁷⁶Eraslan a.g.e., s. 255.

⁷⁷Eraslan, a.g.e., s. 276.

rağmen Hatice, “Sabırlı olunuz cancağızım diye latife dahi ediyordu.”⁷⁸ O zamanın psikolojik tahliline dair sadece şu ifadelere yer verilmiştir: “Ne yapmıştı da, ne kusur işlemişti de Rabbani söz kesilmişti? Hatta bir ara “Yoksa Rabbim beni bıraktı mı” diye ağladığı bile olmuştu Allah Resülü’nün(sav)”⁷⁹

Bu derin psikolojinin açıklığa kavuşturulduğu cümleler en fazla şu şekildedir.

“İçi çok sıkıştığında onu yatıştıran iki kişi vardı: Birincisi, onu canından çok seven sevgili eşi Hatice’si... Diğeri ise kalbi çok sıkıştığında yeniden görünen Cebrail Melek (as)... Onu selamlarlardı. Her ikisi de... Çok daraldığında adeta bu iki melekle desteklenirdi El-Emin. Melek tabiatlı eşi Haticetü’l Kübra ve Meleklerin Seyyidi Cebrail (as) Bu ikisi onun gönül ilacı gibiydiler...”⁸⁰

Coral ise *Hümevra’nın Anıları*’nda, metin boyunca kullandığı arkaik dile, İslam terminolojisinin alışık olmadığı sözcükler ekleyerek roman dilini kurmaya çalışır. Coral’in, vahiy kesintisiz olduğu dönemde İslam Peygamberi’ni tasviri şu şekildedir:

“Düşünsene, Hira Dağı’ndaki o ilk vahiyden sonra bir daha seslenmemiş Tanrı ona. Neredeyse üç yıl sürmüş bu dönem. “Hayal mi gördüm? Aklımı mı kaçırdım? İçime cinler mi girdi?” diye düşünüp durmuş. Hatice ana’nın kendisini götürdüğü hristiyan Varaka ona inanmış.”⁸¹

⁷⁸Eraslan, **a.g.e.**, s. 276.

⁷⁹Eraslan, **a.g.e.**, s. 277.

⁸⁰Eraslan, **a.g.e.**, s. 278.

⁸¹Mehmet Coral, **Hümevra’nın Anıları**, İstanbul, Doğan Kitap, 2014, s.42.

Coral'ın kaleme aldığı roman, Hazreti Aişe'nin ağzından kurgulanmış yapısıyla, siyer anlatımlarının genel/standart seviyelerinde seyretmek konusunda başarılı olamamış ve “siyer adabı”nı aşan bir söylem ortaya koymuştur.

1.2.2. Vahiy Geliş Anları

Romanlarda vahyin Peygamber (S.A.V.)'e geliş anları, farklı tasvirlerle anlatılmıştır. *Hümeyra'nın Anıları* 'nda, vahiy geldiği zamanlarda Hazreti Aişe'nin korktuğu, “zavallı küçük bir kız” olarak “çıldırarak” seviyeye geldiği üzerinden bir anlatım gerçekleşir. Bu anlatımlarda, Peygamber'e Cebrail'in geldiği anlarda onda görülen fiziksel değişimler “ürkütücü” boyutlardır. Bu yönü ile gelen vahiy, Peygamber'de geçici fiziksel değişimlere neden olmuş, bu durum, yanında bulunan Hazreti Aişe'yi korkutmuş ve sindirmiştir.

Daha çok Hazreti Aişe'nin konu edildiği romanlarda onun anlatımları ile bu sahneler okuyucuya sunulur. Hazreti Aişe, Hazreti Peygamber(S.A.V.)'e gelen vahiy anını şöyle anlatır:

“Birkaç kez onu uyandırmaya çalıştım. Ancak bedeni kaskatıydı. Sanki bir kayayı dürtüyormuşum gibi geldi bana. Sonra bir anda ne olduğunu anladım. Tahta bir kerevetin üzerine serili basit bir yerden ibaret olan yatağımızın içinde aniden doğruldu. Fırtınalı bir gecede yıldırım yemiş gibi sarsılıyordu. Gözleri içine dönmüş, sadece akları gözüküyordu. Yüzündeki her sinir kasılmıştı.”⁸²

⁸²Coral, **a.g.e.**, s. 52.

Bu denli detaylı bir tasvirin sinematografik görsel tezahürü, zihinlerdeki vahiy geliş anında Peygamber tahayyülünü yerle bir etmeye kafidir.

Hazreti Aişe'nin anlattıkları, vahiy anında bir “küçük kız çocuğunun” şahit oldukları karşısındaki şaşkınlığını ifade eder.

“Gözlerimin gördüğüne, kulaklarımın işittiğine, o çocuk yaşında dayanmak mümkün değildi. Yatağın en ucuna kadar çekilmiş, tesbihböceği gibi içime kıvrılmış, büzülmüştüm. Gözlerime yaşlar doldu. Varlığım küçüldü. Ne olduğunu daha fazla anlayamadan uyuyakalmışım. Herhalde aklımı yitirmemek için böyle bir savunma mekanizması geliştirmişti vücudum.”⁸³

Coral'ın vahiy geliş anlarına dair bu tasvirleri genel siyer anlatım naifliğini ihlal etmenin yanında, “küçücük bir kız çocuğu” olan Aişe'nin yaşadığı “acılar”la okuyucu arasında kurulan bağda ağır bir duygusallık kurgulanmıştır. Küçük kızın vahiy anına “maruz bırakılması” okuyucunun üreteceği “kızgınlık” potansiyelini de taşımaktadır.

1.3. Tebliğ Dönemi Olağanüstülükleri

Siyer konulu romanlarda, risalet öncesinde olağanüstü özelliklerle donatılan Hazreti Peygamber(S.A.V.)'in, Risalet sonrasında bu olağanüstülüklerden nisbeten arındırıldığı görülür. Fakat bazı rivayetlerde, onun, tebliğ görevini yaparken Allah'tan aldığı yardımı, insanların görebileceği, hayret uyandırıcı, şekilde “sergilemesiyle” olağanüstü peygamber algısı devam ettirilir. Delail, hasais ve rivayet kitaplarının kaynaklık ettiği bu anlatılar, Ebu Cehil'in düştüğü kuyudan iman etmesine karşılık kurtarılması, pişmiş etin Peygamber ile konuşarak ilgili durumdan

⁸³Coral, **a.g.e.**, s. 53.

haberdar etmesi, onu takibeden bulutun ağlaması gibi olaylar tebliğ dönemine dair olağanüstülükler olarak görülebilir.

1.3.1. Dipsiz Kuyu

Risalet sonrası olağanüstülüklerden birisi dipsiz bir kuyunun, Peygamber vasıtasıyla suyla dolu ve sığ bir kuyuya dönüşmesini anlatan rivayettir. Rivayette Hz. Peygamber'in Ebu Cehil'i kurtarması "karşılığında" iman etmesini istemesi, İslam'ın kendi doğasına uygun değilken, Peygamber, dipsiz kuyuyu sığlaştırmasıyla mucizevi bir şekilde Ebu Cehil'i kurtarır. Peygamber (S.A.V.)'in tebliğ için gittiği Ebu Cehil, ona bir kuyu kazarak tuzak kurar. Gaibden haber verilir ve Resulullah bahçeye girmez. Buna sinirlenen Ebu Cehil arkasından koşar ve kazdığı kuyuya kendisi düşer. Sarkıttıkları hiçbir ip Ebu Cehil'e ulaşamaz. Halk, Peygamber'den yardım ister. Peygamber, kuyunun başına geldiğinde "Allah'a ve Resulü'ne iman edersen seni bu kör kuyudan çıkarırım" diye şart koşar. "İmanın şartlı kabulü" sonrasında Ebu Cehil 'numaradan' tamam der. Bunun üzerine Peygamber elini uzatır. Onu kurtarır. Uzun iplerin ulaşamadığı Ebu Cehil'i Hz. Peygamber(S.A.V.), elini uzatarak kolayca tutup çıkarmıştır.⁸⁴

Risalet dönemine dair, "putların konuşarak Ebu Cehil'in seslenişine cevap vermesi" de bu döneme ait bir anlatı olarak *Babam Muhammed*'de yer alır.⁸⁵

⁸⁴ Nuriye Çeleğen, **Babam Muhammed**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2015, s. 55.

⁸⁵ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 73.

Risalet öncesi, Peygamber’i “takibeden bulut” Risalet sonrasında, Peygamber’in ahirete irtihalleri esnasında görülür. “Babamın başı üstünde onu takip eden bulutu ağladı ağladı. Tüm yaşını akıtıp gitti.”⁸⁶ Denilir.

Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in, parmaklarının her birinden su fişkırması hadisesi *Bülbülün Kırk Şarkısı* ’sında

“Kendisi bir ab-ı hayat pınarı olan gülüm ashabına baktı, hiç telaş göstermeden doğruldu ve sol elini kırbasının içine daldırıp sağ elinin parmaklarını açarak yana doğru uzattı... Gülümün beş parmağı beş lüle olmuş, her birinden sular akıyordu.”⁸⁷

Şeklinde Risalet sonrası olağanüstülükleri olarak verilir.

Hayvanlarla konuşma, Risalet öncesine dair bir olağanüstülük iken, pişmiş etin Hazreti Muhammed(S.A.V.)’in, kendisi ile ilgili bir durumu haber vermesi Risalet sonrasındaki olağanüstülükler arasında görülür. Peygamber, bir yahudi sofrasında iken zehirli eti farkeder. “Ellerinizi çekin! Bu kol bana zehirli olduğunu söylüyor!”⁸⁸ Der.

1.3.2. Kehanet ve Peygamber

Allah Resulü’nün, olağanüstü anlatılarla birlikte anlatılmasının onu fantastik bir dünyaya yaklaştırdığı düşüncesi, alan araştırmacıları tarafından sık sık dile getirilmektedir. Canatan, gerek peygamber imajının kehanet ve türevleri ile kurduğu bağın, gerekse fantastik özelliklere sahip bir imajın toplum tarafından yaratıldığını vurgular.

⁸⁶Çeleğen, **a.g.e.**, s. 242.

⁸⁷Pala, **a.g.e.**, s. 490.

⁸⁸Pala, **a.g.e.**, s. 502

“Toplumsal beklentilere uymayan bu imajın, bir süre sonra toplum tarafından gizemli, fantastik ve olağanüstü özelliklere sahip kişilerle özdeşleştirilmesi kaçınılmazdır. Bu noktada şair, kahin, sihirbaz ve büyücü sıfatlarıyla tanınan kişilerle peygamber kavramı arasında bir özdeşim kurulur.”⁸⁹

Derken bu gerçeği dile getirir.

Bu başlık altındaki roman anlatılarında benzer bir ilişki ile peygamber tasavvuru kehanet ve türevleri ile yanyana getirilmiştir. Hazreti Aişe, bir gece uyurken Kâbe hakkında soru sorar. Hazreti Peygamber(S.A.V.), uzun uzun Kabe'nin geçmişini anlatır. Abdulmuttalibin oğlu Abdullah'ın kurban edilmesi sözüne karşılık yüz deve kurban edildiği ku'ra olayını anlatan Hazreti Peygamber şu söyler: “Şimdi bil bakalım hayat hakkı tanınan oğlu kimmiş?” Aişe heyecanla kim olduğunu sorar. “Kim?” diye sorar. Peygamber'in cevabı oldukça sorunludur: “Karısı olduğun adamın babası Abdullah... Yani, kocanı Yesribli kahineye, kahinenin öngörüsüne ve yüz devenin kanına borçlusun!”⁹⁰

Bu cevap, İslam Peygamberi'nin üzerinde varlık bulduğu unsurlara; kahine, kahinenin öngörüsü ve kurban kanını eklemiştir. Arkaik ve mitolojik havaya büründürülen bu peygamber algısı, tarihten bu yana sürüp gelen peygamber algısının değişmeyen tasavvurlarının modern dönemde roman vasıtası ile yeniden biçimlendirilmiş versiyonlarıdır.

⁸⁹Kadir Canatan, *Gelenekte Kutsal-Peygamber Anlatıları*, **Siyer-Edebiyat İlişkisi, Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, 2010, s.39.

⁹⁰Coral, **a.g.e.**, s. 84.

Çöl ve Deniz'de de benzer bir izlek üzerinden peygamber, kahin görüleriyle ilintilendirilir. Peygamber'in geleceğinin ilk haberleri kehanetler kitabını okuyan Yemenliler vasıtasıyla Mekke'ye Hatice'nin kulağına gelmiştir.

“Yemen Krallarının bildiği esrarengiz bir kehanetler kitabı vardı. Bu kitabın söylediğine bakılırsa Tihame bölgesinde şu sıralarda bir çocuk dünyaya gelecektir. İki kürek kemiğinin arasında seçilmişlere has bir mühür taşıyacak bu çocuk, Allah'ın Son Elçi'si Hatem'i olacaktı.”⁹¹

1.3.3. Rivayet Peygamberi

Romanlarda Peygamber'in anlatımı, kişisel özellikleri, bir tip ya da karakter olabilecek derecede derinlemesine incelenen özellikleri görülmez. Siyer kaynaklarının sağladığı bilgi ve rivayetler dışında kurgulanan ve ete kemiğe bürünen bir kişilik, karakter ya da tip görülmemektedir. Peygamber(S.A.V.)'e dair bilgiler onun yaşam pratiği olarak değil, yine siyer rivayetleri olarak okuyucuya sunulur. Davranışlar öznesiz kalmış gibidir. Roman kişinin fiiliyata dökülebilecek özellikleri ifade seviyesinde kalmış ve Hazreti Peygamber'i bu fiileri işlerkenki kurgu ile görmek mümkün olmamıştır. Soyut tasavvurlar, rivayet peygamberi profilini güçlendirmiş ve anlam tüketimine neden olmuştur. Mesela;

“Son peygamber, rikkat ahlakının en ince nakışlarını üstünde taşıyordu. Yüce yaratıcı güzel ahlakın tamamını onda sergilemişti.”, “Bizlere çok şefkatli davranıyor.”, “Asla kırıcı ve kaba konuşmuyor. Hanımına her konuda yardımcıdır, her olayı paylaşır.”, “İnsana insan olduğu

⁹¹Eraslan, **a.g.e.**, s. 37.

için değer veriyor.”, “Karşılaştığı insan ayrılmadan o ayrılmıyor. Elini bırakmadan o bırakmıyor.”⁹²

Bu özellikler hayatın içinde olan bir peygamberin, ‘fiiliyatsız özellikler’i olarak kurgusal metinlerde yer almıştır.

Peygamber’in anlatılışı muallak, soyut, silik, belirsiz bir kişiden bahsediliyormuş izlenimi verir. Çünkü romanlarda bu kişi, insanlarla diyaloglarda eşiyle, çocuklarıyla, çevresiyle iletişimde ‘bulunmayan’ bir kişilik olarak önümüze çıkar. “Merhameti, şefkati, hal hatır bilşi ile herkesi kendisine bağlayıveren bir sırrı” olan ve “herkesin sevdiği”⁹³ bir kişilik olarak Hz. Peygamber’i, roman içinde bunların herhangi birisini yaparken bulamayız. Bu, özellikleri sayılan fakat anlatı boyunca bu özelliklerinin hiçbirini kullanma fırsatı verilmeyen bir kahramanla karşı karşıya olduğumuzu gösteren ve sıkça kullanılan bir anlatı biçimi olarak romanlarda yer alır.

Bu ve buna benzer örneklerden anlaşılacağı üzere romanlarda peygamber bir türlü kişiselleştirilememiştir. Onun şahsına yüklenen anlamlar ise hepsi bir arada kullanılmakla ‘sıkıştırılmış’ bir peygamber anlayışına doğru gidilirken, kişisel özelliklerin içeriği anlam kaybına uğratılmıştır.

1.4. Sosyal İlişkilerde Peygamber

⁹²Damla, **a.g.e.**, s. 317.

⁹³Eraslan, **a.g.e.**, s. 176.

1.4.1. Akrabalar İle İlişkiler

Hazretisi Peygamber(S.A.V.), *Çöl Deniz*'de, yetmiş kişilik yakın akrabadan oluşan misafirleri konağına yemeğe davet eder. Peygamber'den önce Ebu Leheb sözü olarak moral bozucu bir konuşma yapınca yemekteki misafirler dağılır. Fakat hemen ardından ikinci yemek tertib edilerek Ebu Leheb davet dışı bırakılır. Bu yemekte Hazreti Peygamber'in davetlilere ilk defa neler söylediğı bilinmemektedir. İslam tarihinde, siyer kitaplarında ve hadis rivayetlerinde Hazreti Peygamber'in davetinde kullandığı sözler, cümleler mevcutken, roman kurgusu içerisinde ikinci kez düzenlenen bu önemli davette Hazreti Peygamber'e ait bir konuşma yoktur.

“ ...Ebu Leheb dışında herkes gelmişti. Başta Ebu Talip ve halalar... Her biri yeğenlerine başarılar dilediler. Aralarından kimse müslüman olmadıysa da yeğenlerine destek sözü verdiler.”⁹⁴

Hazreti Peygamber'e peygamberlik yolunda “başarılar dilemek” modernist bakış açısını açık ederken, nübüvvetin o insanlar için ne anlama geldiğini de ıskalayan bir düzenek sunulmuştur.

Hazreti Ali, O'nun en yakınında bulunan ve küçük yaşta imanı seçen birisi olarak, Peygamber(S.A.V.) ile herhangi bir iletişimi yoktur. Tahlil ve tasvirsiz anlatı cümleleri, “Ona ok atmayı, yüzmeyi, ata binmeyi El-Emin'di öğreten...”⁹⁵ ifadesinde fiiliyatsız bir özne ve iletişim söz konusudur. Hazreti Peygamber'i Ali'ye ok atmayı yüzmeyi öğretirken ya da ata binme talimleri yaptırırken görmek mümkün değildir.

⁹⁴Eraslan, **a.g.e.**, s. 294.

⁹⁵Eraslan, **a.g.e.**, s. 234.

1.4.2. Kureyş İle İlişkileri

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in yakın aile ve akrabaları ile geçen bu 'tebliğ gecesi'nden sonra sıra Kureyşliler'e gelmiştir. Meşhur Safa Tepe'si konuşması ile Hazreti Peygamber'in davetinin çerçevesi ortaya çıkmış olur.

Kureyş'e yapılan açık davetten sonra, *Çöl Deniz*'in anlatıcısı birçok isim sayar. Bunların Ebu Leheb'in öfkesine rağmen müslüman olduklarını anlatır. Ama sadece isimler geçer.

“Hz. Hatice, Ali, Zeyd ve kızlarından sonra Ebu Bekr, Abdurrahman bin Avf, Zübeyr bin Avvam, Osman bin Affan, Sa'd bin Vakkas, Talha bin Ubeydullah, Ammar bin Yasir, Bilal-i Habeşi gibi isimler Müslüman olmuştur... Safiye Hala, Erva, Umeyme ve Atike, hala kızları Sa'da binti Kureyz ve Erva binti Kureyz, Umaeyme Hala, Hamne ve Zeynep, amca Abbas'ın hanımı Lübane...”⁹⁶

Gerçekten de roman boyunca müslüman olan 'isim'ler vardır. Onlara dair küçük bir hikaye dahi görmek mümkün değildir.

1.4.3. Dedesi Abdulmuttalib

⁹⁶Eraslan, a.g.e., s. 298.

Hazreti Peygamber'in dedesi ile olan iletişimde onun peygamberliğinin “ Bu benim oğlumdur ve günün birinde büyük adam olacaktır.”⁹⁷ ifadesi ile anlamlandırıldığı görülür. “Büyük adam olma” kriterinin nübüvvet için kullanılıyor olması peygamberlik ile ilgili modernist bakış açısının tezahürü olarak görülebilir. Dedesi Abdülmuttalib'in, onu sürekli koruyup kollaması, onun ileride bir peygamber olacağını bilmesindedir. Hazreti Peygamber'in doğumu ve bebekliği bahsinde geçtiği üzere, roman kurgularında Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in henüz doğmadan önce peygamber olduğunu herkesin bildiğini ve bebek iken de bunun birçok işaretini üzerinde taşıdığını, halka gösterdiğini kaydetmiştik. Dedesinin davranışları da bu çerçevede kurguların içine yerleştirilmiştir. Peygamber olacağı bilinen Muhammed(S.A.V.), dedesi tarafından korunup kollandığı gibi, ona karşı ayrıcalıklı davranışları da bulunur.

1.4.4. Ehl-i Beyt

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in ehl-i beyt ile olan ilişkisini daha çok kadınlar üzerinden ele alan romanlara Hazreti Aişe rivayetlerinin kaynaklık ettiği görülür. Aşağıda bu rivayetleri içeren ilişkilerden bazı bölümler bulunmaktadır.

“Konuşması gayet berrak bir aydınlanma gibiydi.”⁹⁸ Hazreti Aişe'ye söylenen bu sözdeki “aydınlanma” sözcüğünün “konuşma” ve “berrak” sözcükleri ile ilişkisi sorunludur.

Yine, Hazreti Aişe'nin anlatıcısı olduğu *Hz. Aişe* romanında:

⁹⁷Eraslan, **a.g.e.**, s. 101.

⁹⁸Sibel Eraslan, **Hz. Aişe**, Timaş, İstanbul, 2014, s. 149.

“Ben O’nun(s) beşeri yönlerini, aklım ve izanım yettiği kadar benden sonra gelenlere aktarmayı kendime borç bilmiş birisiyim. Benim O’na(s) tanıklığım, insana has akıl yolu iledir... Ama bazen aklımın ne kadar dışta, zahirde kaldığını da fark ederdim suallerime verdiği cevapları dinlerken...”⁹⁹ der.

Bu bilgiler dışında Hazreti Peygamber(S.A.V.), ehl-i beyt ile herhangi bir iletişimde bulunurken görülmez. Özellikle evde bulunan çok sayıda çocuğa rağmen, “çocuklarla iletişim içinde” bir peygamber profili görülmez.

Ehli Beyt ile ilişkiler bağlamında, Hazreti Aişe’ye, Hazreti Peygamber için “Aşk madenimiz...”¹⁰⁰ dedirtecek bir anlatıcıyı da romanlarda görmek mümkün.

1.4.5. Çocuklar İle İlişkiler

Romanlarda, Hazreti Peygamber’in, düğün sonrasında Hatice’nin evine taşındığı görülmektedir. Bu esnada O’nda oluşan ruh halini, psikolojisini üç çocuklu bir kadının evine gidiyor oluşunu, bunun o dönemin Mekke’sinde nasıl bir anlam taşıdığı konularında hiçbir bilgi verilmez. Damat yeni evindedir artık. Çocukların yetimliği üzerinden kendisi ile kurduğu bağ dışında hiçbir psikolojik tahlile yer verilmez. Çocukların bahçede oynayışını uzaktan gülümseyerek seyreden bir baba figürü dışında onun “yeni evindeki çocukların da gönlüne taht kuruyor” olmasını, çocukların başını okşaması dışında görmek mümkün olmadığı gibi, anlatıcı, çekinceli bir ifade ile, yapılmayan bir şeyi yapıyor göstermekten imtina eder gibi şu ifadeyi kullanır: “ Misafirlerden çok, çocukları seyrediyor *olmalı*... Gözleri buluştukça

⁹⁹Eraslan, **a.g.e.**, s. 182.

¹⁰⁰Eraslan, **a.g.e.**, s. 304.

gölümsüyor çocuklara *muhtemelen...*”¹⁰¹ Hale'nin adını anarak “Hale... Hale...” nidası dışında herhangi bir iletişim görülmez.

2. Peygamber’i Tasvirler Şekilleri

Kutsal kişiliklerin abartılarak eserlerde yer alması konusu, tarih boyunca edebi metinler yolu ile gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Söz konusu romanlarda Hazreti Peygamber’i tasvir biçimleri edebi süslemelerle, abartılarak, mükemmelleştirilerek ortaya konmuştur.

2.1. Fiziki Tasvirler

Fiziki tasvirlerin abartılması, olağanüstüleştirilmesi, Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in sıradan insani özelliklerine yansıtılmıştır. O’nun doğumundaki abartılı olağanüstü haller, ‘beşer oluşu’ söz konusu olduğunda ‘en mükemmel varlık’ şeklinde fiziksel tasvirlerle doğru kaymaya başlar.

“Yüzü nurlu, saçları ıtırılı, alını parlayan, sık ve uzun kirpiklerinin çerçevelediği iri gözlerinde ışıltılar uçuşan, boynu ışık hüzmeleri bu bebek, tüm kâinatın dünya kurulduğundan beri nefesini tutup beklediği çocuktur.”¹⁰²

Romanlarda Hz. Peygamber(S.A.V.)’in fiziksel özelliklerinin normal insani özelliklerden hayli uzaklaştırıldığı ve olağanüstü peygamber algısına yaklaşan fiziksel tasvirlerle yer verildiği görülür.

¹⁰¹Vurgu bize ait.

¹⁰²Beledli, **a.g.e.**, s. 222.

“Saçı sümbül, gözü yıldız, sesi nehir, söz denizi...”¹⁰³,

“O dünyalar güzeliydi, her hali şiir...”¹⁰⁴,

“Onun öyle güzel ve aydınlık bir yüzü vardı ki karanlık gecelerde tuttuğum ipe iplik geçirirken onun ziyasıyla götürdü gözlerim.”¹⁰⁵,

“Çöl çiçeği”¹⁰⁶,

“Muhammed’in saçları yumuşak dalgalar halinde savruluyor, boynu altın alaşımli gümüş ibrik gibi, gümüşün beyazlığı ve altının kırmızılığın yansıtıyordu.”¹⁰⁷,

“Çöl kumlarının bronzlaştıramadığı teni, parlak ve dupduru.”¹⁰⁸,

“ışıklı bakışları”¹⁰⁹,

“Boynu, saf mermerden meydana gelen heykellerin boynu gibi gümüş berraklığında parlıyor.Güneş sanki yüzünde devrediyor gibi.”¹¹⁰

“Muhammed(sav) Huveylidler’in kervanında sefere çıktığı gün “yüzlerce insan arasında, alnı bembeyaz gümüştten bir simle parlıyormuş gibi”ydi.¹¹¹

“Omzuna dökülen dalgalı uzun saçları, uzun ve ince hilal kaşları, siyah uzun kirpikleriyle devenin üzerindeki bu asil duruşa hayran olunmaz mıydı? Ya buğday renkli alnının ortasında parlayan şu nura ne demeli?!... Değirmi yüzünde açık pembeye çalan beyaz yanaklar, çehresindeki mutluluğun okunabildiği berrak sayfalar değilse neydi?”¹¹²

Hazreti Muhammed(S.A.V.)’in gözlerinin rengi için:

¹⁰³Eraslan, **a.g.e.**, s. 80.

¹⁰⁴Eraslan, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁰⁵Eraslan, **a.g.e.**, s. 137.

¹⁰⁶Pala, **a.g.e.**, s. 110.

¹⁰⁷Beledli, **a.g.e.**, s. 293.

¹⁰⁸Damla, **a.g.e.**, s. 180.

¹⁰⁹Damla, **a.g.e.**, s. 27.

¹¹⁰Beledli, **a.g.e.**, s. 311.

¹¹¹Eraslan, **a.g.e.**, s. 107.

¹¹²Pala, **a.g.e.**, s. 125.

“Başka hiçbir yaratılmışta yoktu siyahın bu tonu. Peygamber siyahı... Resul siyahı.”¹¹³,”(onun) görülmedik güzellikteki yüzü karanlıkta ışığa gerek duyulmayacak kadar aydınlık ve parlaktı. Teni, kar gibi duru beyaz ve mermer gibi pürüzsüzdü. Bakanlara huzur veren gözlerinin, çok net bir siyahı vardı.”¹¹⁴

“Onun kızıl kılcal damarlı gözlerini görenler, az evvel ağlamış zannederlerdi de yüzünden hiç eksiltmediği tatlı tebessümüne şahit olunca hayran kahlırlardı.”¹¹⁵

Bu tasvirler, normal fiziksel tasvirler olarak gerçekdışı algıyı kuvvetlendirecek tarzda kurguların içine yerleştirilmiştir.

2.2. Abartılı Tasvirler

Peygamber tasavvurunda sürekli iki olgu üzerinden edebi incelikler kurgulanmaya çalışılır. Koku ve ışık (parıltı). Bu iki unsur hem mitolojik olmaları hem de muahhyileye zengin çağrışımlarla farklı suretler kazandırmaları dolayısıyla kullanılmış olabilirler. Bir başka gerekçe, kutsal kişilere eklenen “nurlu, aydınlık yüzlü” gibi yalıtıcı ve ayrıştırıcı özellikler olabilir.

Onun, kendisine sevdiren şeylerden birisi olduğunu söylediği koku üzerine, roman anlatıcıları, mükemmeliyetçi tasvirlerde bulunmuşlardır. “Rabbinin O’na “kadını, güzel kokuyu ve göz nuru namazı” sevdirdiği”¹¹⁶

Peygamber söz konusu olduğunda, onun kokusunun nasıl olduğuna bir türlü karar verilemez. Peygamber mis, amber, gül, ıtır, karanfil kokar. Yüzünün, alınının,

¹¹³Beledli, **a.g.e.**, s. 339.

¹¹⁴Beledli, **a.g.e.**, s. 11.

¹¹⁵Eraslan, **a.g.e.**, s. 102.

¹¹⁶Eraslan, **a.g.e.**, s. 10.

gözlerinin, saçlarının, boynunun parlaklığı göz kamaştırıcıdır. Romanlardaki bu tasavvurlar çok sık tekrar edilir. Hatta Cebrail vahiy getirdiğinde vahiy dahi mis kokular içindedir.

“Cebrail mis kokular içinde iletği kelimeleri...”¹¹⁷

“Muhammed!... Misk-i amber kokusu!...”¹¹⁸

“Muhammed’in yüzünde sonsuz nurun şavkı vardı. Dingin suların derin akisleri gibi parlıyordu bakışları. Üstünde yine o tarifi imkansız koku. Miski amberle karışmış gül rayihası.”¹¹⁹

Hazreti Muahmmmed(S.A.V.)’in konağa girdiğinden bu yana ‘ne koktuğu’, nasıl bir koku yaydığı üzerine anlatıcı kararsızdır. İlk gördüğünde amber kokan Muhammed, ileriki sayfalarda lahuti kokularla dolu, miskle karışık gül kokusu ile konağı ıtrlamıştır.¹²⁰

Normal bir insanın, iskelet yapısına göre biçimlene yürüyüşü, Peygamber (S.A.V.) tasvir edilirken abartılmıştır.

“Yürüdüğünde ayağını yüksekçe kaldırır... Yumuşakça basardı, incitmezdi toprağı... Adımlarını süratlice ve uzunca atardı... Sanki göklerden aşağı iniyormuşçasına yürürdü...”¹²¹

Böyle bir yürüme şeklinin Hazreti Peygamber(S.A.V.)’e uygun görülmesi, olağandışına yaklaşan peygamber tasvirinin sonucu olarak görülebilir.

¹¹⁷Damla, **a.g.e.**, s. 303.

¹¹⁸Damla, **a.g.e.**, s. 305.

¹¹⁹Damla, **a.g.e.**, s. 332.

¹²⁰Damla, **a.g.e.**, s. 26.

¹²¹Eraslan, **Aişe**, s. 192.

Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in rahatsızlığı döneminde “yedi ayrı kuyudan yedi ayrı su” getirilir.¹²² Yine heterodoks İslam algısının tezahürlerinden birisi olan “yedi” rakamıyla kutsanan suda, Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in yıkanması sağlanarak şifa umulmuştur.

Peygamber’in veda haccından sonra üzerine çöken durgunluğu tahlil eden Hazreti Aişe:

“Olur olmaz zamanlarda gözleri doluyor, dostlarına, çiçeklere, hayvanlara, çevresini saran her şeye daha bir duygusallıkla bakıyordu. Yatmadan önce giysilerini özenle katlıyor, parmaklarının ucunda yürüyor, yaşadığı ortamda eğretilmiş gibi davranıyordu.”¹²³

Bu hal tasvirleri, modernist bakış açısını ele veren, belli bir yaşın üzerindeki “duygusal ihtiyaçlar”ın profili olarak Hazreti Peygamber(S.A.V.)’e giydirilmiştir. Yaşamının sonuna kadar, Allah’tan aldığı tebliği, insanların hayatlarını düzenlemek üzere onlara taşıyan, çaba sarfeden, azimle, heyecanla ve sevgiyle insanları kuşatan, yorulmaksızın çabalayan bir peygamber algısından çok uzak olan bu algı, çarpıtılmış peygamber tasavvurlarından biridir.

2.3. Pejoratif Yaklaşımlar, Arkaik Dil ve Yabancılaşma Profili

O’nun çok eşliliğinin Aişe ağzından eleştirildiği bir paragraf dikkat çekicidir. Beni Nadir’in kızı Safiye’yi nikahlaması üzerine Aişe’ye şu söylenir:

“... “siyaseten”(!) nikahı altına alarak, hane halkına eklemişti. Ancak, kadın sayısı dur durak bilmiyordu. Bu sefer de iç politikanın gereği olarak bir yeni üye “Müminlerin Anası” olarak aramıza katıldı.”¹²⁴

¹²²Eraslan, **a.g.e.**, s. 304.

¹²³Coral, **a.g.e.**, s. 159.

Hazreti Aişe, her savaş sonunda ehli beyte kimin katılacağı konusunda tedirgindir. Bunlardan birisinde, Yahudi kabilelerinden biriyle yaptığı bir savaş sonrasında cariyeler edinilir. Aişe'nin üslubu oryantalistlerin hedonist peygamber yargılarını onaylar niteliktedir. Cüveyriye isimli cariyeye için:

“Diğer savaşçılarımız kız hangimize düşecek diye sakallarını sıvazlarken Muhammed, onu nikahı altına aldı. Ama bunda kızacak ne vardı ki? Tabii ki, İslam toplumunun siyasi çıkarları içindi yapılan! Öfkenin ateşi akkor yutmuşum gibi ciğerimi yaktı. Kıskançlıktan çatlayacaktım.”¹²⁵ der.

Hümevra'nın Anıları 'nda, Peygamber'in ilk vahiy aldığı sahne anlatılırken, romanın genelinde hakim olan öz Türkçe söz dizimi şaşkırtıcı bir şekilde arkaik hatta halk edebiyatı söylemlerine indirgenir:

“Çarığının bir teki de yok olmuştu.”, “Belindeki *hançeri* kavramış, ama Hatice Ana onu yine sakinleştirmiş.”, “Gel, *esvabını* da yıkayıp temiz bir bezle sarayım.” Coral, yaralanan ayağının “*tumar edildiği*”ni de ekler.¹²⁶

Öz Türkçe kullanımının İslam'ın kendi terminolojisi yerine tercih edilmesi anlam kayıplarına neden olmuştur:

¹²⁴Coral, **a.g.e.**, s. 73.

¹²⁵Coral, **a.g.e.**, s. 126.

¹²⁶Coral, **a.g.e.**, s. 23. (vurgular bize ait)

“Peygamber, İslam’ı yayma buyruğunu Allah’tan aldıktan sonra, yani ben doğmadan üç sene önce, *giriştiği faaliyetlerde* çok yalnız kalmış. Alay edilmiş, horlanmış. Daha da ilginç başlarda kendisi bile *kararsızmış*.”¹²⁷

Hazreti Aişe ile olan evliliğinde de indirgeyici bir dil kullanılır. Aişe’nin yaşının küçük olmasından dolayı, annesi Ümmü Ruman, onu Peygamber’e vermek istemez. “dedesi yaşında” dediği Peygamber için baba Ebu Bekir anneyi ikna edecektir.¹²⁸

Sessiz sakin bir erkek profili çizilerek yabancılaştırılan Peygamber, “Esrarengiz bir sükunetle, mütevazı bir dinginlikle, diğer insanlara karıştığı anlarda bile, onlardan farklıydı o...”¹²⁹

İnsanlar arasındaki genel hali için “Dalgın, kederli, ıstıraplı...”¹³⁰ ifadeleri kullanılır. Bu ifadeler, onun her zaman böyle olduğu ve hayatın içinde bir insan olmadığı yönündeki sonraki tasavvurları kuvvetlendirici bir etki ile romanlarda yer alır.

3. Bir Normalleştirme Çabası Olarak Peygamber Sözü

Romanlarda, Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in gençliğinden itibaren etrafında bulunan kimselerin onu olağanüstü özelliklere büründürmek isteyenlere verdiği cevaplar anlatıcıyı da hayrette bırakacak bir normalleşme sinyalidir. Peygamber “kendi ağzından” normal bir insan olduğunu vurguladıkça, anlatıcı onu olağanüstü alana itmek için çaba sarfeder.

¹²⁷Coral, **a.g.e.**, s. 41.

¹²⁸Coral, **a.g.e.**, s. 32.

¹²⁹Eraslan, **a.g.e.**, s. 174.

¹³⁰Eraslan, **a.g.e.**, s. 175.

“Uzun yıllar sonra Hz. Ebu Bekir (r.a.): “Ya Resulallah! Senden daha fasih konuşan bir kimse görmedim, dediğinde, Allah Resulü (a.s.m.) “Bunda şaşılacak ne var? Ben Kureyş kabilesine mensubum ben Sa’doğullarına süt anneye verildim, diyecekti.”¹³¹

Bir başka normalleştirme girişimi çocukluğunda, Halime’nin çocukları ile koyunları gütmeye işine katılmak istemesiyle gerçekleşir. Onun, çocuklarla gitmek istemesine karşı Halime ona “olmaz insanlığın baştacı. Sana kıyamam” der. Peygamber buna itiraz eder. Bunun üzerine Halime:

“Muhammed’im, annen ve kardeşlerin sana kurban olsun. Ne yapsak senin için azdır. Sen gelmeden buraları perişandı. Seninle beraber yağmur, bolluk ve bereket geldi. Kabilemiz ve biz zenginleştik. Başka yerlerden gelen yoksullara da yardım ediyoruz artık. Biz senden daha ne isteriz.” Der.

Hazreti Muhammed(S.A.V.), verdiği cevap ile bu söylediklerinde kendisinin hiçbir dahli olmadığını vurgular. “Saydıklarını veren Kadri yüce Allahu Teala’dır ey annem. İzin ver kardeşlerimle gideyim.”¹³² Der.

Sahabenin özellikle Bedir harbinden sonra girdiği rehavet ve “Bizi Allah galip getirdi. O yanımızda olduktan sonra her zorluğu aşarız. Biz Allah’ın ordusuyuz, onlar putların...” gibi garantici bir tavrın içine girmelerine karşılık Peygamber’in onların bu ruh halini normalleştirmeye çalıştığı ve kendilerine düşen çalışma/gayret/çaba gibi özellikleri hatırlattığı görülür.¹³³ Bu yönü ile Peygamber, sahabenin tüm aşırı yorumlarını aşağı çeken, makulleştiren normalleştiren bir denge unsurudur.

¹³¹Beledli, a.g.e., s. 240.

¹³²Beledli, a.g.e., s. 241.

¹³³Coral, a.g.e., s. 90.

Anlatıcının bilinçaltında oluşmuş olan dışlaştırma temayülü, anlatıların birçok bölümünde kendini açık eder. Hazreti Peygamber için kullanılan şu ifadeler, onun elçilik görevi ile beşer oluşunu dışsallaştıran, bu iki durumu ayrı şeylermiş gibi algılayan düşünceyi onaylar:

“O her ne kadar bir Son Elçi ise de aynı zamanda şehirdeydi. İnsanlarla yaşayan dünyaya ait biriydi. Beşerdi, çevresini saran insanlara hakikati anlatmakla görevliydi... Ayrıca eş, baba, akraba ve komşu olarak da dünyaya bağlıydı, sorumluydu...”¹³⁴

Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in, görevlerini ifa etmek üzere her zaman, toplum içinde bulunduğu, bilinen ve son derece normal karşılanan bir durum iken, “Babam anılırdı da söz söylemeye mecal mi kalırdı?”¹³⁵ ifadesi de köklü bir dışlaştırma/yabancılaştırma zihniyeti olarak önümüze çıkar. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in vefatından sonra söylenen bu söz, onun insanüstü tasvirlerinin ve “ulaşılmaz peygamber” olarak görülmeye başlamasının ilk temellerini atar. Hazreti Peygamber(S.A.V.)’in bir insan olarak tasvir edilmesinin önüne geçen bu türden algılar, onun olağanüstü peygamber profilini destekler içeriklere sahiptir.

Hülasa edilecek olursa; Hazreti Peygamber(S.A.V.), her kutsal kişilik gibi, modern romanlarda; doğumundan önce başlayan, doğumu ile devam eden, bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemlerini içeren olağanüstü bir tasavvurla resmedilmiştir. Risalet sonrasında azalan bu olağanüstülükler, yazarların lirik dil tercihleri ile amaçsız, heyecansız abartılı tasvirlerle dönüşmüştür. Bu anlatılar, “ulaşılmaz

¹³⁴Eraslan, **a.g.e.**, s. 261.

¹³⁵Nuriye Çeleğin, **Babam Muhammed**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2015, s. 189.

peygamber” düşüncesini kuvvetlendirmiş ve muhayyile edebiyatının da etkisiyle zamanla bu olağanüstüklere yenileri eklenerek, tasavvurlar çeşitlenmiştir.

Modern dönemlerde Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in çağa taşınması, anlatılması ve insanlara sevdirmesi amacıyla, romanın bir araç olarak kullanılması; yazarın, anlatıcı vasıtasıyla yansıttığı, modern ve popüler muhayyilesinin yarattığı peygamber tasavvurlarıyla karşılaşmamıza neden olmuştur. Hazreti Peygamber’in kendisinden yalan yere hadis rivayet etmemeleri konusunda insanları uyarması, yazarlar tarafından modern romanın kurgu kılıfına sığınarak ihlal edilmiştir. Kurgunun, yazarın bakış açısıyla şekillenen tezahürleri yığınlarca peygamber tasavvuru yaratarak okurların muhayyile alanını ihlal etmiş ve zihinlerde varolan tasavvurları da çarpıtarak biçimlendirmiştir.

III. BÖLÜM: ROMANLARDA KADIN SAHABELER

1. Kadın Sahabelerin Moderist Yaklaşımlarla Tasviri ve Tahlili

Asr-ı Saadet; Türkler'in Hazreti Peygamber dönemine verdikleri isimdir. Hazreti Peygamber'in 'İnsanların en hayırlıları benim dönemimde yaşayan insanlardır.' hadisine atfen, 'bahtiyarlık devri' olarak adlandırılan dönem, sonraki müslümanların en ideal devir olarak tanımlayıp, örnek aldıkları bir zaman dilimini olmuştur. Zaman-ı saadet, vakt-i saadet gibi tanımlar da Türkler'in büyük saygı duydukları dönemlere verilen isimler arasında zikredilebilir.¹

Romanların, kurgusal düzeneği ve ele aldığı konuları biçimlendiriş şekli ile siyer metinlerine adapte edilip edilemeyeceği üzerinden yürüyen tartışmanın odağında kadınlar vardır. Asr-ı Saadet kadınları üzerinden Hazreti Peygamber (S.A.V.)'i anlatma düşüncesinin bir tezahürü olan bu romanlar, Hz. Peygamber'in yakınında bulunan, onun halkasında, evinde, haremde hayatına devam eden kadınların hayatlarına girerek dolaylı yoldan ya da kestirmeden Hazreti Peygamber'i anlatma hedefine kilitlenmiş görünmektedir. Bunun birkaç nedeni vardır. En başta, Hz. Peygamber (S.A.V.)'i doğrudan anlatmanın zorluğudur. Kur'an nasslarından ve hadis külliyatından müteşekkil bir hayatın kurgu düzeneği içine yerleştirilmesi hem imani bakımdan hem sosyal hem de teknik bakımdan bazı mahzurları da beraberinde getirecektir. Bunun farkında olan roman yazarınının, Hz. Peygamber (S.A.V.)'i ona yakın olan kadınlar yoluyla ele alması, bahsedilen mahzurları en aza indirmek için iyi bir yol görünmektedir. İkinci bir neden olarak özellikle bu romanları yazan kişilerin kadın yazar olmalarından hareketle, kadın dünyasına yaklaşımda kurulan empatinin kurgusal metinlerdeki önemi, ortaya çıkan metinlerin sayısını çoğaltmıştır. Fakat kadın yazarların, kadın hayatlarını anlatırken gösterdiği başarıyı, Asr-ı Saadet

¹ Abdülkerim Özaydın, 'Asr-ı Saadet' mad., **İslam Ansiklopedisi**, C: 3, TDV, İstanbul, 1991, s.501.

kadınlarını anlatırken gösterip göstermedikleri tartışmaya açıktır. Asıl itibariyle bu bölümde çok uçlu sonuçları ile bu mevzu irdelenecektir.

Asr-ı Saadet kadınlarına ilk 1970’lerde yazılan ‘biyografik roman’ ya da ‘hidayet romanları’nda rastlanır. Bu tarihlerde başlayan, adına ‘roman’ denmeyen, yazarının veya yayıncısının ‘roman’ olarak tanımlamaktan ısrarla kaçındığı, Hz. Peygamber (S.A.V)’in hayatını doğrudan ya da dolaylı olarak anlatan daha çok ‘roman tadında’ biyografiler olarak görülen bu eserlerde Ehl-i Beyt kadınlarının hayatları ele alınır. Ahmet Cemil Akıncı, Mustafa Necati Bursalı, Hacı Kemal Öğüt, İsmail Mutlu Canan Ceylan gibi yazarlar Hz. Amine, Hz.Hatice, Hz. Aişe Hz. Fatıma gibi İslam kültüründe hürmet duyulan kadınları doğrudan anlatan eserler vermişlerdir. Başta dört Halife olmak üzere söz konusu kutlu hanımları doğrudan anlatan eserlerin birçoğunun roman üslubu içinde okuyucuya sunulması bazılarının 40-50 baskı yapmasına neden olmuş ve bu süreç uzun süre devam etmiştir.

1970’lerde görülen Asr-ı Saadet örneklerini “toplumu toptan dönüştürmenin bir formülü olarak görme”yi misyon edinmiş ve adına ‘hidayet romanları’ denilen eserlerin birçoğunda ise söz konusu kişilikler dolaylı olarak ele alınmıştır. Asr-ı Saadet’e atıflar, rol modellerin topluma yansıtılması ve benimsetilmesi konusunda görev üstlenmiştir.² İslami içeriklere sahip ‘hidayet romanları’ olarak nitelendirilen yapıtlarda Asr-ı Saadet kadınlarından özellikle Hazreti Hatice’ye yapılan atıflarla karşılaşmaktayız. Atıflar daha çok aile hayatı, Hazreti Hatice’nin sadakat ve vefası, Hazreti Peygamber’in Hazreti Hatice’ye verdiği değer, kadın parasının erkek için sorun teşkil etmemesi gerektiği ve Avrupalı kadınlardan ziyade Asr-ı Saadet kadınlarının örnek alınmasının lüzumu üzerine atıflar yapılmıştır.³

² Kenan Çayır, **Türkiye’de İslamcılık ve İslami Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Bireysel Müslümanlıklara**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 18.

³ Bknz., Halime Toros, **Halkaların Ezgisi**, Kırambar Yayınları, İstanbul, 1997, s.42; Şule Yüksel Şenler, **Huzur Sokağı**, Timaş, İstanbul, 2008, s.117; Şerife Katırcı Turhal, **Müslüman Kadının Adı Var**, 1988, s.78.

1990'lı yıllarla birlikte romanın “dindar aktörlerin kendi düş kırıklıklarını, iç sorgulamalarını ve dönüşümlerini anlattıkları bir zemine dönüşmüş” olması sosyo-kültürel açıdan İslami romanların 2000'lere doğru nasıl bir renge bürüneceği hakkında ipucu verir niteliktedir. 1990'ların özeleştiril romanları hidayet romanlarının içeriklerinden oldukça farklıdır. Hidayet romanları müslümanları homojen bir topluluk olarak tasvir eder ve inananların “yozlaşmış düzen”le ve “bu düzenin temsilcileriyle” mücadelesine yoğunlaşırken, 1990'ların yeni özeleştiril romanları Müslüman aktörleri iç çelişkileriyle ve inançlarıyla çelişen arzularıyla resmetmiştir.” Modernleşmenin daha derinden etkilerinin hissedildiği bu romanlarda birey artık tek başınadır, mücadelesini de tek başına yapmak zorundadır.⁴

Dinin modernite ile olan uzlaşımsal konumu bu dönem romanlarını farklı bir renge boyamış, yazılan popüler İslami roman formlarının değiştiği görülmüştür. Bu dönemde ‘roman’ adı ile yayınlanan, çeşitli pazarlama tekniklerini bu yapı üzerine kuran, yazarının ya da yayınevinin ‘roman’ titrine karşı çıkmadığı/onayladığı, okuyucusunun roman olarak alıp okuduğu onlarca baskı yapan kurgusal yapıtlar piyasada görülmeye başlanmıştır.

İktidar üzerinden gelişen yeni İslami söylemde yazarlar “diğer hayat tarzlarına 80'lerin İslamcılığında görülen söylemsel hiyerarşiyle yaklaşmayan, İslam tarihini ve İslami kavramları yeni bir okumaya tabi tutarak” kendi bireysel dünyalarını muhayyileleriyle besleyen eserler meydana getirmeye başlamıştır. Bir anlatı formu olarak roman, yazarların kendilerini, geçmişlerini gözden geçirme, yaşamlarını anlamlandırma ve bugünü yorumlamada sunduğu imkanlarla popüler bir hal almaya başlamıştır. “Yazarlar romanı, kendi üzerine düşünmenin bir aracı olarak kullanmışlar”, kolektif İslami zihniyetin ‘özne’ye dönüşmesine yolaçmışlardır.⁵ Bu çerçevede görülen anlatıların çoğu hiçbir zaman değişmeyen Asrı-ı Saadet örnekliklerine evrilmiş fakat bu defa roman formunun merkezini oluşturan kurgu

⁴ Çayır, a.g.e., s. 5, 19.

⁵ Çayır, a.g.e., s. 172.

yolu ile siyer metinleri romanlaştırılmaya çalışılarak yazarın muhayyilesi ile okuyucu başbaşa bırakılmıştır.

Asr-ı Saadet kadınlarının son dönem romanlarında ele alınışını üç başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi kadınların fiziki ve ruhi tasvirleridir. Halk ve Divan edebiyatlarında görülen sevgilinin kaşı gözü boyu bosu bu romanlarda da birer övgü unsuru olarak yer almıştır. Fiziki görünülerinden sonra onların olaylar karşısındaki psikolojileri, duygu durumları, gösterdikleri tepkiler, aldıkları tavır ve tutumlar kendi dünyalarını tahlil etmede önemli veriler sunar. İkincisi, çevreleri ile olan ilişkileridir. Eşleri, çocukları, akraba ve sosyal çevre ile olan ilişkilerinde kadınların davranış ve tutumları onların toplum içindeki rollerini ve tanımlanış biçimlerini de açığa çıkarmaktadır. Üçüncü önemli konum, toplumsal vazifeler açısından kadının aldığı görev ve sorumluluklardır. Bu sınıflamada daha çok savaş zamanlarında kadın ve bir temsil mevzusundan çok hak arayışı olarak muhalefet, toplumsal konumlanışların iki ayağını oluşturmaktadır.

Romanlar, Asr-ı Saadet kadınlarının modern yazarlar tarafından roman vasıtasıyla yeniden kurgulanarak nasıl tasavvur edildikleri, anlatıcı vasıtasıyla okuyucuya nasıl aktarıldıkları ve kurgulanmış hayatlar içinden okuyucuya nasıl bir 'sahabe kadını' profili çizdiklerini ortaya koyacaktır.

1.1. Fiziki ve Ruhsal Tahlilleriyle Kadın Sahabeler

1.1.1. Fiziki Tasvirler

Edebiyat, kadın tasvirlerini her zaman öne çıkarmıştır. Toplumsal kalıpların meşrulaştığı bir zemin olarak roman sayfalarında yer almak, kadının toplum tarafından biçimlenen rol modellerini de göstermesi bakımından dikkat çekicidir. XXI. Yüzyılın ilk çeyreğinde görsel medyanın bombardımanı ile palazlanan kadın bedeni, kültür endüstrisinin bir malzemesi haline dönüşen edebiyat alanında da

kendine yer edinmiştir. Bu konuda hem geleneğin hem de Batı edebiyatının birikiminden söz edebiliriz.

“İlk romanlarımızda kadının öncelikle fizikî özellikleriyle ele alınması, Divan edebiyatının şekle önem veren geleneğinden kaynaklandığı kadar, Batı’yı dışından taklit eden ilk müşahitlerin sathî bakış açılarından da kaynaklanmış olabilir.”⁶

diyen Çitçi meselenin bu boyutuna işaret eder.

Konusunu siyerden alan romanlarda da kadın imgesinin fiziksel özellikler üzerinden dikkatlere sunulması varolan belli bir imaj nosyonu üzerinden kadın imgesini güçlendirmiştir.

Bu romanlardaki kadınlar, ideal model kadın tipini işaret ederken modernizmin ölçüt aldığı kriterlere uygun profiller çizmektedir. Hiçbiri sıradan bir güzellikte, çirkin, engelli, kilolu, kısa boylu ya da çok uzun boylu olarak tasvir edilmez. Bu kadınların tamamında ince bir endam, pembe yanaklar, siyah kirpikler, kara gözler giyim kuşamına itina gösteren her giydiği yakışan kadın tasvirleri yer alır. Bu yönü ile, standart kadın klişeleri olan ince, narin, beyaz tenli, siyah uzun saçlı iri kara gözlü kadın tipi bu romanların tasvirlerine hakimdir.

Romanlarda kadınların fiziksel olarak ‘anlatılması imkansız’ güzellikte olduklarından bahsedilir. Bu kadınların, yaşanan coğrafya, sosyal ve ekonomik şartlardan etkilenmeksizin yüzleri ay gibi parlamaktadır. Çölün güneşinin bronzlaştırmadığı, hiçbir iklimsel etkinin tesirinde kalmayan bu kadınlar genellikle ince belli ve parlak yüzlü, parlak bakımlı saçlara sahiptirler.

Hazreti Hatice, görünümünü borçlu olduğu bir dizi modern bakım ritüellerini uygulayan bir kadın olarak öne çıkar. Hazreti Hatice’nin evine “saç ve cilt bakım uzmanı” olan Ümmü Züfer ve “Masajcı kadın” düzenli olarak gelmektedir. Hatice

⁶ Sinan Çitçi, “İntibah Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi”, *Turkish Studies/Türkoloji Dergisi* I, S.1, 2006, s. 78.

“yeni güne bir dolu iş programıyla” başlayan, “rutin bakımı”nı ihmal etmeyen ve bu bakımlardan sonra “güne daha zinde başlayan” bir kadındır.⁷

Hazreti Hatice'nin yaşının, yapmış olduğu iki evliliğin ve üç çocuk sahibi oluşunun onu çöl koşullarında yıpratmış olabileceği düşüncesi, bakımlı ve güçlü kadın imgesine uymadığından, anlatıcı bu uyumsuzluğu gidermek ister.

“Hatice, ruhen olduğu kadar bedenen de güçlü bir kadındı. İleri yaşına rağmen genç kalmıştı. Ardi ardına yaptığı doğumlara rağmen hala dinç, sağlıklı ve güzeldi.”⁸

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in annesi Amine'nin anlatıldığı romanlarda da benzer durumların öne çıktığı söylenebilir. Amine'nin annesi de bir kadın imajı olarak olağandışı bir söylemle teşhir derecesinde tasvir edilir. Amine, içinde bulunduğu koşullardan yalıtılmış bir kadın imajıyla doğumdan bu yana görülen ve hiçbir zaman değişmeyen bir güzellik içinde anlatılır. Abartılı tasvirler tüm metne hakimdir.

Amine doğduğunda “y eşil ipekler içinde, pembe beyaz” bir yüze sahiptir. “Melek tenli”, “bakanların gözlerini alamadığı uhrevi bir güzelliğe” ulaşır. “Diğer genç kızlardan farklı” oluşu, onu “muhteşem bir genç kız” haline getirmiştir. “Bembeyaz teni, yumuşak bakışları, uzun siyah saçları” ile akranlarından çok farklıdır. “İncecik bir dal gibi” bedene sahip Amine, “Uzun boylu ince bedenliydi Oval yüzü, hayal edilemeyecek kadar güzeldi.” Diğer çöl kadınlarının aksine bakımlı ve endamlıdır. Bu bakımlılık daha çok yaratılışından gelen bir ayrıcalıktır. “Tüm mücevherleri gölgede bırakan emsalsiz gözleri...”⁹ vardır.

Hazreti Zeynep tarif edilirken:

“Cinsi latif taifesinin en seçkini bu genç kızın siretindeki güzellikler suretine vurmuş gibiydi. Endamı nahifdi Zeyneb'in. Narin yapılydı. İnce beli, iri gözleri, pembe yaaklarıyla dikkat

⁷ Nurdan Damla, **Aşka Adanmış Bir Ömür: Hz. Hatice**, 28.bs., Hayat Kitap, İstanbul, 2011, s.14-15.

⁸ Damla, **a.g.e.**, s. 255.

⁹ Emine Fikriye Beledli, **Dürr Ve Sadef**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2012, s. 14-16, 63, 202.

çekerdi. Kureyş soyunun bu asil kızı çok hoş, çok munisti.”¹⁰ Bir genç kız idi ve “gül dalı elleri” vardı.¹¹

Hansa Hatun da Zeyneb’in “su gibi” güzelliği karşısında şiir yazmayı ister.

“O güzel andan aklımda kalan, Zeyneb’in su pırıltısı gibi latif ve nazik elleri. Hurma hevenklerini kavramış narin avuçları. Oradan oraya uçuşan bembeyaz etekleri. O eller için bile ne şiirler yazabilirdim.”¹²

1.1.2. Psikolojik Tahliller

Roman türü, karakterlerin psikolojik tahlillerinin güçlü olduğu bir yapı arzeder. Karakterlerin derinlemesine psikolojik tahlillerinin ortaya konulması başarılı bir roman için önemli bir kıstastır.

Konusunu siyerden alan romanlarda geçen karakterler, kişiler tipler ile ilgili derinlemesine bir psikolojik tahlilden söz etmek zor görünmektedir. Birkaç istisna dışında, en travmatik anlarda bile karakterlerin psikolojik tahlilleri yapılmamıştır. Kişilerin duyguları söz konusu olduğunda ‘tanımlanamayan’, ‘tahlil edilemeyen’ ‘haller’ mevcuttur. Kişilerin olaylar karşısında takındıkları tavır, sergiledikleri tutum, içinde buldukları hal ya da olayların neden-sonuçları ile ilgili olarak bir derinlik sağlanamamıştır.

Hazreti Hatice ilk kez Hazreti Muhammed (S.A.V.) ile karşılaştığında “tuhaf hislerin pençesinde” kendini bulur. Hatice, Atike’den ‘Muhammed’ ismini duyduğundan beri “içinde farklı bir dalgalanma” hisseder. “Yağmur öncesi fırtına

¹⁰ Nurdan Damla, **Hazreti Zeynep**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2013, s. 25.

¹¹ Damla, **a.g.e.**, s. 112.

¹² Damla, **a.g.e.**, s. 29.

gibi tuhaf hallerdir bunlar.”¹³ Varaka'nın uyarılarını sürekli aklında tutan Hatice, “beklenen nebi” düşüncesini de zihninde canlı tutmaktadır. Bu bilgi karşısında Hatice'nin durumu ‘tuhaf duygu dalgalanmaları’ndan öte değildir.

Hazreti Hatice'nin geçirdiği kırk yıl onu okuyucu karşısında gizemli bir kadına dönüştürmektedir. Ömrün kırk yılı bir hazine sandığına benzetilir. Okuyucu iç içe açılan kırk odanın serüveniyle Hatice'yi tanıyacaktır:

“Gönlünün katmanları gizemliydi genç kadının. Odalar, renkler kuşaklar iç içe geçmişti. Koca bir hazine saklıydı orada. Her bir odanın kapısını usulca açıp dolaşmak istedi. Renkleri, sesleri ve izleriyle hayatını gözden geçirmek istiyordu... O güne dek yaşadığı kırk yıl, kırk oda gibi diziliverdi önüne. Hergün birini dolaşmak üzere açtı kapılarını tek tek.”¹⁴

Hazreti Hatice, ikinci evliliğinin zorlu yıllarını susarak geçirir. İkinci evliliğindeki eşi Atik'in eziyetleri karşısında sürekli susan bir kadın profili çizer. Atik, kötü huyları olan mutsuz bir adamdır. Fakat Hatice bu süreçte hep susar. Yazar “Bir kadının konuşmasından değil susmasından korkulur.” gibi modern bir söylemle Hazreti Hatice'yi savunur. Onun duygusal durumunun içeriği, hangi sebeplerle böyle bir psikolojiye girdiği bilinmez. Sürekli susması, anlatıcının modern mantalitesinin bir sonucu olarak günümüzde görülen kadın psikolojisi ile örtüşür ve fakat bu duygunun kökenlerine neden ve süreçlerine inilmez. Bu susuşta ilk evliliğine dair bir özlemi gizleyen “Çünkü susan her kadının içinde dikkatle çalışan bir kum saati işler. Elindeki kum saatini her altüst edişinde o kadın, gelmiş geçmiş hayatını sabırla gözden geçirir.” ifadeleri bulunur. Yazar, Hatice'nin bu susuşlarını “sivil itaatsizlik” olarak yorumlar.¹⁵

Bir sabah Hatice'nin suskunluğu içinden bir “yeter... ben gidiyorum” sesi yükselir. O ana kadar yaşananlardan öğrenemeyeceğimiz bir psikoloji yine

¹³ Damla, **Hz. Hatice**, s. 18, 34.

¹⁴ Damla, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁵ Sibel Eraslan, **Çöl Deniz: Hz. Hatice**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 46.

devrededir. “Ben gidiyorum”un Hatice için anlamı nedir okuyucu bunu bilmez. Atik’den ayrılma kararındaki örtük psikolojiyi “gitmesi konuşmasıydı Hatice’nin” ifadelerinde görmek mümkündür.

İkinci evlilik boşanma ile sonuçlanır. Atik’ten ayrıldıktan sonra Hazreti Hatice’nin nasıl bir duygu durumunda olduğu da belirsizdir. Pişman mıdır, büyük bir yükten mi kurtulmuştur, kendisini hafif mi hissetmektedir yoksa tek başına kalmışlığın yılgınlığı mı üzerine çökmüştür bilinmez.

Onun Atik’ten ayrıldıktan sonra düşündüğü şey, çocuklardan hareketle kendisine bir hayat çizdiğiidir. Babasız çocuk büyütmenin zorluğu, çocukların babaya olan ihtiyacı üzerine kurduğu gerekçelerle hayatını şekillendiren bir Hatice vardır. Bu düşünce Atik ile yaptığı evliliğinde tesirli iken, evliliği bitirme aşamasında tesirli değildir. Buna rağmen Hazreti Hatice çocukları ile kendi varlığını anlamlandırır. Mekke’nin bağnaz sosyal ortamında ikinci evliliğini bitirecek kadar cesur bir kadın profili ortadayken roman anlatıcısının bunu ‘çocuklarının gölgesinde’ ya da ‘çocukların ihtiyacına binaen’ gerçekleştirmiş olduğu tezi, geleneksel kadın profilini desteklemektedir. Hatice’nin ‘annelik’ rolünü evlilik gerekçesi olarak lanse etme vurgusu günümüz toplumsal cinsiyet ayrımının izlerini taşımaktadır.

Hazreti Hatice sorumluluğu yüksek bir iş kadını olmasına rağmen ikinci eşinden ayrılmasından altı-yedi yıl sonra nedensiz uyku ve rüyaya sığınma başlar. Hatice uyku ile rüyalar arasında gidip gelmektedir. “Bir haberi bekliyor” oluşu dışında bu dönemde onu ne çocuklarıyla ilgili ne de herhangi bir iş faaliyetinde görürüz. Meysere ve diğer cariyelerin onun yüzünü güldürebilmek için yaptıkları hiçbir şey onu mutlu etmez. Bu dönemde “...hayat kırıklıkları, kalp buruklukları, ihtimamla derlenip toparlanmış, ağzı bin tedbirle bağlanmış, susturulmuş, yarım bırakılmış, yaşanmamış kadınlık halleri”¹⁶ vardır Hatice’nin üzerinde.

¹⁶ Eraslan, a.g.e., s. 50.

Hatice'nin rüyalara yatması, uyku ile sükun bulması, iki önemli rüyanın akabinde kendisinin de çözemediği yeni bir evlilik beklentisi içine girmesi gibi psikolojileri yine silik ve örtüktür. Bu psikoloji, romanlarda Hatice'nin, 'son peygamberle evleneceği bilgisini, Varaka'dan daha önce öğrenmiş olduğu' bilgisiyle çelişmektedir.

Hatice'nin çocuklarını gerekçe göstererek düşündüğü evlilik fikri kendi nefsi duygularına yorulacak diye korkan bir kadın profili ile çelişir. Hele de Hazreti Peygamber'e kendisinin evlilik teklif etmesi gerçeği ile taban tabana zıddır:

“Derdini kimseyle paylaşmıyordu. Ağzını açacak olsa, sözün muhakkak ki dulluğuna ve erkeksizliğine geleceğini bildiğinden kimseye açılmıyor, herkesin nazarında saygı duyulan güçlü kimliğine halel getirmemek için susuyordu, hep susuyordu...”¹⁷

Hatice'nin güçlü ve cesur kişiliğinin toplumun kabulleri karşısında ezildiğinin işaretleri olan bu psikoloji, gerçek Hatice imajına ciddi zarar vermektedir.

Genellikle toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden kurulan gerekçeler bazen anlatıcının Hazreti Hatice'nin psikolojisini tahlil etmede aciz kaldığını itiraf etmesine kadar varır. “Amcaoğlu”nu fark edişi esnasında neler yaşadı? Bunu bilmesek de ünsiyet icabı, kolay bir şey yaşamadığını tahmin etmek elbette zor olmasa gerek...” der. “Ünsiyet icabı” denilen şeyin kadınlık üzerinden mi yoksa dinsel tercih üzerinden mi yürüdüğü de muallâktadır. Bu durum anlatıcının Hatice'nin bir türlü çözülemeyen psikolojisi karşısında tek itirafı olmayacaktır. Benzer bir durum şu cümlede de görülür:

“Yeni ile karşılaşan her kadın, bunu aşmak-geçirtmek adına, eski ve alışık olduğu bahanelerine koşacaktır o ilk anda... Hazreti Hatice de bahaneler odasına koşmuş muydu mesela? Akıl defterine şunları yazıp kendini ikna etmeye kalkmış mıydı?”¹⁸

¹⁷ Eraslan, **a.g.e.**, s. 65.

¹⁸ Eraslan, **a.g.e.**, s. 109.

diye sorar.

Anlatıcı bu sorudan sonra on dokuz gerekçeden ibaret olan soruları Hazreti Hatice'ye sordurur. Bu soruların tümü, bir kadının karşı cins ile olan münasebetinden doğan duygulanımlarda açığa çıkan 'ne yapacağını bilmez' halin tarifi gibidir. Fakat bu hal Hatice'de neredeyse kervan dönene kadar devam eder. Mekke'nin güçlü taciresi, tek taraflı bir duygusallık içinde günlerce kervanın yolunu bekleyen pasif bir ev kadınına dönüşür. Nitekim yazar şu itirafla Hazreti Hatice'nin üç aylık pozisyonunu okuyucuya haber verir: "Amcaoğlu'nun dönüş süresi olan bu doksan gün, Hatice için, kendisini yoklayıp bir coşup bir kırıldığı, kâh kararlı, kâh umutsuzluklarla dolu, çalkantılı bir dönem"¹⁹ olarak tasvir edilir.

Hatice'nin ilk kervanı beklemesi üzerine kurulan kurgunun handikapları hayli fazladır. Yazar, artık anlatıcıyı da aşmış, okuyucuya roman kaynaklarından bahsetmektedir. Hatice, kervanı beklerken sürekli şiirler okumaktadır ve fakat bu şiirler 'sır'lıdır.

"Sonraki tarihler, bu doksan gün hakkında hiçbir sır vermese de bize... iki katlı konağın çatısında, gözleri ufka kilitli, beklediği yolcu için okuduğu şiirlerden söz ettiler en fazla. Ama daha ötesine geçemediler geçemediler."²⁰

Anlatıcı devamla bunun nedeni üzerine şunu ekler:

"Beklenen yolcu, dünyada en fazla sevgi ve saygıya mazhar kılınmış kişiydi ki Hatice'nin onun için okuduğu şiirlerin üstü, hep hürmeten örtülendi..."²¹

Henüz eşi değilken Peygamber için söylenen şiirlerin örtülenmiş olması, şiirlerin niteliği hakkında şaibeli bir hava yaratmaktadır. Çünkü ortada her iki insana dair bir mahremiyet söz konusu değilken bu şiirler söylenmiştir. İkinci bir düşünce, şiirin aşkı anlatma aracı olması dolayısıyla birer ifşa aracı olması arasındaki ince

¹⁹ Eraslan, **a.g.e.**, s.111.

²⁰ Eraslan, **a.g.e.**, 110.

²¹ Eraslan, **a.g.e.**,s. 111.

sınırdaki şiirlerin ‘örtülenmiş’ olması, bir duygu ifşasına engel olma çabası olarak görülebilir. Bu da bu kutsal yaşamlar hakkında insiyatifin kimlerde olduğu konusunda karmaşa oluşturmaktadır. Kurgudan anlaşıldığına göre ‘sonrakiler’ Hatice’nin söylediği şiirlerin kaderi için insiyatiflerini kullanmışlardır. Kısaca, Hatice’nin Hazreti Peygamber’i bekleme sürecinde söylediği şiirlerin neden ‘örtüldüğü’ bilinmemektedir. Roman bu tezi savunmasız bırakmış Hazreti Hatice’nin duygu dünyası açılmamıştır.

Hatice’yi üç ay boyunca platonik bir melankolide odası ile teras arasında mekik dokuyan bir kadın olarak görürüz. Üç aylık bu bekleyiş süresinde Hatice’nin; çocuklarıyla, çevresiyle, iş ilişkileriyle, arkadaş dost çevresiyle ilgili iletişimde oluşuna dair hiçbir ize rastlanmaz. Sanki hayat durmuş, oda ile teras arasında Hatice’nin platonik duygularına endekslenmiş bir zaman dilimi yaratılmıştır. Hatice, sabahdan gece geç saatlere kadar odası ile teras arasında mekik dokur ve kervanın yolunu gözler. Onun ruh halindeki bu sıkıntılı bekleyiş, onu güçlü, meşguliyetleri olan bir iş kadını, toplumsal sorumlulukları olan bir kişilikten ziyade, platonik bir duygulanım neticesinde hülyalara dalan, geçmişini gözden geçiren bir pasif kişiliğe doğru sürükler.

Hatice; Mekke’nin güçlü taciresi, üç çocuk annesi, fakir fukarayı yedirip içirip köle azad ederek insanların özgürlüğü için çabalayan bu kadın, romana göre kervanın gidişiyle kendi dünyasına çekilmiş ve ilk otuz günde uykulara kaçmış, ikinci otuz günde sevgisini harflere dökerek ‘Mim’ ile hayatını çevrelemiş, üçüncü otuz günde ise ‘dağıtmış’ olduğu kadınlık duygularını toparlamıştır. Beklerken “iğne ipliğe dönmüş”, “balkonun ahşap korkuluklarına yaslanarak yol gözleyen”²² bir kadın olmuştur. Bu duygu durumunu anlatıcının savunması ‘aşkın hallerindedir’ şeklindedir.

²² Eraslan, a.g.e., s. 120, 121, 123.

Hazreti Hatice'nin bununla kalmayıp, evlendikten sonra da benzer şartlarda sefer yolu gözlediği görülür:

“Şayet eşi bir seferdeyse onun sefer şartlarına mahkum ediyordu kendisini... ‘O çöl fırtınalarında yanarken, serin bir yerde beklemek bana haramdır’ der, terasın en gölgelik yerinde, sıcağın altında, ufka çakılı olarak dalar giderdi yollara... Birkaç kere eşini beklerken kendinden geçip yığıldığı bile olmuştu terasa...”²³

Hatice'nin bunu sevgisinden dolayı yaptığı yönünde anlatıcının imaları mevcut değilken, onun eşine olan aşkının, üç çocuklu ve belli sorumlulukları olan bir kadını bu hale sokması çelişkili durmaktadır.

Romanın ilerleyen sayfalarında Hatice'yi çöl sıcağı altında Hazreti Peygamber'i yine bir sefer dönüşünde beklediği esnada “harflere sığınan” bir kadın olarak buluruz. Anlatıcı yazar eliyle kaleme alınan (A) harfinden başlamak üzere (Z) harfinde bitecek şekilde, her harfe denk düşen sevgi sözcüklerini ‘bir tesbihat gibi’ söyler. Bölüm şöyle başlar:

“Çöl sıcağının altında eşini beklerken harflere sığınırды Hatice Hatun... Ab-ı hayatım, açiortayım, ada'm, af kapım, afakım, ahdim, aklım, arslanım, aşikarım, aşkım, asumanım, aşım, ateşim, aydınlığım, azametim... Bahçem, bağlacım, bir tanem, buğdayım. (...) Han'ım, harfim, hasadım, hazinem, hecem. (...) İncirim, isteğim, işim, izim... Jalem, jestim, jengdânım... Ra harfim, rayiham, rikkatim. (...) Şahikam, şarkım, şattü'l arabım, şelalem, şekerim, şeyhim.(...)Takvimim, tamım, tatlım, türabım.(...) Yağmurum, yazım, yazıtım.(...) Zamanım, zarfım, züvvarım...”²⁴

Romanda Hatice'nin konağında 10'un üzerinde çocuk olduğu anlaşılmaktadır.²⁵ Buna rağmen, konağın bu sosyal durumundan, çocuklarla olan ilişkilerden hiç bahsedilmez. Hazreti Hatice'nin anlatıldığı bir romanda onun bu on

²³ Eraslan, **a.g.e.**, s. 189.

²⁴ Eraslan, **a.g.e.**, s. 191-192.

²⁵ Damla, **a.g.e.**, s. 249.

çocukla ev içi ilişkiler bağlamında hiçbir anektodunun anlatılmaması büyük bir boşluk olarak durmaktadır. Onun annelik duygularının ele alındığı bölümde de değineceğimiz gibi, bu kadar çok çocuğun olduğu bir evde Hatice'nin onlarla hiç iletişim kurmamış olması mümkün değildir. Çocukların hiçbirinin psikolojik tahlilleri, fiziksel özellikleri, durumları, eğitimleri, mizaçları eğilim ve uğraşları ile ilgili hiçbir bilgi bulunmaz.

Hazreti Aişe'nin ele alındığı *Hümeýra'nın Anıları*'nda İfk hadisesi olarak bilinen olayın ardından duyguları anlatılır. Gerdanlık hadisesinden sonra Aişe kırılmış, iftiraya uğramış ve bazı yakınları tarafından (Hazreti Ali) Hazreti Peygamber'e "gitsin" tavsiyesinde bulunulmuş bir kadın olarak tam bir "travma" içindedir:

"Kendimi bilmeden günlerce uyudum. Uyanık olduğum zamanın çıplak gerçeğine dayanamıyordum. Uyumak hep uyumak uyku halinde olmak istiyordum. Ruhsal yorgunluğun, fesada ve ihanete uğramışlığın küçük bedenime akıttığı zehri uykunun derinliklerine akıtmak, böylece arınıp selamete ulaşmaktı isteğim."²⁶

1.1.3. Eşya Tercihleri

Bu romanlarda kadınların kullandıkları ve tercih ettikleri eşyalar binbir gece masallarını andırır bir nostalji ile tasvir edilir. Sanat harikası tasarımların, nadide parçaların ya da görülemiş güzellikteki takıların sahibi olan kadınlar, Mekke'nin çölün imkansızlıkları bir yana, 'sade' hayatlara sahip oldukları iddia edilen hanımlardır. Ev eşyalarının da tasvir edildiği bölümlerde yapılan detaylandırmalar modern zihniyetin anlatıcısının ipuçlarını vermektedir.

Hanımların kullandığı eşyalarla ilgili tüketim toplumu bireyinin temel söylemleriyle bütünleşen bir tema ile karşılaşmaktayız. Onun kendisi için kullandığı

²⁶ Mehmet Coral, *Hümeýra'nın Anıları*, Doğan Kitap, İstanbul, 2012, s. 132.

eşyalar yanında evinde kullandığı ya da kervanlar geldiğinde konağın bahçesine topladığı eşyalar abartılı bir dille anlatılır:

“Şam’dan gelen en nadide esansları taşıyan seçme kervanların eli açık ve ilk müşterisiydi... dünyanın en kıymetli ipeklerini, kadifelerini sırtlamış Yemen katarlarının uğrak yeriydi konağı...”²⁷

Giydiği ve tercih ettiği kıyafetler de abartılı bir dille anlatılırken çelişkili ifadelerle mesele orta yola çekilmeye çalışılır. Hatice’nin ‘takıp takıştırmayı’ sevmemesi, abartılı tercihleri ile çelişir:

“Giyim ve takı konusunda oldukça bilgili oluşu tercihlerinden anlaşılıyordu. Sanat değeri yüksek aksesuarlardan hoşlanırdı. Mal varlığına göre takıp takıştırmak onun hoşlandığı bir tarz değildi. O alamayan ve takamayanları da nazara alarak süslenirdi. Bunun için özellikle gümüş takıları tercih ederdi. Bu konuda oldukça tecrübeliydi.”, “...o, özgün kıyafetleri tercih etmişti. Kaliteden ödün vermeyen tercihleriyle hoş ve zarif giysilerden hoşlanırdı.”,“Takı kültürünün hakim olduğu bir toplumda gösterişe kaçmadan hoş ve özel takılar takardı. (...)ona göre takı, sanat inceliğiydi. Takı kadının zarafetini bütünleyen parçaysa eğer, çok özel olmalıydı. Takılarını en mahir kuyumcularda işletirdi... Zarif bilezikler, telkari yüzükler ve su gibi işli gerdanlıklar takardı. İnce işçilikli takılardan hoşlanırdı. Gümüş üzerine işli firuze yüzükler, akik taşlarıyla süslü gerdanlıklar, küpeler, bilezikler takardı. Tanınmış sanatkârların elinden çıkmış, ince dantelalar kadar özgün takılar özgün kıyafetlerini tamamlardı. Zarif küpeler, şık bilezikler, taşlı gerdanlıklarının her biri, ruhundaki ince duyguları çağrıştıran şiirler kadar hoş ve ince mısralıydılar.”²⁸

Varlıklı bir kadın olduğu bilinen Hazreti Hatice için anlatılan eşya ve takı detayları elbisesinin kol kenarındaki işe kadar tasvir edilir:

“Hatice ise o köşkte yaşayan huri kızı idi sanki. Tepeden tırnağa bir incelik ve güzellikle kuşanmıştı. Sırtında yeşil ipekten sırmalı bir kaftan vardı. Yemen işi elbisesinin kol ve etek

²⁷ Eraslan, **a.g.e.**, s. 336.

²⁸ Damla, **a.g.e.**, s. 111-112.

uçları gümüş tellerle işliydi. Parmağında duran sanat harikası yüzük değerli taşlarla kaplıydı. Ay yüzünü çevreleyen örtüsüyle bir masumiyet ve güzellik sembolüydü sanki.”²⁹

Ev dekorasyonu konusunda da abartılı bir dilin hakim olduğu görülür. Hazreti Muhammed (S.A.V)’i iş görüşmesi için beklerken evde yapılan hazırlıklar sade yaşadığı söylenen Hatice’nin evinin bir eşya yığını olduğunu göstermektedir:

“Billur fanusları parlattı. Kadife minderleri kabarttı. Temiz örtüler serdirdi. Sedef oymalı tepsilere taze meyveler dizdirdi. Amber kokulu tütsüler yaktırdı. Konaktaki yaldızlı şamdanlara, billur camlı fanuslara kadar her köşe ayrı ışıldadı... Çocukları ve hizmetçileriyle yaşadığı koca konağı zevkle döşemişti. Evin her köşesi asil bir ruhun izlerini taşıyordu. Sanata ve emeğe verdiği değer, ev dizaynından belliydi. Sedef kakmalı sedirler Şam işiydi. İnce işli buhurdanlıklar, telkari gümüşler, ayaklı kaseler, billur sürahiler şeffaf duyguların ayrıntısıydı. Abanoz ve gül ağacından yapılmış ahşap eşyalar, el emeğinin ince zerafetini yansıtıyordu. Mutfak takımlarını Yemen gümüşünden seçmişti. Zarif işli tepsiler, gümüş oymalı kandiller, renkli şamdanlar iç açıcı kilimler hayatı tekdüzelikten sıyrıp farklı iklimlere götürüyordu. Zarafet, sadelik ve asaletin iç içe hakim olduğu dekoru hoş ve sadeydi.”³⁰

Anlatı, evi mekanı yaşanılan yeri kutsallaştırırken, dekroasyon ve döşeme işini sanattan haberdar olmak ile yüceltir:

“Sanatı farkedene bir bakışa sahip olması onu ev dekorasyonunda da farklı kılmıştı. Zengin ruh dünyasını ve ince zevklerini derin bir sanat anlayışıyla evine yansıtıyordu... Gösterişe kaçmadan gerekli olanı hoş bir tasarım içinde sunmuştu. Sanata verdiği önemi ortaya koyan bir anlayışla evini döşemişti. İnsanın içinde yaşadığı mekan özel olmalıydı. Kainat bile inan için öylesine incelikli süslenmişken yeniliğe açık olmalıydı.”, “Dokunduğu nesneyi estetik bir çekiciliğe sokabilirdi. Hatice öylesi bir mahareti evine aksettirmişti.”³¹

²⁹ Damla, **a.g.e.**, s. 20.

³⁰ Damla, **a.g.e.**, s. 36.

³¹ Damla, **a.g.e.**, s. 130.

Anlatıcı ev dekorasyonu konusunda o kadar detaya girer ki, bir Osmanlı saray odasında olunduğu hissi verilir:

“Değişik coğraflardan gelen eşyalar birbirinden özgündü. Şam’ın Yemen’in, Buhara’nın esintileri duyulurdu. Değişik kültürlerin nefesini bir arada soluklamak ufuk açıcıydı. Uçuk renkli tüllerle ipek kadifeler iç mefruşata hakimdi. Evin halılarını acem diyarından getirtmişti. Sedir ağacından yapılmış divanlar, duvar halıları, sedef oymalı iskemleler ince işçilikliydi. Şam yapımı sedirlerin tasarımı, mahir sanatkârların ellerinden çıkmıştı.”³²

Hazreti Hatice söz konusu olduğunda takıları anlatırkenki üslup diğer Mekkeli kadınlar söz konusu olunca değiştirir. Hatice’de zarafetin sembolü olan takılar diğer kadınlarda bir yükten ibarettir.

“Boyunlarına ağırlıktan başka bir anlam vermeyen okkalı gerdanlıklar, kelepli boncuklar, iri taşlı yüzükler güzellikten çok yük getirirdi.”³³

2. Çevresi İle İlişkilerde Kadınlar

2.1. İş Kadını Profili

Güçlü iş kadını profili özellikle kervanlar sahibi Hazreti Hatice’nin anlatıldığı romanlarda görülür. İş kadını “dul haliyle” ve üstelik erkek egemen bir toplumda ticaret yaparken zorlanır. Bir erkeğe ihtiyaç hisseder. Hatice’nin, bozuk ekonomik sistemde ticaret yapması, güvенеbileceği kimsenin olmaması gibi nedenler doğal sebep-sonuç ilişkileri içinde pozitivist bakış açısıyla anlatılır. Bu sonuçların en önemlisi Hazreti Hatice’nin güvenilir birine ihtiyaç duymasındır o da Hazreti Muhammed (S.A.V)’dir. Kadın olmanın ticareti engellemesi ‘kadınlık duygularının inceliği’ ile gerekçelendirilir.

³² Damla, a.g.e., s. 131.

³³ Damla, a.g.e., s. 132.

Hazreti Hatice'nin narin kadınlığı ile güçlü iş kadını profili bir türlü aynı sahnede yer alamaz. Her iki özelliğin hangisinin onda ağır bastığına anlatıcı bir türlü karar verememiş görünmektedir.

“Aklı başında, dul ve zengin bir iş kadının ağırlığından öte; zarif bir edaya, vakur bir duruşa sahip” olan Hatice'nin “Ticari zekası ve iş bitiriciliğini bir tek kadın oluşu engelliyordu.”³⁴

Hazreti Hatice başarılı bir iş kadınıdır. Onun uluslararası bir ticaret filosunu yönettiğinden bahsedilir. Üzerinde kendi malları olmayan bu filoyu çekip çevirdiği ve cesur kararlar aldığı anlatılır. Fakat Hatice'nin hayatının anlatıldığı romanlarda bu derin bilgi birikimine dair ne bir anekdot ne de bu bilgi birikimini edindiği kaynaklara dair bir ip ucu vardır.

Erkek egemen bir toplumda Amr profili üzerinden iş kadını portresinin önemsendiği görülür. Amr, Hatice'yi elde etmek isteyen bir adamdır. Hatice'nin Mekke'deki soyluluğu, şöhreti, adı sanı Amr'ı ilgilendirmez fakat onun iş kadını oluşu, ayakları üzerinde tek başına duruşu Amr'ı etkiler. “Onun ayakları üstünde duran, güçlü ve başarılı bir iş kadını olması Amr'ın aklını başından almıştı.”³⁵

Fakat bu güçlü kadın portresi mesele “kadınlık” mevzusuna gelince bir anda tuzla buz olur. “Şam, Ürdün, Filistin gibi ülkelere yüklü kervanları sürdükçe kadın çaresizliği içinde işi uzaktan takip etmek kalıyordu. Bu da ticari hayatın risklerindendi tabi ki.”³⁶ Bu ve benzeri cümlelerden onun iş hayatına aktif olarak katılmadığı, dışarıdan yönettiği anlaşılmaktadır.

2.2. Evlilik-Dulluk Eş Profili

³⁴ Damla, **a.g.e.**, s. 20, 97.

³⁵ Damla, **a.g.e.**, s. 107.

³⁶ Damla, **a.g.e.**, s. 103.

İslam’da kadın konulu başlıklar, en netameli mevzuları içermesi bakımından dikkat çekicidir. Ele aldığımız bu romanlarda, evlilik-dulluk söz konusu olduğunda kadının birer nesne hükmünde edilgen bir yapının içine hapsedildiği görülür. Üçüncü evliliğini yapma cesaretine sahip Hazreti Hatice gibi bir kişilik bile erkek egemen toplumun kurallarına kurban edilir.

Hazreti Hatice siyer kaynaklarına göre birinci evliliğinde eşinin vefatı ikincisinde ise boşanma ile sonuçlanmış iki evlilik yapmıştır. Bu evlilikleri ile ilgili siyer tarzında yazılmış romanlarda geçen bilgiler bir yandan pozitivist bir mantalitenin normalleştirici unsurlarını taşıırken öte yandan üzeri örtülmesi gereken hoş olmayan bir durummuş gibi geleneksel bir tavır içine girilmiştir. Bu romanlarda ilk evlilik ile ilgili iki-üç paragraflık bilgi dışında bir şey bulunmaz. Halbuki Hatice iki evliliğine üç çocuk sığdırmış, iki eşinden birisini ölüm ile kaybetmiş, diğerini kendi isteği ile hayatından çıkarmıştır. Onun hayatının bu kısmı ile ilgili bilgiler muallaktır.

Hatice’nin ikinci evliliğine dair cümleler bizi yeniden kadının toplumsal cinsiyet rollerine götürmektedir. Hatice ilk eşinin vefatından sonra onun vasiyeti gereği işleri üzerine almış ve kısa sürede güçlü bir iş kadını olmuştur. Fakat genç yaşında ve iki çocuklu iken yeniden bir evlilik yapmıştır. Anlatıcı bunu 20’li yaşlarda bir kadının evlilik düşüncesine sıcak bakması gibi normal bir psikolojiden bakmak yerine çocukların baba figürüne duyduğu ihtiyacı öne çıkararak Hatice’nin ikinci evliliğine çocuklar üzerinden gerekçeler hazırlar.

Hatice’nin bir “baba figürü”ne ihtiyaç duyması, çocuklarından birisinin bir gece hummalı bir hastalık geçirdiği anda hekime “tek başına” olmasından dolayı yetişmekte güçlük çekmesi hız kazandırır. Etrafında onlarca hizmetlisi olan, tanınmış soylu bir kadının gece yarısı ateşler içinde kıvranan Hind’e bakıp o çaresizlik içinde “Ahh... babası hayatta olsaydı böyle olmazdı.” Demesi güçlü Hatice kimliği ile çelişmektedir. Nitekim o gece Hatice ve Meysere “iki tek başına kadın” Hekimler Mahalle’sine kadar gitmiş ve Mekke’nin tekinsiz olduğunu korku içinde görmüşlerdir.

Kadın üzerine inşa edilen kurguların, toplumda cinsiyet ayrımcılığını onaylayan hikayelerin devamını sağlamış olması bu hikayede de görülmektedir. Kadının erkekten gelecek tehlikeden yine erkeğe sığınarak kurtulabileceği zihniyeti de bu kurguların temel sorunsalıdır.

“Kadın başımıza bu saatte sokaklarda dolaşmanın güvenli olamayacağını bilmiyor musunuz Hanımım? Tamam, bu ayyaşlar had aşmada suçlulardır, ne ki kadın kısmı, başında erkek olmadan geceleri sokağa çıkmaktan imtina ede...” Bekçinin bu cümlesi anlatıcıya ağır gelmiş olmalı ki sorar:

“Kadın olmak, kadın olarak dünyaya gelmiş olmak, neredeyse başlıbaşına bir suç, hatta suça teşvik, suçluluyla işbirliği anlamına mı geliyordu?... Gece yola çıkmış olmak, bir kadın için her türlü aşağılanmayı hakedecek bir eylem midir?”³⁷

Gece ve kadın tabusu bu soru ile havada kalır. Hatice bu tabuya teslim olmuş görünmektedir. Korku dolu o geceden sonra Hatice yeni bir evlilik için karar vermiştir artık. Onun ikinci bir evlilik için ciddi düşünmesine yol açan şey, erkek egemen bir toplumda güvende olmayan bir kadının yine bir erkek dayanağa duyduğu ihtiyaçtır.

İkinci evliliğin zeminini hazırlayan ve son derece “meşru” bir düzlem ile Hatice’yi bu kararında toplum nezdinde meşrulaştıran yazar, bir kız çocuğun dünyaya geleceği ikinci evlilik için yine “soylu, zengin ve Mekke’nin tanınmış” kişisinde Hatice’nin karar kıldığını belirtir. Daha sonra “sert karakterli Mekke erkeği” profili ile “işretten geldiği gecelerde... kırmadığı kalp yıkmadığı gönül bırakmayan”³⁸ ikinci eşten boşanmanın işaretlerini verir. İleride Hz. Zeynep örneğinde göreceğimiz ‘kadının boşanması öyle kolay iş değildi’ tezini çürütecek fiilin bizzat Zeynep’in annesi Hz. Hatice tarafından yapıldığı görülmüştür.

Anlatıcı Hatice ile ilgili eşine karşı vazifelerinde modernist bakış açısının kıskacında tavsiyelerde bulunur:

³⁷ Eraslan, **a.g.e.**, s. 43.

³⁸ Eraslan, **a.g.e.**, s. 45.

“Eşlerine karşı bakımsız ve düzensiz kıyafetlerle dolaşan kadınlar dikkatini çekerdi. Herhangi bir düğün ya da eğlencede alabildiğine süslerle arzı endam eden hemsinlerine için için şaşırır, hayrete düşerdi. Erkeklerinin kalbi, kendileri gibi başka kadınlar kayınca lanetler okur, ellerinden gelen her fenalığı yapmaya kalkarlardı. Öyle bir eş olmayı hiçbir zaman istememişti.”³⁹

Anlatılarda dul kadın kavramının tüm toplumsal pejoratif anlamları kullanılmıştır. Dul oluş, işte gösterilen başarı, yaşını göstermeyerek bakımlı ve taze oluş gibi nedenlere ‘rağmen’ zor bir durumdur.

Hatice, yaşına rağmen dinç, bakımlı ve güzelliği çevresinin dikkatini çeken bir kadın olarak adeta ‘dul kadın’ profilinin tamir edildiği bir tipe dönüştürülür. Hansa’nın dilinden Hatice anlatılırken “Orta yaşlı dul bir hanım olmasına rağmen, dinç ve bakımlı olması çok hoşuna giderdi.” Bütün bunlara rağmen “Geride babasız çocukları vardı. Onlar için ayakta kalmalıydı. Öyle bir ortamda dul bir kadın olmak kolay olmasa da buna mecburdu.”⁴⁰

Kadın bekareti mevzusu bu romanlarda Hz. Hatice üzerinden olduğu kadar Hz. Aişe üzerinden de işlenmiştir. Aişe’nin daha önce hiç evlenmemiş olması yüceltilirken bakire oluş diğer kadınlarla arasında en belirgin fark olarak kabul görür. Aişe nezdinde kadın cinselliğine dair sorunlu toplumsal bakışı açığa çıkarır.

Aişe bir gün Resulullah’a onu nasıl sevdiği üzerinden bahis açar. Bir soru sorar:

“Bir sürünün başında ve vadinin ortasında olsan, sürünü, vadinin otlatılmış yamacında mı doyurursun yoksa hiç kimsenin daha evvel otlatmadığı yamacında mı doyurursun?” Resul’(as) ün “Elbetteki kimsenin otlatmadığı yamacı tercih ederim.”

³⁹ Damla, **a.g.e.**, s. 92.

⁴⁰ Damla, **a.g.e.**, s. 122, 129.

Sözüne karşılık Aişe, “İşteee... O kimsenin el değdirmediği gümrah yamaç, Aişe’dir... Diğer kadınlarınsa öteki yamaç gibidir.”⁴¹ Der.

Bu alıntı kaynak bakımından sorunlu olsun ya da olmasın, bir kadın romancının kurgusal bir metinde bu alıntıyı yaparken kadın ve cinsellik üzerinden kurabileceği en yalın anlamı yakalamış olması mümkündür. Fakat bu yalınlık, rasyonel aklın müstehcen sınıflamasına rahatlıkla dahil edilebilir bir niteliğe sahiptir. Rasyonel aklın bu tür konularda devreye girdiği yerde hadislere ya da hadis olarak kabul edilen beyanlara ne türden kılıflar giydirilmek zorunda kaldığı ile ilgili siyer kaynakları yığınlarca örnekle doludur.

Hazreti Hatice söz konusu olduğunda ise Hazreti Peygamber’den önceki iki evliliğini dikkatten uzak tutma konusunda bir hassasiyet oluşturulduğu ve daha önce başından bir evlilik geçirmiş olmayı tecrübeye bağlama gayreti bulunur.

İki evliliğine rağmen, Hazreti Peygamber ile evliliği söz konusu olduğunda Hatice için kullanılan, “temiz, tertemiz, bakire”, “Arzın mahzun dudu, gökyüzünün henüz duvağı açılmadık bakiresi...”⁴² gibi sıfatlar, bir yandan mevcut toplumsal cinsiyet kabullerinin yüceleştirici söylemine hizmet etmekte öte yandan Hz. Peygamber’e “layık” bir kadının nasıl olması gerektiği üzerinden gerçek dışı bir izlek takip edilmektedir.

Fakat 1970’lerde yazılan Hz. Peygamber’in anlatıldığı bir romanda Hazreti Hatice ile ilgili bu durum çok daha gerçekçi bir dille Varaka tarafından açıklığa kavuşur. Varaka Hatice’nin üçüncü evliliğinde mertebesine ereceğini söylediğinde Hatice içindeki tedirginlikleri açar:

“Mademki Allah’ım beni aziz resûlüme kısmet etmiş. Yazmış. Niçin başka erkeklerin haremine girmeme izin verdi? Hatta çocuğum da oldu?” Varaka, Allah

⁴¹ Eraslan, **a.g.e.**, s. 280.

⁴² Eraslan, **a.g.e.**, s. 49.

Resulü'nün yaşayacağı zorluklara direnebilecek güçlü bir kadın gerektiğini söyler. Onun bir kadının şefkat ve gıdasına ihtiyacı olacağından hareketle bunu bir anne ya da genç tecrübesiz bir kızın yapamayacağını söyler:

“Çünkü anne, kalbinin sesine uyar, oğlunu tehlikelere atmaz, önüne bile yatar, bırakmaz. Aldığı görevi zorlaştırır. Genç bir kız, değil peygambere, herhangi bir erkeğe eş olunca, tecrübe kazanıncaya, naz ve işvesinden sıyrılmıncaya kadar kocasına etmediğini bırakmaz. Öyle değil mi?”⁴³ der.

Hatice, bilgisi, tecrübesi, kadınlığı ve servetiyle artık bir resûlün vazifesini kolaylaştıracak mertebeye ulaşmıştır.

İsabe, bazı özelliklere sahip kadınların başlarına bağladıkları bir baş bağı olarak Hazreti Hatice'yi tanımlayan nesnelere birisidir. Bu nesne üzerinden Hazreti Hatice'ye bazı kimlikler giydirilir. Hatice'nin 'isabe' kullanıyor olmasından hareketle onun bir dayanağa, destek alacağı bir erkeğe ihtiyacı kalmamış olduğunu, yas tuttuğunu, terkedilmiş kadınlığını, kadınlığından sıyrılıp erkekleşmeyi ve erkek egemen Mekke'de söz söyleme hakkını simgelediği yönündeki söylemlerle Hatice'ye geleneksel bir kimlik giydirilir. İsabe, “... kendi iradesiyle seçtiği bir tür korunma miğferi...” olarak görülür. Bu bağın erkek egemen toplumda kadının cinsel kimliğinin örtülmesi, yok sayılması ya da gizlenmesi anlamına geldiği yönündeki düşünceyi anlatıcı bertaraf etmeye çalışır. İsabe için övgüler, kadının şanı ve şerefi için bir serenata dönüşür:

“Onun dokunulmazlığıydı alınma sardığı başbağı. Seddiydi. Ördüğü duvar, mesafe ve tacıydı. Bir ana kraliçe gibi, başında taşıdığı bu rumuzla, kendisine uzanabilecek dolaylı dolaysız her eli uzaklaştırırdı kendisinden. Tacı, onun korunaklı yalnızlığıydı.”⁴⁴

Fakat bir süre sonra bu tac, “kırkında olmasına rağmen bakımlı genç ve güzel” Hatice için bir anlam ifade etmeyecektir. Nitekim ilerleyen satırlarda “son

⁴³ Ahmet Cemil Akıncı, **Hz. Hatice**, Fatih Kitapevi, 2. Bs., İstanbul, 1970, s. 209.

⁴⁴ Eraslan, **a.g.e.**, s. 114.

zamanlarda yaşadığı medcezirler, sanki görünmez elleriyle çözüvermişlerdi alnındaki isabeyi” dedirtecek ve Hatice üçüncü bir evlilik için harekete geçecektir.

Kervanlar sahibi Hazreti Hatice’den bahsederken “Eşinin izni olmadan adım atmıyordu.”⁴⁵ İfadesiyle kadının erdemli davranışı tanımlanır ve onanır.

Hazreti Fatıma’nın evliliği üzerinden modern muahhyilenin ve zihniyetin evlilik, kadın ve erkek kodları tekrar edilir. Mesela kadın itaatkar olmalı, erkek bu itaatkarlık karşısında yaptığı her kabalıktan “pişmanlık” duyar zaten.⁴⁶ Kadına itaat gerektiren şeyin bizatihi kendisi pişmanlık duygusu ile yeniden itaati haketmelidir. Bu döngüde bariz olan ise, kadının pişmanlığını gerektirecek bir itaatsizliğe geçit verilmemesi, pişman olma duygusunun öncesindeki herhangi bir davranışın üzerinin örtük kalarak erkek için ‘meşruluk’ zemini oluşturulmasıdır. Kadın ise, kati bir itaat ile ‘pişmalık’duyulacak bir sahneye meydan vermemelidir. Bu yolla itaatının sürekliliği sağlanmış ve kadının pişmanlık duyma hali ortadan kaldırılmış olacaktır.

Evliliğin bitişi demek olan boşanma düşüncesi de mevcut toplumsal kabullerden hareketle, kadın için “sabretmesi gereken hal” durumuna indirgenmiştir.

“Kız üzülerek gelin gider, ama bir daha da eve dönmeme duasını eder. Gelin gider ağlayarak, döner kan yaş akıtarak.”⁴⁷

2.3. Anne Profili

Romanlarda anne kimliğinin belirgin bir bölümünü Hazreti Hatice üstlenmiş görünmektedir. Hazreti Hacer de bu konuda ciddi bir konumdadır.⁴⁸ Fakat kişilerin

⁴⁵ Damla, **a.g.e.**, s. 314.

⁴⁶ Nuriye Çeleğen, **Babam Muhammed**, Nesil Yayınları, 2015, s. 178.

⁴⁷ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 46.

⁴⁸ İslam terminolojisinde mübarek sayılan ve hürmet edilen Hazreti Hacer nezdinde analık duygusu güçlü olma ve hayatı hakimiyeti altına alma vurgusu içinde verilir. Hayat bir anayı mecburiyetlere boğmuştur ve bu mecburiyet bir ana için gücün kaynağı haline gelmiştir. “Anaydım... Kollarımda

çevre ile olan ilişkilerinin silik olması çocuklarla ilgili bilgilerde de kendini gösterdiğinden ‘anne’ profilinin içerikleri hakkındaki bilgiler de siliktir.

Çocukların sütanneye ya da evdeki bakıcılara teslim edilmesi annelik rolü bakımından olumsuz bir durum olarak lanse edilir. Hz. Hatice’nin “Hale ve Hind isimlerinde iki oğulları dünyaya gelmiş; Hatice, anne olmanın yol açtığı muhteşem keşif günlerine, evlatlarını o zamanki adetlere göre bakıcılara teslim etmeyi reddetmiş, küçüklerin bakımı ve eğitimiyle bizzat kendisi ilgilenmeyi tercih etmişti.”⁴⁹

On çocuklu bir evde ne annenin ne de diğer ev halkının çocuklarla bir iletişimi görülmez. Bu durum en iyi Zeynep’in düğün haberinde ortaya çıkar. Bir anda “Zeynep binti Muhammed’in düğün hazırlıkları başlamıştı...”⁵⁰ ifadesi ile karşılaşırız. Zeynep’in doğumu, çocukluğu, genç kızlığı, annesi babası ve kardeşleri ile olan ilişkisi, huyu, davranışları vs. ile ilgili romanda hiçbir bilgi ile karşılaşmayız. Ailenin evlilik çağına gelmiş kızı, bir anda romanın orta yerinde belirir.

2.4. Kıskaç Kadın Profili

hayatı tutuyordum. Kainat kucağıma dürülmüş gibiydi”, “Ana güç demektir. Analıkla güçlendim, analıkla canlandım. Umutsuzluğu ötelere ittim... Anaydım, bulmalıydım.” Hz. Hacer üzerinden analık duygusuna vurgu yapılan romanlarda, anlatıcı ana kavramı ile eş kavramını karşılaştırarak geleneksel düşüncenin ana-eş anlayışındaki çelişkileri sahiplenir. Eş olmanın sevgi ile değil nefis ile ilgili olduğunu ve asıl itibarıyla asliyetini bu nedenle yitirdiğini vurgular. Hacer durumundan şikayetçi değildir, İbrahim Sare’nin yanındadır ama İsmail yani çok daha yüce bir duygu ile kuşatılmış evlat onun yanındadır. “İbrahim eşti, İsmail çocuk. Biri eşim, biri çocuğum. Bana hangi pay düşmüştü? Çocuk... Eş nefsi sevginin karşılığıydı. Çocuk kalp meyvesiydi. Kalbin sevgi boyutuydu. Sare’ye nefis sevgisi, bana kalbin sevgi boyutu düşmüştü.” (Nuriye Çeleğen, **Aşk-ı Sükun**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2014, s.115-190).

⁴⁹ Eraslan, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁰ Eraslan, **a.g.e.**, s. 263.

Hazreti Aişe'nin konu edildiği romanlarda, Hazreti Peygamber'e duyduğu sevginin bir nedeni olarak kadınlarından kıskandığı işlenmiştir. Hazreti Aişe'nin yaşının küçüklüğünün de etken olduğu düşünülen bu kıskançlıklara bazen diğer Ehl-i Beyt kadınlarını da ortak ettiği temalar arasındadır. Bir kadınlık hali olarak ele alınan kıskançlık teması modern zihniyet algısının sahabe kadınlarını günümüze yaklaştırma çabalarının bir gerekçesi olarak önümüze çıkar. Aişe'nin her kıskançlık halini anlatıcı 'aşkın hallerinden' sayar. Bu haller bazen diğer Ehl-i Beyt kadınlarını aldatmaya, onlar üzerinde oyunlar kurmaya varır. Ama her defasında anlatıcı bu hali modern bir rasyonellikle aşk temasına bağlar.

Aişe'nin bir gün çöl yolunda Hafsa'ya 'plan kurarak' onun gecesini almaya çalıştığını öğreniriz. Hafsa saf ve iyi niyetlidir. Aişe'nin niyetinden haberi yoktur. Devesini onunla değiştirir. Aişe içinden " Beni affet olmaz mı, aşkım kalbimin zarına işlemiş, bunlar hep aşkın hallerindedir, affet..."⁵¹ der.

Aişe kurduğu planla Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e yakın olmak o geceyi de onunla geçirmek istemektedir. Sefer sırasında dahi Aişe için böyle bir profil çizilmesi, Aişe'nin 'yaşı gereği' çocukça ve kadınsı kıskançlığının pençesinden kurtulamadığı üzerine bir portre ortaya çıkarır. O gece Hazreti Muhammed (S.A.V.) bir şey sormak üzere Hafsa'nın devesine yönelince Aişe'nin planı ortaya çıkar. Bu sonuç Aişe'yi amansız bir kıskançlığa ve kendine kahretmeye götürür. İlginç olan, o gecedeki hemen sonraki bölümde (bu Coral'de de benzer bir şekilde verilmiştir.) gerdanlık hadisesinin vuku bulduğu olay yaşanır. Bir önceki bölümde kıskançlığı zirve yapmış bir kadının bir sonraki bölümde gerdanlık hadisesi ile gündeme gelmesi rasyonel akılla mütala edildiğinde Aişe'nin ayetle sabit hale gelmiş masumiyetine dahi zarar verecek bir sıralamadır.

Anlatıcının İfk Hadisesi'nden sonra 'kolye' nesnesi üzerine yürüttüğü akıl ve çıkardığı sonuç kadın psikolojisini teğet geçen romanların temel sorunsalı olarak bir

⁵¹ Sibel Eraslan, **Hz. Aişe**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 207.

kez daha karşımıza çıkar. Aişe'nin kolye merakı, Resulullah'a eşlik ettiği bir seferde daha başına iş açmış ve koca bir ordu susuz kalma pahasına Aişe'nin kaybettiği kolyesini bulmak için oyalanmıştır. Ebu Bekir, kızına “Senin yüzünden koskoca ordu durdu da kolyeni aramakta insanlar...” diyerek çıkışır. Aişe bu olay üzerine şu çıkarımı yapar. “Neydi bu kolyelerden çektiğim Allah'ım... Resulullah(s) bu süs eşyaları hakkında bizi uyarmakta ne kadar da haklıymış meğer...”der. Sonraki cümle Aişe'nin kurduğu mantığın anlamsızlığını ortaya koyar. “O(s) süs eşyası kullanmamızdan hoşlanmazdı... Onların kendisine dünyayı hatırlattığını söylerdi.”⁵² Allah Resulü'nün süs eşyasına karşı oluşunun nedeni olarak gösterilen ‘dünyayı hatırlatma’ gerekçesi, Aişe'nin bu olaydan çıkardığı sonuç ile çelişki içindedir.

Hazreti Aişe'nin “arkadaşlarım” dediği Ehl-i Beyt'in diğer kadınları ile olan ilişkisi de bazı sorunları barındırır. Safiyye'nin Ehl-i Beyt'e katılması Aişe'de bazı kıskançlıklara yolaçmıştır. Ondan haber getiren Berire için anlatıcı Aişe'nin duygularını ‘kıskançlık’ olarak vermek yerine şu ifadeyi tercih eder: “...bendeki gıpta halini gayretlendirmek için böyle söylediğini düşünmüştüm...”⁵³ Anlatıcı bir kadının diğer bir kadını Ehl-i Beyt'in kurduğu hukuk üzerinden kıskanması psikolojisini “gıpta hali” olarak tanımlar.

Safiyye'nin giydiği Yemen işi elbiseyi Resulullah'ın onun üzerinde görmemesi için Hafsa ile birlikte kurdukları oyun da Aişe'nin bir başka kıskançlık gösterisidir. Safiyye'ye dünyanın sonunun geldiğini, tek gözlü canavarın çıktığını söylerler. Safiyye korkar, onu gözden uzak bir yere odunların konulduğu bir odaya saklarlar. Dışarı çıktıklarında Resulullah'a yakalanırlar. Olay öğrenilir ve Safiyye bulunduğu yerden çıkar. Aişe anlatıcının dilinden:

“Hafsa ile benim zararsız oyunlarımızdandı bunlar... Evet, zaman zaman haşarı olduğumuzu kabul etmeliyim... Bununla birlikte hep sevdanın halleridir bunlar...”⁵⁴

⁵² Eraslan, **a.g.e.**, s. 230.

⁵³ Eraslan, **a.g.e.**, s. 276.

⁵⁴ Eraslan, **a.g.e.**, s. 279.

Anlatıcı bu türden kıskançlık meselelerini sürekli “sevdanın/aşkın halleri”ne bağlar, çocuksu oyunlar olarak nitelendirir. Bu nitelendirme, kadının doğal kıskançlık duygusunu gizleme, hafife alma ya da basit bir mevzu/çocuksu bir duygu olarak görme eğilimini içermektedir.

O dönem her ferdin üzerine büyük sorumlulukların düştüğü Medine toplumunda toplumun inşasında görevli kadınların günlük durumlarına dair şu paragraf dikkat çekicidir.

“Yaptığımız tüm gıpta yarışmaları, çocuksu oyunlar, bazen huzursuzluklar, bazen itiraz ve talepler tersine çarpan bir rüzgar gibi bize dönmüştü...” Allah Resul’u kadınlara küsüp bir ay kimsenin yanına yaklaşmak istemeyince “yan yana dizilip ağılıyorduk beraberce, birbirleriyle çekişen ortaklar olmaktan çıkmış, ayrılığa birlikte ağlayan kader ortaklarına dönüşmüştük.”⁵⁵

Kurgusal romanlarda Ehl-i Beyt’in kadınlarının hali bundan ibarettir. Onları herhangi bir eğitim faaliyetinin, sosyal meselenin, iktisadi hareketliliğin içinde görmek mümkün değildir. Sahabe kadınlarında sosyal hizmetlerde görevli kadınlar vardır fakat ne bu kadınlar ne de Ehl-i Beyt kadınları bu yöneleri ile kurguların içinde yer almazlar.

2.5. Diğer İnsanlarla İlişkiler

Ele alınan romanlarda, asıl karakterlerin etrafında varolan kişiler ile ilişkileri söz konusudur. Bu kişiler ev halkından başlamak üzere genişlerken romanlarda ana karakterlerin insanlarla birebir ya da toplu iletişimine rastlanmaz. Olay merkezli bu anlatılarda diyaloglar daha çok iç konuşmalar şeklinde ya da anlatıcının monolog konuşmalarıdır. Diyalog ancak siyer metinlerinin sağladığı kaynaklar çerçevesinde görülmektedir. Siyer kaynaklarının veri sunmadığı konularda karakterleri konuşturmanın çekişenliği belirgindir. Bu nokta, siyer metinlerinin birer roman formatında kullanılamayacağını bir kez daha vurgulamış olur.

⁵⁵ Eraslan, a.g.e., s. 284.

Romanlarda, Meysere başta olmak üzere, Hazreti Hatice'nin birçok arkadaşı ve akranının adı geçer. Hansa, Nefise, Nebite, Berire gibi arkadaşlarının özellikleri giyim, davranış ve tüketim merakı etrafında birkaç “dedikodu” düzeyinde özellik sayılır. Hatice bu arkadaşlarından hiçbirine benzetilmez. Çünkü o, onun gibi soylu olan arkadaşlarından hem karakter olarak hem de davranış olarak çok farklıdır. En yakın arkadaşı Nefise'yi bile “güvenilir sırdaş” olması dışında ciddi anlamda tanıma imkanı bulamayan okuyucu, bu isimleri değil, bu isimlerin Hatice hakkındaki görüşlerini öğrenir.

Hazreti Hatice'nin anlatıldığı romanlarda onun çevresi ile pek ilgisi olmayan, herkesten farklı bir genç kız oluşu övgüyle anlatılır. Akranlarıyla kıyaslamalar yapılarak Hatice'nin farklılığı öne çıkartılır. Arkadaşları ile kıyaslamalarda ise Hatice hep öndedir:

“Akranlarını oyalayan gönül maceraları ona basit gelmişti hep. Berire çok süslüydü. Uzun lüleli saçlarını kınalar, kırk ayrı koldan örerd. Her bir örgüye renkli boncuklar takar, değişik kokular sürünürdü. Renkli giyinmeyi, takıp takıştırmayı severdi. Üç eşli bir adamın son karısı olmuştu. Hızla geçen yıllar içinde gül yüzü solmuş, güzelliğinden eser kalmamıştı.”⁵⁶

Hatice'nin arkadaşlarına dair anlatılanlar nicel özellikler olmasıyla beraber modern mantalitenin düşünüş biçimleri burada da kendisini gösterir:

“Nebite çok gülerdi. Gününü gün etme tarzında yaşamıştı. Yıllar içinde birçok evlilik yapmış ama hiçbirinden de yüzü gülmemişti. Beş çocuk annesi bir kadındı. Yapmış olduğu son evlilikten de yüzü gülmemişti.”, “Nefise hayalî ve mahsundu. İnce fikirliydi. İçlerinden en çok ona güvenirdi. Sır tutan iş bitirendi. Rukiyye sevimli, ama meraklıydı. Gösterişi severdi. Zengin bir ailenin kızıydı. Giydiği elbiselerin göz alıcı renkleri çok uzaklardan seçilirdi. Genellikle parlak satenden yapılmış pembe, kırmızı, mor ve turuncu elbiseler giyerdi. Simli nakışlar, parlak boncuklarla işletirdi her birini. Taktığı mücevherlerin ışıltısı göz alsa da o

⁵⁶ Damla, a.g.e., s. 62.

bundan haz duyardı.”, “Bütün bu farklılıklara rağmen,“Mekke'nin en iyi ailelerinden seçilerek bir araya gelen bu genç kızlar ona hayrandılar.”⁵⁷

Anlatıcı bu hayranlığın nedeni olarak Hatice'deki farklı ve dikkat çekici sadeliği gösterir.

“Akranları şaşırırsa da Hatice onlardan farklı bir şey yapmıyordu. Sadece hoş ve sade olanı temiz olanla birleştiriyordu. Ona göre tabîlik güzelliğin en önemli formülüydü. O sadece bu ikisini bir araya getirmeye çalışıyordu. Bunu yapınca da farkında olmadan dikkatleri üzerine çekiyordu, has bir gerdanlığın orta taşı gibi gitgide parılıyordu.”⁵⁸

Has bir gerdanlığın orta taşı en gösterişli taş iken, anlatıcı ısrarla onun tabîliğinden bahseder.

Peygamber (S.A.V.) “Annemden sonra annem” dediği Bereke adlı siyahi kadından tek bir yerde o da belirtmek için bahsedilir.⁵⁹ Peygamber'in annesi hayatta değildi. Onun annesi yerine koyduğu siyahi Bereke, bu romanlarda görülmez. Bu büyük eksikliğin nedeni, kişilerin birçoğunda olduğu gibi, siyer kaynaklarının bildirdiği kadarıyla romanların yazılmış olmasıdır.

Hazreti Zeynep yalnızca bir yerde “Annesine çok benzerdi”⁶⁰ ifadesi ile yer almıştır.

Hazreti Muhammed (S.A.V.) ile ilk ve sonraki görüşmelerde olduğu gibi, düğün, nikah işleri, Damat'ın eve gelişi... Hiçbirinde aile halkı ile diyalog halinde olan bir erkek görülmez. Onun hali “herkeslerden farklı”dır. “Çoğu kez sessiz ve uzaklara dalgın bakan gözleri” vardır. Bu bakışlardan “Hatice Hatun'un en yoğun

⁵⁷ Damla, **a.g.e.**, s. 62.

⁵⁸ Damla, **a.g.e.**, s. 63.

⁵⁹ Damla, **a.g.e.**, s. 247.

⁶⁰ Damla, **a.g.e.**, s. 83.

olarak hissettiği şey hüzüdü.”⁶¹ Buna benzer sessiz iletişimlerin hakim olduğu romanlarda karakterlerin özelliklerini ortaya çıkaracak diyaloglara rastlanmaz. Hazreti Hatice'nin Hazreti Peygamber ile olan iletişiminde de sessizlik hakimdir.

“Sevgiyle bağlandığı erkeğinin ruhu içinde gezinmek istediği anlar olurdu Hatice Hatun'un. İşte tam o anlarda eşi uzaklara bakardı... Böyle anlarda Hatice Hatun ne yapacağını, ne söyleyip de o mesafeleri yakın kılacağını şaşırırdı. Eşini hayatın kıyılarına çıkarabilmek için çokça çaba sarf ederdi böyle zamanlarda...”⁶²

Çöl/Deniz'de, Hazreti Hatice'nin, romanın 80. Sayfasına kadar kimse ile doğrudan iletişim kurmadığı görülür. Meysere'ye anlattığı rüya dışında, anlatıcının aktardıklarından Hatice ile ilgili bilgileri alırız. Bu sayfalardan sonra Hatice ilk defa Varaka ile kurduğu iletişimde ete kemiğe bürünür. O artık somut bir kişidir. Varaka'yı ziyarete gelmiştir. Ona hediye olarak yeni azad ettiği Dücace adlı kızı hediye etmek ister. Birbirleriyle iletişimleri diyalogları 'gerçek insan' diyalogları halinde yansır. Berenis Varaka'nın katiplerindendir. Berenis, acıklı bir aşk hikayesine sahiptir. Hatice ile dertleşmeler eşliğinde yakınlaşırlar. Yazarın, daha sonraki sayfalarda kendisini 1422 yıl evveline götürerek Hatice ile ünsiyet kurmasına neden olan Berenis kişiliğinde bütünleştirdiğini öğreniriz.⁶³ Fakat Berenis de aşk hikayesi dışında bir karakter olarak ortaya konulmamıştır.

3. Savaş, Siyaset Ve Kadın

3.1. Savaşta Kadın

Ele alınan romanlarda Hazreti Aişe'nin anlatıldığı kitaplarda sahabe kadınlarının bir toplumsal görev olarak günün şartlarına göre savaş meydanına gittikleri görülür. Bazı romancılar kadınların savaşlarda pasif görevde olduklarını

⁶¹ Eraslan, **Hz. Hatice**, s. 174.

⁶² Eraslan, **a.g.e.**, s. 175.

⁶³ Eraslan, **a.g.e.**, s. 199.

söylerken bazıları bizzat meydana aktif görev aldıklarını kaydeder. Hazreti Aişe romanında Eraslan, “Kadınlar, muharebe günlerinde pasif de olsa önemli bir etkinliğin içinde olurlardı her zaman...”⁶⁴ derken diğer romanların aksine Hazreti Aişe’nin Bedir Savaşı’na katılmadığını belirtir. “Resulullah’ın(s) kızı Rukayye vefat etmişti. Savaşa katılmamış birkaç erkekle biz kadınlar, onu kabre indirmeye hazırlanırken geri dönmüştü İslam ordusu.”⁶⁵ Diyerek bazı kadınlarla birlikte Hazreti Aişe’nin de Medine’de kaldığını belirtir.

Coral *Hümevra’nın Anıları*’nda ise tam tersine Hazreti Aişe’nin gidilen her seferde bulunduğunu söyler. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in yanında götürdüğü hanımlarından biri olarak Hazreti Aişe’nin bazı özelliklerinden dolayı savaşlarda bulunduğu belirtilir. Hazreti Aişe’nin birinci kişi olarak kendi ağzından kurgulanan romanda:

“Hayatta her zaman iki özelliğimle gurur duymuşumdur: Şaşmaz bir bellek ve mesafe tanımayan kartal gözlerim. Bu yüzden Muhammed beni hep canlı kayıt defteri gibi kullanmıştır.”⁶⁶

İfadesi ile bu özelliği sayesinde savaşlarda bulunduğunu anlatır. Aişe’nin duyu gücüyle de savaşlarda kabilelerin attıkları naralardan hangisinin hangi kabileye ait olduğunu bilerek “Gatafanlılar soldan hücum ediyor, Aşcalılar sol kanadı zorluyor...”⁶⁷ diyerek ikaz ettiğini kaydedilir.

Coral, bir başka bölümde Hazreti Aişe’nin Bedir Savaşı’nda Hazreti Peygamber(S.A.V) ’in yanbaşı bulduğunu ve Ebu Cehil’in savaşı kazanmaya kesin gözüyle baktığından Aişe üzerinden Hz. Peygamber’i tehdit ettiğini anlatır.⁶⁸

⁶⁴ Eraslan, **Hz. Aişe**, s. 151.

⁶⁵ Eraslan, **a.g.e.**, s. 156.

⁶⁶ Coral, **a.g.e.**, s. 59.

⁶⁷ Coral, **a.g.e.**, s. 125.

⁶⁸ Coral, **a.g.e.**, s. 64.

Savaşa katılan diğer kadınlar da bulunmaktadır. Nebile ve Ümmü Umâre ellerinde sargılar, bellerinde mataralarla savaş meydanında yaralılara yardım ederler. Yine savaşa gelen ve Peygamber’i bir müşriğin darbesinden koruyan Nesibe de kadınlar arasındadır.⁶⁹

Karşı cepheden Hind de savaş meydanında bulunan bir kadındır. Onun Hazreti Hamza’nın öldürüldüğü Uhud harbinde, Hamza’nın cansız bedeni karşısında intikam çığlıkları attığı duyulur. “Şeytanın zafer çığlığı”na sahip bu kadın, Hamza’nın cansız bedenine uyguladığı muamele ile savaş meydanında bir vahşete imza atar.⁷⁰ Fakat diğer kadınlarda olduğu gibi Hint de öfkesi, kini, hiç bitmeyen yası ve yakınlarını kaybetmiş kadın olarak psikolojik tahlillere konu olmaz. Siyer kaynaklarının sağladığı bilgiler kadar tanırız bu kadınları.

3.2. Muhalefet Ve Kadın

Muhalefet ve sahabe kadınlar dendiğinde akla Hazreti Aişe gelmektedir. Onun Hazreti Peygamber sonrasında hilafet günlerinde Hazreti Ali’ye karşı olan muhalefeti dışında sahabe kadınlarının belirgin bir siyasi-sosyal muhalefeti görülmez.

Hazreti Aişe’nin anlatıldığı romanlarda onun hilafet günlerindeki muhalefeti dikkatli bir üslup ile anlatılır. Aradaki ihtilaflar hakkında:

“Sahabiler ve özellikle fetvasına danışılanlar arasında da farklı ictihatta olanlarımız vardı elbette, ama bizim halimiz, nifak veya zemmetme şeklinde değil, hayırda çeşitlilik ve güzele dair ahenkler şeklinde çıkardı ortaya...”⁷¹

Soyut ifadeler anlatıcının ihtilaflı konularda tedbirli cümleler kurmasını gerektirmiştir.

⁶⁹ Coral, **a.g.e.**, s. 98.

⁷⁰ Coral, **a.g.e.**, s. 102-103.

⁷¹ Eraslan, **a.g.e.**, s. 324.

Hilafet günleri Hazreti Aişe'nin Hazreti Ali ile olan münasebetleri Hazreti Osman ile olan muhalefeti dikkatli bir üslup içinde verilir. Hazreti Aişe'nin Hazreti Osman'ın hilafeti döneminde şia kaynaklarına göre sert muhalefetinden bahsedilmez. Hazreti Aişe kendisine gelen şikayetleri Halife Hazreti Osman'a ileten kişi olarak geçer. Hatta Halife Osman'ın ehl-i Beyt'in hac farizasını yerine getirirken mahremlerine ve tesettürlerine azami dikkat eden ve onları koruyan kişileri görevlendirdiğini ifade eder.⁷² Bu ifadeler sahabeden ve ehl-i Beytten bir hanımın güçlü muhalefetini bir takım gerekçelerle belirsizleştirmekte, kadının siyasi muhalefetini silikleştirmektedir.

Hazreti Aişe'nin Hazreti Ali ile olan ihtilafı konusunda anlatıcı Hazreti Aişe'ye bir açıklama yaptırır. "Ali ile benim aramda sanki derin bir nifak varmış gibi sözler çıkaran zalimler..." der. ve Hazreti Ali ile olan muhalefetini zalimlerin çıkardığı söylentiler olarak yorumlar. Fakat bu hususta Hazreti Ali'nin Medine'de Halife seçildikten sonra neden Mekke'ye hareket ettiğini -ki hac kararı ile yola çıkmıştır- hacc vazifesi sonrasında neden Medine'ye dönmek yerine Mekke'de kalmaya devam ettiğini açıklamaz. Bununla birlikte Aişe'nin silahlı birliklerle Basra'ya yola çıkmasını Halife Osman'ın katillerinin teslimini talep etme şeklinde verirken Hazreti Aişe'nin bu hareketini "adalet talebi" olarak yorumlar. Bu olayda da bir Ehl-i Beyt mensubu hanımın büyük bir silahlı güç ile hareket etmesindeki psikolojik ve sosyolojik uzantılar tahlil edilmez.

Muhalefet seslerinin yükselmesine neden teşkil eden iki isim Mervan ve Sa'd b. As hakkında anlatıcı yine alt perdeden sözcükler seçer: "Gençlikleri ve Halife'ye sülalece yakın oluşları zaman zaman şikayet fıısıldaşmalarına yol açıyordu. Hem bizler hem de Halife Osman bunun farkındaydık elbette..." Bu farkındalıktan sonra akrabalık hukuku ile ilgili anlatıcı birbiriyle çelişen sözler kullanır:

⁷² Eraslan, a.g.e., s. 325.

“Akrabalık, liyakat meselesi değildi oysa. Allah’ın bir takdiri idi ve akraba hukuku elbette önemliydi Kur’an-ı Kerim’e göre. Hz. Osman da akrabalığı idari bir liyakat bahsi olarak değil, değerli bir peygamber sünneti olarak görürdü.”⁷³

İfadelerine yer vererek Hazreti Osman’ın hoşnutsuzluk uyandıran akrabayı idari işlerde görevlendirme fiili, Hazreti Peygamber’in sünnetine bağlanır. Böylece, Hazreti Osman’ın Ümeyyeoğulları’nı görevlendirdiği ve sahabilerin karşı çıkarak birbirlerine karşı amansız bir savaşa girdikleri uygulamalar için Hz. Peygamber adres gösterilir.

Coral ise, Halife Osman’a karşı sert bir Aişe portresi çizer. Halife Osman döneminde Hazreti Aişe muhalefetin başıdır. Kufe’ye vali olarak atanan Velid’in görevden alınması için elinden geleni yapar. Velid görevden alınır. İkinci aşamada “küçük zaferlerle yetineceğini sananlar”ın yanıldığı bir harekete girişir:

“Bunun için “Müminlerin Anası” adına ateşli bidiriler yazıp saraya yolladım. Sadece bununla da kalmadım, yazdıklarımı meydanlarda, çarşı pazarda, mescitte, halkın toplandığı her yerde duyurdum. Osman’a kaçacak delik bırakmadım. İslam putperstlere karşı verdiği mücadeleyi, kendi içinde peygamber yasalarını bozmaya çalışanlara karşı da vermeliydi.”⁷⁴

diyen bir Aişe ile karşılaşırız.

Eraslan ise, Aişe romanında meselelerin farkında olan, Halife Osman’ı muhalif sesler konusunda haberdar eden, Ali’yi karşısına almasında ‘zalimler’in rolünün olduğu bir Aişe profili çizer. Anlatıcı, yapılan uğraşların, gösterilen çabaların, kendisi Ali ve Osman birlikteliğinin fitnecileri durduramadığını söyler. “Hz. Ali, durumun vahmetini kavramış, defaatle Halife’ye müracaat ettiği halde giderek kabaran söylenti ve öfkeyi durduramamışlar, üst üste gerçekleştirilen şuralar sonuca ulaşamamıştı maalesef” der. Bu çözümsüzlüğün kaynağını başta Basra olmak

⁷³ Eraslan, **a.g.e.**, s. 326.

⁷⁴ Coral, **a.g.e.**, s. 207.

üzere Mısır ve birçok Yahudi lobisini oluşturan “dış mihraklar”⁷⁵ şeklinde yorumlar. Olaylar yatıştıktan sonra dış mihrakların oyununa gelmiş ve köşesine çekilmiş bir Aişe profili ile karşılaşırız.

Coral romanında, Hazreti Ali ile Hazreti Aişe arasındaki ihtilafı İfk hadisesine kadar dayandırır. Bu ihtilaf sonraki yıllarda Hz. Osman’ın hilafeti döneminde Ali’ye karşı birlik oluşturma da kendini gösterecektir. Coral’ın romanında Aişe hilafete muhalefet mevzusunu kendi ağzından şöyle anlatır. “Müminlerin Anası olmaktan, ilk *Fitne*’nin kumandanı olduğum ve onca inançlı masumun hayatlarını kaybetmesine neden olduğum için...” diye gerekçeler sıralar. Bu iç konuşma, Aişe’nin çocukluk arkadaşlarının yıllar sonra savaş meydanında karşı karşıya geldiğini anımsadığında dile getirilir. Ardından Cemel ve Sıffin Vakaları olarak bilinen olaylara atıfla “ Bu günaha Ali’nin kusuru olmadığını, tüm vebalin benim üzerimde olduğunu da tarihe düşürmek istiyorum. Kardeşkanı dökmek için çok uğraştı o. Varılan acı sona dönüp baktığımda, yapabileceği başka bir şey olmadığını görüyorum.”⁷⁶ Der.

4. Kadını Niteleyen Sıfatlar

Ele aldığımız romanların en belirgin özelliklerinden birisi aşırı ve soyut övgü içeren sıfat tamlamalarının kişileri niteleyen tek malzeme olmasıdır. Bütün romanlarda soyut edebi söz oyunları üzerinden kadınlar övülür. Onların psikolojik derinliklerine, çevreleri ile olan ilişkilerine, kendi derinlikli dünyalarına dair yekün bir bilgiye ulaşamazken sayfalar dolusu övgü sıfatları ile karşılaşmak mümkündür. Hazreti Hatice’nin anlatıldığı romanlarda onu niteleyen sıfatlar fonetik bir ahenk içinde “resme çerçeve” diyecek kadar bir nesneleştirme ile anlatılır. Övgü, bir kişinin anlatılması için yeterli görülmüştür. Hanımları niteleyen sıfatların somut eşyalarla desteklenmesi de ayrı bir sorunsaldır. ‘Ev, örtü, resim, çerçeve, elbise, kılıç kını

⁷⁵ Eraslan, **a.g.e.**, s. 329.

⁷⁶ Coral, **a.g.e.**, s. 37.

alınteri..' gibi isimler, onu niteleyen sıfalarla isim olmalarıyla öne çıkmaktadır.

Hatice:

“Aşk aynasının pırıltısı, aşk denizinin kabı, kendi için billurdan fanus, tertemiz suyu tutan kadeh, bebeğe sınısıcak kucak, nehre yatak, resme çerçeve, sırta elbise, keskin kılıca kın, kıymetli bir kitabın altın varaklı cildi, ser verip sır vermeyen eldiven, şifalı sargı, yaygı, örtü, kadın...” “hem anne hem dişiydi”, “Aşkın hem imkanı hem mekanı”ydı, “menekşe kokan avuçları...” vardı. “Karanfil kokulu saçlar” a sahip bir “...azize...”⁷⁷ idi.

Hatice'nin erken kalkan bir kadın olduğunu bunu babasından edindiği bir alışkanlık şeklinde belirtmek isteyen anlatıcı, onu ‘erkek egemen toplumun kabul gören alışkanlıklarına sahip’ bir kadın olarak vermektten geri durmaz. “Kadının kıymeti, erken uyanmasına denkti Çöl Prenslerrinin kadim görgüsünde...”⁷⁸ Fakat ilerleyen satırlarda çöl ikliminin erken uyanmayı zorunlu kılan güneş saatlerine uygun olduğunu söyler:

“ Hatice sadece nehre yatak değil... Sadece sancağa burç değil... Hatice aynı zamanda ‘eller’ demek... Allah’ın Sevgilisi’ni emanet ettiği kadın elleri, aşkın elleri... Aşkın evi, Vahyin çatısı... Gözbebeğinin çerçevesi... Zemzem’in kuyusu... Mağaranın yoldaşı... İnci’nin istiridyesi... Define’nin sandığı... Sevgili’nin sırtına hırka... Hatice, köşesiz ve kusursuz çember... Hatice, avuçlarından su içtiğimiz emek sahibi ellerin adı... Hatice, Aşk’a kapı, Sevgili’ye kab... Hatice, ol emri karşısında kainat... Hatice, göğün altına uzanmış arz... Hatice, varlığı Mim harfine ev kılınmış kadın... Hatice, tekvin kokusu...”⁷⁹

Tekvin sözcüğü ‘yaratma’ anlamında, Allah’ın sekiz subûti sıfatından biridir. Yoktan varetme anlamındaki *kevn* sözcüğünden türetilmiştir.⁸⁰ İsfehani’nin Müfredaât’ında ise Tekvin, ‘kâne’ den geçmiş zamanı bildiren bir fiildir. *Kevn* kelimesini kelimcılar çoğu *yoktan var etme/yaratma* manasında kullanmışlardır.⁸¹

⁷⁷ Eraslan, **H.z. Hatice**, s. 10, 11, 83, 79, 235.

⁷⁸ Eraslan, **a.g.e.**, s. 48.

⁷⁹ Eraslan, **a.g.e.**, s. 155.

⁸⁰ Orhan Hançerlioğlu, **İslam İnançları Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1984, s.635.

⁸¹ Rağıp el-İsfahani, **Müfredât: Kur’an İstılahları Sözlüğü**, Çıra Yayınları, İstanbul, 2007, s. 525.

Bu anlamda hareketle, Hazreti Hatice'nin 'tekvin kokusu' olarak tanımlanması herhangi bir yaratım mevzusu ile örtüşmemektedir. Romanda birkaç yerde geçen, Hatice'nin "tekvin kokusu"na benzetilmesi, onun yaratılışına işaret olabilir. Bu ise herhangi bir özelliğini ortaya koyan bir sıfat değildir. Tekvin kokusu, yaratılışın kokusu, işareti, hissi olarak Hatice'de nasıl bir özellik oluşturuyor muallaktadır.

"Deniz gibi bir kadın... dalgası hiç eksik olmayan bir deniz" olarak tasvir edilen Hz. Hatice, sık sık denizle özdeşleştirilen, ticaret filoları yöneten Hz. Hatice, "gemi" sözcüğü karşısında cahil bir kadın portresi çizer. "...ya gemi dedikleri şey, nasıl bir binektir?... Gemi... Gemi... Gemi... Ne renktir? Kuş olsa kanadı olur, deve olsa hörgücü olur... Fil kulağından büyük yelkenleri olduğunu işitmiştir, çöle benzer uçsuz bucaksız deryalarda yıldızlara baka baka yol aldığını duymuştur..."⁸²

Kızıldeniz'in yakınında bir şehirde büyüyen, babası eşleri tacir olan, kendisi ticaret filoları yöneten bir kadına aittir bu sözler. Ortaçağ Kızıldeniz'in denizcilik faaliyetlerine baktığımızda, Arap denizciliğinin tarihin en eski ticaret yollarından biri olduğu görülür.⁸³ Böyle bir durumda Hazreti Hatice'nin bu denli basit bir olayda bilgisinin konuşTURULMASI yerine böyle bir anektod tercih edilmiştir.

Yine romanlarda soyut kavramlarla sahabe hanımları övülmüştür. Romanlardaki övgüler bölüm başlıklarına da yansımıştır:

"Hicaz Gecelerinin Yıldızı", "Çağlara Şiir Düşmüş Kadın", "Sevgiyi Kuşanmış Kadın", "Kureyş Azizesi", "Elif Gibi Yapayalnız", "Sarı Konağın Has Gülü", "Karanfil Kokulu Dualar", "Gül Kokulu Düşler" gibi.

Bazı soyut ifadelerin ise neyi nitelendirdiği anlaşılmamaktadır.

⁸² Eraslan, **a.g.e.**, s. 324.

⁸³ Mustafa Bilge, "Kızıldeniz", **DİA**, Cilt:25, TDV, İstanbul, 2002, s.558.

“Kabe soluklu çocukluk”, “Bence ondaki farkındalık Allah vergisi...”, “Karanfil kokulu seherler birbiri ardınca akıp giderken, Hatice kozmik bir bakış noktasından farklı nefesler alıyordu.”⁸⁴
Gibi örnekler çoğaltılabilir.

5. Modernist Söylem Kıskaçında Kadın Sahabeler

İncelenen romanlarda Hazreti Peygamber devrinin klasik teorik altyapısı (kabile toplumu, pagan, göçebelik, eman, coğrafi şartlar, sosyal doku) gözününe alınmış olmasına rağmen, anlatıcının modern mantalitesini yansıtan anakronik ve modern muhayyile örnekleri ile karşılaşmaktayız. Hazreti Hatice'nin ‘sanat harikası bir yüzük’ takmış olması, ‘kaliteden ödün vermeden’ iyi giyinmesi, eve gelen kuaförün ona günlük bakım kürleri hazırlaması, eşi karşısında susmasının sivil itaatsizlik olarak tanımlanması gibi birçok örnek, dönemin yapısı üzerine inşa edilmiş kurgunun, modern muhayyile sınırlarının ve dilinin baskısı altında kaldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Romanlardaki anlatıcıların modern tutumları, seküler ve pozitivist mantalitesi, sahabe kadınlarının modern imajlarla günümüze yaklaştırılma çabaları bu metinlerin bir başka problemidir.

Romanlarda görülen anakronizm asıl itibariyle siret ilminin de kronik bir sorunudur. Popüler modern kavramların Hazreti Peygamber dönemi için kullanılıyor olması söz konusu romanlarda da belirgin bir şekilde bulunmaktadır.

Romanlarda anlatıcının kaybolduğu, yazarın ortaya çıktığı, yazarın çoğu zaman kahraman yerine geçtiği ve modern mantalitenin söylemleri ile aslında kendi duygularını dile getirdiği metinler hayli fazladır. Hazreti Hatice eline batan cam kırıkları karşısında: “Elindeki sargıya bakarak; “Cam kırığı mı can kırığı mı?” diye sorar. Yazar bundan sonra kendisini Hatice'nin varlığından soyutlamadan fakat

⁸⁴ Damla, a.g.e., s. 53, 63, 65.

kendisi olarak devam eder ve araya giren bir buyurucu ses olarak kader mevzusunda konuşur. “Yazgımızın şifrelerini avuçlarımızdaki usturlabda taşırız. Hilkatın hikayesini ellerinde tutan tüm kadınlar...”der. Ve el falı da diyebileceğimiz bir Tevradı bilgi ile “Pençe-i Hâl” üzerine yorumlara başlar. Hatice’nin avcunun içinde “biri yeşil diğeri kızıl iki küçük ben” görülür. Bu onun çocuk yaşta yüklendiği sırrın haberi” dir.⁸⁵

Kadın üzerinden kurgulanan söylemlerde de modernist bakış kendini ele verir.

Bülbülün Kırk Şarkısı ’nda kadının mehrinin azlığı bir sevgi gösterisi şeklinde yorumlanır. “Hatice azdan az mehre razı oldu; çünkü sevgisini göstermek istiyordu.”⁸⁶

Hatice’nin hayatına dair notlarda onun ‘gitmeye hazır’ modern profili ile karşılaşırız:

“İntizamlı çekmeceler ve askılarla düzenlenmiş, gürültü ve patırtıdan uzak” bir hayat değildir onunkisi. O “...ağız bir türlü kapatılmayan şişkince bir bavul” gibi bir hayata sahiptir. “O yorgunluk nedir bilmez bavulda, herkese göre bir giysi, herkese uygun bir ihtiyaç muhakkak bulunurdu. Hz. Hatice’nin hayatı, baştan başa yolculuktu aslında.”⁸⁷

Bavul, dağınıklık yolculuk ve kadın kavramları modern dönemlerin melankolik kadın bireylerini niteleyen kavramlar olarak Asr-ı Saadet kadınlarına iliştilmiştir.

Yazarın zaman zaman gerek modern söylemlerle gerekse arkaik anektodlarla ya da deyimlerle Hatice’nin yerine geçtiği görülür. Hayata dair kurgularda kullanılan geniş zaman kipi kadim zamanlara ait bir söylem hissini verir.

⁸⁵ Eraslan, a.g.e., s. 40.

⁸⁶ İskender Pala, *Bülbülün Kırk Şarkısı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 131.

⁸⁷ Eraslan, a.g.e., s. 300.

“Kader büyük bir hikayedir aslında, bizimkilerse onun içinde küçük birer kısma... ama bu büyük hikayenin içinde hiçbir şey boş değildir. Çünkü Yaratıcı'nın hikayesi geniştir. Hepimiz birer küçük parça halinde yer alır o haritanın içinde...”⁸⁸

Kadının suskunluğu, kadınlık halleri ya da erkek dünyasındaki varlıkları üzerine yazarın Hatice yerine geçerek dile getirdiği modern aforizma niteliğinde söylemlerle karşılaşırız. Bu söylemlerde yer yer tarihten bu yana ortak kadın sorunları yer alsa da genellikle modern zihinsel performansın söylemleri ağır basar:

“Çünkü kadınlar sustuklarında, hayatın işi kolaylaşır. Kadınlar içlerini ele vermediklerinde, tarih daha kolay işler. Kadınların ciddiyeti, sorunsuz olduğu varsayılan erkekler dünyasına kabullerini kolaylaştırır. Kadın, kadınlığından ne kadar çok şeyi azaltabilirse, o kadar çok saygıya değer ve sorunsuz addedilir...”, “Ataerkil toplum düzeni içinde nice zorlu sınavdan sonra elde edilebilmiş statü, alınacak yeni ve sarsıcı kararlardan çekinmeyi öğretmişti diğer kadınlar gibi Hatice'ye de...”⁸⁹

Hazreti Hatice'yi bu şekilde tanımlayan anlatıcı onun, güçlü kişiliğini içselleştirememiş ve toplumun geleneklerine boyun eğmiş bir kadın olarak görülmesinin önüne geçemez. “Aklıyla, dirayetiyle, güçlü kişiliği, saygın karakteri, her zorun altından muvaffakiyetle çıkmayı başararak tanınan” Hatice, iç dünyasındaki ‘naif ve kırılgan’ Hatice'ye yenilir. Hatice bu verilere göre, dışarıya karşı güçlü görünen ve tanınan bir kadın olmasına rağmen toplumun kabul etmediği kararları vermek konusunda çekimserdir. Anlatıcının bu kurgusu aslında bizzat Hazreti Hatice'nin Hazreti Muhammed (S.A:V.)'e evlenme teklifi ile çelişmektedir. Aşağıda, modern zihinsel düşünüş biçimlerinin birer aforizma şeklinde kurgunun içine serpiştirildiği alıntılar bulunmaktadır:

“Kız kardeş, ruhun kardeş bedendeki öbür yarısı demektir kadınlar için. İkizil bir bölünme, ikizil bir çoğalma gibidir kız kardeşlik...”, “Allah onun tuttuğunu altın etsin...”, “Hayat, tabir edeceğimiz rüyaların evidir.”, “Yaşam sadece doğumhanelerde değil, kadınların yattığı

⁸⁸ Eraslan, a.g.e., s. 87.

⁸⁹ Eraslan, a.g.e., s. 109.

mezarlıklarda da takılı durur.”⁹⁰, “Mesut bir anne olarak huzuru dışarıda değil, yuvasında bulmuştu.”⁹¹

Çocuk yapma fikri etrafında dolanan Hz. Hatice, modernist bir zihniyetle eşinin ondan uzak olduğu zamanlarda, kendisine “onu hatırlatacak bir bağ” istemektedir:

“Ayrılık canına tak ettiğinde, ondan bir hatırası, ona benzeyen ve onu anımsatacak bir şeyi olsun istiyordu. Canından can sunmak eşine, onun canından kendi canına bir bağ bulmak, içinden bir iç çıkartabilmek, aşkıyla çoğalıp taşmak istiyordu Hatice Hatun...”⁹²

Hatice modern zamanlarda yaşayan insanın kaygılarını içeren cümleler kurar sorular sorar. Hatice, anlatıcının ağzından günümüz problemleri ve sorgulamalarıyla boğuşan bir kadın olarak görülür. Dönemin Mekke’sinde, kendi şartları içindeki bir kadının seslenişi değildir bu sorular:

“İnsan neydi? Niyeydi hayat? Ne için yaşıyordun? Nedendi ölüm? Burada işi neydi? Madem ölecekti ne için vardı? Ne için koşuyordun? Ne için çabalıyordun? Her an bitebilir bir hayatın insandan istediği neydi?”⁹³

Varaka, Hatice’nin bu sorgulamalarına cevap verirken son derece modern bir söylem kullanır. “Onlar gerçekte ölmediler. Sadece boyut değiştirdiler...”⁹⁴ der.

Hazreti Aişe, son dönem saygı ifadesi olarak kullanılan Hazret (Hz.) sözcüğünü Ali, Talha, Zübeyr gibi akran ve arkadaşları için kullanır.⁹⁵ Bu durum Aişe yerine geçmiş anlatıcının modern zamanlardan geriye doğru baktığını ve fakat bakarken kendi zamanından kurtulamadığını gösterir.

⁹⁰ Eraslan, **a.g.e.**, s. 133, 147, 153, 156.

⁹¹ Damla, **a.g.e.**, s. 255.

⁹² Eraslan, **a.g.e.**, s. 176.

⁹³ Damla, **a.g.e.**, s. 126.

⁹⁴ Damla, **a.g.e.**, s. 128.

⁹⁵ Eraslan, **Hz. Aişe**, s. 331.

Hülasa edersek; Asr-ı Saadet kadınlarının, roman kurgusu içinde anlatılması sorunsalının üç husus etrafında geliştiği söylenebilir. Birincisi; kurmaca bir dünya yaratan roman türünün, bir müslüman için Hazreti Peygamber (S.A.V.)'i anlamada mihenk taşı olan siyer konularını anlatmada yeterli olup olmadığından ziyade, yaşanmış bir hayatın kurguya maruz bırakılarak gerçeklik-kurgu kıskacında tahrifata uğrama endişesidir. İkincisi; söz konusu tahrifatın nedenini teşkil eden yazar muhayyilesinin biçimlendirdiği tasavvurlardır. Yazar kendi hayal gücünün, kurgu başarısının oluşturduğu peygamber tasavvurunu, peygamberin gerçek yaşam öyküsümüştü gibi kitlelere taşır. Böylece okuyucu, yazarın bir roman formu içinde ürettiği peygamber algısı ile muhatap olur. Bu durum, siyer metinlerinin yazar tarafından manipüle edilmiş vecheleriyle karşılaşmamıza yol açar. Üçüncüsü; yazarın bu çabasının okuyucuda oluşturduğu imajlar üzerinden bu yapıtların kültür endüstrisinin bir malzemesi olarak popüler kültüre eklemlenmesidir. Popüler kültürün hedef kitlesi seviyesine göre hazırlanan bu yapıtlar çok satması ve çok tüketilmeleri bağlamında da kapitalizmin çarklarını döndüren bir unsur haline dönüşmektedir.

Metin, yazar, okuyucu nezdinde yaşanan bu sürecin nihai olarak gelip dayandığı nokta; araçsallaştırılmış, içi boşaltılmış, anakronizm yoğunluğu ile önemsizleşmiş ve birer tüketim nesnesi haline dönüşerek kutsal bağlamından uzaklaşmış bir siyer edebiyatı yekününün ortaya çıkmasıdır. Yapıtların kültür endüstrisinin birer metaı oluşlarının temel göstergelerini şu şekilde sıralamak mümkündür. Ortalama okuyucu kitlesine seslenen duygusal üslupları, basit dil düzenekleri, kurgulanan temaların popüler oluşu, geniş halk kitlelerinin hoşuna giden menkıbevi ve mitolojik kurguların öne çıkartılması, yaldızlı isim ve kapak tasarımları, kutsal gün hafta ya da aylara denk getirilen yayın tarihleri bu yapıtları kültür endüstrisinin alınıp satılabilen birer malzemesi haline getirmekte, sıradan ve birbirinin tekrarı olan ürünler ortaya çıkmaktadır. İnsanın kutsalının kültür endüstrisinin bir malzemesi olması böylece sağlanmaktadır.

Kurgu-gerçek cenderesine giren peygamber hayatı, yazarın muhayyile gücü eşliğinde kurguya maruz kalacak, farklı imajinasyonlarla okuyucuya ulaşan bu

algının üzerinden kültür endüstrisi bu metinleri çoğaltarak bir meta haline dönüştürecek ve popüler kültürün bir malzemesi haline getirerek tüketim arkının içine sokacaktır.

IV. BÖLÜM: BİR TAVİR OLARAK YAZARIN BAKIŞ AÇISI

1. Bakış Açısı Ve Roman

Modern bir tür olan roman, yazarın tanrısal özellikler ile donatıldığı bir anlatım alanıdır. Geleneksel anlatılardan farkı çok yönlü yansıtma yöntemleri ile birden fazla bilinci aynı metinde karşılaştırmasıdır. Modern anlatı, bakış açısı üzerine inşa edilmiştir. Bu anlatım alanında yazar farklı bakış açıları ile “anlatıcı”ya olayları anlatır.¹ Modern metinlerde anlatıcı (kim konuşuyor?) ile bakış açısı (kim görüyor?) ayırımıyla hareketle, bakış açısının yazarın romanın tamamını etkileyen perspektifi ortaya konulur.

Mehmet Tekin ilgili makalesine J. Ellul’un “Görülen şey inşa edilen şeydir.” Sözüyle başlar. Tekin, bu sözün “İnşa edilen şey görülen şeydir.” Şekline dönüştürülebileceğini ve hatta bunun kurguya dayalı anlatım türlerinde daha da isabetli duracağını vurgular. Çünkü “görme ağırlıklı bir işlemle devşirilen malzemelerin, yine bu sanatların kendilerine özgü kuralları doğrultusunda yeniden kurgulanmasıyla”² roman metnini oluşacağını söyler. Bu durumda bakış açısı roman için herşeydir demek isabetli olacaktır. Philip Stevick’in da dediği gibi “Şair için nazım ne ise romancı için de bakış açısı odur.”³

Modern edebiyatta bakış açısı (point of view) bir sorun olarak romanla birlikte anılır. Çünkü romanın genel yapısını değiştirmede, onu zamanlara ve dönemlere göre dönüştürmede başat roledir. Romanda bakış açısının öneminden ilk bahseden İngiliz eleştirmen Percy Lubbock, 1921’de yayımladığı *The Craft of Fiction* adlı eserinde bakış açısı sorununun roman için öneminden bahsederken,

¹ Mehmet Tekin, “Bir Kurgu Sorunu Olarak Bakış Açısı”, **Hece**, S. 65/ 66/67, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2002, s.172.

² Tekin, **a.g.m.**, s. 164.

³ Philip Stevick, **Roman Teorisi**, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988, s.125.

yazarların bilgisizce kullanacakları bir bakış açısının romanın gerçeklik duygusunu öldüreceğinden bahseder.⁴ Çünkü bakış açısı modern roman için temel bir unsurdur. Bakış açısı, “anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap”tır.⁵

Antik çağdan XX. yüzyıla kadar karşımıza iki tür anlatım şekli çıkmaktadır.

“Birinci anlatım tarzında, içte olanla dışta olanı, var olanla yok olanı bilen bir anlatıcı, öğütler vermek, yargılar yapmak, hikâyenin bir kısmını özetlemek, bütünü göz önünde bulundurmanın gerektiğini söylemek suretiyle hikâye anlatımına hakim bir pozisyon kazanır; ikinci anlatım tarzında, anlatıcı kendini hikâyeden uzak tutmaya ve anlatma olayını unutturmaya çalışır. Birinci anlatım tarzında anlatma söz konusudur, ikinci anlatım tarzında gösterme söz konusudur.”⁶

Bakış açısının sınıflandırılmasında günümüze değin, “Tanrıvari bakış açısı ile dramatize etme tarzı basit hikâye ile (Showing/Telling – Gösterme/Anlatma), üçüncü şahıs anlatım, birinci şahıs anlatım ile karşılaştırma yoluna gidilir.” Bu sınıflandırmaya “mesafe (distance)” ve “yarı tanrı yazar (implied author)” teorisi eklenir.⁷

Romancı, bakış açısını, anlatım tekniği itibariyle farklı yöntemler takibeden anlatıcıya emanet etmek durumdadır. Romancı üç tür bakış açısından birini ya da birkaçını kurgu içerisinde kullanabilir. Bu üç bakış açısına ek olarak son dönemde bir de “ikinci kişili” eklenmiştir. İkinci kişili anlatımlarda “olay anlatıcı tarafından birine

⁴ Ünal Aytür, **Henry James ve Roman Sanatı**, DTCF. Yayınları, 1977, s. 18.

⁵ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Birlik Yayınları, Ankara, 1984, s.73-74.

⁶ Roland Bourneur ve Real Quillet, **Roman Dünyası ve İncelemesi**, çev. Hüseyin Gümüş, KB Yayınları, 1989, s.75.

⁷ Roland Bourneur ve Real Quillet, s. 76.

sürekli “sen/siz” diye hitabedilerek onun bakış açısıyla yansıtılır.”⁸ Bu anlatım tarzı, XX. Yüzyıldan itibaren edebi alanda ortaya çıkan bireyselleşme eğilimlerine bağlı olarak değişir. Yazarların, arayışlara geçtiği ve dolayısıyla yazım türlerinin de değiştiği bu dönemde, yazarların kendi inanç, değer ve eğilimlerini daha rahat ifade edebilecekleri anlatım yöntemleri geliştirdikleri görülür.⁹

Tekin, “bir romanda, “anlatıcı” ile “anlatılan” arasındaki mesafenin dengeli bir çizgide tutulmasında, romanın dili ve üslubunun biçimlenmesinde, nihayet romanın sağlıklı bir yapıya, bütünlüğe sahip olmasında, seçilen ve uygulanan bakış açısının önemi büyüktür.”¹⁰ Der. Bakış açısı bu yönüyle bir romanı istediği herşeye dönüştürme gücüne sahip en etkili argümandır.

Anlatım Edimi aslında romancının romanını ‘nasıl anlattığı’ sorusunun cevabıdır. Yazar romanında bir anlatım biçimini tercih etmelidir. Tercih edebileceği anlatım biçimleri ise, “ya üçüncü tekil kişi anlatım ya da birinci tekil kişi”¹¹ anlatımdır. Anlatım biçiminden sonra yazar, anlatım konumunu belirlemelidir. Anlatım tutumları ise, yansız (neutral), doğrulayıcı-benimseyici (affirmativ), alaycı (ironisch), eleştirici (kritisch), parodist tutum ve hiciv (alaycı-eleştirici)’dir.¹²

Bu bölümde, incelenen romanlarda, yazarların bakış açılarından yansıyan Peygamber tasavvurları ele alınacaktır. “Kim görüyor?” u, “kim, nasıl görmüş?” çerçevesine oturtarak yazarların, kutsalı kurgularken hangi tür bakış açılarıyla, anlatılara nasıl projektör tuttukları incelenecektir.

⁸ Meral Demiryürek, “Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S.2, Güz 2013, s.119 .

⁹ Meral Demiryürek, **a.g.m.**, s.119.

¹⁰ Tekin, **a.g.m.**, s. 166.

¹¹ Gürsel Aytaç, **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Gündoğan Yayıncılık, Ankara, 1990, s.24.

¹² Aytaç, **a.g.e.**, s. 24-26.

2. Yazarın Bakış Açısına Göre Peygamber Tasavvurları

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'i edebiyat yoluyla geleceğe taşımak noktasında müslümanların her zaman bir hassasiyeti olmuştur. Bu hassasiyet etrafında, modern dönemlerde O'nu roman formunda anlatma düşüncesi ile yola çıkılmış ve özellikle 2000'den sonra bu türde siyer konulu eserler görülmeye başlanmıştır. Bu metinler malzeme bakımından, tarihsel dini birikimden faydalanmışlardır. Oldukça zengin olan bu birikim, zamanla çeşitlenmiştir.

“İlk nesil müslümanların Hz Peygamber'e duydukları saygının, sonrakilere nostaljik güzelleme ilave edilerek bırakılma arzusu gibi doğal sebepler” den ötürü, günümüze ulaşana dek, müelliflerinin bakış açılarına göre oluşmuş Peygamber anlatıları çeşitlenmiştir. “Buna zamanla tasavvufi kaynaklı “tecrübi” anlatımların eklendiği de malumdur. Eldeki rivayetlere ilaveten farklı bir epistemolojik bilgi kaynağı olarak ilhamın da tabiatüstü bir peygamber tasavvurunu beslediği ortadadır.”¹³

Kurgu yazarlarını zorlayan bu durum, yüzyıllardır gelenekten kopuk modernist kültürel zeminin olduğu bir ortamda siyer yazarlarını daha çok zorlamaktadır. Bu durum, ortaya çıkan siyer konulu romanlarda, yazarın bakış açısını şekillendiren önemli bir unsur olarak kendisini göstermektedir.

2000 sonrasında yayımlanan siyer konulu romanlarda, yazarların bakış açısını yansıtan bir sınıflama yapıldığında, farklı tasavvurların ortaya çıktığı peygamber anlayışları görülür. Daha fazla başlığı içerebilecek bu sınıflandırma, her bir başlığa düşecek roman sayısının azlığı dikkate alınarak yapılmış, incelenen romanlar, ağırlıklı olarak bu başlıklara dahil edilmiştir.

İslam Peygamber (S.A.V.)'i Hazreti Muhammed'in hayatı anlatılırken, yazarın elindeki malzemeye göre eser ortaya çıkmıştır. Fakat eldeki benzer

¹³ Nihal Şahin Utku, , “Popüler Siyer Eserlerinde Peygamber Tasavvuru”, **Siyer Atölyesi 2011 ve 2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 82.

kaynakların, farklı bakış açılarıyla şekillenmesiyle, farklı tasavvurlar ağırlık kazanmıştır. Bazı romanların tasavvufi tonu ağır basarken, bazılarında lirik dil zirve yapmıştır.

“Niyet Okuma” yönteminin uygulanacağı bir okuma çalışması, söz konusu romanlarda yer alan, “gizli zihinsel algılar”ı ortaya çıkaracaktır. Fakat bu yaklaşım, tezimizin temel iddiasını aşmaktadır. Bu bölümde, incelenen romanlarda, yazarlarının bakış açısına göre biçimlenen metinler beş ana başlıkta toplanmıştır.

2.1. Pejoratif ve Arkaik Yaklaşım

Hazreti Peygamber tasavvurlarını incelediğimiz, siyer konulu romanlardan *Hümeyra'nın Anıları*, İbn Mesut'un ağzından Hz. Aişe'nin onu, hatıralarını yazması için görevlendirmesi üzerine kurgulanmıştır. Yazarının büyük bir ihtiramla başladığı girişten sonra, romanın içinde yer yer beliren dil ve üslup düzeyindeki pejoratif yaklaşımlar, bir süre sonra romanın ana karakteri Aişe'nin aleyhine bir dile dönüşür. İncelenen diğer romanlarda, Hazreti Peygamber (S.A.V.) ve onun Ehl-i Beyt'i anlatılırken, gerek İslami hassasiyetler, gerek itikadi bağlılıklar gerekse geleneksel anlatıların bıraktığı birikim nedeni ile saygı gösterildiği, belli bir edeb sınırını her zaman korudukları tespit edilmiştir. Yukarıda zikredilen, romanın dilinin kutsalın dilini tahrip ettiği tezi dışında, asgari düzeylerde ve hatta bazen aşırı övgü olsa da, üslup ve dilde azami bir hassasiyet gösterilmiştir. *Hümeyra'nın Anıları*'nda ise örneklerinin verileceği bir arkaik dile gizlenmiş pejoratif yaklaşımları tespit etmek mümkün. Söz konusu roman, gerek kullandığı dil, gerekse meselelere yaklaşım yönünden bu başlığa dahil edilmiştir.

Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in vahiy ile ilk karşılaştığı anlar arkaik dile gizlenen indirgeyici bir üslupla anlatılır:

“Çarığının¹⁴ bir teki de yok olmuştu.”, “Belindeki *hançeri* kavramış, ama Hatice Ana onu yine sakinleştirmiş.”, “Gel, *esvabını* da yıkayıp temiz bir bezle sarayım.”

Coral, yaralanan ayağının “*tımar edildiği*”ni de ekler.¹⁵

“Peygamber, İslam’ı yayma buyruğunu Allah’tan aldıktan sonra, yani ben doğmadan üç sene önce, giriştiği faaliyetlerde çok yalnız kalmış. Alay edilmiş, horlanmış. Daha da ilginç başlarda kendisi bile *kararsızmış*.”¹⁶

Mezkur romanda dil düzeyinde İslam terminolojisinin sağladığı ve bugüne kadar getirdiği arkaik dil geleneğinden uzak, öz Türkçe ve söylem katmanları olmayan basit cümeleri içeren bir dil kullanılmıştır. Yazarın romanda kullandığı terminolojinin öz Türkçe oluşu bazı yadırgatıcı dizimlerin ortaya çıkmasına neden olmuş, İslam düşüncesinin öteden beri taşıyıp getirdiği geleneksel dil eğiliminin dışında kalmıştır.

Aşağıdaki örnekler öz Türkçe tercihinin yansımaları olarak metinde yer almıştır.

“İslam’ı yayma *buyruğu*”¹⁷ (Vahiy emri)

“*Işık-insan* aklımı okuyordu.”¹⁸ (Cebrail)

(ışık-insan elinde) “gümüş ve altın karışımı *metal bir plaka*” tutuyordu.¹⁹ (Cebrail’in vahiy okuması, Hazreti Musa’nın Tur Dağı’nda On Emir’i almasına çağrışım)

“*giriştiği faaliyetler*”²⁰ (Tebliğ)

“senin aldığın bu çocuk *ilahi düzen* tarafından korunuyor.”²¹ (Tanrı)

“*ilahi bir örümceğin* gücüyle”²²

¹⁴ Vurgular bize ait.

¹⁵ Coral, **Hümevra’nın Anıları**, İstanbul, Doğan Kitap, 2012, s. 23.

¹⁶ a.e., s. 41.

¹⁷ a.e., s. 41.

¹⁸ a.g., s. 21.

¹⁹ a.e., s. 21.

²⁰ a.e., s. 42.

²¹ a.e., s. 78.

²² a.e., s. 86.

“İslam’ın *eksenini kaydıran gerdanlık*”²³ (münafıkların dedikoduları)

“Osman’ın *yazdığı kuranda...*”²⁴

“*Gündoğumu ve İnsanlık sureleri...*”²⁵

Arapça bir tamlama olmasına rağmen yazar kitap boyunca Rasulullah kelimesini “ resul ül Allah” , “Kur’an” kelimesini “kuran” olarak kullanmıştır.²⁶ Bu ifadeler, romanın genel söylemi gözönüne alındığında metin içi yazım yanlışları olarak değerlendirilemeyecek kadar sistemlidir.

Hazreti Peygamber (S.A.V.) ilk gelen vahyin arkasından yaşanan kesinti ile üzölmüştür. Mezkur romanda, vahyin eksildiğı anlar ve Aişe’nin vahiy geliş anlarına şahit oluşu şu şekilde anlatılır.

“Düşünsene, Hira Dağı’ndaki o ilk vahyiden sonra bir daha seslenmemiş Tanrı ona. Neredeyse üç yıl sürmüş bu dönem. “Hayal mi gördüm? Aklımı mı kaçırdım? İçime cinler mi girdi?” diye düşünüp durmuş. Hatice ana’nın kendisini götürdüğü hristiyan Varaka ona inanmış.”²⁷

Hazreti Aişe, Peygamber’e gelen vahiy anını şöyle anlatır:

“Birkaç kez onu uyandırmaya çalıştım. Ancak bedeni kaskatıydı. Sanki bir kayayı dürtüyormuşum gibi geldi bana. Sonra bir anda ne olduğunu anladım. Tahta bir kerevetin üzerine serili basit bir hayvan postundan ibaret olan yatağımızın içinde aniden doğruldu. Fırtınalı bir gecede yıldırım yemiş gibi sarsılıyordu. Gözleri içine dönmüş, sadece akları gözükiyordu. Yüzündeki her sinir kasılmıştı.”²⁸

Aişe, o ‘küçücük yaşında’ bütün bunlara ‘maruz’ kalmıştır.

²³ a.e., s. 125.

²⁴ a.e., s. 144.

²⁵ a.e., s. 144.

²⁶ a.e.,s. 163.

²⁷ a.e., s. 42.

²⁸ a.e., s. 52.

“Gözlerimin gördüğüne, kulaklarımın işittiğine, o çocuk yaşında dayanmak mümkün değildi. Yatağın en ucuna kadar çekilmiş, tesbihböceği gibi içime kıvrılmış, büzülmüştüm. Gözlerime yaşlar doldu. Varlığım küçüldü. Ne olduğunu daha fazla anlayamadan uyuyakalmışım. Herhaldakımı yitirmemek için böyle bir savunma mekanizması geliştirmişti vücudum.”²⁹

Coral’ın kurguladığı Aişe karakteri, o dönemde kabile ya da yakın akraba evlilikleri sık sık yaşanmasına rağmen bunu yadırgar. Özellikle Hz. Ali ve Hz. Ömer arasında evliliğe bağlı akrabalık ilişkilerine “şaşkınlıkla” bakar. Üstelik bu ilişkiler ağının “siyaseten” gerekçelerine tepkisel davranır. Bu tepkisellikte Hazreti Osman ve Hazreti Ömer’e duyulan “öfke” satırlar arasına gizlenmiştir.³⁰

Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in evlilikleri konusunda da sıradışı bir dilin kullanıldığı görülür. Aişe’nin yaşının küçük olmasından dolayı, annesi Ümmü Ruman onu Peygamber’e vermek istemez. “dedesi yaşında” dediği Peygamber için baba Ebu Bekir anneyi ikna edecektir.³¹

O’nun çok eşliliğinin Hazreti Aişe ağzından eleştirildiği bir paragraf dikkat çekicidir. Beni Nadir’in kızı Safiye’yi nikahlaması üzerine Aişe’ye şu söylenir: Safiyye’yi:

“... “siyaseten”(!) nikahı altına alarak, hane halkına eklemişti. Ancak, kadın sayısı dur durak bilmiyordu. Bu sefer de iç politikanın gereği olarak bir yeni üye “Müminlerin Anası” olarak aramıza katıldı.”³²

Benzer bil dil, Yahudi kabilelerden biriyle yapılan savaş sonunda edinilen cariyeler söz konusu olduğunda da görülür. Aişe’nin üslubu “hedonist peygamber” yargılarını onaylar niteliktedir. Cüveyriye isimli cariye için:

²⁹ a.e., s. 53.

³⁰ a.e.,s .197.

³¹ a.e., s. 32.

³² a.e., s. 73.

“Diğer savaşçılarımız kız hangimize düşecek diye sakallarını sıvazlarken Muhammed, onu nikahı altına aldı. Ama bunda kızacak ne vardı ki? Tabii ki, İslam toplumunun siyasi çıkarları içindi yapılan! Öfkenin ateşi akkor yutmuşum gibi ciğerimi yaktı. Kıskançlıktan çatlayacaktım.”³³ der.

Görüldüğü gibi dil ve üslup düzeyinde görülen pejoratif yaklaşımlar, söylem düzeyinde de kendisini açık etmiştir.

2.2. Aşırı Yüceltici ve Olağanüstü Yaklaşım

Tezimizin ikinci bölümünü oluşturan “Peygamber Tasavvurları”nda detaylı bir şekilde ele alındığı üzere, daha bebeklik çağından itibaren Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in olağanüstülüklerle donatıldığı görülür.

Kutsal kimliklerin aşırı yüceltilmesi konusunda Kadir Canatan, toplumların peygamber kimliklerine iliştiirdikleri ilk sıfatın olağanüstülük olduğuna vurgu yapar.

“Toplumların peygamberlik hakkındaki yargıları öteden beri olağanüstü ve fantastiktir. Bu algı neticesinde toplumlar ‘kendi içlerinden çıkan, kendilerine benzeyen, etten ve kemikten’ bir peygamberi kabullenmekte zorlanmışlardır. Toplumun algısındaki peygamber profili ile karşılırlarına çıkan profil arasındaki uyumsuzluk”³⁴

Bu kabullerin yönünü değiştirilmiş, “ancak hayallerde olabilecek kadar mükemmel” peygamber algısının yerleşmesine neden olmuştur. Bu tavır, zamanla olağanüstü peygamber anlayışını türetmiştir.

Canatan, peygamberin bir topluma gelişinden önceki dönem, peygamberin geliş, tebliğinin başarılı oluşu ve onun ahirete intikalinden sonra ‘peygamber’ tasavvurunda gerçekleşen değişimleri anlatırken, efsanevi peygamber algısının

³³ A.e., s. 126.

³⁴ Kadir Canatan, “Gelenekte Kutsal-Peygamber Anlatıları”, **Siyer-Edebiyat, Siyer Atölyesi, 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 39.

peygamber henüz o topluma gelmeden önce var olduğunu ve bunun hakim anlayışı yıkmak konusunda sert bir duvar gibi zihinlerde varlığını devam ettirdiğini söyler. Peygamberin toplum içinde artık tebliğini yavaş yavaş yaptığı aşamada ise düşmanlıkların başladığını belirtir. Peygamber hayatta iken insanlar tarafından makul algılanışlarla örneklik oluşturur. Fakat, Peygamber (S.A.V.)'in ahirete irtihalinin hemen akabinde, zihinlerde yer eden 'arkadaş, dost, örneklik' peygamber imajı şekil değiştirir ve bir 'aşk ilişkisi'ne evrilen sürece girer. Vefatından sonra yüceltilen bir peygamber, örnek olmaktan hızla çıkar ve yüceltildikçe yeryüzünde 'yeri olmayan' bir peygamber algısına kadar gider.³⁵ Bu tesbit bizi şu sonuca götürmektedir: Peygamber'in cisim olarak yokluğu, insanların, onu aşırı derecede bir övmesine yol açarken, onun insanlar arasındaki varlığı makul/vasat/mutedil bir örneklik algısını beslemektedir.

Peygamber'in müslümanlar tarafından ele alınıp yazılan anlatılarda neden abartıldığı üzerine tahlilde bulunan Canatan, birkaç nedenden ötürü müslümanların başta Hazreti Peygamber (S.A:V.) olmak üzere kutsal kişilikleri abartarak "yaşatmaya çalıştıkları" üzerine tespitlerde bulunur.

Bu nedenlerin başında, Müslümanların, peygamberin vefatından sonra eski kültürlerini diriltme çabaları içine girmiş olmaları gelir. Eski inançların kollektif zihinde yer etmiş halleri, anlatılarda abartılı peygamber tasvirlerinin görülmesinin temel nedenidir. İkinci neden, yapılan fetihler neticesinde, müslüman halkların, ehli kitap kültürlerle karşılaşmaları neticesinde, zorunlu olarak peygamberi övme/yüceltme/abartma eylemlerine girmiş olmalarıdır. Özellikle Hz. İsa'nın hristiyanlar tarafından abartılı bir şekilde tasvir edilişi müslümanları da harekete geçirmiş ve mesele 'peygamber yarıştırmaya' varmıştır. Bunun bir yansıması olarak, Hz. Ali (r.a), masum imamlar, evliya kerametleri, şeyhlerin olağanüstülükleri gibi anlatılar çoğalmıştır. Üçüncü önemli unsur ise, Asr-ı Saadet zaman dilimini mihenk

³⁵ Canatan, a.g.m., s. 43.

alıp, gittikçe daha kötü zamanların yaşanacağına dair geliştirilen ‘zaman’ algısı, Peygamber (S.A.V.) in ve Asr-ı saadet insanların abartılmasına neden olmuştur.³⁶

Bu nedenlere eklenecek birçok vaka, siyer yazıcılığında peygamber tasavvurunun nasıl şekil değiştirdiğini, mevcut rivayetlerin ilk örneklerinin hangi dayanaklarla yorumlandığını ve hangi sonuçları ile yeni bir peygamber kimliği ortaya çıktığını gösterir. Özellikle hadis edebiyatının gelişme göstermesi, tarih kitaplarında siyere yer verilmesi, sebab-i nuzul kitaplarının telifi gibi daha birçok nedenle peygamber anlayışında farklılaşmalar yaşanmıştır.³⁷

İncelenen siyer konulu romanlarda Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in sürekli abartılı cümlelerle yerinin “insanüstü”, “insan benzeri olmayan” bir konuma yükseltildiği görülür.

Peygamber (S.A.V.) ‘in doğumu ve doğum sonrası anlatılarda, hıristiyani tasavvurların ön plana çıktığı kurgulara rastlanmaktadır. Kanatlı meleklerin, elinde bayrak tezahürat yapan nurdan varlıkların, kanatlı atların, yıldırım kamçılı büyük meleklerin olduğu bir gökyüzü tasavvuru, Hz. İsa (as)’ın doğum etkinliklerini andıran bir “noel” ruhu ile örtüşmektedir. Bu ruhun, müslümanlar tarafından ihya edilerek İslami forma sokulması, İslam’ın sonraki asırlarda ehli kitap ile karşılaşmalarından doğan kompleks problemlerin bir devamı olup olmadığı, sorgulanması gereken önemli bir konudur.

İslam sanatının muhayyileye açık potansiyelinin, roman türü vasıtasıyla kısır hıristiyani algılarla sığlaştırılması, daraltılması ve fakirleştirilmesi de bu kurguların neden olduğu bir başka sorunsaldır.

Olağanüstü peygamber algısının “ulaşılmaz peygamber” düşüncesi ile örtüştüğü “Babam anılırdı da söz söylemeye mecal mi kalırdı?”³⁸ türünden

³⁶ Canatan, **a.g.m.**, s. 61.

³⁷ Mehmet Özdemir, “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, **Milel ve Nihal**, IV, S.3, Eylül-Aralık 2007, s. 134.

³⁸ Nuriye Çeleğen, **Babam Muhammed**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2015, s. 189.

dışlaştırmacı ifadelerle sağlanması, beşer olan Peygamber'in, insanlarla içiçe olan yaşamına açık bir müdahale olarak değerlendirilebilir.

Dürr Ve Sadef, Hz. Amine'nin Hz. Peygamber (S.A.V.)'e hamile kalışından, kendisinin vefatına kadar geçen zaman diliminde kurgulanmış bir romandır. Romanda olağanüstü tasvirler, Peygamber'in doğduğu yerin mitolojik devirlerde bir yer olduğu, mitolojik zamanların yaşandığı izlenimi uyandırmaktadır.

Şu sahne, romanın hem sinematografik dille görsellik içerdiğini hem de mitolojik devirlerde geçen bir olayı anlattığı intibayı uyandırmaktadır: Amine ile büyücü-kahin Şık ve Satih olağanüstü bir şekilde karşılaşır. Amine, karnındaki bebeğe kastedenlere karşı karnında bir hareketlenme hisseder. Eliyle karnını tuttuğu an ortalık bir anda şiddetli rüzgarlara maruz kalır. “Şiddetli bir rüzgar çıktı birden. İnsanlar, fırtınaya tutulmuş ağaç dalları gibi sallanmaya başladılar. Gayri ihtiyarı başlarını gökyüzüne kaldırdıklarında, elinde yıldırımdan kamçısı olan heybetli bir meleklerle karşılaştılar. Melek, iki topluluğun arasına inerek, Amine'ye zarar vermek isteyen gruba: “Durun, diye haykırdı”, “nuru söndürmek isteyenler” bu yıldırım kamçılı meleğin tesiriyle bir süre baygın yattılar.³⁹

Benzer bir kurguda, Ebrehe'nin ordusu Mekke'ye yaklaştığında “Nur, Amine'nin alnından ayrılıp Kâbe'nin damına geçti. Kâbe, gözler görmemiş bir aydınlıkla pırıl pırıl yanmaya başladı.”⁴⁰ Bu olağanüstü durum Ebrehe'nin ordusu yok olana kadar devam eder. Ebrehe ordusunda çok açık olağanüstülükler görülmesine rağmen ordu komutanı bunların hiçbirinden etkilenmez.

Başka bir kurguda Ebabil kuşları öndedir. Ebabil kuşlarının tasviri de olağanüstü algıyı yansıtır. “Yeşil kanatları, sarı gagaları ve yaban hayvanları gibi

³⁹ Fikriye Beledli, **Dürr Ve Sadef**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012, s. 83.

⁴⁰ Beledli, **a.g.e.**, s. 129.

başları vardı. Kanatlarında ve ağızlarında, yoğrulmuş toprak renginde pişkin tuğladan yapılmış nohut iriliğinde siccil taşları taşıyorlardı.”⁴¹

Fantastik bir düzlem üzerinde sürdürülen diyaloglardan birisi de Amine'nin, doğum esnasında gök ehlinin konuşmalarına şahit olmasıdır. Doğum esnasında gök ehlinde bir hareketlilik vardır. Bütün hazırlıklar yapılmış cehenneme “kapılarını kapat!”, Rıdvan'a “Bütün cenneti süsle!”, huri gılman ve vildanlara “cennete girin ve ziynetler ve mücevherler saçın!”, birinci kat gök meleklerine “dünya ehli üzerine cennetin mücevherlerinden saçın” denilir.⁴²

Aşağıdaki alıntıda ise, olağanüstü peygamber tasavvuruna eklenen hıristiyani bilgiler neticesinde kanatlı melek ikonlarına, elleri bayraklı tezahürat yapan nurdan varlıklara kanatlı atlara şahit olunur.

“Ey sema ve yer ehli! Amine, başını kaldırıp sesin geldiği yöne baktı. Çok yoğun ve çok parlak bir ışık vardı tavanda ve yayılıyordu. Alemleri nurlandıran, dilediğine nur eden, nur olan Allahu Teala, habibinin doğacağı odayı gözler görmemiş bir aydınlığa gark etmişti. Amine Hatun; “Güneş bu ışığın ancak pervanesi olabilir.” Diye düşündü. Kamaşan gözlerini kapadı. Sakinleştirici gür ses devam etti:

“Bu gece, öncekilerin ve sonrakilerin seyyidi insanların ve cinlerin resulü, Hameyn'in nebisi, iki kıblenin imamı, dünya ve ahirette şefaateci, cihanın sultanı, Allah Resulü Muhammed Mustafa(a.s.m.) dünyaya gelecektir.”

Amine gözlerini araladı. Birden evin çatısı açıldı. Odanın içindeki nur, şimşek gibi dışarı çıktı. Alemler, Allahu Teala'nın Nur isminin tecellisine mazhar oldu. Tüm gökyüzü gündüzden daha gündüz oldu. Gök kapıları açıldı. Amine, muhteşem güzellikteki bir meleğin yer ile gök arasına yeşil ipekten, mücevherlerle süslü ışıl ışıl bir yatak döşediğini gördü. Sağ eli karnının üzerindeydi. Olanları hayret ve hayranlıkla seyrediyordu. O sırada ellerinde bayraklar olan hayal edilmesi imkansız güzellikte üç melek daha çıktı gök kapısından. Semada süzülerek ilerlemeye başladılar... Kabe yüzyıllardır tuttuğu soluğunu bıraktı. Derin bir iç çekti. Gök kapısından sayısız melek inmeye başladı. Kar taneleri gibiydiler. Birbirlerine hiç değmeden süzüle süzüle, döne döne iniyorlardı yeryüzüne. Yüzleri açıktı ve inanılmaz

⁴¹ Beledli, a.g.e., s. 137.

⁴² Beledli, a.g.e., s. 173.

güzellikteydiler... Görkemliydi. Yaya değillerdi, hepsi atlıydılar. Atları da kendileri gibi yeşil kanatlıydılar. Kainat mis gibi melek kokuyordu.”⁴³

Gök ehlinin roman boyunca kendi aralarında konuşması bu tür romanlarda ilktir. Anlatıcı, projektörü yeryüzünden bir anda gökyüzüne çevirir. “Ey gök ehli...” diye başlayan, ya Allah’ın melekler ile konuştuğu ya da meleklerin kendi aralarında konuştuğu diyaloglar bulunur.

“O sırada semada kutsi bir ses duyuldu: -Ey insanlar topluluğu! Kureyşliler başlarını kaldırıp baktılar. Ses, sözüne devam etti: -Gürültü ve feryad etmeyin. Şüphesiz ki, Muhammed’in kendisini yardımsız bırakmayacak ve onu zayi etmeyecek bir Rabbi vardır. Ey Abdullattalib, oğlun kaybolmadı. Onun koruyucusu Allahı Teala’dır. Yüzbinlerce yaratılmış biraraya gelse ona bir zarar veremez.”⁴⁴

Bu ses bir süre sonra Muhammed’in kaybolduğunu soran dedesine onun bulunduğu yeri de söyleyecektir.

Görüldüğü gibi, bu türden olağanüstü olaylar Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in çocukluk devresinin mitolojik arkaik bir zamanda geçtiğini kurgular. Bu algı ile kurulmuş romanların, Hazreti Muhammed (S.A.V.) 40 yaşına geldiğinde Mekke toplumunun, onun peygamberliğine neden sert karşılık verdiğini açıklaması oldukça zordur. Ya da onu küçükken olağanüstülüklerle donatan Allah’ın, peygamberlik sonrası neden onu birçok meşakkatli işe koşturduğunu anlamak imkansızdır.

Bu sahnelere eklenebilecek yığınla kurgu, olağanüstü peygamber algısına uygun olarak, olağanüstü zaman ve mekanla desteklenmiştir. Siyer konulu roman yazarlarının bakış açısını belirleyen bu yaklaşımlar, olağanüstü peygamber algısını güçlendirici, insanlarla arasına mesafe koyucu ve Hazreti Peygamber (S.A.:V.)’in insanlar için örneklik oluşunu engelleyen yazar bakış açısı olarak romanlarda yer almıştır.

⁴³ Beledli, a.g.e., s. 174-175.

⁴⁴ Beledli, a.g.e., s. 257.

2.3. Santimental ve Lirik Yaklaşım

Santimental (aşırı duygululuk) hali, bir anlatım biçimi olarak daha çok kadın yazarların kaleme aldığı romanlarda görülmektedir. Siyer konulu romanların çoğunluğunun kadın yazarlar tarafından kaleme alındığı düşünülecek olursa, anlatıların büyük bir bölümünün santimental ağırlığı görülmüş olur. Bu anlatım biçimi; yazarı, malzemesi az olan bir alanda söz söyler hale getirmesiyle, okurda oluşturulması planlanan duygu yoğunluğunu sağlamasıyla ve yazarın üslubunun da etkisili olduğu romanın “çok satanlar” arasına girmesiyle tercih edilebilir.

Yine bu anlatım tarzı ile yazarların, roman kahramanları ile özdeşim kurduğu, zaman zaman kahramanın yerine kendisini koyarak, çekilen aşk acılarında, hasretlerinde ya da sabır göstermede kahramanın kaderi kendi kaderi olarak paylaşılmaktadır. İncelenen romanlarda söylem ve ifade bazında santimental anlatımlar tercih edilmiştir.

“Hatice'nin İlk Abdesti” başlığını taşıyan bölümde anlatıcı o önemli geceyi atlayarak Hatice'nin ilk abdest aldığı ana beş sayfa ayırmış ve “su üzerine yemin” ile bahsi kapatmıştır.⁴⁵ Yazarın, bir abdest bahsinde söyleyebileceği birçok mevzu varken, santimental lirik bir dil ile konunun anlamının içi boşaltılmıştır. Hazreti Hatice'nin abdeste yüklediği anlamı, verdiği önemi ve abdestin onun yaşamında nasıl bir değişime yol açtığı yönündeki hayati sorular, lirik serenatlara kurban gitmiştir. Yazarların, duygusallık üzerine kurulu aşırı lirik dili, tasvirlerde de belirgin bir şekilde görülür. “Karanfil kokulu seherler birbiri ardınca akıp giderken, Hatice kozmik bir bakış noktası sunan farklı nefesler alıyordu.”⁴⁶, “Kabe soluklu çocukluk.”⁴⁷

⁴⁵ Sibel Eraslan, **Çöl Deniz Hz. Hatice**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s. 280-284

⁴⁶ Nurdan Damla, **Aşka Adanmış Bir Ömür**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2011, s. 65.

⁴⁷ Damla, **a.g.e.**, s. 53.

Aşırı duygulu söylemler kitap adlarına da yansımıştır.

“Aşka Adanmış Bir Ömür”,

“Sabır ve Vefa Timsali”,

“Ümmetin Canısı Hz. Muhammed”,

“Muhammed’in Aîşesi” gibi yoğun lirik söylemlerle isimlendirmeler yapılmıştır.

Hazreti Zeyneb’in, eşi As’dan ayrıldıktan sonra verdiği söz, ağır santimental dil ve aşk duygusunu kutsallaştıran bir bakış açısıyla verilir:

“...dibi görünmez deryalar kadar engin aşkımı ruhumda saklayacağım. Öртеceğim üzerini. Ve kalbime eş olarak hiçbir erkeği sokmayacağım. Kilitli tutacağım kapılarımı senden başkasına. Bundan emin olabilirsin Ey Yar! O mahrem alan sadece ikimize ait olacak ve oraya kimse girmeyecek!”⁴⁸

Bu yoğun duygusallıkla yazar, okuyucunun acıma duygularını harekete geçirerek, “aşk acısı çeken” Hazreti Zeynep’i okuyucuya yakınlaştırma gayretindedir. Fakat bu bakış açısı, yazarın modernist algılarla kuşatılmış zihniyetinin bir tezahürü olarak içeriğe yansımıştır.

Hazreti Aîşe ile ilgili romanın girişinde, onun Hazreti Peygamber (S.A.V.) için olan duyguları anlatılır. Bu duyguları yansıtan yazarın bir kadın olduğu, söyleme yüklenen bakış açısından belli olmakta ve okuyucu bu etki ile yönlendirilmektedir.

“Muhammed’in(s)Aîşe’siyim... Karasevdalısıyım Resulullah’ın... Gözleriyim geceyle gündüzün... Şahidiyim Vahyin... Yoldaşiyım Son Resul’ün(s)... Fedaisiyim aşk-ı Muhammedi’nin... Yoldaşiyım Kab-ı Kavseyin’in... Hümeyra-i Ahmed’im. Sevgilisiyim Rahmetellilalemin’in... Sevgilisiyim Sevgili’nin (s)...Pervanesiyim Muhammed’in(s)... karasevdanın gözleriyim...”⁴⁹

⁴⁸ Nurdan Damla, **Hz. Zeynep**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2013, s. 264.

⁴⁹ Eraslan, **Hz. Aîşe**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s. 8-9.

Romanda Aişe'nin tanımladığı aşk, soyut bir içeriğe sahiptir. Harfler üzerinden bir aşk tanımı kurmaya çalışan anlatıcı metnin akıcılığını santimental içeriklerle engeller.

“Aşk infilaktır. İnfilak edişiyile tüm gök atlaslarına dağılıp saçılıveren milyonlarca yıldızın parıltısıdır tutulduğum...” , “Ateşin şeddelerini kaldır. Cezm haline geri çek onu. Cezmin evvelindeyse, işte aşk durur...”⁵⁰

Hazreti Aişe'nin, Hazreti Peygamber (S.A.V.)'e olan aşkını tanımlayan anlatıcı yine soyutluk üzerinden metni esnetmeye çalışır:

“tutulursun... Resulullah'ın(s) pırlıtısına... Geceleri bile aydınlatan ışığına... Mütevazılığına... Kararlılığına... İradesine... Nezaketine... Sesine... Ellerine... Ve parmak uçlarındaki pırlıtya... Ve tanır beni, O'nun(s) pırlıtısı. Beni korumuş ve koruyacak olan da işte bu pırlıttır. Ben O'nun(s), benim dışımda kimseciklere açıklanmamış sırlı pırlıtısına tutulmuşum.”⁵¹

Hazreti Aişe'nin duygularının lirik anlatımları olarak görülen bu pasajlar, gerçek Aişe figürünün ortaya çıkmasını engellemiş, onun gerçek karakterini bu türden kadınsı santimental eğilimlerle örtmüştür.

Asr-ı Saadet dönemi Medine toplumunda toplumun inşasında görevli kadınların günlük durumlarının anlatıldığı aşağıdaki alıntıda ise, Hazreti Peygamber (S.A.V.)'i kıskanan ve bu nedenle ellerinde olmaksızın üzen ehli beyt kadınlarının durumları anlatılır. Bu kadınlar, Medine toplumunun inşasında önemli görevler üstlenmiş, ciddi sorumluluklar taşıyan karakterler olmasına rağmen, kadın yazarların duygulu söylemleri nedeniyle gerçek anlamda ortaya çıkamamışlardır. Yazarının ehli beyt kadınlarına karşı bakış açısının “aşk” söylemi üzerinden devam etmesi, “çok eşli peygamber” algısına karşı bir savunma niteliğindedir. Bu savunmadan ehli beyt kadınları “kişiliklerinin üzeri örtülerek” çıkmışlardır. Ehli Beyt kadınları

⁵⁰ Eraslan, **a.g.e.**, s. 78.

⁵¹ Eraslan, **a.g.e.**, s. 79.

denildiğinde iki üç isim dışında kimsenin belirgin özelliği ile hatıra gelmemesinde bu ağır santimental kadın duygusallığı etkendir.

“Yaptığımız tüm gıpta yarışmaları, çocuksu oyunlar, bazen huzursuzluklar, bazen itiraz ve talepler tersine çarpan bir rüzgar gibi bize dönmüştü. (...) Allah Resul’u kadınlara küsüp bir ay kimsenin yanına yaklaşmak istemeyince “yan yana dizilip ağılıyorduk beraberce, birbirleriyle çekişen ortaklar olmaktan çıkmış, ayrılığa birlikte ağlayan kader ortaklarına dönüşmüştük.”⁵²

Hazreti Aişe’nin özellikle muhalefet günlerindeki tavrıyla ilgili savunmacı bir dil kullanan romanda, anlatıcı en sonunda Aişe’yi okuyucuya karşı yalnızca kendisinin savunacağını ve bunu da lirik bir dille yapabileceğini farketmiştir. Roman, Aişe’nin kendisi hakkındaki hükmü ile son bulur. “ Ben zor zamanların Aişe’siyim... Benim dört başı mamur düğünüm de olmamıştı o hicret zamanlarında.”⁵³ Bu son sözde de, okuyucunun Aişe ile kuracağı bağ, aşırı duygusallık üzerinden sağlanmıştır.

2.4. Popüler ve Modernist Yaklaşım

Siyer konulu romanların en belirgin özelliği, popüler ve modernist bakış açılarıyla şekillenmiş kurgusal metinler olmalarıdır. Gerek Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in gerekse sahabe kadınlarının ve erkeklerinin modernist söylemlerle günümüze yaklaştırılma çabalarına değindiğimiz III. Bölüm’e ek olarak, aşağıda zikredilen örneklerden hareketle, yazarların modernist ve popüler bakış açılarının, romanları kurgularken ortaya çıktığını göreceğiz.

Her edebi eser, yazarın bakış açısının şekillendirdiği üzere çağının izlerini taşır. Çünkü “sanatçı zamanının çocuğudur.”⁵⁴ Buradan hareketle, 2000 sonrasında görülen siyer konulu romanları dönemine eklemleyen, popüler ve modernist bakış açılarıdır diyebiliriz. Yazarın, döneminin bakış açılarını yansıtmayı aslında olağan bir

⁵² Eraslan, **a.g.e.**, s. 284.

⁵³ Eraslan, **a.g.e.**, s. 434.

⁵⁴ Frederich Von Schiller, **Estetik Üzerine**, Çev. Melahat Özgü, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 36.

durumdur. Bir romancı, içinde bulunduğu dönemin eğilimlerini ve tercihlerini düşünsel anlamda özümsemiştir. Bunu eserine yansıtması aynı oranda olağandır. Fakat, siyer gibi kutsalla doğrudan ilintili bir alanda roman yazan kişi, çağın bakış açısını metne hakim kılsa ortaya ne çıkar? Ortaya çıkan şey, siyerin ana kaynaklarına sadakat noktasında ne kadar iddialı olur? Bu sorular, roman ve yazarın bakış açısı söz konusu olduğunda, masum cevapları içermez. Aşağıda zikredilecek metin örnekleri bu tezi kuvvetlendirmektedir.

Yazarın bakış açısıyla biçimlenen bir romanın, zamanın eğilimleri doğrultusunda yeniden biçimlendirilmesi, siyer kaynaklarının tahrifatı olarak görülebilir. Siyer konulu romanlara hakim olan bu anlayış, aşağıda örneklerinin verileceği sorunlu söylemlerin oluşmasına neden olmuştur.

Popüler ve modernist söylem, dinin folklorik yönüne hitabeden bir söylemdir. Folk din, halk dini olarak da kullanılan, dinin kültürel alt yapısının çeşitli halk tabakaları arasındaki uygulama şekilleri⁵⁵ olarak tanımlanır. Din tarafından kabul gören, inanç, doktrin ve dine dair ritüeller sözlü kültür yoluyla geniş kitlelere ulaşır. Bu durum dinin “folk” tipi özelliklerle yayılmasına neden olur.⁵⁶ Folk İslam’ında, daha çok, büyü, cinler, ifritler, nazarlık, kehanet, alamet, evliya tazimleri gibi unsurlar bulunur.

Hazreti Fatıma’nın anlatıldığı *Canfeda* adlı romanda, popüler bir eğilim olarak folk İslam’ın tüm unsurları kurgu içine yerleştirilmiş ve bu yapı lirik bir dil ile sağlanmıştır. Tasavvufi tonu da ağır basan romanda, zamanın kapıları anlatılara bir bir açılır. Katmanlı anlatımlarla Kerbela bir figüre dönüşür. Fonda siyer-i nebi vardır. Çok katmanlı bir anlatımın tercih edildiği romanda Hz. Fatıma ile ilişki, eşya ve nesne üzerinden kurulmuştur. Onun mübarek testisi, yakut bir yüzük, sandık içindeki

⁵⁵ Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, 3.bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1986, s. 50.

⁵⁶ Raphael Patai, “Halk İslamı”, Çev. Mustafa Arslan, **Dinbilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi** **II**, (2002), S.3, s. 235.

altın işlemeli bir kumaş, romanı postmodernist oryantalist bir dil düzleminde dolaştırmaktadır.

Romanda bulunan şu paragraf, özet niteliği taşır:

“Kur’an okuduk, kıssalar anlattık, ilahiler söyledik, acayip hikâyelerle birbirimizi meraklandırdık, hatimler indirip selavat hadraları kurduk, geçtiğimiz yerlerin masallarından tarihlerinden söz ettik... Ve yanık sesiyle bir çöl kasidesine başladı. Aşk ve yaratılışla, Fatıma Zehra ile ilgiliydi yine söylediği içli melodi...”⁵⁷

Siyer konulu romanlar; Asr-ı Saadet dönemini günümüze yaklaştırma iddiasında olmalarına rağmen, Hazreti Peygamber (S.A.V.) ve sahabe hayatlarını, ancak popüler ve modernist bakış açılarıyla biçimlendirerek taşıyabilmektedirler. Dolayısıyla, okuyucuya ulaşan şey, popüler ve modernist bakış açılarıyla donatılmış bir siyer olmaktadır. Mesela “aileyi temsil eden anne baba çocuk üçlüsü”⁵⁸ ifadesi, hem siyer ilminin temel problematiklerinden birisi olan anakronizm örneği olarak, hem de modernist yaklaşımların sahabe hayatlarını çarpıttığı bir gösterge olarak okunabilir.

Aşağıdaki alıntılarda vurgusu yapılan yerlerde görülen yaklaşımlar, siyer konulu roman yazarlarının, popüler-modernist bakış açılarıyla kurguladıkları romanlarda tespit edilen sorunlu söylemlerdir.

Modernist bir yaklaşımla “Yapılan zulme ay dayanamadı da “şak” diye ayrılıverdi.”⁵⁹ İfadesi dikkat çekicidir.

Geleneksel Türk aile yapısında bulunan ve topluma yerleşmiş olan bir hassasiyet, Hazreti Muhammed (S.A.V.) ve kızı Fatıma’ya iliştilmiştir. “Annesi öldü, kendisine bakması için kızını evlendirmiyor.”⁶⁰

⁵⁷ Sibel Eraslan, **Canfeda Hz. Fatıma**, 2.bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s. 234.

⁵⁸ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 37.

⁵⁹ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 89.

Bir kadının, ileri yaşına rağmen yaşını göstermemesi, modern çağın estetik anlayışının fiziki güzellik üzerinden yürüdüğü düşüncesini yansıtır:

“Hatice, ruhen olduğu kadar bedenen de güçlü bir kadındı. İleri yaşına rağmen genç kalmıştı. Ardi ardına yaptığı doğumlara rağmen hala dinç, sağlıklı ve güzeldi.”⁶¹

Tüketim kültürünün kadın üzerinden yürüdüğü çağımızda, tüketimin “marka” seviyesini ele veren bir anlayışla “...o, özgün kıyafetleri tercih etmişti. Kaliteden ödün vermeyen tercihleriyle hoş ve zarif giysilerden hoşlanırdı.”⁶²

Modernist bir yaklaşım olan “çalışan kadın” imgesinin, erkek tarafından takdir edilen bir başka modernist yaklaşım ile güçlendirilmesiyle “Onun ayakları üstünde duran, güçlü ve başarılı bir iş kadını olması Amr’ın aklını başından almıştı.”⁶³

Benzeri bir modernist söylem biçimini kadın-erkek ilişkilerinde eş olma sorumluluğu üzerinden görürüz. Verilen örnek, günümüz toplumsal sorunlarından birisini ilham etmesiyle dikkat çekicidir.

“Eşlerine karşı bakımsız ve düzensiz kıyafetlerle dolaşan kadınlar dikkatini çekerdi. Herhangi bir düşün ya da eğlencede alabildiğine süslerle arzı endam eden hemcinslerine için için şaşırır, hayrete düşerdi. Erkeklerinin kalbi, kendileri gibi başka kadınlara kayınca lanetler okur, ellerinden gelen her fenalığı yapmaya kalkarlardı. Öyle bir eş olmayı hiçbir zaman istememişti.”⁶⁴

⁶⁰ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 113.

⁶¹ Damla, **Hz. Hatice**, s. 255.

⁶² Damla, **a.g.e.**, s. 111.

⁶³ Damla, **a.g.e.**, s. 107.

⁶⁴ Damla, **a.g.e.**, s. 92.

Yukarıda görülen örneklerden hareketle, siyer konulu roman yazarlarının, popüler ve modernist bakış açılarını eserlerine yansıttıkları ve romanlardaki karakterleri, bu bakış açısı ile biçimlendirerek yeniden ürettikleri görülmüştür.

2.5. Tasavvufi Yaklaşım

İncelenen siyer konulu romanlarda, ağır tasavvufi söylemler olmasa da, tasavvufun özellikle seyr u süluk, nefis ile mücadele, acı çekmenin erdemi, sabır, metanet gibi kavramları üzerinden bir peygamber tasavvuru çizilir.

Bir tasavvufi tema olarak bu romanlarda ‘acı’ yüceltilmiştir.

“Annem önceleri çok acı çekmişti. Acılar onda nefesine ait bir şey bırakmamıştı. Acı, nefis sabunuydu. Acı düşen nefis, paklanırdı.”⁶⁵

Bir başka tasavvufi tema nefistir. Özellikle Hazreti Fatıma’nın kendi ağzından anlatılıyormuş gibi kurgulanan *Babam Muhammed*’de, nefsi aşmak, onunla mücadele, onu düşman bilmek ve ondan kurtulmak fikirleri etrafında romanın birçok yerinde pasajlar mevcuttur. “Nefsi aşmış insanların duygularını öğrenmek zordur.”⁶⁶ Hazreti Fatıma’nın Hazreti Ali ile yaptığı evlilikte maddi imkansızlıkların gerekçelendirilmesi olarak “demek nefis, mutlak varlığın perdesiydi. Nefisten uzaklaşmanın tek çaresi, onun hoşlandıklarından uzaklaşmaktı.”⁶⁷

Bir genç kızın çeyiz götürme ritüelinin, maddi imkansızlığın engel olduğu gerçeğinin gerekçelendirilmesi “her kızın çeyizi dünyası kadardır çeyizde nefisler aşikar olurdu. Nefsi öteleyenin çeyizi olmazdı.”⁶⁸ Şeklinde tasavvufi temalarla sağlanmıştır.

⁶⁵ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 24.

⁶⁶ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 25.

⁶⁷ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 65.

⁶⁸ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 155.

“Fatıma eli” olarak folk İslam’ın içinde yaygın olan gelenek, Hazreti Fatıma’nın anlatıldığı romanlara da yansımıştır. “el”, “elim sırdı, tılsımdı. Elimin değmediği, elimin ulaşmadığı herşey noksandı. Herşey elimle tamamlanacaktı.”⁶⁹, “ellerimde her gün varlığa gelmiş yüz melek vardı. Fatıma eli melek sırrıydı.”⁷⁰

*Dürr ve Sade’*te, romanın Esmâ-i Hüsnâ eşliğinde sürdüğü görülür. Hemen her bölümde, Abdülmüttalib ailesi Allah’ın isimleri olan Esmâ-i Hüsnâlar yoluyla yaşamlarını şekillendirmektedir. Râfi, Hâdi, Kuddüs, Kerim, Fettah, Rezzak, Hâkim... gibi Esmâlar her zorlukta sığındıkları tek yer olmaktadır. Bu noktadan hareketle; Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in henüz bebeklik ve çocukluk evrelerinde, Mekke halkının Allah’ın 99 Esmâ’sını bildikleri ve bu isimler çerçevesinde ibadet ettikleri gibi tarihsel gerçeklerle uyuşmayan kurgular ortaya çıkmaktadır.

Tasavvufi terminolojinin esma kullanılarak kurgulanması, birçok ayet için de geçerlidir. Şöyle ki, ayet dediğimiz şey İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.)’e vahiy ile ve ancak 40 yaşında bildirilmiş Kur’an-ı Kerim’in cüzleridir. Fakat romanlarda, Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in bebeklik ve çocukluk dönemlerinde anlatıcıya söylenen ayetlere rastlamaktadır. Bağlamından kopartılmış ayetler, yazarın bakış açısına ve anlatıcıya söyletmek istediği şeye göre yer değiştirmektedir.

Mesela, kâhinler ya da ehli ilm sahipleri bir hakikat söz konusu olduğunda Kur’an’dan ayetler okurlar. Hazreti Muhammed (S.A.V.)’in en büyük yardımcısı olacak kişinin Ebu Bekir olacağı söylenir ve “Muhammed ümmetinin Tevrat ve İncil’deki vasıfları da şudur: Onlar, önce ince bir filiz çıkaran, sonra kuvvetlenen, daha sonra kalınlaşıp sapları üzerinde dimdik duran bir ekin gibidirler.”⁷¹ Ayeti söylenir. Buna göre, Muhammed henüz doğmadan evvel onun en yakın arkadaşı

⁶⁹ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 167.

⁷⁰ Çeleğen, **a.g.e.**, s. 199.

⁷¹ Beledli, **a.g.e.**,s. 48.

bilinmekte ve üstelik getireceği kitaptan ayetler okunmak suretiyle ashabının özellikleri sıralanmaktadır. Bilgi kaynağı olarak ilham ve keşf'in tasavvufi bir peygamber algısı yarattığı bilinmektedir. “Bu tür bir peygamber tasavvuru, insanlara örneklik teşkil etmekten ziyade en iyi ihtimalle saygı gösterilecek en tehlikeli ihtimalle tapınılacak ilahi bir tecelli (hiyerofani) olacaktır.”⁷² Buradaki vurgunun Hazreti Ebu Bekir'e olması, İslam'ın batınî kanalının onun vasıtasıyla ilerlediği tezine atıftır.

Çöl Deniz'de tasavvufi bakış açısı, Berenis'in ölümsüz aşkı Perek oğlu Ursa ile karşılaşmasında görülür. Berenis, aşkını kalbine gömerek Kabe'ye gelip “yüreğini Sahibine açmayı” düşünür. Tasavvufi auranın “Sad Denizi” adlı bir anlatı ile Mekkeli kadınlar arasında söylence halinde yayılışı, aşk denizi, ayna, ateş denizi, mum gibi kavramlarla oluşturulmaya çalışılan ‘ilahi aşkın ölümsüzlüğü’ temi, bu rumuzlar etrafında yazarın tasavvufi bakış açısının metinlerdeki yansımaları olarak görülebilir.⁷³

2.6. Cinsiyetçi Yaklaşım

Romanlarda cinsiyetçi yaklaşım, daha çok kadın sahabelerin konu edildiği metinlerde görülmektedir. Bekaret, evlilik, dulluk, boşanma ve erkek-kadın ilişkisi üzerinden kurulan söylem, geleneksel anlayış ve mevcut indirgeyici algılardan destek alarak, toplumsal cinsiyetçi yaklaşımı desteklemiştir. Özellikle Hazreti Aişe'nin ele alındığı romanlarda, onun bakire oluşundan hareketle, hadis olduğu söylenen birtakım rivayetlerle cinsiyetçi yaklaşımlar temellendirilmiştir.

Bakire oluş; romanlarda kadınlar arasındaki üstünlüğün temel kriteri olarak görülmüştür. Kadın bekareti mevzusu bu romanlarda Hazreti Hatice üzerinden olduğu kadar Hazreti Aişe üzerinden de işlenmiştir. Hazreti Aişe'nin daha önce hiç evlenmemiş olması yüceltilirken bakire oluş diğer kadınlarla arasında en belirgin fark

⁷² Utku, **a.g.m.**, s. 85.

⁷³ Eraslan, **H.z. Hatice**, s. 272.

olarak belirtilmiştir. Böylece, Hazreti Aişe nezdinde kadın cinselliğine dair sorunlu toplumsal bakış açığı çıkmıştır.

Bekaret konusunda Hazreti Hatice söz konusu olduğunda ise, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’den önceki iki evliliğini dikkatten uzak tutma konusunda bir hassasiyet oluşturulduğu ve daha önce başından bir evlilik geçirmiş olmayı tecrübeye bağlama gayreti bulunur. Onun, önceki iki evliliğine rağmen “gökyüzünün duvağı açılmamış bakiresi”⁷⁴ gibi bir cümle ile özel hale getirilme gayret görülür.

Bir diğer cinsiyetçi yaklaşım, evlilik-dulluk üzerinden kendisini açık eder. Romanlarda evlilik-dulluk söz konusu olduğunda kadının birer nesne hükmünde, edilgen bir yapının içine hapsedildiği görülür. Üçüncü evliliğini yapma cesaretine sahip Hazreti Hatice gibi bir kişilik bile erkek egemen toplumun kurallarına kurban edilir.

Bu romanlarda Hazreti Hatice’nin ilk evliliği ile ilgili iki-üç paragraflık bilgi dışında bir şey bulunmaz. Halbuki Hatice iki evliliğine üç çocuk sığdırmış, iki eşinden birisini ölüm ile kaybetmiş, diğerini kendi isteği ile hayatından çıkarmıştır. Onun hayatının bu kısmı ile ilgili bilgiler muallaktır. Bu bakış açısı, bir yandan pozitivist bir mantalitenin normalleştirici unsurlarını taşıırken öte yandan üzeri örtülmesi gereken hoş olmayan bir durummuş gibi geleneksel bir tavır içine girilmiştir.

İkinci evlilik, romanlarda sorunlu alanlar olarak toplumsal direnç noktalarını yansıtır. Halbuki dönemin Arap toplumunda, gerek risalet öncesi gerekse risalet sonrası erkeklerde çok eşli evlilikler, kadınlarda ise eşin herhangi bir nedenle kaybı sonucunda ikinci evlilik tercihleri normal karşılanmaktaydı. Asrı Saadet döneminde, eşini bir şekilde kaybetmiş kadınların dört halifeden en az ikisiyle evlilikleri dahi görülebiliyorken, romanlarda bu konunun çekinceli bir söylem etrafında

⁷⁴ Eraslan, a.g.e., s. 49.

biçimlendirilmesi, yazarın bakış açısının “bugünden” ve “bu ülkeden” olduğu yönündeki kanaatleri kuvvetlendirmektedir.

İkinci evliliklerin “çocukların babaya duyduğu ihtiyaç” üzerinden gerekçelendirilmesi de bir başka toplumsal cinsiyet algısını açık eder. Kadın, herhangi bir nedenle ikinci eşi talep edemez, ancak “çocuk” gibi masum ve gerekçeleri kabul edilebilir nedenlerle ancak, bir kadın ikinci kez evlilik yapabilir. İkinci evlilik gibi dul oluş da sorunlu bir alan olarak romanlarda varlık göstermiştir. Anlatılarda dul kadın kavramının tüm toplumsal pejoratif anlamları kullanılmıştır. Dul oluş, işte gösterilen başarı, yaşını göstermeyerek bakımlı ve taze oluş gibi nedenlere ‘rağmen’ zor bir durumdur. Hazreti Fatıma’nın evliliği ile ilgili olarak “Kız üzülerək gelin gider, ama bir daha da eve dönmeme duasını eder. Gelin gider ağlayarak, döner kan yaş akıtarak.”⁷⁵ Söylemi baskın mantaliteyi yansıması bakımından dikkat çekicidir.

Hazreti Fatıma’nın evliliği üzerinden modern muhayyilenin ve zihniyetin evlilik, kadın ve erkek kodları tekrar edilir. Mesela kadın itaatkâr olmalı, erkek, bu itaakarlık karşısında yaptığı her kabalıktan “pişmanlık” duyar zaten.⁷⁶ Kadına itaat gerektiren şeyin bizatihi kendisi, pişmanlık duygusu ile yeniden itaati haketmelidir. Bu döngüde bariz olan şey, kadının pişmanlığını gerektirecek bir itaatsizliğe geçit verilmemesi, pişman olma duygusunun öncesindeki herhangi bir davranışın üzerinin örtük kalarak, erkek için ‘meşruluk’ zemini oluşturulmasıdır. Kadın ise kati bir itaat ile ‘pişmalık’ duyulacak bir sahneye meydan vermemelidir. Bu yolla itaatin sürekliliği sağlanmış ve kadının “isyan etme hakkı” ile pişmanlık duyma hali ortadan kaldırılmış olacaktır.

Romanlarda kadın üzerine inşa edilen kurguların, toplumda cinsiyet ayrımcılığını onaylayan hikayelerin devamını sağlamış olduğu görülmektedir. Kadının, erkekten gelecek tehlikeden yine erkeğe sığınarak kurtulabileceği zihniyeti de bu kurguların temel sorunsalıdır.

⁷⁵ Çeleğen, a.g.e., s. 46.

⁷⁶ Çeleğen, a.g.e., s. 178.

Sonuç olarak; yazarın düşüncelerini, eğilim ve tercihlerini yansıtan bakış açısı, kurgusal romanların temel argümanı olarak, siyer konulu romanlarda kendisini açığa çıkarmıştır. Yazarların farklı bakış açıları, farklı peygamber ve sahabe tasavvurlarının oluşmasına neden olmuştur. Siyer metinlerinin kurguya maruz kalarak çarpıtılmasına bir de, bir metni tümünden değiştirecek güce sahip yazar bakış açısı eklenmiş ve ortaya çeşitlenerek çoğalan peygamber tasavvurları çıkmıştır.

DEĞERLENDİRME

Edebi metinler, toplumların sosyo-kültürel tüm değerlerini anlamada araç olmuşlardır. Din de, toplumların temel değer yargılarını temsil etmesiyle, çeşitli şekillerde edebi metinlerde yer almıştır. Kutsal kişiliklerin hikayelerde, romanlarda, şiir ve benzeri türlerde ele alınışlarıyla edebi metinler, toplumların bu kişiliklere karşı muhayyile birikimlerini yansıtmış ve böylece dini edebiyat alanı oluşmuştur.

Modern edebi bir tür olan romanın, siyer ile birleşiminden oluşan ve 2000'lerden sonra yaygınlık kazanan, siyer konulu romanların incelendiği bu araştırmada, Hazreti Peygamber (S.A.V.)'in hayatı demek olan siyerin roman tarzında yazılıp yazılamayacağı üzerinde durulmuş; siyerin kurgulanmasının ortaya çıkardığı problematikler incelenmiş; bu çerçevede yoğun kültür endüstrisinin baskısı altında “biçimlenen” kurgusal peygamber tasavvurları, kadın sahabe profilleri ve tüm bu tasavvurların kaynağı olan yazarın bakış açısı incelenmiştir.

Romanlarda yer alan siyer temaları incelendiğinde, modern dönemlerde yazarların, kutsal kimlikleri günümüze yansıtma ve birer örneklik olarak tarihin sayfalarından edebiyatın kurgusal alanına taşıma girişimlerinde buldukları görülmektedir.

Sosyo-kültürel konumlanışların köklü değişimler gösterdiği 2000 sonrasında, bu girişimlerin birer yansıması olarak, siyer konulu romanlar artış gösterdiği tespit edilmiştir. “Roman” titrinde ya da “roman tadında” gibi adlandırmalarla okuyucuya ulaşan ve araştırmamıza dahil ettiğimiz eserler tematik ve eleştirel okumaya tabi tutulmuş, bunun sonucuda birtakım sonuçlara varılmıştır.

“Roman ve Siyer İlişkisi”, üzerine kurulan ilk bölümde, modern bir tür olarak romanın, siyer metinlerine adapte edilirken problem oluşturacak yapısal unsurları incelenmiştir. Roman türünün kendi yapısından kaynaklanan zorunluluklardan özellikle üç unsur üzerinde durulmuş, kurmaca, gerçeklik ve gerilim platolarını oluşturan trajedi-dram unsurları irdelenmiştir.

Siyer metinlerinin romanlara konu olması sonucunda; Hazreti Peygamber ve Asr-ı Saadet dönemi insanların bu metinlerde nasıl ve ne şekilde yer alacağı üzerinden yapılacak tartışmaya zemin hazırlaması açısından, romanlarda kutsal kişiliklerin anlatılıp anlatılamayacağı tartışılmış, bu tartışmaya kaynaklık eden, Kutlu Doğum etkinlikleri ve medyanın etkisiyle günümüzde değişen siyer algısı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

İslam dininin kutsal referans kaynaklarından ikinci sırada yer alan hadis ilminin kaynaklık ettiği siyer metinlerinin, roman şeklinde yazılmasının yapısal ve içerik bakımından sorunlu alanlar açtığı üzerinde durulmuştur. Buna göre;

Romanın; Batılı bir tür olmasından kaynaklanan temel bakış açısından hareketle; burjuva toplumunun temel dinamiklerinin oluşmasında etken rol üstlenmiş olması, Aydınlanma değerlerinin yükselişi, seküler zihinsel yapının yaşam formlarına dönüştürülmesi, bireyci oluşu, cemaat fikri ve bütünlük duygusuna mesafeli oluşu, pozitivist felsefi görüşleri öne çıkarması gibi konularda, romanın geleneksel anlatıları dönüştürdüğü;

Öncelediği hayat tasavvurları, insana ve varlığa dair ilişkileri, konfor, zevk ve tatmin arayışları, hayata dair beklentileri, sahip olma arzuları, elde etme güdüleri, üretim konusunda tercih edilen “tembellik hakkı” ve tüketim hırslarını yüklenerek taşıyan anlayışın, romanın sunduğu dünya görüşü çerçevesinde hayat bulduğu;

Kurgusal bir metinde olayların, zamanın, mekanın ve karakterlerin yazarın isteği doğrultusunda kurgulandığı; karakterlerin hayatları, günlerini nasıl geçirdikleri, neleri sevdikleri, nelerden nefret ettikleri, tercihleri, insanlarla ilişkileri, önem verdikleri, geri durdukları, kısaca hayatı algılayış ve yaşayış biçimlerinin kurguya maruz bırakıldığı; tasarlanmış, biçimlendirilmiş, kesip kırpılmış, eklenip çoğaltılmış bir yapının meşru görüldüğü;

“Artistik dokunuş” çerçevesinde, yeniden üretilen gerçekliğin, tarihsel tüm malzemeyi manipüle ettiği; “gerçekliğin yeniden üretimi” biçiminin, varlıkların dışıyla ve dışa yansıyan görünürlülükleriyle “dünyayı gözle algılanan bir boyuta indirgeme” faaliyeti olarak modern sanatın temel koşullarından birisi olduğu; bu

yönüyle, betimlemenin bir “yeniden üretme”, tasvirin “bir görselleştirme çabası” olduğu; yazarın muhayyilesinin bütün bu süreçlerde etken olduğu ve okuyucuya bu süzgeçten geçerek geldiği; dolayısıyla “tasarlanmış, biçimlenmiş gerçeklik” anlayışıyla metinlerin üzerlerinin örtüldüğü, anlamlarının perdelendiği gibi nedenlerle romanın, siyer metinlerini kendi yapısı içinde kullanmaya elverişli olmadığı tespit edilmektedir.

Romanın; siyer konularını malzeme olarak kullanmasının içerik bağlamında sorunlar oluşturduğu da bir başlık olarak tartışılmıştır. Romanın, insanların dram ve trajedileri üzerinden bir ifşa kültürü oluşturduğu;

Müslüman roman yazarlarının, siyer metinlerini roman tarzında kaleme alırken, bu etkiden tam olarak kurtulmalarının romanın kendi yapısı gereği imkansız olduğu; “mesajı hayata dönük bir peygamber”in müslüman yazarlar tarafından, roman türünün tüm unsurları yerine getirilerek yazılabilesinin mümkün olmadığı; en başta, yaşanmış bir hayatın “kurgulanma” tehlikesinin kişiyi; yalan söylemeye, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in “Yalan yere hadis rivayet eden cehennemdeki yerini hazırlasın” hadisinin hilafına davranmaya götürdüğü ve tasarlanmış gerçeklikle okuyucuyu yanıltarak siyeri çarpıtıldığı tespit edilmektedir.

Siyerin kurgusal metinler haline dönüşerek çarpıtılması konusunda; yayınevlerinin teorik kriterlerinin var olduğu fakat, pratik olarak yayın dünyasına yansımadağı; yayınevlerinin konjunktürel ortama uygun ısmarladıkları projelerin etkisi ile özellikle kadın yazarların ağır santimental eğilimler ve lirik dil kullanarak bu çarpıtmayı çeşitlendirdiği; kutsalın diline hakim olan hürmet, edep ve ihtiramın, romanın dili karşısında silikleştiği; romanın abartılı, yalana açık kurgusal dilinin, kutsalın yalın, anlaşılır, abartısız, hürmet ve edep içeren hitapları karşısında öne çıktığı belirlenmiştir.

Müslüman yazarların, Hazreti Peygamber (S.A.V.)’i modern edebiyata taşıma düşünceleri 2000 sonrasında siyer konulu romanlarla karşılaşmamıza yolaçmıştır. İkinci bölümde, bu romanlarda, “Peygamber Tasavvuru”nun nasıl geliştiğine bakıldığında; risalet öncesi ve risalet sonrası olmak üzere, başlıca iki grupta toplandığı görülmüştür. Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in, risalet öncesi dönemini

içeren bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemlerine ilişkin delail, hasais ve rivayet kitapları gibi geleneksel eserlerin kaynaklık ettiği yoğun bir olağanüstüleştirme çabası ortaya çıkmaktadır.

Özellikle nur-u Muhammedi fikrinden başlayarak; romanlarda peygamber tasavvurunun; arkaik bir dille, mitolojik bir üslup içinde kurgulandığı; Peygamber (S.A.V.)’in doğduğu devrin mitolojik zamanlar olduğu algısının oluştuğu; oluşan bu algı üzerinden ileride ‘peygamber’ olacak kişinin, tebliğde bulunacağı toplum ile arasına görünmeyen ve ‘olağanüstü’ bir perde gerildiği; O’nun beşeri özellikleri arka plana itilerek, sıradan insan için ‘örneklik’ oluşturmasının önüne geçildiği; böylece Hazreti Peygamber’i yabancılaştırmanın ilk basamağının oluşturulduğu görülmektedir.

Romanlarda olağanüstü bir kahramana dönüştürülen Peygamber (S.A.V.)’in; mitolojik devirlerde yaşayan, insanüstü özelliklere sahip oluşunu ‘Ben ancak Kureyş’ten kuru et yiyen bir kadının oğluyum.’ Hadisinin yalanladığı ortaya konulmuştur.

Romanlarda Hazreti Peygamber (S.A.V.)’in doğumunda görülen olağanüstülükler, sütannelik döneminde etrafına yaydığı bereket, çocukluk döneminde tabiat olaylarına hükmetme gibi birçok heterodoks İslam argümanı ile donatılmış bir çocukluk ve gençlik algısı öne çıkmaktadır. Risalet öncesinde görülen bu olağanüstülükler, risaletin gelmesi ile kesilmiş görünmekte, dolayısıyla romanlar, risalet döneminde daha lirik bir dile ihtiyaç duyarak santimentalistik eğilimleri yoğunlaştırmışlardır.

Romanlar, risalet sonrası peygamber tasavvurlarında; tebliğ dönemine ait olağanüstülükler gösteren, sosyal ilişkilerde “mucizeler”i bir ikna yöntemi olarak kullanan, fiziki olarak mükemmel peygamber tasvirlerine yer vermişlerdir. Bu romanlarda, fiziksel olarak abartılmış, arkaik dille kutsallaştırılmış ve manevi övgülerle ruhanileştirilmiş bir peygamber algısı inşa edildiği görülmektedir.

Üçüncü bölümü oluşturan “Asrı Saadet Kadınlarının Tasavvur Şekilleri”nde, kadın sahabelerin modernist yaklaşımlarla günümüze yaklaştırılma çabalarının birer

tezahürü olan argümanlar ortaya konulmuştur. Bu çerçevede romanlarda; Asr-ı Saadet kadınlarının fiziksel özelliklerinin, modernist kalıplara sıkıştırılarak, tipik Yeşilçam kadın kriterlerine indirildiği; boy, incelik, endam, kaş-göz bakımından “anlatılması imkansız güzellikte” kadın tipleri çizildiği; kişisel bakımlarını günlük “kür”lerle ihmal etmeyen kadınların varolduğu; kadınların, duygusal eğilimlerde içe kapanık, depresif, yalnızlığı tercih eden, “sevgili”yi beklerken kendisini kahretmekten “iğne ipliğe dönen”, gitmeye hazır, kahr çekmeyi nefis mücadelesi olarak gören bir ruh haline büründürüldüğü ve fakat, söz konusu kadınların derinlikli psikolojik tahlillerinin yapılmadığı görülmektedir. Bu eksikliğin temel nedeni olarak; bu romanların beslendiği kaynaklar olan hadis literatürünün bu konuda veriler sunmaması düşünülebilir.

Romanlarda kadın sahabelerin kullandığı ya da tercih ettiği eşyaların binbirgece masallarını andıran detaylarla anlatıldığı görülmektedir. Kılık kıyafette, takı kullanımında, kişisel bakım uygulamalarında, ev dekorasyonlarında ve zevk tercihlerinde kadın sahabeler için kurgulanmış olan “biçimlerin”, yazarların modern mantalitesini yansıttığı; popülist söylemlerle okur ile kahraman arasında özdeşim kurulmaya çalışıldığı; çoğunlukla yazarın kendisi ile özdeşim kurduğu tiplere kendi düşüncelerini söylediği, hissettirdiği tespit edilmiştir.

Kadın sahabelerin eş olarak; bir erkeğin gölgesinde bulunmanın “gerekliliğinin bilincinde” oldukları; fakat ehl-i beyt kadınlarının özellikle Hazreti Aişe nezdinde “eş”ine karşı büyük kıskançlıklara girdiği, bu konuda entrikalar çevirdiği ve buna diğer ehl-i beyt kadınlarını da dahil ettiği, kurgularda “tasarlanmış” kadın sahabe profilleri olarak tespit edilmiştir. Romanlarda çizilen kadın sahabe profillerinde, kadınların eğitim hayatında aktif olarak görev almadığı, Medine Devleti’nin yapılanmasında sosyal görevler üstlenmediği, savaşta cephe gerisinde görev alan birkaç isim dışında hayatın farklı alanlarında aktif kadın simalarının görülmediği de tespit edilmiştir.

Anne profilinin silik kaldığı romanlarda, okuyucunun bu konudaki beklentilerinin karşılanmadığı; poligamik aile düzeninin olduğu Medine toplumunda, anne-kadınların, çocuksuz kadın figürlerine dönüştürüldüğü görülmüştür. Mesela

Hazreti Hatice'nin beş çocuk sahibi olmasına rağmen hiçbiri ile herhangi bir diyalogunun olmadığı, Hazreti Hatice'yi anlatan romanlarda görülmektedir.

Romanlarda, sahabe kadınlarının iş hayatında baba ya da eşlerinin mirasını yüklenmiş olmalarına rağmen sosyal hayatta pasif ve hatta “bir erkeğe ihtiyaç duyan” kadın profilleri ile varlık buldukları; siyer tarihinde bulunan ve fakat siyer metinlerine tam anlamıyla yansımaya güçlü kadın kimliklerinin, bu romanlarda da silik kalarak iş yaşamındaki ağırlıklarıyla çelişki oluşturduğu; toplumsal cinsiyetin indirgeyici yorumlarına maruz kaldıkları belirlenmiştir. Bu yorumların, yazarı kadın olan romanlarda daha sık zikredilmesini, yazarların bilinçaltılarını yansıtan bakış açılarının birer tezahürü olarak düşünmek gerekebilir.

Mezkur romanlarda sahabe kadınlarının, savaşlarda cephe gerisinde görev aldıkları; muhalefet saflarında ise yine Hazreti Aişe nezdinde bir temsille, haksızlığın olduğu yerde başkaldırmanın bir bedeli olarak kadının sürekli “kendisini suçladığı”; “evinde oturmak” üzerine geleneğin temel anlayışlarına sahip çıktığı; kadınların yakın çevreleri ile ilişkilerinin belirsiz, diyalogsuz, vakasız “sürdürüldüğü” görülmektedir. Hazreti Aişe'nin Basra'ya yürümek üzere otuzbine yakın sahabeyi topladığı harekâta, orduda 40 kadar kadın olduğu üzerine sahipsiz tarihsel bilginin, kadının silik temsilleri dolayısıyla romanlarda yer almadığı da görülmektedir.

Romanlarda kadın sahabelerin hayatlarının; yazarların bakış açılarının etkisiyle manipüle edildiği, yönlendirilerek biçimlendirildiği ve modernist yaklaşımlarla günümüze adapte edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Siyer metinlerinin, kurguya maruz kalarak çarpıtılmasına bir de, bir metni tümünden değiştirecek güce sahip yazar bakış açısı eklenmiş ve ortaya çeşitlenerek çoğalan peygamber tasavvurları çıktığı belirlenmiştir.

Yazarların, romanları inşa süreçlerinde; pejoratif ve arkaik dil ile sağlanmış peygamber tasavvurları oluşturdukları; geleneksel anlatıları birebir taklit ettikleri; santimental bir yoğunluk, lirik bir anlatımla peygamber algısını duygusallaştırdıkları; popüler ve modernist bakış açıları ile sık sık anakronizm tehlikesine düştükleri;

tasavvufi eğilimlerin bir yansıması olan peygamber tasavvurları ile siyeri çarpıttıkları ve cinsiyetçi yaklaşımlarla özellikle sahabe kadınlarını geleneksel, yarı modernist, ayrımcı bakış açılarına maruz bıraktıkları tespit edilmiştir. Romanlarda, Ellul'un "Görülen şey inşa edilen şeydir." Sözü'nün, "İnşa edilen şey görülen şeydir." Şeklinde tezahür ettiği, bunun ise yazarın bakış açısıyla sağlandığı görülmektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarının amacı, iyi bir siyer konulu romanın nasıl olacağına dair yol-yöntem belirlemek değildir. Eleştirel bakış açısıyla, bir iddiası olan bu tezde temel prensip, İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in hayatının, kurgusal bir formda yazılamayacağıdır. Bu girişimin, geleneksel örnekleri de içine alan tehlikeli tarafı, hayatı ile tüm müslümanlara örneklik teşkil eden kutsal bir kişiliğin, bir dinin peygamberinin kurgu yoluyla biçimlendirilmesi, değiştirilmesi hatta dönüştürülmesi, dolayısıyla siyerin çarpıtılmasıdır.

Sonuç olarak; romanlarda işlenen siyer malzemesinin, yazarların sorumluluğunda oluşundan hareketle; kutsal kişiliklerin edebiyata taşınmasında hassasiyet gösterilmesi, geleneğin saygı ve ihtiram dilinden faydalanılması, çağın ruhuna ve mantalitesine göre değil, sahih bilginin kriterlerine göre bir Peygamber algısının kitlelere sunulması elzemdir. Bu çalışmada incelenen, İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in hayatının roman tarzında anlatılmasının doğurduğu sorunların vesile olacağı olumlu çıkarım; tahrifata meydan vermeden, yeni bir dil, yeni bir yaklaşım ve ifade yollarının bulunabileceği konusundaki arayıştır.

BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA

YARARLANILAN ESERLER (İNCELENEN ROMANLAR)

- Beledli, Emine Fikriye: **Dürr ve Sadef**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2012.
- Bitigen, Münevver: **Ümmetin Canısı: Hz. Muhammed**, İstanbul, Ahir Zaman Yayınları, 2015.
- Coral, Mehmet: **Hümeýra'nın Anıları**, İstanbul, Dođan Kitap, 2012.
- Çeleğen, Nuriye: **Aşk-ı Sükun**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2014.
- Çeleğen, Nuriye: **Babam Muhammed**, İstanbul, Nesil Yayınları, 2015.
- Damla, Nurdan: **Aşka Adanmış Bir Ömür: Hz. Hatice**, 28. bs., İstanbul, Hayat Yayınları, 2011. (Popüler Yayınları, 2010).
- Damla, Nurdan: **Hz. Zeyneb**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2013.
- Eraslan, Sibel: **Canfeda: Hz. Fatıma**, 2. bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2014. (Timaş Yayınları, 2012).
- Eraslan, Sibel: **Çöl Deniz: Hz. Hatice**, 19.bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2014. (Timaş Yayınları, 2009).
- Eraslan, Sibel: **Hz. Aişe**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014.

Pala, İskender: **Bülbülün Kırk Şarkısı**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015.

Uçan, Muharrem, Uçan Aysel: **Kerbela Kadınları**, İstanbul, Kalender Yayınları, 2014.

2.DİĞER KAYNAKLAR

2.1. Kitaplar /Tezler

Adorno, Theodor W.: **Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi**, Çev.: Mustafa Tüzel, vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

Akalın, Şükrü Haluk, (ve başk.): **Türkçe Sözlük**, 11. Bs., Ankara, TDK, 2011.

Akıncı, Ahmet Cemil: **Hz. Hatice**, 2. bs., İstanbul, Fatih Kitapevi, 1970.

Aktaş, Şerif: **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, 2.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 1991. (Birlik Yayınları, 1984).

Aktay, Yasin: **Türk Dininin Sosyolojik İmkani**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.

Aytaç, Gürsel: **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Ankara, Gündoğan Yayıncılık, 1990.

Aytür, Ünal: **Henry James ve Roman Sanatı**, Ankara, DTCF.

Yayınları, 1977.

Azimli, Mehmet:

Siyeri Farklı Okumak, I, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2008.

Bağcı, Musa:

“Hz. Peygamber’in Beşeri Yönü“, **Ankara Üniversitesi**, İslami İlimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1999.

Barbarosoğlu, Fatma:

Hiçbiryer, İstanbul, Timaş Yayınları, 2004.

Bergen, Lütfi:

Edebi Metinde Din-İktisat, İstanbul, Ayışığı Yayınları, 2012.

Bourneur , R. Quellet:

Roman Dünyası ve İncelenmesi, Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

Çayır, Kenan:

Türkiye’de İslamcılık ve İslami Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Bireysel Müslümanlıklara, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Çeri, Bahriye:

Hatıra Roman İlişkisi ve Münevver Yaşlı Romanları, İstanbul, Doğu kitapevi, 2013.

Çetişli, İsmail:

Metin Tahlillerine Giriş II, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

Dino, Güzin:

Türk Romanının Doğuşu, İstanbul, Agora

Kitaplığı, 2008.

Doğan, D. Mehmet:

Büyük Türkçe Sözlük, 20. bs., İstanbul, Pınar Yayınları, 2009.

Dönmez, Nagihan:

“İslami Popüler Romanlarda Müslüman Kimliğinin Değişimi“, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2009.

Eagleton, Terry:

Edebiyat Eleştirisi Üzerine, Çev. Handan Gönenç, İstanbul, Eleştiri Yayınevi, 1984.

Eagleton, Terry:

Tanrı'nın Ölümü ve Kültür, Çev. Selin Dingiloğlu, İstanbul, Yordam Kitap, 2014.

Eco, Umberto:

Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, Çev: Kemal Atakay, İstanbul, Can Yayınları, 1996.

Efe, Mehmet:

Mızraksız İlmihal, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1998.

Erkilet, Alev:

Eleştirelilikten Uyuma- Müslümanların Kamusal Alan Serüveni, Ankara, Hece Yayınları, 2004.

Eliot, T. S.:

Edebiyat Üzerine Düşünceler, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2007.

Finn, P. Robert:

Türk Romanı (1872-1900) Çev. Tomris Uyar,

İstanbul, Bilgi Yayınları, 1984.

Göksel, Nil: “Umberto Eco’de Yorumlamanın Sınırları“, **Hacettepe Üniversitesi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Göktürk, Akşit: **Okuma Uğraşı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Göle, Nilüfer: **İslamın Yeni Kamusal Yüzleri**, İstanbul Metis Yayınevi, 2000.

Güngör, Erol: **İslam’ın Bugünkü Meseleleri**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1996.

Gürbilek, Nurdan: **Vitrinde Yaşamak**, İstanbul, Metis Yayınevi, 2011.

Haedens, Kieber: **Roman Sanatı**, Çev: Yaşar Nabi Nayır, 2. Bs., Ankara, Varlık Yayınları, 1961.

Hançerlioğlu, Orhan: **İslam İnançları Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1984.

İdil, A. Mümtaz: **Gerçeklik Ve Roman**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1983.

Jusdanis, Gregory: **Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınevi, 1998.

- Kara, İsmail: **Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2010.
- Kemikli, Bilal: **Türk İslam Edebiyatı Giriş**, Bursa, Emin Yayınları, 2010.
- Kekeç, Ahmet: **Yağmurdan Sonra**, İstanbul, Şehir Yayınları, 1999.
- Kırmızı, Abdulhamit: **Otur Baştan Yaz Beni**, Haz. Abdulhamit Kırmızı, İstanbul, Küre Yayınları, 2013.
- Koç, Turan: **İslam Estetiği**, İstanbul, İsam Yayınları, 2009.
- Lukacs, G.: **Avrupa Gerçekçiliği**, Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul, Payel Yayınları, 1977.
- Mardin, Şerif: **Din ve İdeoloji**, 3.bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1986. (S.B.F. Yayınları 1969).
- Moran, Berna: **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I**, 3.bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.
- Okutan, Birsen Banu: **Türkiye'de Popüler Kültür Din ve Kadın**, İstanbul, Düşün Yayınları, 2013.
- Ong, Walter J.: **Sözün Teknolojikleşmesi**, Çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul, Metis Yayınevi, 1999.

- Özdemir, Nebi: **Medya Kültür ve Edebiyat**, Ankara, Geleneksel Yayınları, 2008.
- Pamuk, Orhan: **Manzaradan Parçalar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Parla, Jale: **Babalar ve Oğullar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.
- Pekolcay, Necla; Eraydın Selçuk: **İslami Türk Edebiyatı**, İstanbul, İrfan Yayınları, 1975.
- Sağlık, Şaban: **Popüler Roman Estetik Roman**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.
- Schiller, Frederich Von: **Estetik Üzerine**, Çev. Melahat Özgü, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999.
- Stevick, Philip: **Roman Teorisi**, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Tansuğ, Sezer: **Gelenek Işığında Çağdaş Sanat**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997.
- Tekin, Mehmet: **Roman Sanatı**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2001.
- Tekin, Sadık: **Müslüman Savaşçı**, İstanbul, İslamoğlu Yayınları, 1988.

- Uğur, Veli: **1980 Sonrası Türkiye’de Popüler Roman**, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Wellek, R., Warren, A.: **Edebiyat Biliminin Temelleri**, Çev. Ahmet Edip Uysal, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Yavuz, Hilmi: **Yazı Üzerine**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1987.
- Yeniterzi, Emine: **Divan Şiirinde Na’t**, Ankara, TDV Yayınları, 1993.
- Yıldırım, Ahmet: **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, Ankara, TDV Yayınları, 2000.

2.2. Makaleler

- Adorno, Theodor W.: “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken“, Bülent O. Doğan, **Cogito**, S: 36, Yaz 2003, s. 76-83.
- Açıl, Berat: “Tercümeden Telif, Osmanlı’dan Günümüze Siyer Yazıcılığında Ne(ler) Değişti?” **Siyer-Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Derneği Kitaplığı, 2010, s. 169-180.

- Ahatlı, Erdinç: “Şakkı Sadr” Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.38, TDV, 1997.
- Andı, M. Fatih: “Roman Ve Biyografi-II“, **Kaşgar**, S. 39, Ocak, 1999, s. 39-41.
- Andı, M. Fatih: “Modern Edebiyatta Hazret-i Peygamber’i Anlatmak”, **Siyer-Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, Meridyen Kitaplığı, İstanbul, 2010, s.121-129.
- Andı, M. Fatih: “Popüler Siyer Kitaplarında Dil, Üslup ve Estetik Sorunları”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 89-104.
- Ardıç, Nurullah: “Türkiye’de Siyer Çalışmaları: Sosyal Bilim Metodolojisi Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Devri Akademik Siyer Literatürü: Siyer Atölyesi 2009 Tebliğler Kitabı**, Ed. Eyyüp Said Kaya, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 31-48.
- Andaç, Feridun: “Romanın Yüzyılı”, **Hece Dergisi**, S. 65/66/67, 2002, s. 107-110.
- Argunşah, Hülya: “Yakın Dönem Kadın Hikayelerinde Kadının Kadını İnşası”, **Hikayenin Bugünü, Bugünün**

Hikayesi: 80 Sonrası Türk Hikayesi Sempozyumu, Haz. M. Fatih Andı, Ömür Ceylan, Ümraniye Belediyesi, 2008, s. 208-225.

Aydın, Ali:

“Yeni Bir Din Doğuyor.”, Milat Gazetesi, 22 Mayıs 2015.

Ayvazoğlu, Beşir:

“İlmü'l Cemal” Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.22, TDV, 2000, s.146-148.

Bayrak, Hülya:

“2000’li Yıllarda Türk Romanı”, **Türkiye Kültür Sanat Yıllığı**, İstanbul, Türkiye Yazarlar Birliği, 2001-2004, s.306.

Bağcı, Musa:

“Hz.Peygamber’in Örnekliliğinin Günümüzdeki Önemi”, **Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı Sempozyumu**, 2007, s. **77**.

Bilge, Mustafa L:

“Kızıldeniz”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, TDV, 2002, s.557-559.

Boynukara, Hasan:

“Karakter ve Tıp”, **Hece Dergisi**, S. 65/66/67, 2002, s. 174-187.

Canatan, Kadir:

“Gelenekte Kutsal-Peygamber Anlatıları”, **Siyer-Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 35-63.

- Canatan, Kadir: “Tarihçi ve Sosyolog İbn Haldun’un Hz.Peygamber İmgesi”, **Kur’ani Hayat**, S.11, Mart-Nisan 2010, s. 64-76.
- Cömert, Yusuf Ziya: “Bir Ayet Yeterdi”, Yeni Şafak Gazetesi, 29 Nisan 2015.
- Çamdereli, Mete: “Medyada Dinin Popüler Temsili”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 37-69.
- Çınar, Mahmut: “Nübüvvetin Mahiyeti, İmkânı, Gerekliliği ve Derecelendirilmesi”, **Kur’ani Hayat**, S.11, Mart-Nisan 2010.
- Çitçi, Sinan: “İntibah Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi”, **Turkish Studies/Türkoloji Dergisi I**, S.1, 2006.
- Coşkun, Sezai: “Kültür Endüstrisi Ve Siyer Yazıcılığı”, **Siyer Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s.193-203.
- Çelebioğlu, Amil: “Türk Edebiyatında Manzum Dini Eserler”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, MEB Yayınları, 1998. **kk**
- Çubukçu, Asri: “Halime” Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C. 15,

TDV, 1997, s.338.

Demirci, Mehmet:

“Hakikat-i Muhammediye”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 15, TDV, 1997, s. 179-180.

Demiryürek, Meral:

“Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı”, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, S.2, Güz 2013, s.119-139.

Dirin, İlyas:

“2005’te Roman”, **2005 Türkiye Kültür Sanat Yılığ**, Ankara, TYB Yayınları, 2006, s. 198-297.

Doğan, Şerife:

“Bir Araştırma Problemi Olarak Kitle Yazını”, **Türk Dili**, S. 525, 1995, s. 1022.

Erdoğan, İrfan:

"Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine", **Eğitim Dergisi**, Kasım 2004, s. 7-19.

Erkilet, Alev:

“İslam Medeniyetinin Kesik Damarı: Arabeskten Pragmatizme İslami Edebiyat“, **Hece Dergisi**, S.90/91/92, 2014, s. 381-389.

Ertuğrul, Kürşat:

“Türkiye’de Batılılaşma-Modernleşme Sorunu Bağlamında A.H. Tanpınar” **Toplum ve Bilim**, S.81, 1999, s. 195.

- Erul, Bünyamin: “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) Özel Sayı, Ankara, 2000, s.33-66.
- Eskin, Şerif: “Klasik Modern ve Postmodern Anlatılar Arasında Siyer“, **Siyer Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 13-27.
- Fayda, Mustafa: “Siyer ve Megazi” Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C.37, TDV, 2009, s. 319-324.
- Gündüz, Osman: “Romanlarımız ve Romancılarımız”, **2006 Türkiye Kültür Sanat Yılığ**, Ankara, TYB Yayınları, 2006, s.167-201.
- Güngör, Zülfikar: “Bir Edebi Türk Olarak Hilyeler”, **Bir Kutlu Doğum Şaheseri: Mevlid Ve Süleyman Çelebi**, Ed. B. Kemikli- O. Çetin, Ankara, 2010, s. 74.
- Hayri, Kırbaşoğlu: “Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma’dan Paragon’a, Paragon’dan Kozmik İlke’ye”, **IV. Kutlu Doğum Sempozyumu**, Isparta, 2011, s. 129-139.
- İslamoğlu, Mustafa: “Peygamber Tasavvurumuz”, **Kur’ani Hayat**, S.11, Mart- Nisan 2010, s.3-9.

- Kaplan, Yusuf: “Seküler Aklın Ötesi”, İslamiyat Dergisi, C.4, S. 3, s.90.
- Karakaya, Zeki: “Kitle Edebiyatı Ve Gündümlü Edebiyat Sosyolojisi”, **Akademik Açı**, S. 3, Samsun, 1997/1, s. 86-92.
- Kılıç, Recep: “Küreselleşme Ve Değer İlişkisinde Dinin Yeri”, **Felsefe Dünyası**, S. 41, Ankara, Türk Felsefe Derneği Yayınları, 2005/1, s. 79-90.
- Kızılkaya Yılmaz, Rahile: “Cumhuriyet Dönemi Popüler Siyer Kitaplarına Dair Bazı Mülahazalar”, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s.15-35.
- Koçakoğlu, Bedia: “İsa’nın Mirası Değil, Pop-Art’ın Cazibesi”, **Hece Dergisi**, İslam Medeniyeti Özel Sayısı, 198/199/200, 2013, s.527-531.
- Lekesiz, Ömer: Dünden Bugüne Yığın Romanları, **Yeni Şafak Gazetesi**, 24 Temmuz 1995.
- Merçil, İpek: “İslamcı Kadın Aydınları”, **Tarih ve Toplum**, C. 37, S.219, 2002, s.189-193.
- Mutlu, Erol: “Popüler Kültürü Eleştirmek”, **Doğu-Batı Dergisi**, Sayı 15, 2001.

- Okur, Enver: “Çok Partili Demokrasi Dönemi”, **Hece Dergisi**, S. 65/66/67, 2002, s.67-81.
- Ögüt, Süheyb: “Konjonktürel Etkilenmelerin Siyer Çalışmalarına Etkisi: Hoşgörü Söylemi Örneği, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 115-123.
- Özafşar, Mehmet Emin: “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru Anlayışı”, **Diyanet İlmî Dergi**, Peygamberimiz Özel Sayısı, Ankara, TDV, 2003, s. 319-341.
- Özaydın, Abdülkerim: “Asr-ı Saadet’ Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C: 3, İstanbul, TDV, 1991, s.501.
- Özdenören, Rasim: “Roman, Hayat ve Kader”, **Hece Dergisi**, S. 90/91/92, 2004, s. 451-454.
- Özdemir, Mehmet: “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, Milet ve Nihal, IV, S.3, Eylül-Aralık 2007, s. 134.
- Özdemir, Zafer: “Roman Üstüne”, **Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 39, Mart 2012.
- Öztürk, Ali: “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, **H. Muhammed Ve Evrensel Mesajı Sempozyumu**,

Çorum, 2007, s.216.

Patai, Raphael:

Halk İslamı, Çev. Mustafa Arslan, **Dinbilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi II**, S.3, 2002, s. 235.

Sağlık, Şaban:

“Kitle Kültürü ve Popüler İslami Romanlar I“, **Dergah**, S: 106, 1998, s.17-19.

Sağlık, Şaban:

“Kitle Kültürü ve Popüler İslami Romanlar IV“, **Dergah**, S: 109, 1999, s.20-21.

Saraçoğlu, Tuğba Nur:

“Cihet-i Vahde Risalesi Çerçevesinde Siyer ve Siyer Edebiyat“, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmalar: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, Haz. Eyüp Said Kaya, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 151-153.

Sözen, Edibe:

“Popüler Kültür Retoriği: Sahiplik İçinde Yokluk, Rağbette Olma ve Sağduyu Bilgisi“, **Doğu Batı**, S. 15, Mayıs, Haziran, Temmuz, 2001, s. 53-63.

Şahin Utku, Nihal:

“Popüler Siyer Eserlerinde Peygamber Tasavvuru“, **Türkiye’de Popüler Siyer Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s.71-87.

Tekin, Mehmet:

“Bir Kurgu Sorunu Olarak Bakış Açısı“, **Hece**

Dergisi, Türk Romanı Özel Sayı, S. 65/66/67, 2002, s.164-173.

Tökel, Dursun Ali:

“Bir Kurmaca Varlık Olarak İslami Türk Edebiyatı”, **I.İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu**, Ed. Yalçın Yaman, Sütun Yayınları, İstanbul, 2012, s. 33-51.

Türkeş, Ömer:

“Edebiyat Alanında Ototritenin Şekillenışı”, **Birikim Dergisi**, S.127, 1999, s. 39-45.

Uğur, Mücteba:

“Hz. Peygamber’e İlk Medhiyeler”, **Diyanet İlmi Dergi**, Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayısı, Ankara, TDV, 2003, s. 527-546.

Ural, Ali:

“Siyer Yazıcısına Bir Soru: Quo Vadis ya da Nereye Gidiyorsun?”, **Siyer-Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı**, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2010, s. 145-159.

Yaman, Ahmet:

“Siyer” Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C: 37, İstanbul, TDV, 2009, s. 316-319.

Yeniterzi, Emine:

“Bir Edebi Tür Olarak Naatlar”, **Bir Kutlu Doğum Şaheseri: Mevlid Ve Süleyman Çelebi**, Ed. B. Kemikli- O. Çetin, Ankara, 2010, s. 90.

Yonar, Gönül:

“Siyer-Fantastik Edebiyat İlişkisinde Sorunlu Bir Alan: Mucize”, **Türkiye’de Popüler Siyer**

Çalışmaları: Siyer Atölyesi 2011-2012 Tebliğler Kitabı, İstanbul, Meridyen Kitaplığı, 2013, s. 277-294.

3. Elektronik Kaynaklar

Andı, M.Fatih: “Modern Türk Şiiri ve Peygamber”, (Çevrimiçi)
<http://www.sonpeygamber.info/modern-turk-siiri-ve-peygamber>, 14 Mayıs 2015.

Andı, M.Fatih: “Hz. Peygamber’i Roman Türüyle Anlatmak Teslimiyetçi Bir Davranıştır.”, (Çevrimiçi)
<http://www.sonpeygamber.info/hz-peygamber-i-roman-turuyle-anlatmak-teslimiyetci-bir-tavirdir>, 14 Mayıs 2015.

Coşkun, Zeki: “Tanrı-Yazar’ın Reklamı”,(Çevrimiçi):
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=27996>, 18 Mayıs 2015.

Damla, Nurdan: (Çevrimiçi)
http://www.kadinnews.com/index.php?ctgr_id=110&content_view=8119.

Eraslan, Sibel: “Hz. Hatice Aşkın Kutbudur.” (Çevrimiçi):
http://www.aksiyon.com.tr/annem/-hzhatice-askin-kutbudur-_526650, 10 Mayıs 2015.

Ekinci, Fatma: “İslamveİnternet“, (Çevrimiçi), <http://islamvemedya.com/index.php?option=com.4> Mayıs 2015.

Karabaşoğlu, Metin: “Yeni Bir Siyer Üslubuna İhtiyacımız Var”, (Çevrimiçi) <http://www.sonpeygamber.info/metin-karabasoglu-yeni-bir-siyer-usl%C3%BBuna-ihhtiyacimiz-var>, 11 Mayıs 2015.

Pala, İskender: “Bu Kitap O’na Hediyeindir.“, (Çevrimiçi): <http://www.sonpeygamber.info/iskender-pala-bu-kitap-o-na-hediyeindir>, 10 Mayıs 2015.

Şakar, Cemal: “Kutlu Simgeler Üretmek”, Hece Dergisi, S. 49, Mayıs2009.(Çevrimiçi) <http://www.sonpeygamber.info/kutlu-simgeler-uretmek>, 18 Mayıs 2015.

Şakar, Cemal: “Popüler Kültür Bağlamında Kutlu Doğum Etkinlikleri”,(Çevrimiçi), <http://www.sonpeygamber.info/populer-kultur-baglaminda-kutlu-dogum-etkinlikleri>, 23 Nisan 2015.

Yalsızuçanlar, Sadık: “Günümüz Edebiyatında Ramazan Neden Yok?”, (Çevrimiçi),<http://www.sonpeygamber.info/gunumuz-z-edebiyatinda-ramazan-neden-yok>, 9 Nisan 2015.